

Verzameld en geannoteerd door Chr.G.F. de Jong

Voor aanvullende informatie, zie “Vreemden op de kust”, elders op deze site

Lijst van documenten

1. H. van der Klift, voorzitter, Notulen van de eerste conferentie van zendelingen gehouden te Mowewe op 22 november 1922. 6
2. H. van der Klift, voorzitter, G.C. Storm, secretaris, 2de Conferentie van zendingsarbeiders op Zuid-Oost-Celebes, gehouden te Sanggona, 20 Maart 1923; ARvdZ 12/6 6
3. Conferentie te Mowewe op Woensdag, 18 Juni 1924; ARvdZ 12/6. 8
4. H. van der Klift, voorzitter, G.C. Storm, secretaris, Notulen der conferentie gehouden te Taoebonto, 8 October 1924; ARvdZ 1/4. 12
5. H. van der Klift, voorzitter, J. Schuurmans, secretaris, Notulen der Conferentie gehouden te Mowewe, 15 en 16 Jan. 1925; ARvdZ 12/6. 15
6. H. van der Klift, voorzitter, G.C. Storm, secretaris, Notulen der Conferentie, gehouden te Sanggona, 4 Maart 1925; ARvdZ 12/6. 21
7. H. van der Klift, voorzitter, G.C. Storm, wnd secretaris, Notulen van de Conferentie van zendelingen gehouden te Mowewe op 18 Augustus 1926; ARvdZ 12/6. 25
8. Inleiding gehouden door H. v.d. Klift op de Conferentie van Zendelingen op Z.O. Celebes van 18 augustus 1926 te Mowewe; ARvdZ 12/6. 27
9. Notulen der Conferentie van Zendelingen op Z.O.C., gehouden te Lamboeia, den 25 en 26 Jan. 1928. ARvdZ 112/34/15.. . . . 29
10. H. van der Klift aan Hoofdbestuur NZV, Mowewe 3 februari 1928, ARvdZ 112/34/15. 31
11. J. Schuurmans aan het Hoofdbestuur van de NZV, Lambuya 28 februari 1928, ARvdZ 112/34/15 32
12. Hoofdbestuur van de NZV aan de conferentie van zendelingen op Zuidoost-Celebes, 19 april 1928, ARvdZ 112/34/15. 34
13. Het Hoofdbestuur der NZV aan J. Schuurmans, 1 mei 1928, ARvdZ 112/34/15. 35
14. Notulen van de Conferentie van Zendelingen der Nederlandsche Zendingsvereniging op Z.O. Celebes, gehouden te Taoebonto, den 25 en 26 Juli 1928, ARvdZ 112/34/15. 35
15. Hoofdbestuur van de NZV aan de conferentie van zendelingen op Zuidoost-Celebes, 27 december 1928, ARvdZ 112/34/15. 41

16.	Notulen van de Conferentie gehouden te Mowewe op 6 en 7 Februari 1929, ARvdZ 112/34/15.	42
17.	Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendingsvereeniging aan de Conferentie van Zendelingen op Zuid-Oost-Celebes, 1 mei 1929, ARvdZ 112/34/15.....	51
18.	Notulen der Conferentie van Zendelingen der N.Z.V. gehouden te Lamboeia op 24 en 25 Juli 1929, ARvdZ 112/34/15.. ..	53
19.	Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendings Vereeniging aan de Conferentie van Zendelingen op Zuid-Oost-Celebes, 16 november 1929, ARvdZ 112/34/15.....	56
20.	Notulen der Conferentie van Zendelingen der N.Z.V., gehouden te Sanggona den 5 en 6 Februari 1930, ARvdZ 112/34/15.. ..	57
21.	Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendingsvereeniging aan de Conferentie van Zendelingen op Zuid-Oost-Celebes, 8 juli 1930, ARvdZ 112/34/15.. ..	61
22.	Notulen der Conferentie van Zendelingen der Nederl. Zend. Vereeniging, gehouden te Taoebonto op 24 Juli 1930, ARvdZ 112/34/15.....	61
23.	N.A.C. Slotemaker de Bruïne aan de conferentie van zendelingen van Z.O. Celebes, weltevreden 15 augustus 1930, ARvdZ 112/34/15.....	78
24.	Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendingsvereeniging aan de Conferentie van Zendelingen op Zuid-Oost-Celebes te Taoebonto, 12 november 1930, ARvdZ 112/34/15.	79
25.	Notulen der Conferentie van Zendelingen op Z.O. Selebes; gehouden op 21 en 22 Januari 1931 te Mowewe, 28 januari 1931, ARvdZ 112/34/15.. ..	81
26.	Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendingsvereeniging aan de Conferentie van Zendelingen, op Zuid-Oost-Celebes, 4 mei 1931, ARvdZ 112/34/15.....	85
27.	Notulen der Conferentie van zendelingen, gehouden te Lamboeia op 1 en 2 Juli 1931, ARvdZ 112/34/15.	87
28.	Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendingsvereeniging aan de Conferentie van Zendelingen, op Zuid-Oost-Celebes, 22 september 1931, ARvdZ 112/34/15.....	91
29.	Notulen der Conferentie van Zendelingen, gehouden te Taoebonto op 19 en 20 Januari 1932, Taubonto 22 januari 1932, ARvdZ 112/34/15.	92
30.	Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendingsvereeniging aan de Conferentie van Zendelingen op Zuid-Oost-Celebes, 16 juni 1932, ARvdZ 112/34/15.....	95
31.	Notulen der Conferentie van Zendelingen, in vergadering te samen op 30 Juni 1932 te Lamboeia, ARvdZ 112/34/15.....	96

32.	Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendingsvereniging aan de Conferentie van Zendelingen van Z.O. Celebes, 20 September 1932, ARvdZ 112/34/15..	98
33.	Notulen der Conferentie van Zendelingen op Zuid-Oost-Selebes, gehouden te Taoebonto op 25 November 1932, ARvdZ 112/34/15..	99
34.	G.C. Storm aan het Hoofdbestuur der Nederl. Zendings Vereeniging te Oegstgeest-Nederland, Taubonto 28 december 1932, ARvdZ 112/34/15..	104
35.	Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendings Vereeniging aan de Conferentie van Zendelingen op Z.O. Celebes, 28 maart 1933, ARvdZ 112/34/15..	105
36.	Notulen der Conferentie van Zendelingen gehouden te Mowewe op 27 en 28 Juli 1933, Taubonto 4 Augustus, 1933, ARvdZ 112/34/15.	107
37.	Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendingsvereniging aan de Conferentie van Zendelingen op Zuid-Oost-Celebes, te Taubonto, Oegstgeest, 2 december 1933, ARvdZ 112/34/15	110
38.	Notulen der Conferentie van Zendelingen op Z.O. Celebes gehouden te Mowewe, 29 Januari 1934, ARvdZ 112/34/15..	111
39.	Het Hoofdbestuur Nederlandsche Zendingsvereniging aan de Conferentie van Zendelingen op Zuid-oost-Celebes, 27 Juni 1934, ARvdZ 112/34/15.	115
40.	Notulen van de Conferentie van Zendelingen op Z.O. Celebes, gehouden te Lamboeia op 11, 12 en 13 Juli 1934, ARvdZ 112/34/15..	115
41.	Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendings-Vereeniging aan de Conferentie van Zendelingen in Zuid-Oost-Celebes, te Kendari, 7 November 1934, ARvdZ 112/34/15..	120
42.	Notulen van de Conferentie van Zendelingen op Z.O. Celebes, gehouden op 14 Januari 1935. Taoebonto, 15 Januari 1935, ARvdZ 112/34/15..	121
43.	Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendings Vereeniging aan de Conferentie van Zendelingen op Zuid-Oost-Celebes, te Kendari, 27 Maart 1935, ARvdZ 112/34/15..	124
44.	Notulen van de Conferentie van Zendelingen op Z.O. Celebes, gehouden te Mowewe op 23 en 24 Juli 1935, ARvdZ 112/34/15..	125
45.	Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendings Vereeniging aan de Conferentie van Zendelingen op Zuid-Oost-Celebes, te Kendari, 19 December 1935, ARvdZ 112/34/15..	127
46.	Notulen van de Conferentie van Zendelingen op Z.O. Celebes gehouden te Sanggona op 6 en 7 Februari 1936, ARvdZ 112/34/15..	128
47.	Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendings Vereeniging aan de Conferentie van Zendelingen op Zuid-Oost-Celebes, te Mowewe, 30 Juni 1936, ARvdZ 112/34/15..	132
48.	Notulen van de Conferentie van Zendelingen op Z.O. Celebes gehouden te Kendari 22 en 23 Juli 1936, ARvdZ 112/34/15..	133

49.	Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendings Vereeniging aan de Conferentie van Zendingen op Zuid-Oost-Celebes, 3 December 1936, ARvdZ 112/34/15.....	138
50.	Notulen van de Conferentie van zendingen op Z.O. Celebes, gehouden te Lamboeia op 26 en 27 Januari 1937, ARvdZ 112/34/15.	139
51.	Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendingsvereeniging aan de Conferentie van Zendingen op Zuid-Oost-Celebes, te Kendari, 13 mei 1937, ARvdZ 112/34/15.	143
52.	Notulen van de Conferentie-Vergadering van Zendingen op Z.O. Selebes, gehouden op 14 en 15 Juli, 1937, te Mowewe, ARvdZ 112/34/15.	144
53.	Het Hoofdbestuur van de Nederlandsche Zendings Vereeniging aan de Conferentie van Zendingen op Zuid-Oost-Celebes te Kendari, 19 October 1937, ARvdZ 112/34/15.. . . .	147
54.	Kort persverslagje van de conferentie te Mowewe in Juli 1937, s.a., ARvdZ 112/34/15.	148
55.	J. Schuurmans, Conferentieschrijven, Lambuya, februari 1938, ARvdZ 112/34/15.. . . .	149
56.	“Notulen van de Conferentie van zendingen op Z.O. Celebes, gehouden te Kendari op 9 en 10 Februari 1938”, ARvdZ 112/34/15.....	153
57.	Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendingsvereeniging aan de Conferentie van Zendingen op Zuid-Oost-Celebes te Kendari, 8 April 1938, ARvdZ 112/34/15.	157
58.	G.W. Mollema, Antwoord op de voorstellen neergelegd in het antwoord der notulen van de Conferentie dd 9-10 Februari '38, Sanggona, 10 juni 1938, ARvdZ 112/34/15.	160
59.	J. Schuurmans, Antwoord op notulen vorige Conferentie, Lambuya, Juni 1938. ARvdZ 112/34/15.	162
60.	M.J. Gouweloos, Antwoord op de Notulen van Februari 1938 door het H.B. 8-4-'38, Kendari, 17 Juni 1938, ARvdZ 112/34/15.	163
61.	H. van der Klift, Antwoord op de Notulen van Februari '38, door het H.B. van 8 April '38, Mowewe, 21 Juni 1938, ARvdZ 112/34/15.....	166
62.	J. Schuurmans, Antwoord op notulen laatste Conf., Lambuya, 22 juni 1938, ARvdZ 112/34/15.	168
63.	G.W. Mollema, Conferentiestuk, Sanggona, 30 Juni 1938, ARvdZ 112/34/15.	171
64.	Notulen der Conferentie van Zendingen op Z.O. Celebes, gehouden te Lamboeia op 6 en 7 Juli 1938; ARvdZ 112/34/15.. . . .	173
65.	Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendingsvereeniging aan de Conferentie van Zendingen op Zuid-Oost-Celebes, 29 september 1938; ARvdZ 112/34/15.....	180

66.	Notulen der Conferentie van Zendelingen op Z.O. Celebes gehouden te Sanggona op 18, 19, en 20 Januari 1939, ARvdZ 112/34/15.....	182
67.	Notulen Conferentie van Zendelingen op Z.O. Celebes gehouden te Mowewe op 25 en 26 Juli 1939, ARvdZ 112/34/15.	185
68.	Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendings-Vereeniging (Brouwer) aan de Conferentie van Zendelingen op Zuid-Oost-Celebes te Sanggona, 1 augustus 1939; ARvdZ 112/34/15.....	188
69.	Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendings-Vereeniging aan de Conferentie van Zendelingen op Zuid-Oost-Celebes, 27 November 1939, ARvdZ 112/34/15.....	189
70.	Notulen der Conferentie van Zendelingen op Z.O. Celebes gehouden te Kendari op 30 in 31 Januari 1940, ARvdZ 112/34/15..	190
71.	Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendings-Vereeniging aan de Conferentie van Zendelingen op Zuid-Oost-Celebes, 12 april 1940, ARvdZ 112/34/15..	193

1. H. van der Klift, voorzitter, Notulen van de eerste conferentie van zendelingen gehouden te Mowewe op 22 november 1922.

Niet aangetroffen

2. H. van der Klift, voorzitter, G.C. Storm, secretaris, 2de Conferentie van zendingsarbeiders op Zuid-Oost-Celebes, gehouden te Sanggona, 20 Maart 1923; ARvdZ 12/6

Notulen der vergadering

De Voorzitter opent der vergadering met gebed, waarna door hem gewezen wordt op de groote beteekenis van deze vergadering voor de toekomst van het Zendingswerk op Z.O. Celebes. In het bijzonder toch is het landschap Kandari hier het punt, waarom het gaat.

Zendeling Storm van Alangga brengt daarna de redenen naar voren, welke hem dwongen het Kandarische vraagstuk aanhangig te maken. Hij voert als redenen aan:

1. berichten uit Holland, die hem de overtuiging gaven, dat het Hoofdbestuur het wenschelijk acht, dat hij dichter bij de andere zendingsposten zich zal vestigen en Alangga zal verlaten.
2. de Islam-quaestie in het Kandarische. In het bijzonder het 2^e punt brengt hem ertoe de vraag “Opgeven van Alangga?” te veranderen in de vraag: “Opgeven van het Kandarische”, over welk punt uitvoerig wordt gediscussieerd.

Zendeling v.d. Klift, het woord nemende, wijst op het volgende:

1. Teleurstellingen en onzekerheid aangaande de plaats van vestiging onder vindt elke zendeling en niet het minst de jeugdige pionier.
2. De Islam wordt door geheel Indië gevonden. Ook op zendingsterreinen, welke in Holland als uitsluitend “heidensch” worden beschouwd, treft men mohammedaansche propaganda en moskeeën aan (Nieuw-Guinea, Boeroe).
- 3^e. Spreker kan niet inzien, dat de keuze van Alangga als zendingspost als eene strategische fout moet worden aangemerkt. Is Storm van oordeel dat Alangga te dicht bij de kust ligt en te zeer onder Boegineesche invloed staat, zoo kan hij zich nog in eene andere kampong vestigen.
4. Het oordeel van Bestuursambtenaren aangaande de toestanden op een bepaald terrein moeten we niet overschatten. Dit bepaalt zich toch in hoofdzaak tot de politiek. Het Gouvernement is nu eenmaal bevreesd om den Islam aan te tasten en ducht reactie van Islamitische zijde, welke zich zou kunnen uiten op politiek terrein.

En, wat de uitspraak van Ds. Kyftenbelt¹ betreft aangaande het Kandarische, door Storm aangehaald: zendeling Van der Klift meent dat deze uitspraak niet al te hoog moet worden aangeslagen, waar Ds. Kyftenbelt – volgens preker – meermalen onpsychologisch te werk ging en aldus meer kwaad dan goed heeft gedaan. Als voorbeeld daarvoor haalt spreker aan de stichting van scholen in het Kandarische, welke aan de bevolking werden opgedrongen en welk feit haar aldus in de armen van den Islam dreef.

¹ R.W.F. Kyftenbelt was predikant van de Indische Kerk te Makassar van 1911 tot 1915 en opnieuw van 1920 tot 1923.

Zendeling Gouweloos, het woord krijgende, bestrijdt Van der Klift waar hij spreekt over het oordeel van Bestuursambtenaren inzake den Islam. Hij wijst erop dat een man als de Gouverneur van Makassar² toch zeker de Zending niet ongenegen is. Jarenlang was de Gouverneur op Sumatra in contact met de Zending, in alle geval sympathiseert hij met de Zending. Waar zulk een figuur er zijne verwondering over uitspreekt, dat de Zending het Kandarische kiest als arbeidsterrein, terwijl het Maronenenland, waar zooveel meer kans van slagen is voor de Zending, voorloopig wordt voorbijgegaan (woorden van den Gouverneur) meent spreker, dat dit oordeel ook niet te laag moet worden aangeslagen.

Ook herinnert spreker aan een woord van Prof. Snouck Hurgronje,³ waar hij betuigt dat Nederland juist aan de voorzichtige (volgens v.d. Klift angstvallige) houding der Bestuursambtenaren het behoud van haar koloniën te danken heeft.

Zendeling v.d. Klift vult hetgeen hij reeds zeide aan met te wijzen op den Islam in het Kolakasche. Ook hier toch was Mohammedaansche propaganda, toen hij zich te Mowewe vestigde. Maar deze luwde langzamerhand. Waarom zou het in het Kandarische ook niet zoo gaan? Zijn we verantwoord, als we Kandari loslaten? Zendeling Storm, het woord verkrijgende, richt zich in het bijzonder op het door v.d. Klift gesprokene.

Het is er spreker niet om te doen een moeilijke zaak van zich af te schuiven of teleurstellingen te ontloopen. Al hetgeen Zendeling Van der Klift opmerkte heeft hem echter nog niet ervan overtuigd, dat het goed is in het Kandarische te blijven, terwijl een terrein als Roembia, waar meer kans van slagen is, voorloopig wordt voorbijgegaan. En zijn de kansen er over 2 of meer jaar nog zoo?

Ook moeten wij niet vergelijken de propaganda van den Islam in het Kandarische met die in het Kolakasche. We moeten vragen: "Is de inhoud van de volksziel in het Kandarische gelijk aan die van de Kolakasche bevolking"? Spreker meent op grond van zijne ervaringen in het Kandarische opgedaan, dit te moeten ontkennen. De geheele bevolking is doortrokken met Islamitische gedachten. De boeakoi is er niet meer de vertegenwoordiger van het zuivere animisme. Bovendien is het zwaartepunt in het Kandarische gelegen in den adelstand, welke daar veel sterker op den voorgrond treedt dan in Kolaka. Juist die adelstand is Islamiet; de zonen van vele anakia's hebben school gegaan te Kandari en hebben daar den Islam aangenomen. En wie zal het wagen tegen de anakia-opvatting in te gaan?

Spreker is van oordeel, dat de Zending nooit zal komen tot Christianisatie van het Kandarische, wat door Zendeling van der Klift wordt toegestemd.

Zendeling Storm acht zich verantwoord als hij adviseert Kandari los te laten. Ook de geschiedenis leert wel wat met betrekking tot den Islam. We mogen dat niet zonder meer van ons afzetten.

Zeker is het jammer, als de Zending een terrein als het Kandarische loslaat. Maar is er geen tusschenweg? Kan onze Conferentie het Hoofdbestuur niet adviseeren het Kandarische over te laten aan de Chr. Geref. Kerk[en]? Dit kerkgenootschap toch beschouwde nog niet zoo lang geleden Kandari als zijn zendingveld. Deze vraag wordt door de Conferentie nader onder oogen gezien. Zendeling v.d. Klift wijst erop, dat de finantiële last voor de N.Z.V. wel iets lichter wordt, welke opinie door allen wordt gedeeld. Voor eene voldoende bezetting van *geheel* Z.O. Celebes zijn minstens noodig: 7 zendingsarbeiders, n.l.

Kolaka: 2

Kandari: 3

Roembia: 2

² F.C. Vorstman, 1921-1924.

³ C. Snouck Hurgronje; 1857-1936; 1898 adviseur van het Indische gouvernement; 1906-1927 hoogleraar te Leiden.

Met kleiner aantal gaat *geheel* Z.O. Celebes de krachten der arbeiders te boven. Blijft het Hoofdbestuur bij het getal vijf, door Ds. Lindenborn⁴ genoemd tegen de zendelingen Gouweloos en Storm bij hun vertrek naar Indië (1921), zoo zal de arbeid anders moeten worden verdeeld.

De besprekingen leiden tot de volgende *beslissingen*:

a. Te adviseeren aan het Hoofdbestuur der Ned. Zend. Vereeniging zich in verbinding te stellen met de Christ. Geref. Kerk[en] en deze te vragen of zij nog Kandari als haar zendingveld beschouwt en of zij nog bereid is arbeiders naar genoemd terrein uit te zenden.

B. Besluit het Hoofdbestuur der Ned. Zend. Vereeniging, dat het maar 5 posten op Zuid-Oost-Celebes voor zijne rekening kan nemen (ook al wegens den finantiëlen toestand), dan wordt Kandari door de N.Z.V. losgelaten. Wordt echter door het Hoofdbestuur besloten 7 posten op zich te nemen, dan wordt Kandari gehandhaafd.

In het eerste geval zullen dan de zendelingen Storm en Schuurmans zich in Roembia vestigen, in het andere geval zal Schuurmans ook naar Kandari gaan.

(Opmerking: op deze 2^e beslissing heeft de Zending der Christ. Geref. Kerk[en] geen invloed).

C. De Conferentie besluit op verzoek van zending Storm aan het Hoofdbestuur telegrafisch antwoord te verzoeken omtrent het aantal zendingsarbeiders. (Dit met het oog op zijne werkzaamheden te Alangga en het treffen van voorbereidende maatregelen bij mogelijke vestiging in het Maronenengebied (Toevoeging van den Secretaris).

“Sein: aantal zendelingen 5 of 7”

3. Conferentie te Mowewe op Woensdag, 18 Juni 1924; ARvdZ 12/6

1. De voorzitter opent de vergadering met gebed en het lezen van Efese 2.

2. Aan de orde wordt gesteld wie Van der Klift vervangen moet, zoolang deze met verlof in Holland vertoeft. Van der Klift deelt mee dat hij een schrijven van het Hoofdbestuur ontving, gedateerd 4 April 1924, waarbij het Hoofdbestuur als zijn wensch te kennen geeft, dat Schuurmans als vervanger te Mowewe zal optreden. Gouweloos wijst erop dat het voor Schuurmans onaangenaam zou zijn, indien de zaken te Mowewe en het bijbehorende ressort minder goed zouden gaan. De vraag is niet overbodig of het misschien niet wenschelijker zou zijn, dat Gouweloos zich te Mowewe vestigt.

Schuurmans zelf kiest voor Mowewe, gezien de moeilijkheden, die de taal voor hem nog oplevert. Te Mowewe heeft hij de steun van de goeroe's; een steun, die hij te Sanggona zou moeten missen.

⁴ M. Lindenborn; geboren 21 okt. 1876 te Rotterdam - overleden 10 sept. 1923; gehuwd met J.C. Snel; jan. 1900 Ned. Herv. pred. te Angeren en Loo; 1 febr. 1913 in dienst getreden als director en eerste secr. van de NZV, speciaal ter behartiging van de belangen van de NZV naar buiten (alle arbeid in het zendingshuis was opgedragen aan C.Chr.J. Schröder); nov. 1920 - juni 1921 reis door Ned.-Indië, waarbij o.m. bezoek aan Z.O.-Celebes (reisverslag in *Orgaan*, 61 (1922) 42-46, 94-98, 106-110); eind 1922 toegetreden tot het gemeenschappelijk directorium van de SZC; publiceerde in 1918 zijn *Zendingslicht op den Islam*. Uitgegeven door de Boekhandel van de Zendingsstudieraad te Den Haag. Over zijn bezoek aan Z.O.-Celebes schreef hij *Het bewerken van den zendingsbodem door zending H. van der Klift op Zuid-Oost-Celebes*. Rotterdam: Nederlandsche Zendingsvereniging, [ca 1922].

V.d. Klift wijst er nog op dat de bevolking van Mowewe den Zending zeer genegen is; de scholen loopen, de goeroe's hebben er hart voor; Schuurmans heeft niet anders te doen dan controle uit te oefenen. Nadat besloten is den goeroe's nogmaals goed onder het oog te brengen, dat zij verplicht zijn den nieuwen zending zooveel mogelijk in te lichten zoo zich dingen mochten voordoen die invloed uitoefenen op de bevolking (Islam), besluit de vergadering dat Schuurmans te Mowewe zal blijven, terwijl Gouweloos zich bereid verklaart assistentie te verlenen zoo zulks noodig mocht zijn.

3. Scholen.

Van der Klift deelt mede, dat hij subsidie voor de zendingsscholen te Mowewe en te Rate-Rate heeft gekregen over de jaren 1921, 1922, 1923, respectievelijk: fl 910, fl 260, fl 260.

Roemia

Besproken wordt de toestand der zendingsschool te Roemia en de verhouding van deze tegenover het Gouvernement. Losmaken van het Gouvernement en het scheppen van een toestand als in Kolaka, wordt niet dringend noodzakelijk geacht. Zooals de verhouding van het Gouvernement jegens de zendingsschool(en) thans is, kunnen hieruit echter moeilijkheden voortvloeien.

Daarom zullen pogingen aangewend worden om de school te Roemia geheel los van het Gouvernement te maken, waarvoor als reden zal worden opgegeven dat bij inning der schoolgelden in den vorm van opcenten op de belasting, welke dan aan de Zending worden overgedragen, een belangrijk opvoedend element wordt gemist.

4. Voorstel Storm tot viering van het H. Avondmaal bij het houden van elke Conferentie. Deze avondmaalsbediening zal strekken tot opbouw en versterking van het geestelijk leven en is bedoeld voor de zendingen. Na een korte bespreking wordt besloten zooveel mogelijk de Conferentie's op Maandag te laten aanvangen, terwijl op den Zondag eraan voorafgaand het H. Avondmaal zal worden gevierd. Evenzoo besluit men een voorstel tot het behandelen van een wetenschappelijk of litterair onderwerp voorloopig aan te nemen.

5. Besproken wordt het door v.d. Klift ontworpen Reglement voor de Onderwijzers aan de Zendingsscholen, in beheer bij de Zendingen der N.Z.V. op Z.O. Celebes.

Na het aanbrenge van enkele veranderingen wordt dit Reglement door de Conferentie aangenomen en wordt den Secretaris opgedragen het aan het Hoofdbestuur op te zenden ter kennisname.

In verband hiermee wordt door Storm een verzoek ingediend om de salarissen van zijne onderwijzers te Taoebonto, welke tot op heden uit de belastingopbrengsten werden bestreden, met een toelage uit de zendingsskas te verhoogen. Van Gouvernementswege werd verhoogen van hun salaris (fl. 17,50) geweigerd. V.d. klift meent dat zulks kan geschieden, mits hun ijver en bekwaamheden voor hun werk zulks toelaten. Zelf heeft hij een onderwijzer te Rate-Rate zonder diploma. Diens capaciteiten evenaarden die van den gediplomeerden onderwijzer te Mowewe, waarom v.d. klift reeds overging tot salarisverhoogen.

De Conferentie is dan ook van meening dat dit verzoek zonder bezwaar kan worden ingewilligd voor Taoebonto. (Zie ook punt 6 van het Hoofdstuk: salarisregeling Minahassische onderwijzers in bovengenoemd Reglement.)

Avondschool te Taoebonto. Deze avondschool is bijna 2 maanden aan den gang en toont zich levensvatbaar. Het onderwijs wordt gegeven door de onderwijzers. Storm vraagt of den onderwijzers voor deze avondlessen, welke op Maandag, Dinsdag, Woensdag, Donderdag en Vrijdag geregeld gegeven worden, elken avond 2 uur, eenige vergoeding uit de Zendingsskas mag worden gegeven. Door de Avondschool toch wordt een contact verkregen met verschillende kampongs in de omgeving van Taoebonto.

De Conferentie is van oordeel dat zulks kan geschieden en staat toe per maand fl. 2,50 per onderwijzer te betalen en fl. 1 voor het gebruik van petroleum in rekening te brengen.

bijlage

Reglement voor de Onderwijzers aan de Zendingsscholen, in beheer bij de Zendingen der Nederlandsche Zending Vereeniging op Z.O. Selebes [1924], ARvdZ 1/4.

Art. 1. De onderwijzers aan de Zendingsscholen der Nederlandsche Zending Vereeniging op Z.O. Selebes worden aangezocht en benoemd door den Zending-Leeraar, in wiens ressort zij zullen arbeiden.

Art. 2. Hun arbeid bestaat in het geven van onderricht in alle vakken waarin op een volksschool onderwijs wordt gegeven, door den Zending te regelen, benevens in de Bijbelsche Geschiedenis, zooveel malen per week als het lesrooster aangeeft. Zoo spoedig mogelijk zullen de onderwijzers trachten ook de volwassenen des Zondags bijeen te roepen en zullen zij met hen godsdienstoefening moeten houden.

Art. 3. De onderwijzer woont in een huis toebehoorende aan de Ned. Zend. Vereen., waarvoor geen huishuur betaald behoeft te worden. Hij is evenwel verplicht het erf zooveel mogelijk te beplanten met klappers, zuurzak, papaja en kapokboomen. Deze boomen behooren bij het erf en zijn dus niet het eigendom van den goeroe.

Art. 4. De hulp-onderwijzer woont in het huis van het hoofd der school maar moet aan het hoofd der school zijn kostgeld betalen. Dit kostgeld wordt vastgesteld door den Zending, naar gelang der omstandigheden.

Art. 5. De onderwijzers zijn stipte gehoorzaamheid schuldig aan hun Pandeta. Evenwel kunnen zij van eene beslissing van dezen Zending, waarmede zij het niet eens zijn, aan de Conferentie intrekking of wijziging vragen.

Art. 6. Het is den onderwijzers verboden te handelen.

Art. 7. De onderwijzers kunnen overgeplaatst worden naar eene andere plaats, gelegen in het ressort van hun zending, door dien zending zelve. Voor overplaatsing naar eene plaats in het ressort van een anderen zending beslist de Conferentie van Zendingen. Eene voorloopige overplaatsing kan door de twee betrokken Zendingen geregeld worden.

Art. 8. De onkosten van overhuizing bij overplaatsing worden gedragen door de Ned. Zend. Vereeniging.

Art. 9. Het is den Minahassischen onderwijzers niet geoorloofd met een Mekonggaasch, Lakisch of Maroneensch meisje te huwen. Ook niet met een Boegineesch meisje.

Art. 10. Het is een Minahassischen hulpgoeroe niet geoorloofd te huwen binnen 3-jarigen werktijd op het Zendingsterrein.

Art. 11. Het is een onderwijzer niet geoorloofd iets te publiceeren zonder daarvan vooraf inzage te hebben gegeven aan zijn Zending.

Art. 12. Wanneer een onderwijzer hulp noodig heeft om het een of ander, dat hij werkelijk noodig heeft van eene andere plaats te laten halen, dan kan hij zich daarvoor tot het dorps hoofd wenden. De mannen, die hij noodig heeft zal hij echter eene belooning moeten geven. Schoolkinderen mag hij daarvoor nimmer gebruiken. In de schooltuinen en daarbuiten alleen op aanwijzing van het dorps hoofd, met toestemming hunner ouders en tegen eene belooning.

Art. 13. De goeroe's zijn verplicht een dagboek te houden, dat op vaste tijden, door den Zending te bepalen, bij dezen wordt ingeleverd. In het dagboek moet vermeld staan alles wat betrekking heeft op de school, op het verstrekken van medicijnen, op den omgang met de bevolking en voorts op de jongste gebeurtenissen in het dorp.

Salarisregeling der Minahassische Onderwijzers in dienst bij de Nederlandsche Zendings Vereeniging op Z.O. Selebes.⁵

Salaris als volgt:

1 a – Hoofd der School: fl. 25,– per maand bij den aanvang zijner werkzaamheden. Na drie jaar wordt zijn salaris verhoogd met fl. 5,– per maand; aldus 3 keer tot fl. 40,–. Dit salaris wordt gegeven, als de onderwijzer in het bezit is van de Acte Goeroe Bantoe.

b– fl. 20,– per maand hetgeen verhoogd wordt 2 keer met een bedrag van fl. 2,50 na een tijd van 3 jaar, indien de onderwijzer in het bezit is van de Acte van kweekeling. Het salaris wordt aldus na een werktijd van 6 jaar: fl. 25,–.

c– fl. 17,50 per maand, wanneer de onderwijzer geen enkele Acte heeft, welk salaris na 3 jaar verhoogd wordt met fl. 2,50.

2 a– Goeroe-Pembantoe, salaris fl. 15,– wanneer de onderwijzer de Acte van goeroe-bantoe heeft of van kweekeling.

b– fl. 10 per maand, wanneer zij zonder acte zijn.

3 Wanneer de plaats van herkomst buiten Z.O. Selebes ligt wordt het salaris van het Schoolhoofd verhoogd met fl. 5,– per maand en het salaris van den goeroe-bantoe met fl. 2,50 per maand.

4 Wanneer de goeroe pembantoe wordt aangesteld tot hoofd der school, wordt de tijd van zijne werkzaamheden berekend als de tijd van schoolhoofd, wanneer de tijd gekomen is voor salarisverhooging.

5 Wanneer een goeroe die zijn werk verlaten heeft of rust heeft genomen, weer in zijne betrekking wordt aangesteld, wordt de tijd van zijne werkzaamheid voor hij rustte, ten aanzien van het salaris ten volle meegerekend bij het bepalen van zijn salaris.

6 Onderwijzers, welke geen diploma hebben, zooals boven is omschreven mogen gelijkgesteld worden met onderwijzers die wel een diploma hebben, wanneer dit wordt toegestaan door de Conferentie van Zendelingen op verzoek van den betrokken Zendeling; indien toegestemd, wordt de bovengenoemde regel gevolgd.

Verlofsregeling voor de Minahassische onderwijzers, welke in dienst zijn van de Nederlandsche Zendings Vereeniging op Z.O. Celebes.

1. Als Minahassische onderwijzers van de Minahassa naar Z.O. Selebes komen of terugkeeren naar hun land, geschiedt dit op kosten van de N.Z.V. De daarvoor benodigde gelden worden verstrekt volgens de onderstaande regeling:

a. Reis te land op Z.O. Selebes.

De onderwijzers ontvangen het loon voor een zestal menschen welke hunne goederen vervoeren en bovendien het loon voor de menschen welke hunne kinderen dragen van hun woonplaats naar de plaats van inscheping.

b. Zeereis.

De onderwijzers, welke zich te Kolaka met hunne vrouw en kinderen inschepen ontvangen f. 16,– ter bestrijding van de onkosten van een prauw. Wanneer hij alleen reist ontvangt de onderwijzer f. 8,–.

b2. Passagegeld ontvangt de onderwijzer voor zich zelf en voor zijn vrouw en kinderen.

c. De onderwijzers, die gedwongen worden op de boot in Makassar te wachten, ontvangen f. 1,50 per dag. Zij die meer dan 3 kinderen hebben ontvangen f 2,– per dag.

⁵ Opgemerkt zij dat m.i.v. 1925 het beginsalaris met f 5,/ werd verhoogd.

d. Reis te land in de Minahasa.

Onderwijzers, welke met hun vrouw en kinderen in de Minahasa reizen, ontvangen f. 14,-, indien hun woonplaats zich [niet] meer dan 20 paal van Menado bevindt. Voor een afstand van meer dan 20 paal tot 30 paal ontvangen zij f. 19,-. Boven de 30 paal ontvangen zij f. 24,-.

Onderwijzers die alleen reizen, ontvangen voor bovengenoemde afstanden resp. f. 5,-, f. 6,50 en f. 8,-.

De bovengenoemde bedragen worden uitgekeerd voor een reis van de Minahasa naar Z.O. Selebes en omgekeerd.

2. Na aankomst van den onderwijzer op de plaats van zijne bestemming zendt de onderwijzer een opgave van zijn reisonkosten zoo volledig mogelijk aan zijn Zendeling. De passage billetten moeten ook worden overgelegd.

De opgave van reisonkosten moet worden nagezien door den betrokken zendeling en door den Penningmeester der Conferentie. Wanneer de betrokken zendeling tevens Penningmeester der Conferentie is, zal deze opgave worden nagezien door den betrokken zendeling en den Voorzitter der Conferentie.

3. De Minahassische onderwijzers welke reeds 5 jaar werkzaam waren in dienst der N.Z.V. op Z.O. Selebes, ontvangen wanneer zij van hun zendeling verlof hebben gekregen om 2 maanden in de Minahasa te gaan doorbrengen, het volgende:

- a. de onder No. 1 opgegeven reisonkosten;
- b. het volledig salaris van 3 maanden.

4. De onderwijzers welke in eene andere betrekking overgaan terwijl zij zich met verlof bevinden in de Minahasa en dus niet meer naar Z.O. Selebes terugkeeren, ontvangen ook de bovengenoemde bedragen (zie 3a en b.).

5. De in 3a en b vermelde bedragen worden niet gegeven aan:

- a. Onderwijzers, welke zonder eervol ontslag den dienst der N.Z.V. verlaten.
- b. Onderwijzers, welke het werk der N.Z.V. verlaten met hun eigen wil, voordat zij nog volle 5 jaar zijn werkzaam geweest.

6. Vijf jaar worden aldus berekend:

- a. voor onderwijzers, welke reeds met verlof zijn geweest vanaf het oogenblik dat zij weer te Kolaka terugkeerden;
- b. voor onderwijzers, welke nog niet met verlof gingen, vanaf het oogenblik dat de onderwijzer zijne werkzaamheden op Z.O. Selebes aanving voor de eerste maal.

Ongehuwde onderwijzers, welke verlof vragen om in de Minahasa te huwen, terwijl zij nog geen 5 jaar in functie zijn, en die na hun huwelijk weer naar hun standplaats op Z.O. Selebes terugkeeren, moeten nog 5 jaar werken, daarna kunnen zij het in punt 3 bedoelde verlof krijgen.

4. H. van der Klift, voorzitter, G.C. Storm, secretaris, Notulen der conferentie gehouden te Taobonto, 8 October 1924; ARvdZ 1/4

Na opening door den voorzitter met het lezen van een Schiftgedeelte en gebed, wordt terstond overgegaan tot de behandeling der agenda, waarop als punten voorkomen

1. Bezwaren der Onderwijzers tegen het Concept Goeroe-Reglement.⁶
2. Leesboekjes voor de scholen in het Kolakasche.
3. Mededeeling Zendingsconsulaat in zake de opleiding op Depok.
4. Salarisregeling der Samenwerkende Corporaties.

Goeroe J. Torindatu te Taoebonto.

- A. Waar goeroe Torindatu volgens punt 6 van de salarisregeling gelijkgesteld is met een gediplomeerd onderwijzer onder goedkeuring der Conferentie van Zendingen, vraagt hij of punt 3 van genoemde regeling ook op hem kan worden toegepast.
- B. Verzoekt om aanvulling van het Reglement, Hoofdstuk Reiskosten, wat betreft koeliloon te Makassar.
- C. Verzoekt om hogere verblijfskosten te Makassar, aangezien f. 1,50 per dag niet genoeg zou zijn.
- D. Verzoekt om nadere regeling van ontschepingskosten te Menado, aangezien deze aldaar zeer hoog zijn.
- E. Verzoekt opgave koeliloon te Menado.

Door de Conferentie wordt punt a. ingewilligd. Hogere verblijfskosten te makassar kunnen niet worden verleend; voor de punten b., d., en e. zie beneden.

Goeroe M. Tamon te Mowewe
en A. Wagey te Rate-Rate.

- A. Hoofdstuk 1 art. 5. Is de gehoorzaamheid, hier genoemd, allen beperkt tot dienstzaken of wordt deze ook verlangd wat het particuliere leven aangaat.

De Conferentie verlangt absolute gehoorzaamheid, waar particulier leven en deelnemen aan den Zendingarbeid niet te scheiden zijn.

- B. Indien er verschil van meening bestaat tusschen zendelingen en onderwijzers, wie brengt dit geschil dan tot een einde, de Conferentie van zendelingen of deze Conferentie te samen met de onderwijzers?
- De Conferentie van zendelingen beslist; de onderwijzers kunnen schriftelijk hunne bezwaren inbrengen.

- C. Artikel 6. Mogen de kampongbewoners geen barang ontvangen van den onderwijzer, indien deze hun tegen den kostenden prijs wordt geleverd? Is het niet beter dat de Christen onderwijzer hun de barang levert dan dat de kampongbewoners ze koopen van de Boengineezen?

De Conferentie vult genoemd [Art.] aldus aan:

“Het is den onderwijzer verboden te handelen. De goeroe’s mogen barang leveren tegen den kostenden prijs en zij er dus geen winst op nemen; en de kampongbewoner moet betalen met artikelen welke de goeroe noodig heeft voor zijn eigen levensonderhoud (rijst, kippen, enz.)”

- D. Art. 12. Waar de onderwijzers opheldering verlangden in zake het betalen van draaggeld ten behoeve der scholen wordt dit artikel aldus gewijzigd:

“Het draagloon wordt gedragen door de N.Z.V. onder nadere goedkeuring van den betrokken zending.

a. Barang voor gebruik van den goeroe zelf is vrij;

b. Barang welke moet dienen om in te ruilen tegen rijst enz. Wordt vervoerd ten laste van den goeroe.

De Zending beoordeelt wat onder a en b valt.”

⁶ Zie bijlage bij vorige document.

Salarisregeling

c. Kunnen de salarissen der Onderwijzers niet gelijk gemaakt worden met die van hun collega's in de Minahassa of in Rante Pao, zoodat het beginsalaris wordt gesteld op f. 40,- en men opklimt to f. 80.-.

Kunnen de onderwijzers ook aanspraak maken op Paalgeld, Zondagsgeld en Kindergeld?

De Conferentie weigert gelijkstelling met de Minahassa en Rante Pao. Evenzoo worden Paalgeld en Zondagsgeld afgewezen.

Omtrent Kindergeld wordt bepaald dat het Reglement aldus zal worden aangevuld.

“Kindergelden kunnen worden gegeven en wel: voor het eerste kind f. 5,- per maand; voor elk volgend kind f. 2,50 per maand; deze kindergelden worden verleend tot en met het twaalfde levensjaar.”

Verlofsregeling

Waar beide onderwijzers ook de in het reglement aangegeven regeling van reisgelden onvoldoende achten, besloot de Conferentie na langdurig overleg dat voor *prauwkosten* in Kolaka, Makassar en Menado f. 30 zal worden verstrekt en evenzoo voor de terugreis. Een ongehuwd onderwijzer ontvangt de helft van dit bedrag.

2. Leesboekjes voor de Scholen in het Kolakasche.

De Zendingen in het Kolakasche corrigeerden de laatst verschenen leesboekjes, welke onder leiding van zendeling v.d. Klift zijn opgesteld. Deze correctie, te samen met de onderwijzers van Mowewe en Rate-Rate verricht, gaf der Conferentie aanleiding haar leedwezen uit te spreken, dat bedoelde boekjes ten behoeve der Scholen werden gedrukt en uitgegeven, gezien de vele onjuistheden, die erin voorkomen. De Conferentie besloot daarom dat voortaan niets meer mag worden gedrukt ten behoeve van het onderwijs op Z.O. Celebes, indien niet van te voren goedkeuring der Conferentie is gegeven.

Ten aanzien van bovenbedoelde boekjes staat de Conferentie toe, dat zij verkocht worden voor de prijs van f. 0,20 per exemplaar.

3. Bericht Zendingconsulaat in zake Depok.

Zendeling Schuurmans deelt mede van den Zendingconsul bericht te hebben ontvangen, dat voor de kweekelingen op Depok voortaan f. 6,- moet worden betaald. Eveneens betaalt Depok in het vervolg geen reiskosten meer.

4. Salarisregeling der Samenwerkende Corporaties.

Besproken wordt de salarisregeling zooals die bij het Nederlandsch Zendinggenootschap, de Utrechtsche Zendingen Vereeniging enz. in gebruik is.

Na het voor en tegen overwogen te hebben, meent de Conferentie dat bedoelde regeling voor Z.O. Celebes is te volgen. Evenwel wil de Conferentie erop wijzen dat een salarisregeling van fl. 2100,- te weinig is voor dit terrein. Stelt het Hoofdbestuur zelf al eene overgangsbepaling voor door het salaris van fl. 3000,- te willen handhaven voor hen, die reeds in den arbeid zijn, de Conferentie wil niettemin het Hoofdbestuur erop wijzen dat ook voor hen die nog zullen uitkomen een tractement van fl. 2100,- beslist ontoereikend is om van te leven. Onnoodig te zeggen dat bij een beginsalaris van fl. 3000,- de driejaarlijksche verhoogingen vervallen.

5. H. van der Klift, voorzitter, J. Schuurmans, secretaris, Notulen der Conferentie gehouden te Mowewe, 15 en 16 Jan. 1925; ARvdZ 12/6

1. Onderwijs.

A. zendings-(volks)scholen. Uitvoering der A.S.R.⁷

B. Standaardscholen. Opleiding onderwijzers.

C. Verdeeling der reeds in functie zijnde onderwijzers.

D. Beschikbaarstelling van onderwijzers voor neutrale volksscholen in de onderafdeeling Kandari.

E. Herziening goeroereglement.⁸

A. Schuurmans doet de Conferentie verslag van het resultaat der bespreking die hij over dit punt gehouden heeft in December 1925 met de Gouverneur van Selebes en Onderhoorigheden⁹ en de Inspecteur van Onderwijs in de VIIde Afdeeling, welke bespreking gehouden werd te Palopo op de Begrootingsvergadering. Hij deelt het volgende mede.

De Gouverneur houdt ook voor deze dunbevolkte streken vast aan 1 school op de 1000 zielen. Alle argumenteeren van Schuurmans tegen deze regeling had slechts uitgewerkt dat voor de Districten Singgere, Tawanga en Mamboeloe ieder 1 school boven het maximum werd toegestaan, daar die scholen, of reeds in aanbouw waren, of reeds de bouw daarvan overeengekomen was met de bevolking.

Zoo mogen dan in de onderafdeeling Kolaka worden opgericht scholen tot een totaal van 24 en wel

10 in het district Kolaka

3 in het district Singgere

2 in het district Tawanga

1 in het district Lapai

1 in het district Watoemendonga

5 in het district Kondeha

2 in het district Mamboeloe

Het voor de school, goeroewoning en schoolmeubilair noodige materiaal moet kosteloos door de bevolking geleverd worden. Daarvoor heeft de bestuursambtenaar te zorgen. Verder mag voor de bouw van school en

⁷ De Algemene Subsidieregeling Inlands Lager Onderwijs (ASR), die per 1 januari 1925 van kracht werd, bepaalde dat wens van de meerderheid van de bevolking (van een dorp of groep dorpen) bepalend was voor de vraag of ergens een neutrale gouvernement- dan wel een christelijke zendingschool geopend werd. Het was de taak van de gezaghebber deze lokale voorkeur vast te stellen en dienovereenkomstig te handelen. Dat sommige gezaghebbers, zoals H.W. Vonk (Kendari, 1925-1928) en P.C. Smit (Kolaka, 1936-1938), hun oren vaker lieten hangen naar de wensen der hoofden dan naar die van de bevolking doet niets af aan het feit dat er aldus volop ruimte voor particulier initiatief was, zoals dat van de zending. Op een na alle scholen van de NZV in Zuidoost-Celebes waren door de zending zelf geopend. Die ene uitzondering was de volksschool te Taubonto, die in 1923 van het gouvernement werd overgenomen. Reeds meermalen is opgemerkt dat de bevolking in voorkomende gevallen de vrijheid te kiezen tussen een gouvernementsschool en een zendingschool. Een overeenkomst tussen gouvernement en zending, die bepaalde dat een bepaald gebied geheel aan de zending werd gelaten en dat het gouvernement zich zou onthouden van het stichten van eigen, openbare scholen, heeft in Zuidoost-Celebes niet bestaan. In Indië bestond zo'n overeenkomst alleen voor Sumba en Flores. De zending had in Zuidoost-Celebes derhalve geen onderwijsmonopolie.

⁸ Zie bijlage bij document 3.

⁹ A.J.L. Couvreur, 1924-1929.

goeroewoning en voor de vervaardiging van het meubilair *f* 600.- op de begrooting worden gebracht. Dit bedrag moet geheel gevonden worden uit de opcenten op de belasting en het daaruit gevormde reserve fonds. Is een en ander niet voldoende om daaruit de *f* 600.- te betalen, dan moet men of wachten tot er genoeg geld is of men kan uit de Zendingskas het ontbrekende voorschieten en dat later uit de opcenten aan de Zendingskas terugbetalen. Schuurmans licht toe hoe de administratie van een en ander moet worden ingericht. Verder mag per leerling en per jaar 75 cent voor leermiddelen op de begrooting worden gebracht. Men kan deze leermiddelen ook gratis ontvangen uit het Depot van Leermiddelen, maar de Gouverneur zegt dat men dan vaak 1 - 2 jaar moet wachten op het gevraagde.

De voor leermiddelen op de begrooting geplaatste bedragen moeten eveneens gevonden worden uit de opcenten. Deze opcenten worden districtsgewijs geheven en zijn dan ook alleen voor dat bepaalde district bestemd. Ze mogen tot een maximum van 10% worden geheven.

Door de Conferentie wordt besloten voor de nieuw op te richten scholen gelden voor te schieten uit de Zendingskas. Voor sommige districten zal het echter wel lang duren voor deze bedragen terugbetaald zullen zijn.

Verder wordt besloten wel leermiddelen aan te vragen aan het Depot van Leermiddelen, maar eerst uit de Zendingskas het eerstbenoodigde te kopen.

B. Schuurmans deelt verder mede dat de Gouverneur heeft aangedrongen op opleiding van onderwijzers uit het eigen volk, om zoo mee te werken aan de verwezenlijking van het zelfbekostigingsbeginsel. Daartoe moesten en mochten dan de scholen te Mowewe en Taoebonto reeds dit jaar gebracht worden op het peil van een 4-klassige volksschool en het volgend jaar op dat van een 5-klassige (standaardschool). Hoofd van zoo'n school moet zijn een onderwijzer met het nieuwe Depokdiploma (is gelijk diploma Gouvernementsnormaalschool). Voor leerlingen van buiten Mowewe en Taoebonto, die men straks voor onderwijzer wil opleiden en met het oog daarop op een der zendingsscholen plaatst, kan men per leerling *f* 6,- per maand vergoed krijgen voor voeding en kleeding. Schuurmans heeft echter vergeten te vragen uit welke kas die gelden betaald worden, daar de opcenten daarvoor zeker niet voldoende zijn. Hij zal dit nog schriftelijk vragen. Met den Inspecteur van Onderwijs heeft Schuurmans in Palopo reeds een verzoekschrift aan den Directeur van Onderwijs en Eeredienst opgesteld voor bovengenoemde scholen te Mowewe en Taoebonto, waarin tevens gevraagd wordt de aan die scholen te plaatsen leerkrachten het daarvoor toegestane hogere salaris uit te keeren. Voor de van deze scholen komende leerlingen kan dan straks een Normaalopleiding voor onderwijzer geopend worden. De kosten daarvan worden ook bijna geheel door het Gouvernement gedragen. Het Gouvernement was reeds van plan aan normaalopleiding te Kolaka te openen, maar de Gouverneur beloofde, dat wanneer er een te Mowewe straks geopend zou worden er geen te Kolaka zou komen. Hij vroeg echter dan te Mowewe ook op te leiden door de neutrale volksscholen. Schuurmans had als bezwaar genoemd dat de Boegineezen aan de kust zeker geen Mekonggaër als onderwijzer aan hun scholen zouden willen. Daarop had de Gouverneur geantwoord dat dan voor die Boegineesche scholen aan de kust onderwijzers te Palopo konden worden opgeleid.

De Conferentie besluit de scholen te Mowewe en Taoebonto zoo spoedig mogelijk op het peil van den 4-klassige volksschool te brengen en daarna van een standaardschool en daarna een normaalopleiding voor volksschoolonderwijzer te Mowewe te openen. Aan Schuurmans wordt opgedragen de daarvoor noodige correspondentie te voeren.

C. Met het oog op het bovenstaande achtte de Conferentie het gewenscht zoo weinig mogelijk Minahassische leerkrachten meer aan te nemen en ook ten opzicht van het aantal leerkrachten en van de schooltijden de nieuwe A.S.R. te volgen, nl. aan iedere school tot 60 leerlingen slechts één onderwijzer te verbinden, gesplitste schooltijden in te voeren en geen 4e klas meer te vormen. De onderwijzers voorzoover ze nog geen diploma hebben zal men examen laten doen voor volksonderwijzer. Niemand van hen kan meer naar Depok gezonden, daar Depok (de kweekschool) naar Van der Klift meedeelde in 1927 wordt opgeheven. Schuur-

mans vraagt 3 onderwijzers in het district Lamboeia en 1 in het district Andolo. Van die 3 zou hij graag 1 met het Depok-diploma hebben voor de plaats Lamboeia. De Conferentie keurt de oprichting dezer scholen goed. Over het beheer daarvan zal gesproken worden bij de behandeling van het punt Stichting van een nieuwe zendingspost. Verder wordt meegedeeld door Schuurmans en Gouweloos dta in Mei ook te Tinondo en Watoemendonga scholen zullen worden geopend. Besloten wordt de beschikbare onderwijzers als volgt te plaatsen (voorloopig voor 1 jaar)

Mowewe Goeroe Santi en hulpgoeroe Umboh
rate-Rate Goeroe Wagey en hulpgoeroe Kakomore
Andolo Goeroe paul Watoeng
Poli-Polia Goeroe Lelemboto
Tawanga Goeroe Lontoh
Sanggoni Goeroe Langkey
Watoemendoenga een Goeroe uit Kolonedale
Taoebonto Goeroe Palealoe en hulpgoeroe Moenara
Lamboeia Goeroe Torindatoe
Benoa Goeroe Oentoe
Taidahoe Goeroe Ferdinand Watoeng

Dit jaar nog niet, maar het volgend jaar zal voor de scholen en Kandari een goeroe met Depok diploma beschikbaar zijn.

D. Door Gouweloos is indertijd aan de Controleur van Kandari beloofd dat de Zendelingen onderwijzers voor de neutrale volksscholen zouden willen zoeken, wanneer de Controleur die niet zelf kan krijgen. Gouweloos beloofde dat om te voorkomen dat Roomsche onderwijzers zouden worden aangenomen, die reeds waren aangeboden. Dit heeft de volle instemming van de conferentie. De vraag is echter: op welke voorwaarde men die onderwijzers moet aannemen en beschikbaarstellen.

Gebleken is dat onderwijzers die zich aanmelden bepaald zendingonderwijzer wilden worden. Voorts is het finantieel beter bij de Zending (kindergeld, verlofgeld). Geeft men een toeslag uit de Zendingkas voor zendingsarbeid buiten de schooluren dan zal dat weer moeilijkheden meebrengen in de verhouding van deze onderwijzers tot de andere neutrale onderwijzers.

De Conferentie vond nog geen oplossing voor deze moeilijkheid.

E. Door Gouweloos en Schuurmans zijn enkele voorgestelde wijzigingen in het goeroereglement voorgesteld [sic]. Daaraan worden tijdens de besoreking van dit punt nog enkele toegevoegd. De belangrijkste zijn

1. De oude salarisregeling blijft gelden voor de onderwijzers die reeds 1 Januari hoofd van een school waren en door de onderwijzers met het Depok-diploma. Voor al de andere onderwijzers zal men de Gouvernements-salarisregeling volgen, met deze uitzondering dat ook voor deze onderwijzers dezelfde kindergeld-, verlof- en verlofgeldregeling van toepassing zal zijn als voor de eerstgenoemde groep onderwijzers.

2. Aan gehuwde onderwijzers zal niet meer reisgeld 2de klas K.P.M. betaald worden. Wegens de hoge kosten daarvan zullen ook zij weer 3de klas moeten reizen.

Voor verdere wijzigingen zie het hierbij of heirna toegezonden gewijzigde goeroereglement.

Na de behandeling van dit punt wordt goeroe Tamon van Mowewe, voorzitter van de goeroeconferentie, ter vergadering geroepen om met hem de notulen van de laatste conferentie van goeroes te bespreken. O.a. werd door de goeroes geklaagd over de logiesmoeilijkheden te Makasser voor Goeroes die op doorreis enkele dagen te Makasser moeten wachten op bootgelegenheid. De Conferentie belooft te zullen trachten een goed logies tegen een vast tarief voor hen te vinden. Van der Klift neemt op zich daarover met een der Predikanten te Makasser te correspondeeren.

II. Stichting van een nieuwe Zendingpost

Storm deelt aan de vergadering mee dat het allerminst zijn bedoeling is de stichting van een post in de onderafdeeling Kandari tegen te gaan, maar dat hij toch op enkele dingen wil wijzen waarmee rekening moet worden gehouden. Hij, zoowel als zijn vrouw, voelen zich de laatste tijd lichamelijk zeer zwak. Hij heeft al een langen tijd rust moeten nemen en voorziet dat hij ook in het vervolg heel kalm aan zal moeten doen om het vol te houden. De kans blijft echter dat hij en zijn vrouw of een van beiden het geen 3 jaar meer volhouden. Hoe komt het dan met de verzorging van zijn ressort?

De Conferentie verklaart tenslotte eenstemmig dat het wel moeilijkheden zal geven, wanneer Storm de eenige blijft in dat taalgebied, maar in de gegeven omstandigheden men toch niet Poleang mag kiezen in plaats van Lamboeia voor een nieuw te stichten zendingspost. Hoewel, vooral door de taalmoeilijkheden, van vervanging van Storm tijdens diens vervroegd of gewoon verlof geen sprake kan zijn, zal het toch den Zendeling van Lamboeia binnenkort wel mogelijk zijn de arbeid in Roembia te controleeren, wanneer die over een snel vervoermiddel beschikt. De Conferentie draagt dus aan Schuurmans op een nieuwe post te stichten in Lamboeia.

III. Auto voor de post Lamboeia.

De Conferentie verklaart eenstemmig, dat de Zendeling van lamboeia, wil hij de mogelijkheden die het werk in Kandari op het oogenblik biedt, benutten, een auto noodig heeft. De vrachtauto's van Kandari rijden al tot Tinanggea aan de Zuidkust (via Lamboeia) en tot Aboeki in het Noorden. Aan het einde van dit jaar zal men heel Zuid-Kandari kunnen rondrijden. De autoweg van Boeipinang door Poleang en Roembia is ook reeds klaar. Het sluitstuk tusschen deze weg en de autowegen in Kandari komt nog dit jaar klaar.

De Conferentie besluit aan het Hoofdbestuur aan Ford auto met bergversnelling te vragen, zooals ook in Kandari gebruikt wordt, en ook door de Controleur van Kandari is aangeraden. Schuurmans wil die dat zelf berijden. Wanneer hij die spoedig krijgt zal het hem waarschijnlijk mogelijk zijn de materialen voor huis- en schoolbouw enz. zelf van Kandari op te voeren. Hij behoeft dan geen draagpaarden aan te schaffen. Tevens kan hij dan in Kandari de zorg voor de Maleische gemeente op zich nemen, waar hij laatst 5 kinderen en 1 volwassene heeft gedoopt en welke gemeente, groot 41 zielen, hem gevraagd heeft om geregelde verzorging. Verder kan hij dan ook zoo noodig (zie punt II) het ressort van Storm controleeren. Daar Schuurmans zoo spoedig mogelijk moet weten of hij op die auto kan rekenen draagt de Conferentie aan de secretaris der Conferentie op het Hoofdbestuur te verzoeken ingeval een auto wordt toegestaan, te willen seinen "Auto toegestaan", en tevens *f* 2000 daarvoor beschikbaar te willen stellen. Opgemerkt wordt dat ook Zendeling Belksma van de Ger. Zendingbond een auto heeft gekregen en dat de kosten van de auto zelf ongeveer *f* 1600 zullen zijn, maar het overige van de *f* 2000 gerekend moet worden door vervoer van Makasser, voor reserveonderdeelen, benzine enz.

IV. Verdeeling terreintoelagen.

De Conferentie meent dat het hoofdbestuur bij de toekenning van de terreintoelagen voor Zuid-Oost-Celebes te weinig rekening heeft gehouden met het feit dat alles wat van Makasser aangevoerd moet worden in verhouding tot Java en ook tot plaatsen waar behoorlijke toko's zijn, enorm duur is en vaak erbarmelijk slecht. Hierop is reeds eerder door de Conferentie gewezen. Wil het Hoofdbestuur cijfers dan zullen die gaarne worden verstrekt. Cijfers zijn echter nooit gevraagd. De Conferentie besluit de toegestane 4 maak *f* 300 als volgt te verdeelen

Storm (Taoebonto) *f* 324.-

Van der Klift (Mowewe) *f* 201.60

Gouweloos (Sanggona) *f* 337.20

Schuurmans (Lamboeia) *f* 337.20

V. Rondvraag

a. Moeridstelsel

- b. Overplaatsingsbesluiten goeroes
- c. Subsidie voor de school in Taoebonto

a. Het voor en tegen van het tot nu toe bestaande moeridstelsel wordt besproken. Schuurmans verdedigt zijn voorstel zooals hij dat aan de collega's en het Hoofdbestuur mededeelde in zijn schrijven van 9 September 1925.¹⁰

De Conferentie is het erover eens dat men tot het daar voorgestelde moet komen doch dat een geleidelijke overgang noodig is om van de oude tot de nieuwe toestand te komen. In Mowewe bestaat practisch reeds de voorgestelde regeling. Nieuwe schoolgaande moerids zullen niet meer worden aangenomen.

b. Schuurmans deelt mede dat de Inspecteur van Onderwijs gevraagd heeft een stamboek van de Goeroes aan te leggen, waarin staat aangegeven o.a. van welke landaard de goeroe is, welk diploma hij heeft, wanneer en waar hij dat diploma haalde, wanneer hij in dienst trad en aan welke school, wanneer en waarheen hij achtereenvolgens werd overgeplaatst. Van de overplaatsing moet schriftelijke besluiten worden verstrekt. Afschrift van een en ander moet gezonden worden aan den Inspecteur van Onderwijs.

c. Opgemerkt wordt dat het wenschelijk is voor de school in Taoebonto ook een begroting in te leveren en daarop het aanwezige geld (opcenten) als reservefonds ter verantwoorden. Dan kan meteen subsidie worden aangevraagd en het reservefonds straks gebruikt voor de bouw van nieuwe scholen en Goeroewoningen.

d. Ingediende begrotingen. Vraag aan het H.B. om meer geld.

e. Schriftelijk verslag van de bespreking te Palopo.

f. Bestuursverkiezing.

d. De ingediende begrotingen worden besproken. Door de terreintoelagen vervalt de rubriek: Belastingen, terwijl ook de opgegeven draaggelden nu gedeeltelijk terreintoelage worden. De volgende veranderingen worden aangebracht: Begroting Sanggona. De posten: reiskosten onderwijzers en belasting vervallen. "Draaggeld" wordt verminderd tot *f* 75.- gulden, "porti" verhoogd tot *f* 25.-. als nieuwe posten toegevoegd: "aankoop nieuwe paarden *f* 450.-. terreintoelage *f* 337.20. Nieuwbouw school en goeroewoning *f* 600.-. Taoebonto "onderhoud paarden" verminderd tot *f* 200.-, "draaggeld" tot *f* 300.-, moerids to *f* 700.-, "medicijnen" verhoogd tot *f* 200.-. het bedrag voor "onderwijzers" opgegeven zal teruggevorderd worden uit de subsidie. Nieuwe post: "terreintoelage" *f* 324.-.

Mowewe. Voor "belastingen" en een gedeelte "draaggelden" komt in de plaats de terreintoelage. Totaalbedrag blijft vrijwel eender. Aan het H.B. zal gevraagd worden een hooger crediet te verleen.

e. Op verzoek schriftelijk vastleggen wat in Palopo werd besproken.

bijlage

De door den Gouverneur goedgekeurde besprekingen van Palopo welke door Schuurmans werden gevoerd met den Gouverneur.

In de op 21 December te Palopo gehouden besprekingen met den Gouverneur van Selebes en Onderhoorigheden, de betrokken bestuursambtenaren en den Inspecteur van Onderwijs in de 7^e Afdeeling en den zendeling-leeraar Schuurmans over de uitvoering der Algemeene Subsidieregeling Inlandsch Lager Onderwijs werd overeenstemming verkregen nopens de volgende punten.

¹⁰ J. Schuurmans a. Hb NZV, 9/9/1925, ARvdZ I/7.

1. Alle scholen (volks-) door de zendelingen op Z.O.-Selebes beheerd, zullen met uitzondering van twee, n.l. die te Mowewe en Taoebonto Overeenkomstig art. 2 lid 1 van Staatsblad 1925 no. 296 ingericht worden inzake den omvang van het leerplan, den leertijd en de dagelijksche schooltijden, welke gelden ten aanzien van het openbare volksonderwijs in de afdeeling Palopo.
2. De leeftijdsgrenzen van de leerlingen der volksscholen zijn vast te stellen van 6 tot 10 jaar.
3. Om subsidie te kunnen krijgen mag de school met een leerjaar niet minder dan 15 geregeld de school bezoekende leerlingen tellen en met meer leerjaren niet minder dan 26.
4. De leerlingen zullen niet langer dan 6 jaar de volksschool mogen bezoeken met dien verstande dat zij niet langer dan 3 jaar over de eerste klasse mogen doen om voor subsidieberekening in aanmerking te mogen komen.
5. Opgericht mogen worden in het district Kolaka 10 scholen, in Kondea 5, in Lapai 1, in Konaweha (Watoemendonga) 1, in Tawanga 2, in Singgere 3, in Mamboeloe 2, voorzover blijkt dat de draagkracht der bevolking te stellen op ten hoogste 10 procenten op de belasting en vermeerder met het subsidie-maximum toereikend blijkt voor de exploitatie der op te richten scholen.
6. Daar het wenschelijk is onderwijzers uit het eigen volk op te leiden zal daarmee zo spoedig [mogelijk] te Mowewe een aanvang worden gemaakt. Volksonderwijzers zullen worden opgeleid voor alle scholen in de onderafdeelingen Kolaka en Laiwoei en voor Roembia en Poleang. Maar misschien enkele neutrale volksscholen niet de in Mowewe opgeleide onderwijzers zullen wenschen (Boegineezen b.v. geen Mekongga onderwijzers) zullen voor die scholen enkele leerkrachten te Palopo of elders worden opgeleid.
7. Om eene opleiding te Mowewe als boven bedoeld mogelijk te maken zal het noodig zijn eerst de scholen te Mowewe en te Taoebonto te brengen op het peil van een tweede klasse school (of standardschool). Aan den Directeur van Onderwijs en Eeredienst zal daarom toestemming worden gevraagd reeds in het jaar 1926 een vierde klasse aan de beide genoemde scholen te mogen verbinden. tot hoofden van die scholen zullen worden aangesteld goeroe's met het nieuwe Depok-diploma (is gelijk diploma gouvernementsnormaal-school).
- 8/ om leerlingen van de volksscholen in andere kampongs die naar het oordeel van de schoolbeheerder voor de opleiding tot onderwijzer in aanmerking komen, in de gelegenheid te stellen na de drieklassige volksschool te hebben doorlopen de school te Mowewe of te Taoebonto te bezoeken kan voor hen aanspraak worden gemaakt op eene tegemoetkoming van fl. ? per leerling per maand voor voeding en kleding.
9. Ter bestrijding van de kosten van het onderwijs mag districtsgewijs 5 - 10 % als procenten op de belasting worden gelegd. Uit de daarvoor ontvangen gelden en met wat aan subsidie wordt ontvangen moeten al de uitgaven bestreden [worden]. Zijn de ontvangsten groter dan de uitgaven, dan vormt men een reservefonds. Tot een bedrag van fl. 50.- mag men per jaar en per school in het reservefonds storten zonder dat het daarom nog noodig is minder dan het maximum-betrag voor subsidie aan te vragen, zullende het reservefonds ten hoogste f. 600.- per school bedragen wanneer het district slechts 1 school en f. 300.- tot een maximum van f. 400.- wanneer het district meerdere scholen telt, terwijl deze reservefondsen rentegevend belegd zullen worden op een credietinstelling en tot de bedragen als in overleg met den Gouverneur van Selebes en Onderhoorigheden zal worden bepaald. Wanneer echter het totaal der uitgaven in een bepaald jaar hooger is dan dat der ontvangsten (waarbij inbegrepen het reservefonds) dan mag dat tekort worden aangevuld uit de Zendingskas, wanneer de Gouverneur van Selebes en Onderhoorigheden daartoe toestemming heeft verleend. De schoolbeheerder verantwoordt op de ingediende begroting dan dat laatste bedrag in kolom 12 en heeft het recht in kolom 29 (ter toelichting) eene aantekening te plaatsen daarin te vermelden dat het in kolom 12 vermelde bedrag een voorschot is uit de Zendingskas dat zoo mogelijk in volgende jaren moet worden terugbetaald uit de procenten op de belastingen. De terugbetaalde bedragen moeten dan in de volgende jaren verantwoord [worden] op de begroting in kolom 21 (andere uitgaven). Een toelichting wordt dan weer gegeven in kolom 25.
10. Voor nieuwbouw school en onderwijzerswoning mag als maximum f. 600 op de begroting worden geplaatst. Voor boeken en leermiddelen gemiddeld 75 cts per leerling.

6. H. van der Klift, voorzitter, G.C. Storm, secretaris, Notulen der Conferentie, gehouden te Sanggona, 4 Maart 1925; ARvdZ 12/6

I. Onderwijs Kolaka

- a. Opcenten op de belasting.
- b. Subsidiegelden.
- c. Goeroewoningen.

A. Aan de orde wordt gesteld de vraag of het mogelijk is ten behoeve der scholen opcenten te leggen op de belasting. De Gezaghebber¹¹ van Kolaka zou er waarschijnlijk wel voor te vinden zijn schoolkringen te vormen, die aldus bijdragen in de financiën der scholen.

De heer Gouweloos antwoordt hierop, dat zulks voorloopig nog niet wenschelijk is, aangezien de belastingen slechts kortgeleden verzwaaard zijn; bovendien vreest hij, dat de bevolking bij invoering van de opcenten op de belasting ten behoeve der scholen, zich nog afkeeriger zal toonen van het onderwijs dan reeds het geval is. Met groote moeite wordt de bevolking voor de school gewonnen. Spreker acht het daarom beter met de heffing van opcenten te wachten tot de school eene plaats van beteekenis zal hebben verkregen bij de bevolking en deze er zelf meer voor voelen zal.

De Conferentie kan zich met deze uitspraak geheel vereenigen.

B. Waar de schoolbeheerder aanspraak kan maken op “inspectie-gelden” wegens het geregeld controleeren der onderwijzers en zijn toezicht op het onderwijs, zullen voor den heer Schuurmans deze inspectiegelden voor de scholen te Mowewe en Rate-Rate worden aangevraagd. (voor elke school 2 x f. 10,- 's jaars.)

C. Onderwijzerswoningen. Ten aanzien van het bouwen van onderwijzerswoningen, waarvan de kosten tot heden voor de zendingskas kwam, wordt bepaald, dat het materiaal voortaan door de bevolking zal moeten worden geleverd en dat hoogstens de timmerlieden, die voor den bouw noodig zijn, ten laste van de NZV zullen komen. Een en ander in overleg met den Gezaghebber. Ook voor Poleang-Roembia wordt deze regeling aangenomen.

II. Opleiding in Depok.

Aangezien de opleiding te Depok, alsmede het reizen der kweekelingen per K.P.M. stoomer, trein enz. ten laste van de Zendingskas komen (gevolg van de onlangs te Depok ingevoerde regeling) wordt in verband hiermede besloten, dat de zendingen bij aanneming van nieuwe onderwijskrachten zullen trachten deze geheel of gedeeltelijk op eigen kosten te laten reizen, enz.

Gezien de onderwijstoestanden alhier moet de conferentie er evenwel den nadruk op leggen, dat in het bovengenoemd conferentiebesluit gesproken wordt van “trachten”, aangezien het de groote vraag is in hoeverre de familie van een kweekeling in staat is in de kosten der opleiding bij te dragen.

III. Waar door goeroe J. Torindatu te Taoebonto na voorafgaande correspondentie met zijn collega M. Tamon te Mowewe aan de Conferentie het verzoek werd gericht een goeroe Conferentie te organiseeren voor de onderwijzers op Z.O. Celebes, meent de Conferentie dat aan deze wensch kan worden tegemoet gekomen. Aan goeroe Torindatu zal worden opgedragen een programma op te maken, dat aan zendingen en onderwijzers zal worden toegezonden, waarna de eerste Conferentie waarschijnlijk in de eerstvolgende vacantie (ongeveer Juni) zal worden gehouden.

¹¹ P.J.M. Baden, fd contr.. 1923-1925.

Deze toezegging wordt echter gedaan op voorwaarde dat de Zending, in wiens ressort de goeroe Conferentie wordt gehouden, ten allen tijde en op alle vergaderingen toegang zal hebben.

IV. Maandblad voor de onderwijzers.

Ingekomen is een verzoek, dat de onderwijzers zich ten laste der Zendingskas mogen abonneren op een tijdschrift voor onderwijzers.

De Conferentie besluit dat iedere Zending zich voor zijn ressort zal abonneren op het nieuw op te richten periodiek "Pedoman dan Bekal" (uitgaande van Depok), hetgeen dan zal circuleeren bij de in het ressort werkzame onderwijskrachten.

V. Terreintoeslagen.

(Schrijven van de Directie der Samenwerkende Zendings Corporatie's, Oegstgeest, 12 Nov. 1924).

De Conferentie spreekt haar verwondering uit over de toezending van een stuk waarin sprake is van een enquête, door den Zendingsconsul op verzoek der Directie ingesteld, van welke enquête op ZO Celebes niets bekend is. Niettemin stuurt de Directie aan de aan de zendingen op Z.O. Selebes den terreintoelage van *f* 300,- p. jaar toe. Hoe de Directie tot deze vaststelling kan komen is der Conferentie ten eenenmale onbegrijpelijk, waar cijfers omtrent Z.O. Selebes in de opgaven van den zendingsconsul moeten ontbreken. De Conferentie acht het daarom niet overbodig alsnog de aandacht van het Hoofdbestuur op het volgende te vestigen.

Het leven op Z.O. Selebes stelt zijn bijzondere eisen en brengt zijn eigen moeilijkheden en bezwaren mee. De Zendingen zijn voor hunne inkomsten hoofdzakelijk aangewezen op Makassar. Zelf kunnen zij niet de toko's bezoeken, doch in zekeren zin zijn zij overgeleverd aan den willekeur van den leverancier. Het is dan ook de algemeene toestand, dat zij voor leverantie's van allerlei aard hogere bedragen moeten geven dan zij, die in de gelegenheid zijn zelf de toko's te bezoeken, gelijk dat op Java, in de Minahassa en elders het geval is.

Hiermee is echter nog niet alles gezegd en wil de Conferentie er voorts op wijzen, dat het onvoordeelig inslaan van goederen nog verergerd wordt door de meenigmaal inferieure qualiteit der artikelen. Bij gelegenheid komt het voor, dat de zendingen ontvangen levensmiddelen moeten wegdoen wegens bederf der waren. Natuurlijk staat de weg open deze aan den leverancier te retourneren, doch hiermede wordt de schade nog vergroot, waar de kosten van terugzending ten laste van den verbruiker komen, welke bovendien nog het een of ander noodige artikel moet missen. Zoo is het voorgekomen dat een onzer een maand lang geen melk kon krijgen; dan weer zit men zonder brood, enz., enz. En dit gebeurt niet door onhandig aanpakken en regelen van een en ander, doch eenvoudig omdat de zendingen geheel zijn aangewezen op anderen. Met deze moeilijkheden hebben Europeanen op Java of in de Minahassa allicht niet te kampen. In het voorbijgaan zij slechts gewezen op de onkosten voor vracht en emballage, welke aldus niet bestaan, tenzij bij uitzondering. Hier is zulks regel.

De leden der Conferentie willen hiermede niet zeggen, dat zij in den vervolge moeilijkheden als voren genoemd, op de Zendingskas willen laten drukken; integendeel: steeds droegen zij de schade en nadeelen zelf. De Conferentie legt er den nadruk op, dat haar leden niet de particuliere finantieele zorgen – voortspruitende uit den aard hunner werkring – op de Zendingskas willen laten drukken, maar zij willen er het Hoofdbestuur op wijzen dat deze zorgen niettemin bestaan; alle moeilijkheden die op verschillende zendingsterreinen niet voorkomen. Z.O. Celebes wordt in het stuk der Directie gelijkgesteld met de Minahassa; of dit recht en billijk is meent de Conferentie te moeten betwijfelen. Had het onderzoek van den Zendingsconsul inderdaad plaats gehad, zoo zou de Directie waarschijnlijk eene andere conclusie hebben getrokken.

Het vorengenoemde schrijven van den Zendingsdirectie zegt aan de zendingen op Z.O. Celebes een terreintoeslag van *f* 300,- toe. Van dit bedrag moet dan allerlei worden betaald: belasting, draaggelden, prauwhuur, pakhuishuur, enz., enz. Deze uitgaven heeft elke zending nu aan de Conferentie voorgelegd en

op grond van deze berekeningen stelt de Conferentie aan het Hoofdbestuur voor de terreintoelagen voor Z.O. Selebes postgewijs te regelen. De ligging der posten maakt, dat de eene post met minder toe kan dan de andere; zoo ligt Sanggona verder dan Mowewe, wat hogere draagkosten meebrengt, Taoebonto weer op grootere afstand van Kolaka dan Mowewe en Sanggona. Hier volge een overzicht der uitgaven, die uit de terreintoelagen moeten worden bestreden.

Raming der terreintoe- lagen voor	Mowewe	Sanggona	Taoebonto
Draaggeld van de kust tot	75,-	225,-	225,-
Belasting	100,-	100,-	100,-
Prauwuur			90,-
Reisonkosten	50,-	50,-	100,-
Pakhuishuur te Kolaka			50,-
Patrouillepakken, enz.	50,-	50,-	50,-
Laadloon te Kolaka	15,-	15,-	15,-
Totaal	290,-	225,-	590,-

Moerids

In genoemd schrijven der Directie wordt ook gesproken over moeridsgelden, die komen te vervallen. Het is der Conferentie niet duidelijk wat onder deze moerids wordt verstaan. Bedoelt het stuk, dat na 1 Jan. 1926 geen post voor moerids meer op de maandstaten mag voorkomen en de onkosten voor moerids uit de terreintoelagen moeten worden betaald? Indien dit inderdaad het geval is, zoo acht de Conferentie het haar plicht het Hoofdbestuur erop te wijzen, dat hiermee aan een zeer belangrijke tak van arbeid een slag zou worden toegebracht, aangezien de zendelingen niet in staat zijn uit eigen middelen de onkosten ten behoeve der moerids te bestrijden. Geen der Zendelingen is nog in staat geweest iets over te houden van zijn salaris; indien derhalve de moerids voor rekening van den zendeling moeten komen, bestaat groote kans dat of één of meerdere posten de arbeid met moerids moet worden opgeheven, hetgeen practisch minder aanraking met de kampongs kan beteekenen [sic].

In het bijzonder de heer Schuurmans had bezwaren tegen de hooge ksoten, die het moeridssysteem met zich brengt: te Mowewe kosten de moerids *f* 1000.- p. jaar, in een der vorige jaren zelfs *f* 1500.-. Wanneer Taoebonto het volle aantal moerids heeft, komen deze ook gemiddeld op een *f* 1000.-. De Conferentie stemde dit toe, al blijft zij erop wijzen, dat geestelijke waarden zee moeilijk in cijfers zijn uit te drukken.

Op grond van dit alles adviseert daarom de Conferentie aan het Hoofdbestuur de onkosten der moerids door de Zendingkas te laten dragen, zooals tot op heden het geval is geweest. Bovendien besluit echter de Conferentie, dat de leden te samen naar een weg zullen zoeken om deze onkosten in de toekomst te verminderen. De heer Schuurmans deed reeds een voorstel in die richting, dat zeer sympathiek is, al is het de vraag of zijn plan realistisch in alle deelen uitvoerbaar is.

Waar hier in het bijzonder zeer belangrijke dingen aan de orde zijn, verzoekt de Conferentie het Hoofdbestuur hare voorstellen zoo spoedig mogelijk ter vergadering te brengen, waar de nieuwe regeling 1 Januari 1926 in werking treedt en de tijd door correspondentie over een en ander niet te ruim is.

VI. Onderhoud der Zendinggebouwen.

Bij het onderhoud der Zendinggebouwen komt men telkens te staan voor eene reparatie van de daken, die door het aanbrengen van zinken nokstukken overbodig kan worden gemaakt. Om de 2 à 3 jaar moet dan alleen de atap worden vernieuwd; lekkage wordt echter meestal gebonden aan den nok. Door het aanbrengen van zinken platen wordt dit euvel zoo goed als geheel opgeheven. De kosten zijn evenwel vrij hoog; voor Sanggona b.v. zouden zij ca. f 206.- bedragen.

De Conferentie besluit goedkeuring van het Hoofdbestuur te vragen genoemde nokstukken aan te schaffen voor de posten.

VII. Stichting van een tweede Zendingsschool in Poleang-Roembia.

De heer Storm liet op de agenda plaatsnemen eene bespreking over den stand van het werk in het landschap Poleang-Roembia. Hij stelde voor met het oog op het zendingswerk in genoemd ressort aldaar nog een tweede post te stichten, hetzij zoo spoedig mogelijk na den terugkeer van den heer Van der Klift, hetzij over eenige jaren. Persoonlijk acht hij de stichting van een nieuwe post in Poleang momenteel niet dringend; de praktijk leert hem evenwel dat Poleang te weinig onder invloed van Taoebonto staat, dan dat genoemd terrein op voldoende wijze door hem kan worden bewerkt. Indien het er alleen om ging als school beheerder op te treden, zal de heer Storm er genoegen mee nemen, indien hij ook de school te Poleang had te behartigen. Uit zendingsoogpunt blijkt evenwel Poleang-Roembia te uitgestrekt, dan dat hij krachtig genoeg op het innerlijk leven der menschen in Poleang invloed kan oefenen. Reden waarom hij deze bespreking ter Conferentie brengt.

Na de bespreking van deze uiteenzetting meent de Conferentie voor het nemen van een beslissing de vraag te moeten stellen “waar het stichten van een vierde post op Z.O. Selebes het meest gewenscht is.” de ervaring heeft geleerd, dat het district Kolaka reeds te zeer den invloed van den Islam heeft ondergaan dan dat men hier nog van heidenzending zou kunnen spreken. Overal in het land (n.l. Kolaka) worden Mohammedaansche goeroe's aangetroffen, die tot zelfs in Mowewe, waar de eerste christengemeente gesticht is, hun invloed doen gelden en door een zeker percentage der bevolking ook begeerd wordt. Gedurende het laatste jaar bleek dan ook meer dan ooit, dat de Islam in het Kolakasche een macht is, waarmee de Zending wel degelijk heeft rekening te houden.

Dit alles kan niet in die mate gezegd worden van Poleang-Roembia. Ook hier vindt men sporen van den Islam; doch niet in die mate als in Kolaka het geval is. Ook Taoebonto kent die invloed; maar de Islam heeft daar niet die beteekenis als in Kolaka. De bevolking van Poleang-Roembia heeft veel zuiverder haar heidensche karakter bewaard.

De vraag rijst dan ook: “wat is beter, voorkomen of genezen. Terstond een nieuwe post te stichten in Poleang of er nog enkele jaren mee te wachten?” de heer Storm laat het aan de Conferentie over te beslissen; geen persoonlijke belangen dreven hem tot zijne bespreking en bovendien is hij te onvoldoende op de hoogte van de Kolakasche toestanden en nooden, dan dat hij uit volle overtuiging een beslist vóór of tegen zou kunnen uitspreken.

Na eenige discussie is de Conferentie van oordeel, dat het beter is te voorkomen dan te genezen en zij besluit daarom tot het stichten van een 4de Zendingspost in het Maronenengebied en niet in het district Kolaka.

Het nemen van dit besluit werd nog in de hand gewerkt, doordat de heer Gouweloos een voorstel deed een motorfiets aan te schaffen. Wanneer de heer Gouweloos een motor heeft zou hij in staat zijn de grenzen van zijn ressort te verwijderen, zoodat dit volgens den heer Gouweloos gelijk zou staan met de stichting van een vijfde post, noordelijk van Sanggona, hetgeen in de toekomst veel geld zou besparen. De wegen in Kolaka zijn thans van dien aard, dat zij door een motorrijwiel goed te begaan zijn. Reeds schreef de heer Gouweloos over dit plan aan het Hoofdbestuur en – gezien de omstandigheden – meende de Conferentie in beginsel haar toestemming voor het aanschaffen van een motor te kunnen geven.

Tenslotte moet nog de vraag beantwoord worden, wie der zendelingen zich in Poleang zal vestigen. Hierbij doen zich vragen voor, die nog niet beantwoord zijn en waarover de Conferentieleden schriftelijk verder

zullen onderhandelen. De stichting van een post in Poleang kan toch niet plaats hebben, voor de heet v.d. Klift van verlof is teruggekeerd.

De heer Storm legt tenslotte op 2 zaken den nadruk.

A. Op de moeilijkheden, die het wonen in Poleang met zich meebrengt wegens de groote afstand van Kolaka.
B. De heer Storm verklaart zich niet bereid den zendeling voor poleang gedurende eenige weken of maanden in den kring van zijn gezin op te nemen. Evenzoo acht hij het niet gewenscht dat 2 gezinnen, beide zelfstandig zijnde, op één post naast elkaar verblijf houden. Een standpunt waarmee de andere Conferentieleden volkomen instemmen. De Zendeling voor Poleang kan voorloopig zeer goed verblijven in den pasanggrahan van Taoebonto .

7. H. van der Klift, voorzitter, G.C. Storm, wnd secretaris, Notulen van de Conferentie van zendingen gehouden te Mowewe op 18 Augustus 1926; ARvdZ 12/6

B. Storm doet verslag van den stand van zaken te Poleang. Na voorbereidende reizen, waarin contact werd gelegd met de hoofden, werd hem door meerdere hoofden medewerking toegezegd om te komen tot oprichting van een school. De zaak stuitte echter op onwil van den wakil-mokole en het dorps hoofd van Rompo-Rompo, welke plaats hij voor de oprichting der school op het oog had.

Daarna stelde Storm zich in verbinding met den Controleur te Boeton, die de aangewezen persoon was om de zaak verder af te wikkelen. Door samenloop van omstandigheden, die den betrokken zendeling naar Lamboeia riepen ter assistentie van Br. Schuurmans, miste Storm den Controleur op diens reis door Poleang-Roembia. De Controleur verzuimde in Poleang van de school te spreken en verklaarde zich bij een latere, korte ontmoeting niet voor een overhaaste oprichting eener school, zoolang deze niet algemeen werd begeerd. De Conferentie is van meening deze zaak niet te moeten loslaten. Br. Storm zal voortgaan geregeld contact te houden met de hoofden in Poleang. Echter zal de schoolzaak niet meer met de hoofden officieel worden besproken, voor algeheele zekerheid is verkregen over de plannen van het Gouvernement, of namelijk Poleang onder bestuur van den Sultan van Boeton zal blijven dan wel bij Kandari zal worden gevoegd. Waar samenvoeging met Kandari door de Conferentie als een gunstige omstandigheid wordt beschouwd, gezien de houding van Controleur en Kapitan in Kandari tegenover het schoolwezen, komt het der Conferentie verstandig voor de beslissing van het Gouvernement in dezen af te wachten, al betekent dit niet stil zitten en de zaak laten rusten. ---

F. Bezetting Noord-Kandari; 10 of 5% opcenten op de belasting?

Br. Gouweloos bepleit de bezetting van Noord-Kandari, speciaal het oog hebbend op de districten Wiwirano en Asera. Dit gebied vormt te samen met het eigenlijke ressort van Br. Gouweloos een te groot geheel, dan dat het in zijn geheel goed door Br. Gouweloos kan worden bewerkt. Br. Gouweloos acht de plaatsing van een inlandsch-leeraar in dit gebied zeer gewenscht.

De taalverschillen in dit gebied, die volgens Br. v.d. Klift een moeilijkheid zouden kunnen opleveren, acht Br. Gouweloos van geen groote beteekenis. Het zou al veel gewonnen zijn, indien de tegenwoordigheid van een inlandsch-leeraar de invloed van den Islam zou keeren en de menschen langer bij hun animisme zou doen blijven.

De Conferentie juicht dit voorstel zeer toe.

Het inbrengen van een inlandsch-leeraar in het Zendingswerk brengt Storm tot de vraag of er bezwaren bestaan dat Raoni, Maroneensch-Christen en tot heden timmerman in dienst der Zending, als evangelist zou kunnen worden aangesteld in zijn ressort. Wel bestaan er nog enkele moeilijkheden in dezen, maar de

Conferentie verklaart zich hartelijk eens met het plan Raoni aldus onder zijn volk te laten optreden, onder behoorlijke leiding en na eenige voorbereiding.

Indien dit plan verwezenlijkt wordt, zou het meebrengen het zoeken van een Menadoneeschen timmerman voor Poleang-Roembia. Ook hiermee verklaart de Conferentie zich accoord.

Opcenten

Het Hoofdbestuur sprak zijne verwondering uit over het feit dat slechts 5 opcenten werden geheven ten behoeve der Zendingsscholen en geen 10, hetgeen mogelijk is.¹²

De Conferentie acht deze vraag alleszins begrijpelijk, maar wil er het Hoofdbestuur gaarne op wijzen dat de bevolking afkeerig zou worden van een school waar zij tweemaal zooveel voor zou moeten opbrengen als voor een openbare volksschool. Heffing van 10 opcenten op de belasting zou de menschen naar den Controleur drijven, die slechts 5 opcenten vraagt. Hiermee zou de Zending het onderwijs zich uit de handen zien glijden. Echter is het niet onmogelijk dat wij geleidelijk tot 10 opcenten kunnen komen. Voorloopig is dit echter zeker niet wenschelijk.

G. 4 Klassige volksscholen te Mowewe en Taoebonto.

Volgens mededeeling door Br. v.d. Klift zou reeds officieus bekend zijn dat genoemde scholen 4 klassen zullen mogen tellen; zoodat binnenkort het officiële bericht hiervan kan worden tegemoet gezien.¹³

I. Onderwijzaken.

Naar aanleiding van Uwe opmerking ten aanzien van Controleur en Zending inzake de quaestie schoolbouw,¹⁴ wijst de Conferentie het Hoofdbestuur er in alle bescheidenheid op, dat – na toestemming der bevolking tot het oprichten van een school – de Controleur zich *moet* overtuigen van den stand van zaken en dat deze de aangewezen persoon is om den bouw te regelen. Een en ander kan en mag niet buiten den Controleur om plaats hebben.

Voorts dat het eene zeldzaamheid is, wanneer een school met algemeene instemming door de bevolking wordt geaccepteerd; regel is dat een meer of minder groot percentage zich tegen de school blijft verzetten.

Bovendien leert de ervaring, dat de bevolking de school moet leeren kennen; en dit kan alleen als een school aanwezig is. Zouden we moeten wachten, tot eene bevolking in haar geheel voor de school zou stemmen, dan zou – praktisch genomen – nooit een school tot stand kunnen komen. ---

¹² HB NZV a. Conf. v. Zend., 5/6/1926, ARvdZ 12/6.

¹³ Onderaan de pagina staat toegevoegd: “Het besluit van den Dir. v. O. en E. is reeds ontvangen. De school te Mowewe is nu vierklassig. Die te Taoebonto met voorwaarde dat die eerst een onderwijzer met volledige onderwijzersopleiding moet hebben”; cf. voetnoot nr. 6.

¹⁴ Geschrokken van mogelijk hoge kosten, had het hoofdbestuur van de NZV ten aanzien van de oprichting van nieuwe scholen opgemerkt: “Hier komt de vraag op: Moeten wij ons op den stroom maar laten afdrijven, of zullen wij telkenmale terdege rekening houdende met zeer veel omstandigheden even ons schrap moeten zetten en afwachten? Zullen wij op Z.O. Celebes zooals in Wawo-Raha en omstreken, via den controleur een school stichten, of wachten totdat de bevolking haar begeerte zelfstandig uitspreekt naar zendingsonderwijs. Dit zijn punten die alle tot rustig nadenken en tot voorzichtigheid manen”, HB NZV a. Conf. v. Zend., d.d. Rotterdam, 5/6/1926, ARvdZ 12/6.

8. Inleiding gehouden door H. v.d. Klift op de Conferentie van Zendelingen op Z.O. Celebes van 18 augustus 1926 te Mowewe¹⁵; ARvdZ 12/6

Het moeridstelsel, een, voor ons arbeidsveld, actueel onderwerp. Tot goed verstaan van deze zaak, wil ik even memoreeren de geschiedenis van het ontstaan van dit stelsel op Z.O. Selebes. Na mijn komst te Kolaka (1916) eerst alleen en daarna (1917) met mijne vrouw, zag ik al heel gauw in, dat ik, voorloopig althans, geen nauwe aanraking met dit volk zou krijgen, als het niet zou zijn, door kinderen des volks in huis te nemen, ter opvoeding. Landskinderen, om aanraking met het volk te krijgen en Minahassers, om voor de opleiding tot onderwijzer voorbereid te worden. Want het was duidelijk, dat de eersten voor de opleiding tot onderwijzer nog in geen jaren in aanmerking zouden komen. Ik acht – dit tusschen haakjes – ook nu die tijd voor de landskinderen nog niet gekomen, maar we worden door de consequenties van de A.S.R. nu al in die richting gedrongen.

Die landskinderen zouden, door in ons huis en onder onze leiding te zijn, ongetwijfeld vroeger in staat zijn, om onze medewerkers te worden. Ik ervoer, dat ik op geen vertrouwelijk voet met de bevolking zou komen, als ik geen kinderen van hen in mijn huis had. Zij, de bevolking, had niets met mij te maken en had ook geen gelegenheid, mijn ware bedoeling met hen te leeren kennen, als zij niet door de kinderen in een zekere betrekking tot ons kwam. Deze kinderen toch, zouden onze ouders en verwanten wel over ons inlichten.

Dat was echter gemakkelijk genoeg gezegd en gedacht, maar minder gemakkelijk verwezenlijkt. In Kolaka, gedurende den tijd, dat wij er woonden, ging het, wat de landskinderen betreft, in het geheel niet. Want den enkele uit het binnenland (Senggere), die wij voor een klein poosje in huis hadden, verdween, omdat hij teveel geplaagd en bespot in Kolaka (door de Moh.). Ja, ons personeel, dat wij langzamerhand met moeite kregen, vroeg bijna bij elke terechtwijzing van ons “kaloear; mongoni peloeako”, om eruit te mogen gaan. Wel hadden we, tijdens ons verblijf te Kolaka, reeds eenige Minahassische moerids (P. Watoeng, A. Santi, Timotheoes Pelealoe, en N. Sembor. Ons personeel is er Kristen geworden, behalve een Maronene-man van het eiland Kaba'ena. Een Maronene-jongeling, Raoni, was mijn paardenjongen.) Genoemde moerids zijn nu alle onderwijzer of verpleger. Raoni is de timmerman, die de geheele Post te Taoebonto gebouwd heeft.

Door mijn vele reizen in het binnenland, het bouwen van mijn huis te Mowewe en de school te Rate-rate, was ik wat nader tot het volk gekomen. Met bovengenoemde moerids verhuisden wij in Mei 1919 naar Mowewe. Daar vroegen in 1920 een paar jongens (Takari en Lingase) om bij ons te mogen komen, nog onder tegenstand van hun familie (dat hoorden we eerst veel later). Langzamerhand kwamen er meer. De school te Mowewe was toen opgericht. De moerids in ons huis gingen *geregeld* naar school, iets wat bij in de kampong wonenden nogal te wenschen overlaat.

Deze kinderen maakten, dat we voortdurend meer *een* werden met hun familie en landgenooten. Zonder hen zou dat veel, veel moeilijker geweest zijn. Uit die kinderen nu, komen onze helpers op velerlei gebied voort. Op grond van onze ervaring spreek ik de stelling uit: “Voor het winnen van het vertrouwen der bevolking; voor het komen in meer contact met haar; voor de opvoeding der kinderen zelve tot kenners van het Christelijk beginsel en tot bruikbare medewerkers later is het beslist noodzakelijk, dat de Zendeling, die zich

¹⁵ In 1925 had het hoofdbestuur van de NZV aangekondigd te willen bezuinigen op de kosten die verbonden waren aan door de zendelingen in huis nemen van jonge Tolaki en Tomoronene. De conferentie in Z.O.-Celebes was verdeeld over dit *murid*-stelsel: Van der Klift en Storm (die er beiden een aantal jongens in huis hadden, de laatste zelfs negen) zagen het als dienstig om de contacten met de bevolking te bevorderen en via het eigen gezinsleven deze jongens tot vrome christenen op te voeden, waaruit eventueel helpers gerekruteerd konden worden; Schuurmans (niet ter vergadering in Mowewe aanwezig) en Gouweloos wezen erop dat het praktische nut onbewezen was en wilden er alleen toe overgaan indien het om kandidaten voor de opleiding tot volksschoolonderwijzer ging, V.d. Klift, Storm, *Notulen der Conferentie gehouden te Mowewe, 18 Augustus 1926*, ARvdZ 12/6.

onder een, nog niet door de Zending beïnvloed zijnde bevolking vestigt, kinderen uit die bevolking-in-zijn-omgeving in huis neemt”.

Voor de toepassing dezer stelling komen heden, 1926, op Z.O. Selebes nog in aanmerking de posten Sanggona, Taoebonto en Lamboeia.

Voorstel Schuurmans.

Dit voorstel heeft, in zijn geheel, alleen betrekking op een post, als Mowewe thans is. Is op geen enkele andere post op Z.O. Selebes van toepassing, aangezien de drie andere posten nog geheel of gedeeltelijk in het stadium van aanvang verkeerden.

Op Sanggona trachten Br. en Zr. Gouweloos op voorbeeldige wijze het vertrouwen der bevolking te winnen. Maar collega Gouweloos zal toestemmen, dat het hem zeker in dat pogen tot groote steun zou zijn, als hij b.v. uit de plaats Sanggona een aantal kinderen in zijn huis ter opvoeding had. Men kan ook zeggen, dat het een teken van toenadering des volks is, als de kinderen zelve willen komen en hun familie hen dat toestaat.

In Taoebonto staan de zaken evenzoo. Echter met dit verschil, dat Br. en Zr. Storm reeds meer kinderen in hun huis kunnen krijgen dan zij willen. Dan moet het ook mogelijk zijn, dat zij er eenige in hun huis nemen. Te Lamboeia zijn pas twee scholen geopend. Daar moeten Br. en Zr. Schuurmans nog alles doen om het vertrouwen der bevolking zich te verwerven. Hoe gewenscht zou het daarom m.i. zijn als zij eenige kinderen des volks ter opvoeding in huis hadden.

In Mowewe is die tijd voorbij. De jongens, die daar nog in huis zijn, zijn aspirant Volksonderwijzers, of ze hopen het te worden.

Voor de andere posten zou ik willen voorstellen, dat daar het houden van minstens 4 moerids zou worden toegestaan. Dat het schoolgaande kinderen zullen zijn, spreekt voor die posten vanzelf. Maar ze moeten natuurlijk buiten schooltijd werken. Dat ben ik met Br. Schuurmans geheel eens. Het door hen buiten schooltijd verrichte werk kan betaald en onder “werkloon” verantwoord worden, waarvan ze dan hun kleeding of voeding (of voor een deel) betalen kunnen. Of die kinderen in arbeid zooveel presteeren, dat zij daarvan zooveel kunnen betalen, dat men voor f. 300,- 4 moerids kan houden, is geheel plaatselijk. De rijst kost b.v. te Kolaka f. 10,- per pikoel, momenteel.¹⁶ De laatste drie maanden voor den nieuwe oogst is het f. 12,- p.p. Te Mowewe f. 8,- p.p.; te Sanggona f. 5,- p.p.. Wij hebben te Mowewe vroeger zelfs wel enkele jaren f. 15,- p.p. moeten betalen, toen er nog rijst moest ingevoerd worden.

Die toestand, betreffende de moerids zou minstens 4 jaren bestendig moeten blijven. Naar hun aanleg zullen die kinderen later onderwijzer, timmerman of huisjongen worden. Het spreekt vanzelf dat zulk een regeling vervalt, als de houding der bevolking en den stand der scholen zulks toelaat. En dan nog moet den Zendeling zijn toegestaan, waar dan ook, een kind, b.v. een hoofdenzoon of een kind, dat door goede hoedanigheden en aanleg uitblinkt, ter opvoeding in huis te nemen.

Natuurlijk zullen ook de aspirant onderwijzers buiten schooltijd werk moeten verrichten. Echter zal dit met mate moeten zijn, omdat zij gelegenheid moeten hebben, hun werk te maken en ze 3 malen per week ook des namiddags les hebben.

Ik stel voor, dat de Conferentie het Hoofdbestuur verzoekt voor den tijd van minstens 4 jaren toe te staan, 1. dat elke Zendeling 4 moerids houden mag, waarvoor f. 8,- per maand vergoed wordt. Het door hen verrichte werk zal naar waarde geschat en dat “loon” in de Zendingskas gestort worden; 2. dat de moerids Luther Ndabio en Hendrik Melewe (reeds in de 3de klasse; volgend jaar komen ze in de vierde klasse en zijn dan aspirant onderwijzers) te Mowewe daar als zoodanig mogen blijven, totdat zij in de 4de klasse geplaatst worden en dan als aspirant onderwijzer beschouwd worden, wat ze dan ook zijn.¹⁷

¹⁶ 1 pikoel = ca. 61,7 kg.

¹⁷ Dit onderwerp werd dermate belangrijk geacht dat de vergadering in haar geheel naar Lambuya toog om Schuurmans ook de gelegenheid te geven eraan deel te nemen, *Voortzetting der Conferentie te*

9. Notulen der Conferentie van Zendingen op Z.O.C., gehouden te Lamboeia, den 25 en 26 Jan. 1928. ARvdZ 112/34/15.

De voorzitter opent de Conferentie met gebed en spreekt daarna enkele woorden naar aanleiding van Psalm 65: 2a : De lofzang is in stilheid tot U, o God.

De stilte waarvan hier sprake is kan drieërlei zijn. Ze kan ten eerste zijn de eenzaamheid, waarin wij alleen zijn met God. Dat herinnert me, aldus de Voorzitter, aan mijn eersten tijd op Z.O.C. Dan was er vaak de eenzaamheid, maar juist in die eenzaamheid voelde ik de nabijheid Gods. Zocht ook niet Jezus vaak de stilte? In de stilte kan ons geestelijk leven groeien. De moderne samenleving in het Westen, laat haast geen plaats meer aan de stilte. Dat is een van haar groote schaduwkanten.

De stilheid, waarvan ons tekstwoord spreekt kan ten tweede zijn: stille verwondering en aanbidding bij het zien van Gods daden. Als Eliezer, de knecht van Abraham, ziet hoe wonderlijk God hem helpt dan ontzet hij zich, stilzwijgende, lettende op de daden des Heeren.

De "stilheid" in onze tekst kan ten derde zijn een verlegen zijn voor God doordat we voelen *Zijn* grootheid en *onze* kleinheid, en alles wat verder zoo'n sterke tegenstelling vormt tusschen Hem en ons.

Wij hebben allen een taak van God ontvangen. Ons werk is allereerst een geestelijk werk. Maar juist in ons pionierswerk is het gevaar groot dat de stoffelijke kant van onzen arbeid ons aftrekt en afhoudt van de geestelijke. Dat kunnen we niet voorkomen als we niet zoo nu en dan in de stilte gaan. Er zijn momenten waarin we ons werk hopeloos vinden, ook momenten waarin we het groote doel uit het oog verliepen. Maar als we in de stilte gaan en de dingen en feiten aan ons geestesoog voorbijtrekken dan zullen zich verwondering en verlegenheid door elkaar mengen.

Laat ons zien op de landman. Hoeveel arbeid heeft hij al niet aan den akker verricht en nog ziet hij niets anders dan zwarte aarde. En toch, het zaad ligt er in. Gods woord kan niet ledig wederkeeren. Wij zullen ons verheugen als de landman en onze lofzang zal zijn in stilheid tot God.

Pag 2 ontbreekt.

zeer gewenscht is. Storm zal trachten een geschikte kracht daardoor te vinden.

Inlandsche leeraar Kandari. Schuurmans deed reeds schriftelijk een voorstel aan de Conf. om een inl. leeraar toe te staan voor Kandari, mits daarvoor een 1e klas kracht te bekomen was. Van der Klift vraagt of het wel gewenscht zou zijn een inl. leeraar in de kustplaats Kandari en op zoo groote afstand van Lamboeia te plaatsen. Schuurmans zegt voor plaatsing in Kandari te zijn om zoo meer aanraking te krijgen met de hogere hoofden die daar wonen of geregeld samenkomen, terwijl ook vandaar uit de tournee's gemaakt moeten worden in de districten die te ver van Lamboeia liggen. Tevens was dan een geregelde verzorging van de maleische christengemeente te Kandari mogelijk. Wel is dat feitelijk het terrein van de Ind. kerk, maar die doet niets anders dan er 2 maal per jaar dienst houden. Van der Klift meent dat dan zeer waarschijnlijk wel subsidie van de Ind. kerk te verkrijgen ware. Schuurmans heeft ook gedacht daarover eens aan de predikant van de Ind. Kerk te schrijven. Met algemeene stemmen verklaart de Conf. zich voor de plaatsing van een Inl. leeraar in het Kandarische. Hoe er echter een te krijgen? Iemand als Wenas zou misschien wel een goede kracht weten aan te wijzen, maar de Ind. Kerk zal wel niet gemakkelijk een goede kracht loslaten. Storm en Schuurmans zullen ieder voor zich maar eens inlichtingen vragen.

Lamboeia, 23 Aug. '26, ARvdZ 12/6. Het hoofdbestuur stelde zich achter het *murid*-plan van Schuurmans-Gouweloos. Vergoeding werd derhalve uitsluitend gegeven indien het om jongens ging die voor de onderwijzersopleiding te Mowewe waren bestemd. De UZV op Nieuw-Guinea deed hetzelfde, HB NZV a. Conf. v. Zend., d.d. Rotterdam, 5/6/1926 en 21/12/1926, ARvdZ 12/6.

d) *Vergoeding opvoerkosten van de goederen der Goeroes.* Besloten wordt vanaf 1 Januari 1928 voor gehuwde goeroes 2/3 draagvracht en voor ongehuwde ½ draagvracht per maand te vergoeden.

e) *Toelage getrouwde hulpgoeroes.* Besloten wordt een toelage te geven van 5 gulden per maand, daar het salaris van een hulpgoeroe te klein is om te kunnen trouwen. Dit geldt niet voor goeroes uit het eigen volk of land.

f) *Het Maleisen op onze scholen.* Gouweloos en Schuurmans waren er voor aan het maleisch een grootere plaats in te ruimen op onze volsscholen. Noodig is zooveel kennis van het maleisch bij te brengen dat men eenvoudige maleische lectuur zonder moeite kan lezen en begrijpen. Geeft men minder dan verliezen de van school komende leerlingen hun kennis van die taal en is het onderwijs daarin vrijwel nutteloos geweest. Dan is het ook onmogelijk door middel van lectuur onder hen te blijven evangliseeren. Lectuur in de volkstaal zullen wij veel te weinig kunnen verschaffen. De collega's Van der Klift en Storm zijn het daarmee in hoofdzaak eens.

g) *Uniform leerplan en lesrooster.* Nogmaals wordt gezegd dat de bedoeling is de schoolbeheerders een goed leerplan en lesrooster te verschaffen, maar niet om hen daaraan te binden. Met eenige kleine wijzigingen wordt nu het door Van der Klift en zijn onderwijzers samengestelde leerplan en lesrooster op al de scholen gebruikt.

h) *Subsidie Normaalleergang te Mowewe.* De vraag is vooral of men subsidie zal vragen voor huisvesting der leerlingen. Storm vraagt of het Gouvernement geen aanspraak zal maken op het gebouw bij een eventueele sluiting, wegens een overcompleteet aan goeroes. Gouweloos denkt dat het Gouvernement wel zelf op een stopzetting van de opleiding zal aandringen in zoo'n geval en dat dus wel geen aanleiding zal zijn om aanspraak op de gebouwen te maken. Van der Klift zegt dat ook de bepalingen bij subsidieverstrekking duidelijk aangeven dat de Zending de zeggingschap over de gebouwen blijft houden. Op verschillende manieren kan bouwsubsidie verstrekt. Het H.B. en de Consul waren beide voor het aanvragen van subsidie. Gouweloos meent dat we om twee redenen subsidie moeten vragen. 1e Er is geen nadeel aan verbonden. 2e Wij kunnen er niet buiten.

De Conf. machtigt eenstemmig tot het aanvragen van Subsidie.

i) *Verhooging salaris timmerlieden.* De gehuwde timmerman Wangko uit het ressort Sanggona vroeg het maandsalaris te verhoogen tot f 75.- (Hij ontvangt nu f 50.-; Ongehuwden 40.-) Reden: 1e Wij kunnen er wel van komen, maar ons niet behoorlijk Inrichten. 2e Finantieel is onze toestand hier veel slechter dan in de Minahassa. Hij geeft een lijst van de loonen bij de Minahassaraad en van de kosten der voornaamste levensmiddelen in de Minahassa. Gouweloos, die dit verzoek aan de Conf. overbrengt geeft als zijn meening dat het niet noodig de de loonen der timmerlieden te verhoogen en dat bovengenoemd verzoek ook niet van Wangko zelf, maar van diens vrouw is uitgegaan. Schuurmans meent dat het eerste motief van Wangko dan zeker voor de onderwijzers zou gelden, wier loonen nog lager 5 zijn dan van de timmerlieden en dat hij van de tweede reden de juistheid betwijfelt, daar Wangko toch zeker wel niet uit liefde voor de zending hier kwam werken, maar om er zijn brood te verdienen. Bovendien is een timmerman als Wangko en de timmerlui die in Lamboeia werken veel te duur voor f 75.- in verhouding tot chineezen. Gouweloos zegt dat zijn tweede timmerman Boni wel degelijk kwam om de Zending te dienen, daar hij een betere positie ervoor opgaf. Wangko heeft ook nog gevraagd, de kindergeldregeling van de Goeroes, ook van kracht te doen zijn voor de timmerlui. De Conf. is het er over eens dat noch het eerste, noch dit laatste verzoek van Wangko kan worden ingewilligd. Van der Klift meent dat men wel eenigzins mag tegemoet komen in de opvoerkosten van de goederen van de timmerlui die op groote afstanden van de kust werken. Dat stemmen ook de collega's toe. Hiermede zijn de reeds schriftelijk behandelde punten afgedaan en volgt de rest van de agenda.

j) *Schrijven v/ Dir. van O. en E.* Onderwerp: Populariseering v/h Volksonderwijs. De Gonf. meent dat voor ons terrein vooral zang, fluitspel en balspel in aanmerking komen.

k) *Naziën der rekeningen.* Storm zond de zijne reeds naar Holland. Gouweloos heeft de zijne niet meegenomen. Schuurmans, wil zijn rekeningen wel laten nazien, maar ze niet naar Holland zenden, daar de vorige

nog niet terug-ontvangen zijn, wat hem reeds meermalen moeite heeft gegeven, bij het overdoen van gereedschap enz. aan anderen.

De voorzitter wijst er op dat een en ander niet in overeenstemming is met de voorschriften, daaromtrent door het H.B. gegeven en de collega's zich zelf in dezen voor het H.B. hebben te verantwoorden.

1) Voorstel van Van der Klift om niemand tot de normaalleergang toe te laten, die niet eerst minstens een jaar bij een Zendeling in huis is geweest. Ze hebben dan wat manieren geleerd. Men kan dan beter beoordeelen of ze toegelaten kunnen worden, terwijl ze dan ook met een der Zendingen in nauwer contact staan. Dit voorstel wordt met algemeene stemmen aangenomen.

m) *Verdeeling toeslag Goeroes*. Voor een drietal onderwijzers wordt een toeslag ontvangen wegens hogere onderwijsbevoegdheid. Steeds op een vorige Conf. werd besloten die gelden zoo te verdeelen dat ook de andere onderwijzers er iets van ontvangen. Nu wordt besloten dat geld gelijkelijk te verdeelen onder al de onderwijzers, na eerst degene waarvoor het ontvangen werd ieder 10 gulden te hebben gegeven. Ieder der anderen zal dan ongeveer f 11,40 ontvangen. (Het bovenstaande betreft de subsidie voor 1927) Besloten wordt nu ook voor de andere onderwijzers met hogere bevoegdheid bovengenoemde toeslag aan te vragen.

n) Rondvraag

1) Van der Klift vraagt 3 nieuwe pikoelpaarden te mogen koopen. Daar Storm over een jaar met verlof gaat, wordt besloten dat V/d Klift voorloopig slechts één paard zal koopen en dan straks een paard van Storm overnemen.

2) Schuurmans deelt mede dat van hem 2 kisten met goederen van Schlieper (waarde f 120.-) zijn verloren gegaan en 3 leege gasolinedrums (waarde f 60.-) Hij heeft er reeds lang geleden aangifte van gedaan bij de djaksa te Kandari, maar tot nu toe zonder resultaat. De drums zullen misschien nog wel terecht komen, maar de goederen van Schlieper wel niet. Een en ander is te wijten aan de groote slordigheid van degene die geregeld de goederen van Schuurmans voor hem aan boord ontving en aan het feit dat de goederen slechts onder dak konden worden gebracht in Kandari, maar niet achter slot.

3) Schuurmans vraagt het oordeel der Conf. over zijn huisbouw, daar een en ander duurder komt dan eerst was gedacht. Hij legt een tekening voor van het nog te bouwen woonhuis en vraagt of de Conf. dat zoo kan goedkeuren. De Conf. acht het huis te klein voor een gezin met kinderen. Waar vloeren en wanden zoo worden gebouwd dat ook de opvolger van Schuurmans er nog in zal kunnen wonen, mag hij het niet te klein bouwen. Het moet een meter langer en breder worden.

4) Vertaalwerk. Gouweloos heeft reeds het Onze Vader, de 10 geboden, de 12 artikelen des geloofs en de twee eerste hoofdstukken uit de handleiding van Kruijt met de daarbij behoorende Bijbelsche verhalen vertaald. Hij had gedacht meer te kunnen doen, maar daartoe ontbrak de tijd. Bij de verhalen van Schepping en Zondeval heelt hij een proeve van behandeling gegeven, 1e op de wijze als in de handleiding van Kruijt (erg kort) en 2e op de wijze waarop hij zelf zoo'n onderwerp in een samenkomst behandelt (veel uitgebreider). Hij vraagt welke bewerking de collega's verkiezen, de eerste of de tweede. Allen verkiezen de tweede. Nog enkele uren worden besteed aan de bespreking van het vertaalwerk.

De Conf. wordt besloten met de viering van het H. Avondmaal, bediend door Schuurmans, waaraan ook de Zs. Storm en Schuurmans deelnemen.

10. H. van der Klift aan Hoofdbestuur NZV, Mowewe 3 februari 1928, ARvdZ 112/34/15.

Aan de Conferentie-vergadering te Lamboeia verbond ik een tournee langs mijn bijposten en had des Zondags een goede en goedbezochte samenkomst te Poli-polia, evenals des Zondagavonds te Rate-rate.

In Tinondo is door Goeroe Tamon een Zondagsschool begonnen, die aanvankelijk goed bezocht wordt.

Door de Hoofdmokole (vorst des lands) is reeds herhaaldelijk verzocht, op aandringen der hadji's te Kolaka, om de bedevaart naar Mekka te maken. Het werd hem toegestaan, mits er een plaatsvervanger zou zijn. Die

is er echter niet; die ervoor in aanmerking zouden komen zijn ongeschikt of te jong. Hij had, bij het bezoek van de G.G. te Makasser, zijn verzoek voorgebracht en men zeide, dat het nu toegestaan was. Evenwel verneem ik nu weer, dat na beraadslaging, waarbij alle hoofden aanwezig waren, de tocht weder niet doorgaat.

Ik ben overtuigd, dat de “bokeo” het zelf niet zoo zeer wil, maar dat alles het werk is van de Boegineesche hadji's.

De Bokeo is een goed en verstandig man; met hem en zijn vrouw staan wij op goeden voet.

Eenigen tijd geleden sprak hij over zijn zoontje van 3 jaar. Hij wilde ons vragen dat kind in ons huis op te nemen, als het den schoolleeftijd zou bereikt hebben. Ik toonde mij niet verblijd of overhaast, maar zei hem, dat wij daarover verder konden spreken, als de tijd gekomen zou zijn. Maar als hij het deed, zou het voor ons een reden tot blijdschap en van hem een blijk van vertrouwen zijn.

11. J. Schuurmans aan het Hoofdbestuur van de NZV, Lambuya 28 februari 1928, ARvdZ 112/34/15

Waar ik met de laatste post een brief van U ontving, benevens Uw antwoord op de notulen van onze voorlaatste conf. en waar wij bovendien weer zoo'n prachtige kist groente-conserven mochten ontvangen wil ik niet wachten met voor een en ander onzen hartelijken dank te betuigen. Wij staan dikwijls verbaasd en beschaamd als we zien hoe er voor ons gezorgd wordt. Ik denk nu aan al de moeite die U en zoovele anderen doen om te zorgen dat wij ieder jaar weer ons werk hier kunnen voortzetten zonder dat ooit de vraag, die zoovele andere menschen de arbeidsvreugde en levenslust ontnemt, de vraag: Wat zullen we eten en waarmede zullen we ons kleeden, ons benauwt. U maakt het ons zoo heel gemakkelijk om in dat opzicht niet bezorg te zijn. Dat is niet iets wat we als vanzelfsprekend willen aanvaarden. Het is voor mij altijd wel vanzelfsprekend geweest dat Zending en opoffering onafscheidbaar zouden zijn, dat Mission zou zijn: Passion en als ik dan nu zie dat we het in vele opzichten zoo goed hebben en zoo gemakkelijk dan stemt me dat dankbaar, dankbaar tegenover U en al die andere menschen die voor ons zorgen en dankbaar tegenover onzen Vader in den hemel, Ds. Rauws heeft er ons meermalen op gewezen dat in de zending het niet is zooals in de zakenwereld waar een dubbeltje een dubbeltje en een gulden een gulden is, maar dat in de zending een dubbeltje meer kan zijn dan een gulden door de meerdere liefde waarmee het gegeven werd en het gebed dat het begeleidde, door de hogere geestelijke waarde die het daardoor vertegenwoordigde. Daaraan denken we ook dikwijls als we zoo geregeld lectuur van verschillende menschen ontvangen en daaraan hebben we ook gedacht, telkens als we zoo'n prachtige zending conserven mochten ontvangen. Natuurlijk waardeeren we ook zeer de lectuur op zich zelf en de blikjes conserven op zich zelf, maar wat ons vooral dankbaar stemt en ook vaak beschaamd is de zorg en liefde die we daar voelen. Wilt U onzen hartelijken dank aan den onbekenden gever overbrengen? Wij danken U ook zeer vaar Uw schrijven en de hartelijke toon waarin het gesteld was. Waar ik in Januari reeds over een en ander schreef en U ook de notulen onzer laatste conf. ontving heb ik op het oogenblik weinig te melden.

[Hartelijk dank voor de zending conservenblikken.]

De verhouding tot de bestuursambtenaar is nog eender. Ik zit nu al weer maanden zonder medicijnen. De dokter van Kandari zei laatst ronduit, terwijl ook Gouweloos hier was: Stuurt U de menschen maar naar Kandari, opdat wij wat meer succes hebben. Toen ik in Januari aan den heer Vonk (de Controleur) schreef, dat het zoo niet langer ging en ik wenschte te weten of ik evenals mijn collega's geregeld medicijnen kon krijgen, schreef hij: Ingeval U te weinig medicijnen ontvangt, kunt U zich tot mij wenden. Ik heb toen voor de zooveelste maal een aanvraag bij hem ingezonden, maar daar tot nu toe niets op gehoord en niets ontvangen.

Op mijn verzoek, de houtlevering door de bevolking ten behoeve van de te bouwen goeroewoningen te willen regelen, kreeg ik ook geen antwoord. Kort voor de vasten (poeasa) gingen enkele hoofden hier de zaak opstoken en lieten een Moh. bestuursassistent een brief schrijven aan den Controleur met het verzoek tijdens de poeasa de scholen te willen sluiten. Vonk schreef toen zonder overleg met mij en zonder mij er zelfs kennis van te geven een brief aan het Districtshoofd van Oee-pae, waarin hij schreef dat de kinderen niet bevolen mochten worden van school weg te blijven, maar dat ieder die wilde, mocht wegblijven. Aldus heeft genoemd districtshoofd toe in de school en daarbuiten bekend gemaakt en wie eenigzins van de toestanden hier op de hoogte is en van de denkwijze van onze To Laki zal zich kunnen voorstellen hoe dat schrijven werd gebruikt en verstaan. Het resultaat was hier in Lamboeia, dat er maar 9 kinderen meer schoolgingen. Ik ben geen herrie daarover gaan maken, wat toch niets zou helpen, ben alleen kalm aan de menschen gaan uitleggen dat het toch een dwaasheid was om, waar ze zelf de poeasa niet hielden, hun kinderen van school te nemen tijdens de poeasa en dat degene, die wel de poeasa hield toch daarom wel zijn kinderen naar school kon laten gaan, wat immers absoluut niet in strijd was met de Islam. Verder (zooals ik hen al meermalen had uitgelegd) dat de vacanties gegeven werden in de plant- en oogsttijd. Gelukkig gaat deze Controleur spoedig met verlof, naar ik hoor, in April, gelijk met zijn schoonvader, de heer Kraye van Aalst.¹⁸ – – –

Van de Zendingsconsul heb ik nooit eenig antwoord ontvangen. Ook waar ik inlichtingen vroeg over salariskwesties en subsidie voor leermiddelen kreeg ik geen antwoord.

We zijn een paar weken geleden begonnen met Zondagmorgensamenkomsten in het district Oee-pae. Dat lijkt nu aanvankelijk zeer goed. Het aantal bezoekers is meer dan 100. Jammer dat de goeroe daar zoo slecht de taal kent. Verder is hij heel geschikt voor zijn werk, weet met de menschen om te gaan en is zeer gezien onder hen.

Nog enkele toelichtingen kan ik geven naar aanleiding van Uw antwoord op de notulen onzer Conf. Wat betreft het vertaalwerk hebben de notulen tot eenig misverstand aanleiding gegeven. In onze ressorten is de Lakitaal de belangrijkste en verder zoo weinig verschillend met de Mekonggataal, dat men m.i. zonder enig bezwaar verhalen, enz. geschreven in de Lakitaal in het Mekonggagebied kan gebruiken. Dat Van der Klift ook met vertalen wou doorgaan, was omdat hij een deel klaar had en Gouweloos nog beginnen moest en verder omdat hij niet overtuigd was dat Gouweloos beter werk zou kunnen leveren dan hij, waar hij over goeroes en moerids kon beschikken als helpers. Gouweloos kon toch echter ook wel dadelijk beginnen, daar hij de vertaling en bewerking van Van der Klift niet noodig heeft, het alleen misschien zoo nu en dan zijn taak zou vergemakkelijken wanneer hij het reeds door Van der Klift vertaalde eens zou kunnen inkijken.

Wat betreft de vaststelling van een lesrooster was in zooverre m.i. de meening van Van der Klift te verdedigen dat bij de vaststelling van het aantal uren voor ieder vak (leervak) feitelijk gerekend zou moeten worden met het laatste rapport van de schoolinspectie. Aan een leervak, dat in het rapport onvoldoende kreeg moet dan wat extra tijd gegeven, terwijl een vak dat meer dan voldoende kreeg wat minder kan hebben. Waar die rapporten van iedere school weer een ander beeld geven, zou ook voor iedere school een ander leerplan en lesrooster moeten worden samengesteld, die zelf dan ook weer ieder jaar gewijzigd moesten worden naar de gewijzigde rapporten. Waar echter een deel der goeroe's veel te slecht onderlegd pleitten wij voor een model leerplan en lesrooster, dat iedere ondeskundige beheerder (en dat zijn we bijna allemaal) en ook deskundige beheerder zoo noodig kon wijzigen in overleg of zonder overleg met zijn goeroe(s).

¹⁸ H. Kraye van Aalst; 1869-1933; 1897 hulpprediker te Loleh (Rote); 1907 verlof; 1908 te Piroe (Ceram); 1913 verlof; 1916 te Kapan (Timor); 1923 verlof; 1925 te Depok (Java); 1928 eervol ontslag.

U vraagt splitsing van de post van 4500 gulden voor huisbouw en nieuwbouw timmermanswoning. Ik kan dat moeilijk splitsen, daar ik het overschot van de gekochte en nog te koopen materialen voor mijn huisbouw wil gebruiken voor de bouw van een timmermanswoning. Ik denk dat die woning op ongeveer 750 gulden geschat zal moeten worden.

Tenslotte betuig ik mijn instemming met het hetgeen U schreef in Uw laatste algemeene brief over het vragen en ontvangen door de enkele Zendingarbeiders van giften voor speciale doeleinden, buiten de Conf. en de H.B. om. Dat geeft scheve verhoudingen en bovendien wordt er geld mee weggegooid, wat heel wat beter besteed zou kunnen worden. Ik meen dat U daaraan gemakkelijk een eind zou kunnen maken door aan iedere Conf. een schrijven daarover te richten.

Er zou m.i. niets tegen zijn voor een speciaal doel in een bepaalde kring te vragen mits met toestemming van Conf. en H.B. Dat zou ik allereerst trachten een stel groote bijbelsche platen te krijgen, die ik zeer noodig heb. De andere Br. hebben allen een tooverlantaarn en platen. De eerste kan ik wel van het leenen, maar platen heeft men feitelijk iederen dag noodig.

12. Hoofdbestuur van de NZV aan de conferentie van zendingen op Zuidoost-Celebes, 19 april 1928, ARvdZ 112/34/15

De notulen Uwer Conferentie van 25/26 Januari hebben wij in dank ontvangen en met belangstelling gelezen. Op enkele punten willen wij gaarne nog wat nader ingaan.

Tweede zending Roembia-Poleang.

Voorloopig zal hiervan wel niets komen. In de 3de klasse der Zendingsschool die 1929 gereed komt, zijn twee voor Halmahera en een voor Boeroe en een voor N. Guinea bestemd. Zeer verstandig was dus Uw besluit om een Inl. leeraar te Poleang te plaatsen.

Inl. Leeraar te Kendari.

Hierbij zouden wij eenige opmerkingen willen maken. Allereerst deze: Is het gewenscht als Kendari het terrein van de Indische kerk is om, zonder nader overleg met de Indische kerk, het werk aldaar te beginnen? Wij bedoelen niet alleen overleg over mogelijke subsidie der Indische kerk, maar ook overleg inzake het vestigen aldaar van een Inl. leeraar. Wij kunnen met deze zaken, in de verhoudingen met de Indische kerk niet voorzichtig genoeg zijn. En ten tweede: Waar op Z.O. Celebes nog geen ervaring is opgedaan met Inl. leeraars en van een eerste proef zooveel afhangt, ook tegenover de bevolking, mogen wij U wel op het hart drukken, wat we niet twijfelen dat U ook doen zult, in deze zaak met groote voorzichtigheid te werk te gaan. De afstand Kendari-Lamboeia is groot en dus zal de controle niet zoo intensief kunnen zijn.

Vergoeding opvoerkosten goederen goeroes.

Waar de finantieele consequentie van dit besluit niet op Uw ramingen over 1928 is uitgedrukt, zullen wij gaarne vernemen op hoeveel U deze vermeerderde onkosten begroot, voordat wij hiertoe toestemming kunnen geven.

Wij mogen de ramingen, gezien den finantieelen toestand in ons vaderland zoo min mogelijk overschrijden. Dit geldt ook van de toelage aan de getrouwde hulpgoeroes.

Met belangstelling lazen wij Uw discussie over het Maleisch op de scholen. Wij kunnen daarover van hieruit te weinig oordeelen, maar meenen wel dat in het algemeen in den archipel liet gebruik van Maleisch als algemeene voertaal meer en meer toeneemt.

Met de bespreking inzake subsidie Normaalleergang Mowewe gaan we, zooals U reeds bekend is, accoord. Wij verblijden ons dat de goedkeuring van den leergang is afgekomen.

Verhooging salaris timmerlieden. Wij stemmen met Uw besluit volkomen in.

Wat betreft de opvoerkosten van de goederen der timmerlui, verwijzen wij naar het door ons in dezen brief reeds eerder opgemerkte.

Nazien der rekeningen. Hierbij moeten wij een enkele opmerking maken. Enkele broeders zijn afgeweken van den gewonen regel. Dit is niet goed. De Conferentie heeft allereerst de rekeningen te onderzoeken en goed te keuren. Br. Storm deed dus niet goed deze naar Holland te zenden. En Br. Schuurmans deed nog minder goed, door eenvoudig zijn rekeningen niet te willen zenden. Afgezien van zijn opmerking dat de vorige niet zijn terugontvangen, gelieven de Brs. zich aan den algemeenen regel te houden en mag daarvan niet worden afgeweken. De voorzitter heeft terecht opgemerkt dat dit niet in overeenstemming is met de voorschriften door het H.B. gegeven.

Rondvraag.

I. Geeft geen aanleiding tot opmerkingen.

II. Zeer te betreuren is dit verlies. Als Br. Schuurmans overtuigd is van de groote slordigheid van zijn representant in Kendari, is het wel wenschelijk dat hij naar een ander omziet. Was het verlorene niet verzekerd?

Het verheugt ons dat de gezondheidstoestand der families redelijk wel is. God sterke U allen met al de Uwen tot Uw werk waartoe Hij u roept.

13. Het Hoofdbestuur der NZV aan J. Schuurmans, 1 mei 1928, ARvdZ 112/34/15

Dank voor Uw brief van 28 Februari. Het trof ons, dat de verhouding met den Bestuursambtenaar nog steeds de zelfde is en U nog steeds sukkelst met het verkrijgen van medicijnen. Wij begrijpen niet, dat U nog steeds geen antwoord van den Consul hebt ontvangen en hopen dat dit nu na 28 Februari nog bij U is ingekomen. Ons dunkt U deedt het beste hem nog eens te schrijven.

Ons verblijdde Uw mededeeling inzake den aanvang der samenkomsten te Oee-Pae. Dit begin is werkelijk moedgevend.

Zeer danken wij U voor Uw nadere toelichting op enkele punten van de notulen. De notulen lijden wel eens te veel aan korthed, wat de duidelijkheid schaadt. Van Uw mededeeling inzake splitsing huisbouw en nieuwbouw timmermanswoning namen wij goede nota.

Met het laatste gedeelte van Uw brief gaan wij geheel accoord.

14. Notulen van de Conferentie van Zendingen der Nederlandsche Zendingsvereniging op Z.O. Celebes, gehouden te Taoebonto, den 25 en 26 Juli 1928, ARvdZ 112/34/15.

Aanwezig 3 leden, nl. de B.B. Van der Klift, Storm en Gouweloos. Afwezig: Br. Schuurmans, die door ziekte van zijn jongste kind verhinderd was te komen.

De vergadering wordt door den Voorzitter geopend met gebed waarna deze den 145en Psalm voorleest, om hiermede de vergadering voor geopend te verklaren.

De *agenda* wordt aldus bekend gemaakt:

1. Inlandsche leeraren.
2. Inspectiereis Dr. Brouwer.
3. Brief van de N.V. Holland-Insulinde over een depot voor leermiddel op Z.O. Celebes.
4. Voorstellen der goeroeconferentie.
5. Over het aannemen van drie nieuwe moerids te Mowewe.

6. Over de voortzetting der theologische opleiding na het examen der cursisten voor volksonderwijzer.
7. Bespreking der ramingen.
8. Bespreking der ingekomen sollicitaties van volksonderwijzers.

1. Reeds ter vorige conferentie werd besproken de aanstelling van Inl. leeraars en mede werd er opgemerkt de mogelijkheid om twee der reeds aanwezige goeroe's hiervoor aan te stellen. Nadere correspondentie met predikant, Ds. Van Oostrom Soede deed heelemaal in die richting besluiten. De bedoelde goeroe's waren Torindatu en Wageij.

De Voorzitter begint met de opmerking, dat zeer wel mogelijk onze plannen in de war worden gestuurd door de omstandigheid, dat goeroe Wageij bloed heeft opgegeven. Hij is bereids ter onderzoek naar den dokter te Kendari gezonden, waarvan de uitslag nog moet worden afgewacht.

Ook de aanstelling van Torindatu zal niet zonder eenige voorwaarde gaan, aangezien Schuurmans genoemden goeroe niet afstaat, als hij niet goeroe Rumagit, die in October komt, als diens vervanger krijgt. De dan tegelijk uitkomende goeroe Johan Ruru lijkt Schuurmans minder zullen te voldoen dan bovengenoemden Rumagit, te oordeelen naar zijn praestaties tijdens zijn verblijf alhier voor zijn vertrek naar Java.

Niet alleen om deze reden stelt Storm voor zijn Moroneenschen timmerman Raoni aan te stellen als Evangelist voor den tijd van Storms afwezigheid. Raoni kan volgens Storm de godsdienstige aangelegenheden wel gaande houden, terwijl bovendien een Minahassische goeroe, als Inlandsch leeraar geplaatst te Taoebonto misschien gauw oneenigheid krijgt met den onderwijzer ter plaatse. Storm stelt ten slotte als minimum verlangen, dat van de kudde niemand verloren ga. Over het winnen van nieuwelingen wil hij desnoods niet eens spreken.

Opgemerkt bij Raoni dient zijn drift, overigens kan hem alles toevertrouwd worden. Storm wil Raoni een rooster geven met onderwerpen voor de godsdienstoefening voor den tijd van 1 à 1½ jaar, aangezien de goeroe niet capabel is voor het houden van godsdienstoefeningen. Tenslotte moet hem worden duidelijk gemaakt, dat hij in alles zijn vertrouwen aan Schuurmans moet geven. Tevens moet hij gerechtigd worden, zoo noodig brievenloopers te sturen voor mogelijk dringende aangelegenheden.

Van der Klift meent dat de keus van Raoni voor evangelist een goede is en vraagt nog ten overvloede, of Storm het met hem aandurft, waarop deze bevestigend antwoordt.

Voorts wordt het karakter van Torindatu besproken met alle voors en tegens. Feitelijk is het practisch nut van deze bespreking betrekkelijk gering, aangezien door de keus van Raoni genoemde goeroe toch niet meer in aanmerking komt.

Naar aanleiding van het reeds eerder opgemerkte door Schuurman over goeroe Rumagit en Ruru in verband met het mogelijk vervangen van goeroe Torindatu (hetgeen nu blijkt, niet meer noodig te zijn) legt Van der Klift nader zijn plan uiteen ten aanzien van de twee te verwachten goeroe's. De huidige cursusleider, goeroe Ransoen, gaat naar de Minahassa om te trouwen en moet dan vervangen worden door Rumagit terwijl Roeroe dan disponibel is. Over deze heeft Van der Klift gehoord dat zijn oogen niet heelemaal in orde zijn en er verder misschien ook iets niet in orde is, nadat hij te Bandoeng, spelende met discussen, een ervan tegen het hoofd kreeg. Ook heeft Van der Klift bezwaar goeroe Albrecht van Rate-Rate af te staan, als hij geen heel goed vervanger voor hem heeft en wel met het oog op het geestelijk werk en leven aldaar. Over Taoebonto wordt bij dezen de bespreking geëindigd.

Besluit. Raoni vervangt te Taoebonto, zoonoodig op proef voor drie maanden; hem zullen nader omschreven voorschriften gegeven worden; de medische behandeling zal hem, voor zoover mogelijk, worden opgedragen. Zijn salaris blijft gelijk aan hetgeen hij nu heeft en wel f 40.- per maand. Toelagen van eenigerlei aard zullen hem niet worden toegekend.

Inlandsch leeraar te Kendari. Bij ontstentenis van Schuurmans behandelt Gouweloos dit onderwerp, hiertoe gemachtigd door Schuurmans en bijzonder op de hoogte gesteld door dezen betreffende zijn wenschen in deze aangelegenheid op doorreis van Sanggona naar Taoebonto. Er zal sprake zijn van twee evangelisten, n. l. Wageij en Marcus. Het plan met Wageij is, hem te plaatsen te Wawotobi, 15 K.M. van Lamboeia gelegen

aan de overzijde van de KonaweEha, alwaar men een open oor toont voor het Evangelie. Hij woont daar te midden der landskinderen, is op die afstand behoorlijk te controleeren, zit op een viersprong vanwaaruit hij alle richtingen per auto kan uitgaan (per vrachtauto n.l. van daar langs rijdende Chineezers). Zijn plaatsing te Kendari heeft het bezwaar, dat de zendeling hem niet zoo vaak kan controleeren en gemakkelijk contact met hem krijgen en hij voorts gevaar loopt daar dikwijls onder zijn mede-Minahassers te vertoeven, in plaats van de landskinderen op te zoeken.

Aangaande het salaris oppert Schuurmans de wensch, hem niet veel meer te geven, dan een gewonen goeroe, doch hem daggelden te betalen voor de dagen, buiten zijn standplaats doorgebracht. Dit is tevens een prikkel om te reizen. Hij moet indienen een staat van reisonkosten en ook mogen opbrengen zijn onkosten, direct verbonden aan zijn werk, b.v. de uitgaven voor tabak of gambir, die hij thuis of elders den menschen aanbiedt om met hen op streek te komen. Voor een woning voor hem ware f 2000.- beschikbaar te stellen.

Na deze inleiding merkt Van der Klift alleen op, dat hem beter lijkt als standplaats voor Wageij een plaats op de lijn Motaha - Lepo-lepo, b.v. daar, waar men reeds verscheidene doopcandidaat-briefjes van Schuurmans heeft gekregen, n.l. Mowila of elders. Hierover weet Gouweloos Schuurmans mening niet, aangezien daarover nog niet is gesproken.

Komt verder ter sprake Marcus, een Sangirees, die Schuurmans heeft leeren kennen als iemand met gaven voor evangelisatiewerk. Ook de goeroe Torindatoe en Santi zijn die meening omtrent hem toegedaan en hebben zelfs tegen Schuurmans erover gesproken, om genoemden Marcus tot evangelistenwerk in staat te stellen. Hij heeft ontegenzeggelijk de gaven om menschen voor zijn woord aandachtig te doen zijn en heeft reeds in de praktijk bewezen dit werk goed te doen, zelfs zonder daartoe eenige opdracht te hebben. Hierom stelt Schuurmans voor, hem aan te stellen voor evangelistenwerk, al was het alleen maar voor de eerste aanraking met de menschen. Alle kosten hieraan verbonden komen op niet meer dan f 20.- per maand, terwijl er voor hem ook geen huis zal behoeven te worden gebouwd.

Besluit. Indien Wageij's gezondheid het toelaat, hem aan Schuurmans voor het bovengenoemde doel af te staan en ook toestemming te geven voor het aanstellen van Marcus als zoodanig.

II. *Komst Dr. Brouwer.* Reeds werd hierover onderling gecorrespondeerd en een werkplan klaargemaakt. Nu wordt nagegaan in hoeverre dit plan voor verwezenlijking vatbaar is. De dag van aankomst van Z. Eerw. te Kolaka zal zoo mogelijk ook benut worden om Mowewe te bereiken. Aldaar wordt de Zondag doorgebracht, om den volgenden dag via Rate- Rate naar Lamboeia te gaan. Hier kunnen twee dagen worden uitgetrokken voor mogelijke besprekingen en mischien een tochtje hier of daarheen per auto, om nog iets naders van het werk te zien, waarna we naar Kendari gaan, alwaar Dr. Brouwer sloop gaat. De Voorzitter vraagt den aanwezigen, of ze bijzondere vragen hebben te doen bij die gelegenheid, waarop ontkennend wordt geantwoord. Storm vindt het plan Schuurmans het beste, om ieder een kort overzicht van zijn ressort te laten geven op de vergadering, waarbij en waardoor misschien vanzelf vragen opkomen.

Op de vraag van den Voorzitter, of Gouweloos bij zijn plan blijft, om bij de aankomst van Dr. Brouwer tegenwoordig te zijn te Kolaka, antwoordt deze, inderdaad bij dit plan te blijven, alhoewel dit alleen kan worden volvoerd, indien de omstandigheden het toelaten.

III. *Brief N.V. Holland-Insulinde over leermiddelen-depot op Z.O. Celebes.*

Genoemd schrijven wordt door den Voorzitter voorgelezen, waarna een levendige bespreking volgt. Aangezien de Hr. Voorhoeve reeds met het Hoofdbestuur over deze dingen zou gesproken hebben, mogen we hier volstaan met alleen onze bespreking weer te geven.

De idee van een depot op Z.O. Celebes werd al gauw verworpen, aangezien dit meer onkosten op het eigen terrein zou meebrengen. De afstand van Kolaka naar Mowewe rechtstreeks is veel korter dan die van Kendari over Lamboeia, alwaar het depot dan zou gevestigd worden, o.a. om de gemakkelijke opvoer der goederen per auto. Ook naar Taoebonto is een groote omweg, indien de barang over Lamboeia moet komen, terwijl die rechtstreeks van Boeton over zee naar Kasipoete kan worden gebracht vanwaar nog een afstand van

slechts vier uren voert naar Taoebonto. Daarom verkreeg aller instemming de door den Hr. Voorhoeve medegedeelde mogelijkheid, om bij een groote bestelling deze naar verschillende havens te adresseeren, zooals bijv. op Sangi. Dan zou dat in dit geval worden: Kolaka, Kendari en Boeton.

Voorts wordt opgemerkt, dat deze manier van bestellen ook kon gevolgd worden voor huishoudelijke artikelen. Om ten slotte veel correspondentie te voorkomen, kunnen de verschillende bestellingen worden samengevoegd op de tweede conferentie van ieder jaar, alwaar ook de begroting worden behandeld en gemakkelijker het: "In Nederland uit te betalen" bedrag kan worden benaderd.

Aldus wordt besloten en zal voor 1929 de bestelling nu nog aan den Secretaris, Br. Schuurmans worden gezonden, opdat hij die tot één bestelling verwerke.

IV. Voorstellen der goeroeconferentie.

Ingekomen zijn de notulen der laatstgehouden goeroeconferentie waarvan momenteel de voorstellen zullen worden behandeld. Vooraf vraagt de Voorzitter de aandacht voor de aangelegenheid, dat de goeroes de algemeene goeroeconferentie hebben opgeheven, aangezien: men het noodige toch kan hooren van en bespreken met zijn eigen zendeling op de ressortsconferentie. Voorts hadden enkelen het bezwaar van het alleen achterblijven der Njora, die soms, indien er geen inlandsche hulp was, zelf alles moest beredderen, zooals, water halen van een plas die soms ver van het woonhuis van den goeroe was gelegen, de zorg voor de kinderen, enz. Een ander had gezegd, dat de conferentie alleen maar diende, om de goeroe's moe te maken. Voor oningewijden mag dit onbegrijpelijk lijken, inderdaad is het dit niet. Het was n.l. de opmerking van een goeroe, die eenige malen hetzelfde voorstel deed op opeenvolgende conferentie's, een voorstel, dat werkelijk niet ingewilligd kon worden, n.l. het op N.Z.V. kosten meegeven van een bediende aan boord van de K.P.M. booten, wanneer ze met verlof gingen. Eerlijkheidshalve stelde de Voorzitter zich in verbinding met Rante-Pao om te vragen of de goeroes daar misschien dit voorrecht genoten, waarop ontkennend werd geantwoord. De idee was dus blijkbaar deze: Met veel goeroe's bij elkaar en dan "Eendracht maakt macht".

Ter goeroeconferentie werd er dus over gestemd en de meerderheid was voor opheffing, dus verklaarde men dit instituut ter ziele.

De Voorzitter vraagt nu ter vergadering, of de B.B. het er mee eens zijn dat die conferentie is opgeheven. Gouweloos antwoordt, dat hij als bijzitter der laatstgehouden goeroeconferentie als zijn meening gaf, om niet op te heffen en de voordeelen ervan aanduidde, doch dat ook hierop dient gelet, dat 's morgens bij de behandeling van eenige inleidingen van Bijbelgedeelten of van verhandelingen over de volksadat alhier de stemming heel slap was, maar dat, niettegenstaande de hooge temperatuur 's middags in het lokaal allen opleefden toen er weer eens duiten ter sprake kwamen. Het H.B. gaf hierover in een vorig schrijven ook zijn ongenoegen te kennen, waarmee wij van harte accoord gaan. Dit alles in aanmerking nemende, wordt besloten de opheffing te accepteren.

Volgt de bespreking der voorstellen, en wel:

1. De leesboekjes in de Mekonggataal voldoen in zekere mate niet betreffende zinsbouw en taal. De vervaardigers, goeroe Tamon en Wageij merken op, dat de zinsbouw en taal in de boekjes gedeeltelijk anders is dan in hun handschriften en vragen, of deze handschriften niet kunnen worden opgevraagd ter controle. Gouweloos licht toe, dat dit indertijd al is gedaan doch dat we deze stukken nooit hebben gekregen. Wordt voorts voorgesteld, deze boekjes te herzien en aldus aan de conferentie van zendelingen te vragen.

Antwoord. De Voorzitter merkt op, dat de druk der boekjes viel vlak na zijn vertrek naar Nederland en hij verder niets af weet van de genoemde handschriften, waarop Gouweloos het vorengenoemde antwoord ten goeroeconferentie hier nogmaals herhaalt. Wordt besloten deze boekjes voor een herdruk te herzien, wanneer de huidige opklaar bijna zal zijn.

2. Vraag: "Voor wie wordt de aanvullende subsidie verkregen, die gegeven wordt voor het bezit van nieuw diploma-Depok. Deze vraag wordt gesteld door een der aldus gediplomeerde goeroe's. (De conf. van zendelingen had n.l. besloten deze aanvullende subsidie na aftrek van f 10.- (voor iederen aldus gediplomeerden) verder gelijkelijk onder alle goeroe's te verdeelen, aangezien aller werk vrijwel gelijk is en de

gediplomeerden hun diploma hebben kunnen verwerven doordat ze door een zendeling werden gezonden naar Depok, zonder eigen kosten of initiatief. Deze verdeling is niet strijdig met de A.S.R.)

Nadat enkele andere goeroe's ook het hunne hebben bijgedragen in deze bespreking wordt inlichting gevraagd aan den bijzitter, Gouweloos. Deze geeft het hier boven tusschen () geplaatste als antwoord. Twee der aanwezige Depok-diploma bezitters zijn tegen deze regeling, één vind haar goed. De vierde der gediplomeerden is niet aanwezig. Gouweloos besluit het ter verdeling toegezonden geld niet te verdeelen om de groote oneenigheid en dit nader ter conferentie van zendingen toe te lichten, waarbij ook de toegezonden gelden worden geretourneerd.

Antwoord: De gelden zullen als bovenomschreven worden verdeeld.

3. Vraag: Kunnen de notulen der ressortsonferenties ter kennisneming gezonden worden aan alle ressorten? Gouweloos wijst op het gevaar, dat alle goeroe's dan weten van hun collega's hoe vaak en welke op- en aanmerkingen en berispingen deze hebben gekregen, waardoor deze misschien onprettig gestemd worden.

Antwoord: De belangrijke dingen kunnen worden gelicht uit die notulen en den verschillende goeroe's toegezonden.

4. Vraag: "Krijgt de gehuwde goeroe met volksonderwijzersdiploma een toelage boven de maximum subsidie, omdat deze laatste te weinig is om een gezin van te onderhouden?"

Antwoord: Aan het H.B. wordt bij dezen voorgesteld, den onderwijzers in bovengenoemde omstandigheid, zoowel hulpgoeroe's als schoolhoofden, een maandelijksche toelage toe te kennen van f 5.- boven het beginsalaris, totdat de voor hen verkregen subsidie volgens de A.S.R. dit maandsalaris heeft ingehaald, om dan verder gewoon de A.S.R. te volgen.

5. De vrager van No 4 wenscht deze aangelegenheid voor te doen brengen op de conferentie van zendingen.

Antwoord: Na ontvangen bericht uit Holland zal hen het noodige daaromtrent worden meegedeeld.

P.S. De totaaluitgaven, verbonden aan deze nieuwe regeling dienen het H.B. eerst te worden gemeld.

6. Vraag: Kan het aantal vacantedagen in de verschillende ressorten gelijk gemaakt worden aan het aantal die dagen in het ressort Mowewe? Van der Klift deelt mee: In het ressort Mowewe krijgen de scholen vacantie: 8 dagen voor het rijstplanten. De goeroe's echter moeten hun werk van bezoeken der menschen of ander gemeentelijk werk, hetgeen ze gewoonlijk doen, voortzetten, zoodat het voor hen geen vacantie is.

40 dagen oogstvacantie

9 dagen Kertsvacantie.

Van der Klift heeft met de dorpshoofden afgesproken, dat ze den goeroe mogen meedeelen, wanneer meer dan de helft hunner onderdanen zullen rijstplanten: de goeroe geeft hiervan kennis aan den zendeling, die aan de hand hiervan de vacantedata vaststelt.

Storm voelt voor deze regeling niets, omdat hier weer uit blijkt, het zoeken naar een of ander voordeeltje, al is het maar een paar dagen vacantie. Overige bezwaren zijn er niet tegen. Antwoord: Het aantal dagen gelijk te maken aan dat te Mowewe.

7. Goeroe Kakomore, hulpgoeroe aan de school te Mowewe vraagt loonsverhooging, omdat hij meer te doen heeft te Mowewe dan op andere plaatsen, aangezien hem daar door den cursusleider een deel van het toezicht op de cursisten is opgedragen. Ook zijn kleeding moest beter zijn dan in een andere plaats, aangezien hij daar niet voor de net gekleed cursisten behoefde te staan.

Van der Klift zegt, hem hierover reeds te hebben gesproken en deelt tevens mede, dat genoemde goeroe vroeger door hem was berispt om zijn slordige kleeding, die hij daarna veranderde, zoo, dat hij daar nu uitstekend mee kan verschijnen, ook voor de cursisten. Storm voelt niets voor het argument, van meer werk te hebben door die cursus en vind het kletspraat. Ook had Van der Klift afgesproken om hem f 2.50 per maand verhooging te geven, dit echter in korting van de leiderstoelage, door het Gouvernement aan den leider uitgekeerd. Deze laatste ging daarmee geheel accoord, en aldus stelt Van der Klift voor. Hierover wordt door oneenigheid ten aanzien van deze aangelegen gestemd en het voorstel met 2 tegen 1 aangenomen.

8. Vraag: Kan den overgeplaatsten goeroe een bewijs worden verstrekt voor deze overplaatsing met verklaring van de reden.

Antwoord: Behoeft niet te worden gevraagd, aangezien dit altijd gebeurt.

9. Het algemeen aangenomen leerplan zou volgens goeroe Torindatoe niet voldoen of niet uitvoerbaar zijn. Hem wordt door de andere goeroe's dit tegengesproken en tenslotte opgedragen een nieuw concept-leerplan samen te stellen.

Antwoord: We wachten op de indiening van dit concept-leerplan.

10. Voorstel de algemeene goeroe-conferentie op te heffen. Na stemming blijkt het meerendeel voor opheffen, hetgeen bij dezen wordt gedaan.

Antwoord: de conferentie van zendelingen accepteert de opheffing.

Voorts komen nog enkele vragen van de goeroe's ter sprake, waarvan enkele naar aanleiding van een inleiding van een der goeroe's.

1. Als middel ter drukking der absenten-percentages wordt geacht de aanwezigheid van een voetbal voor de leerlingen, waarbij de dikwijls afwezige leerlingen dan verboden worden mee te spelen. Deze methode is een elders reeds toegepaste, waar ze bleek uitstekend te werken, aldus de mededeeling van den huldigen controleur te Kolaka. Wil nu de zending, wanneer de kinderen geld hebben bijeengebracht voor den aankoop van een bal en de som blijkt niet toereikend te zijn, het noodige aanvullen?

Antwoord. Aangezien hiervan nut wordt verwacht en de som niet groot behoef te zijn, deze bijdrage toe te staan.

2. Kan er in plaatsen, waar een school staat, met behulp van de kinderen, die van verre komen, een eenvoudig kamponghuis worden gebouwd waar ze kunnen wonen, waar de goeroe wat toezicht op ze heeft, ze eenigszins uit de kampong kan houden door spelen enz.

Van der Klift merkt op, dat, bij het mogelijke voordeel een groot gevaar is en wel dit: dat de goeroe die volgens voor eigen doel gaat gebruik. Ook is niet zeker, of de ouders met die oprichting accoord zullen ge aangezien ze op die manier minder nut van hun kinderen hebben. Antwoord: Als de betrokken ouders het goedvinden, kan een dergelijk huis met behulp der kinderen worden opgericht onder bijzonderen opdracht aan den plaatselijken goeroe omtrent zijn houding tegenover die kinderen. De vragen 3-7 zijn alle nadere formuleeringen van de hierboven behandelde voorstellen.

8. Goeroe Kaligis, die een jaar alhier gewerkt heeft als hulpgoeroe, uit eigen beweging hierheen is gekomen en met het oog op mogelijk te openen scholen voorloopig is aangesteld als ongesubsidieerd hulpgoeroe vraagt bij dezen verhooging van salaris en wel van f 12.50 op f 17.50, n.1. de minimum subsidie voor hulpgoeroe's. Van der Klift is over zijn werk tevreden en ook over zijn handelwijze in dezen, aangezien hij eerst zich gewend heeft tot Van der Klift. Hij stelt daarom voor, hem die verhooging toe te kennen.

Antwoord: Accoord.

9. Nogmaals de aanvraag gelanceerd om een bediende voor aan boord K.P.M. voor een goeroe met zijn gezin.

Antwoord: Evenals vroeger: geweigerd.

Vervolgens leest de Voorzitter voor: het antwoord van het H.B. op de vorige Notulen onzerzijdsch, waarvan de voornaamste inhoud reeds in het begin der vergadering was verwerkt, zoodat geen bijzondere bespreking meer behoefde plaats te hebben.

V. Over het aannemen van drie nieuwe moerids te Mowewe.

Van der Klift deelt mede: Te Mowewe zijn uit de 4e klas der volksschool drie leerlingen, die in aanmerking komen voor de cursus voor volksonderwijzer. Echter worden Juli 1929 pas nieuwe leerlingen aangenomen, zoodat deze jongens in dit jaar groote kans loopen "eruit" te raken. Daarom stelt Van der Klift voor, deze leerlingen dit jaar als moerids aan te nemen. Gouweloos merkt op, dat de toestemming van het H.B. loopt over maximum 4 leerlingen en voorts kan getracht worden, hen voor de tweede maal de 4e klasse te doen loopen, aangezien er dan toelage voor hen kan gekregen worden en ze zodoende minder of geen kosten voor de zendingsskas beteekenen.

Besluit: De drie leerlingen als moerid aan te nemen en te trachten voor hen als 4e klas leerlingen toelage te verkrijgen.

VI. Voortzetting theologische opleiding.

Het volgend jaar Juli zal er examen volksonderwijzer worden aangevraagd aan den inspecteur voor de leerlingen der cursus te Mowewe. Klift wil niet, zooals aan een dergelijke cursus te Kolaka gebeurde, de diploma's uitreiken zonder examen, aangezien dit een groot deel van de prikkel wegneemt. Nu heeft Van der Klift Bijbellessen gegeven maar deze zijn in die twee jaar onvoldoende voor een goede opleiding te noemen. Dit komt door het vele werk voor de onderwijsvakken alleen al; van 3 lessen per week mag ook geen voldoende kennis verwacht worden. Reden waarom Van der Klift voorstelt, hen na het examen nog een jaar theologische lessen te blijven geven, aangezien de geestelijke kant van het werk onzer onderwijzers toch de voornaamste is. In dat jaat kunnen ze zoo nu en dan practisch les geven aan de school. De kosten komen voor dat jaar ten laste der zendingskas. Een indertijd ingediend verzoek om een driejarige cursus te mogen oprichten werd geweigerd.

Alle drie aanwezige conferentieleden zijn vóór genoemd voorstel.

VII. Bespreking ramingen.

Mowewe. Van der Klift legt de vergadering voor zijn twee ramingen:

1° de algemeene

2° die van de cursus. In deze tweede wordt eenige verandering gebracht door de mededeeling, dat voor 1929 van Taoebonto 4 leerlingen komen, echter buiten laste der zendingskas.

De ramingen der andere ressorten worden voorts besproken en goedgekeurd.

VIII. Ingekomen sollicitaties.

De verschillende sollicitaties worden nagegaan en geschikt; vervolgens wordt nagegaan, wie nog goeroe's noodig heeft.

Storm wil de Moroneen, die momenteel te Rarongkeoe school houdt, niet ontslaan, aangezien hij door dezen een band heeft met een der voornaamste Mokolefamilies. Bovendien loopt de school wel onder hem.

Van der Klift heeft geen goeroe's noodig op het oogenblik buiten degenen, die in October komen.

Gouweloos kan waarschijnlijk twee der landschapsgoeroe's krijgen, die ten koste van alles uit landschapsdienst willen en in zendingsdienst willen komen.

Schuurmans kan dan tenslotte zelf nagaan in de sollicitatie's welke en hoeveel hij nemen moet, en werd bij dezen erop gewezen, dat een der twee Depok-goeroe's in October ter zijner beschikking is.

Nadat de Voorzitter namens de B.B. Storm heeft toegesproken en hem een goed verlof heeft toegewenscht, sluit deze de vergadering met dankgebed.

15. Hoofdbestuur van de NZV aan de conferentie van zendelingen op Zuidoost-Celebes, 27 december 1928, ARvdZ 112/34/15

De beantwoording van de Conferentienotulen is vertraagd, gedeeltelijk door de lange ziekte van steller deses en bovendien omdat we gaarne de terugkomst van Dr. Brouwer wilden afwachten om enkele punten nader met hem te bespreken.

Wij behoeven niet op alle onderdeelen van de behandelde punten in te gaan, al hebben we ze nauwkeurig en met belangstelling gelezen.

Wij hopen zeer, dat spoedig de zoo noodige inlandsche leeraars gevonden. Wij begrijpen hoe noodig zij zijn, vooral als nu door het verlof van Br. Storm de arbeid meerder wordt. De mogelijke aanstelling van Raoni als

evangelist had onze aandacht, omdat wij meenden dat de gezondheid van genoemden timmerman zeer zwak was.

Wat betreft de voorstellen van Holland-Insulinde aan Uw conferentie gedaan kunnen wij U alleen mededeelen, dat de Heer Voorhoeve ons over deze dingen *niet* heeft gesproken. Wij kunnen dus over deze kwestie niet oordeelen. Wij begrijpen dat de goeroeconferentie is opgeheven. Wanneer het peil niet hooger komt, is het ook beter. Alleen hopen wij dat via de ressortsconferenties nog eens de begeerte naar een *goede* goeroeconferentie bij de goeroes openbaar worde.

Vraag 4 van de goeroeconferentie doet ons nog wachten op de mededeeling der totaaluitgaven, verbonden aan deze eventuele regeling.

Met de aanneming van de 3 nieuwe moerids gaan wij, gezien vroeger gegeven toestemming accoord, in de hoop dat voor hen als 4de klasse leerlingen, toelage kan worden verkrege.

Het voorstel, om na het examen voor volksonderwijzer nog een jaar theologische lessen te blijven geven heeft veel aantrekkelijks, maar de wetenschap dat dit geheel voor rekening der N.Z.V. komt, doet toch vragen: Op hoeveel komt dit de N.Z.V. te staan? Gaarne vernamen wij daarover eerst eenige cijfers. Ook de overige punten die wij niet aanroerden, hadden onze belangstelling.

16. Notulen van de Conferentie gehouden te Mowewe op 6 en 7 Februari 1929, ARvdZ 112/34/15.

Aanwezig de Br. Van der Klift, Gouweloos en Schuurmans. Br. Storm is niet aanwezig, daar hij reeds met verlof naar Holland is vertrokken.

De Voorzitter opent de vergadering met gebed en leest daarna voor Joh. 15 : 1-17, waarna hij een kort inleidend woord spreekt.

Zendingswerk kan niet gescheiden worden van Jezus. Hij is de hoop der wereld. Wij zendelingen erkennen dat. Van Hem is het zendingsbevel. Hij is de koning van ons hart, onze gids door het leven, onze toevlucht onzen verlosser. De bijbel spreekt van ingeplant zijn in Jezus. Dat moeten we ook zijn in ons werk. Wij zijn niets zonder Hem. Door de wijnstok kunnen de ranken groeien en vrucht dragen. Jezus vermaant ons te blijven in Zijne liefde, als ranken te blijven in den wijnstok. Het gevaar is er dat wij van Hem losraken. Wij kennen ook die oogenblikken in ons eigen leven. Zalig als wij dan het gemis voelen. Dan voor ons ook: bid en het zal u geworden. Jezus liefhebben, daarin ligt alles opgesloten, ook het doen van Zijn geboden, ook het liefhebben van den naaste.

Als we Hem liefhebben dan zullen we ook met Hem gekruisigd willen zijn. Er zijn veel geestelijke nederlagen ook in ons eigen leven. Dat zijn de oogenblikken waarin zelfverloochening en het medegekruisigd worden moeilijk vallen. Laten we blijven in Hem, alles aan Hem toevertrouwen. Hij zal het maken.

Wa dit inleidende woord wordt een agenda opgemaakt en de verschillende punten achtereenvolgens behandeld.

1) Nakijken van de rekeningen.

De rekeningen worden nagezien en goedgekeurd.

2) Statistieken.

De voorzitter vraagt of allen hun statistische gegevens reeds aan het Hoofdbestuur deden toekomen, waarop een bevestigend antwoord wordt gegeven. Gouweloos vraagt of men nu kan volstaan met de statistieken die aan het Zendingsconsulaat worden gezonden ook aan het H.B. toe te zenden, of dat ook de, door het H.B. verstrekte modellen nog moeten worden ingevuld. De Br. blijken het hierover niet eens te zijn, weshalve ze besluiten daarover nadere inlichtingen aan het H.B. te vragen.

3) Goedgekeurde ramingen, en brief van H.B.

Alvorens dit punt in behandeling wordt genomen geeft Schuurmans inzage van een overzicht van zijn uitgaven tijdens zijn verblijf te Lamboeia, waaruit blijkt dat hij, wat betreft zijn uitgaven voor school en huisbouw ver boven de raming is gegaan. Hij noemt voor het niet in overeenstemming zijn van zijn ramingen met de uitgaven als de 3 voornaamste redenen: 1. Daar hij maar een leek is op dat gebied (woningbouw), konden zijn ramingen niet anders zijn dan ruwe schattingen. 2. De kosten van de materialen en de opvoer daarvan waren veel hoger dan hij had gedacht. 3) De timmerlui uit Menenado en Sangir die hij in dagloon liet werken hebben door hun langzaamheid de zaak bar duur gemaakt.

Een en ander had zeker veel goedkoper aangenomen kunnen worden, doch het laten aannemen van de zendelingswoning en de bijgebouwen zou alleen dan mogelijk geweest zijn wanneer Schuurmans over een bekwaam en betrouwbaar opzichter en teekenaar had kunnen beschikken. De conferentie meent dat de bovengenoemde toelichting van Schuurmans juist is en meent dat, in aanmerking genomen de degelijke gebouwen die er voor geplaatst zijn, men nog niet bepaald van “duur”, kan spreken.

De goedgekeurde ramingen worden nu gelezen. Daarbij wordt gevraagd of het niet een vergissing is dat voor Storm en Gouweloos het kindergeld op f 480.- gulden is gesteld. Verder merkt Schuurmans op dat voor de post Taebonto niets is opgebracht voor Bijdragen aan gemeenten, terwijl er toch een Evangelist werkzaam is gesteld. Tenslotte meent Schuurmans dat hij niet zonder meer genoeg kan nemen met de beslissing van het H.B. dat zijn salaris met f 600.- per jaar verminderde. De nieuwe regeling is voor de N.Z.V. ingegaan toen hij reeds op Z.O.C. werkzaam was. Het H.B. toen schriftelijk te kennen gegeven heeft dat niemand van de reeds werkzame broeders in salaris achteruit zou gaan (zie Bijlage III). Uit een gevoel van billijkheid tegenover broeders van andere corporaties zou hij er, ondanks het bovengenoemde toch nog genoeg mee kunnen nemen, als hij er van dat salaris kon komen, wat echter niet het geval is. De conferentie is het hiermede eens.

Hierna wordt door den voorzitter de brief van het H.B. van 18 Dec. 1928 No 434 voorgelezen. Gevraagd wordt of voor het onder d. genoemde, nl. de jaarrekeningen en de administratie van gemeenten en scholen officieele modellen bestaan, welke vraag aan het H.B. zal worden doorgegeven.

4) *Vertegenwoordiger van Schuurmans in Kandari.*

Schuurmans leest voor een schrijven van hem aan het agentschap der K.P.M. te Makasser, (zie bijlage II bij deze notulen) over dubbel betaalde vrachtkosten voor een zending cement. Daar de K.P.M. nog steeds geen antwoord op dat schrijven gaf, is het nog heelemaal niet zeker of de vertegenwoordiger van Schuurmans in dezen weer schuldig is.

5) *Verplegers.*

Van der Klift geeft kennis van de ontslagaanvraag en ontslagverleening aan zijn verpleger Sembor. Hoewel hij feitelijk zelf geen tijd heeft voor het medische werk, is hij toch dankbaar van die verpleger en zijn vrouw, die hem zooveel teleurstellingen en ergernis bezorgden, verlost te zijn.

Gouweloos brengt ter kennis van de conf. dat de door hem ter verdere opleiding naar Poerwakarta gezonden verpleger Doendoe nu gediplomeerd is en schrijft gaarne hier te willen komen werken. Gouweloos kan hem niet gebruiken daar hij geen werk voor hem heeft maar vraagt of een van de andere Br. hem wil hebben. Van der Klift zegt huiverig te zijn geworden voor het weer in dienst stellen van een verpleger en er over te denken een gewone jongen, die van school is gekomen zelf wat op te leiden, zoodat hij de meest voorkomende dingen kan behandelen, maar toch nog wel eens over Doendoe te willen denken. Gouweloos meent dat Doendoe w.s. wat zijn ijver betreft niet zal tegenvallen.

6) *Goeroes.*

Zooals met de Menadoneese verpleger en timmerlieden zijn ook de ervaringen van de laatsten tijd met de Menadoneese goeroes zeer teleurstellend. Ontevredenheid en gebrek aan toewijding komen steeds meer aan den dag. De goeroe van Benoea vroeg aan Schuurmans ontslag, wat hem ook dadelijk werd gegeven, daar

die man voor het zendingswerk niets beteekent. De in Depok opgeleide onderwijzer van Lamboeia vroeg het ook, maar kreeg het niet, daar hij de zending veel gekost heeft en nog haast niets presteerde. Schuurmans zou hem echter ook wel willen laten gaan, indien hij een vast te stellen som aan de zending zou kunnen en willen betalen als vergoeding voor zijn opleiding, daar men voor het directe zendingswerk toch niets heeft aan menschen die niet met hun hart werken.

Van der Klift vindt goed dat de door hem tijdelijk afgestane goeroe Kakomore te Tawanga blijvend aldaar (ressort Sanggona) geplaatst wordt. Verder deelt hij mede dat 1 van de dit jaar van Bandoeng komende goeroes wel te Benoea geplaatst kan worden, zoodat het niet noodig is daarvoor een goeroe uit Menado te laten komen.

7) *Kwestie Moerid van Storm.*

Storm heeft een van de 4 moerids, bestemd voor de goeroe-opleiding te Taoebonto bij zijn vertrek uit Taoebonto verboden naar Mowewe te gaan daar hij de naam van Storm had misbruikt om voor enkele heerendienstplichtigen een paar dagen vrijstelling te krijgen. Uit zijn schrijven aan Schuurmans en aan Van der Klift blijkt echter dat hij op die wijze dien jongen een les wou geven en er niet tegen is genoemde moerid alsnog naar Mowewe te laten gaan, mits die jongen nog eens flink onderhanden genomen wordt.

Van der Klift zegt dat hij in geen geval onbetrouwbare elementen voor de goeroe-opleiding wil aannemen en het dus het beste is dat die jongen dan voorloopig slechts op proef genomen wordt. Schuurmans zal hem van Taoebonto meenemen, indien hij tenminste daar niet door zijn houding een ongunstigen maakt.

8) Schrijven Zendingsconsul (zie bijlage IV)

Schuurmans leest een schrijven voor van den Zendingsconsul naar aanleiding van enkele vragen die hij stelde. Over de 4 volgende punten gaf de Consul inlichtingen.

a. Toelating voor het eiland Moena.

De Consul schreef een tijd geleden aan Schuurmans dat Schuurmans ook toelating had voor het eiland Moena en vroeg, in verband met een aanvraag van de Roomschen om toelating voor Moena, of hij van zijn toelating gebruik wenschte te makend. Hierop antwoordde Schuurmans dat hij betwijfelde toelating te hebben voor Moena, niet wist, indien hij die toelating wel had, of daar inderdaad gebruik van gemaakt kon worden, gezien de weinige arbeidskrachten op het reeds uitgestrekte arbeidsveld van de N.Z.V., maar dat het misschien wel goed zou zijn te trachten beslag te leggen op het Evangelisatiewerk van een vroegere goeroe, thans mandoer bij een houtvesterij, waarvan een houtvester aan collega Gouweloos mededeeling deed en hem vroeg daaraan meerdere leiding te geven. Naar aanleiding van het antwoord van den Consul zegt de Voorzitter (Van der Klift) dat het toch wel goed zou zijn een keer naar Moena te gaan of anders aan de Indische kerk bericht te geven van het bovengenoemde Evangelisatiewerk. Gouweloos deelt mede dat naar hij zich herinnert uit het gesprek met den houtvester, genoemde ex-goeroe reeds een toelage ontvangt voor dat werk en veronderstelt mede door wat hij van den predikant van Makassar hoorde, dat de Indische kerk reeds dat werk onder haar leiding heeft genomen.

Besloten wordt van een reis naar Moena af te zien, doch aan den aan den predikant van Makassar over het bovengenoemde te schrijven.

b. kwestie medicijnen in het Kandarische.

Schuurmans leest een brief voor van het H.B. waarin het H.B. mededeelt dat Dr Brouwer reeds ter bevoegder plaatse over die kwestie sprak en men erkende dat die zaak niet in orde was waarom het H.B. de veronderstelling uitspreekt dat die kwestie nu waarschijnlijk wel spoedig in orde zal zijn. Schuurmans deelt mede dat hij kort geleden van de in Kandari ontslagen verpleger hoorde dat er reeds ruim 3 maanden geleden medicijnen voor hem door den dokter van Kandari waren klaar gezet en genoemde verpleger vroeg aan Schuurmans waarom hij die nooit had laten halen. Daar schuurmans nimmer eenig bericht daarover van den dokter had

ontvangen, betwijfelde hij de waarheid van die mededeeling, doch vroeg den Controleur of die eens wilde onderzoeken of het waar was. Het bleek toen inderdaad zoo te zijn.

Schuurmans ontving toen het weinigje medicijnen dat was klaar gezet en vroeg aan den controleur of hij maar niet dadelijk weer nieuwe zou aanvragen, daar hij hier zeker niet langer dan een maand genoeg aan zou hebben. De Controleur zette een bedenkelijk gezicht en zeide, dat voer het nieuwe jaar de Begrootingspost "Medicijnen" van het Landschap weer verlaag was.

Br Schuurmans veronderstelt dan ook, dat het Landschap zelf de zieken-behandeling in handen wil nemen en de Zending er zooveel mogelijk buiten houden.

De Voorzitter dringt er sterk op aan het er niet bij te laten zitten en aan den Gouverneur te schrijven. Schuurmans heeft hiertegen bezwaar, omdat dit zeer waarschijnlijk weer ontstemming zal wekken bij den A.R. van Boeton. Hij wil liever een nieuwe aanvraag inzenden via den Controleur en de A.R. naar Makassar, waarbij dan vanzelf blijkt, door het al of niet doorsturen van die aanvraag of die heeren dat accepteren. Hij zal dan bij die aanvraag toelichten, waarom hij niet zijn medicijnen bij den dokter van Kandari aanvraagt. De Voorzitter en Br. Gouweloos meenen, dat hij daarbij ook moet noemen het feit, dat de dokter van Kandari hoogst zelden in het binnenland en dus ook niet in Lamboeia iets aan ziekenbehandeling doet, doch slechts enkele injecties geeft. Br. Schuurmans meent, dat het voorzichtiger zal zijn, eerst enkel maar te zeggen, dat de dokter hem geen medicijnen kon leveren, omdat hijzelf steeds tekort kwam.

In verband hiermede wordt gesproken over de eigenaardige behandeling, die de Zending hier ondervindt van het Bestuur, ook in schoolquesties. De Brs. Schuurmans en Gouweloos hebben b.v. reeds meermalen gratis leermiddelen aangevraagd, omdat de inkomsten van het schoolfonds onvoldoende zijn, om de uitgaven voor schoolbouw, leermiddelen, enz. te bestrijden. Men heeft die aanvragen eenvoudig geweigerd en laat dus de Zending maar het ontbrekende betalen terwijl men wel voor de volksscholen gratis leermiddelen aanvraagt en ontvangt, zoals de schoolopziener aan Schuurmans mededeelde. [In Kolaka is het nu ook op 5% gebracht, HvdK]. In Kolaka hief men voor de neutrale volksscholen reeds lang 10 procenten terwijl men de Zending maar liet tobben met 5 Opercenten voor de Zendingsscholen. Wanneer men bang is dat de zending de bevolking teveel lasten zal bezorgen, laat men dan liever letten op de lasten, die meer of minder clandestien op de bevolking gelegd worden: deze komen die bevolking vaak in het geheel niet ten goede. In Kendari b.v. is door de hoofden meermalen geld gevraagd van de bevolking (gevraagd beteekent in dit geval hetzelfde als geëischt) voor scholen, zoo het heette en verleden jaar voor een H.I.S. in Kendari. Die H.I.S. komt er niet, maar de gelden werden niet terugbetaald.

c. Vrijstelling van ouderlingen (van heerdiensten)

Schuurmans leest voor wat de Consul over dit kwestie schreef. Daarna leest hij een schrijven voor van den A.R. van Boeton (zie bijlage I) waaruit blijkt dat de A.R., de door Storm aangesteld ouderlingen wel erkend, doch hen geen vrijstelling van heerdienst wil geven. De A.R. beroemt zich op een zelfbestuursbesluit, waarvan hij echter noch den tekst noch het nummer geeft en zegt dat, naar hij meent, ook op Sangir geen vrijstelling aan ouderlingen gegeven wordt. De Sangirees zegt echter dat dit onjuist is, dat in tegendeel op Sangir 4 categorieën vrijstelling hebben, nl. de voorgangers, ouderlingen, diakenen en kosters. De voorzitter merkt op dat het goed zou zijn hierover nader inlichtingen bij een van de collega's op Sangir in te winnen. Schuurmans zegt dat hij reeds een afschrift van het schrijven van den A.R. aan den Consul heeft gezonden, die misschien daarover ook wel nadere inlichtingen zal geven. De voorzitter en Gouweloos deelen mede dat in Kolaka de vrijstelling wel gegeven wordt en wel in opdracht van den Gouverneur. Zij zullen daarvan een schriftelijk bewijs vragen en daarvan afschrift aan Schuurmans zenden daar dat dan natuurlijk ook van toepassing kan zijn voor Kandar en Roembia.

Schuurmans zegt dat de heeren bestuursambtenaren meermalen zelf niet op de hoogte blijken te zijn van de bepalingen, zooals ook dit jaar weer bleek, toen men zowel van Boeton als van Kandari weer kwam vragen om statistische gegevens voor het Koloniaal verslap, en niet wist dat die voortaan via het Zendingconsulaat verstrekt zouden worden. Zoo ook ontving Schuurmans een schrijven van den Gouverneur dat Zestig

geregeld opkomende leerlingen niet voldoende was voor 2 onderwijzers. Het minimum was een en zestig. Dat is onjuist. Het minimum is een en vijftig. Zoo ook beweerden Gouverneur en Inspecteur van onderwijs verleden jaar dat ze nog nooit gehoord hadden van inspectiesubsidie, waarop een inspecteerende zendeling aanspraak zou kunnen maken voor zijn scholen, en die vorm van subsidie ook nergens bestond of had bestaan.

Schuurmans vraagt of het nu wel zin heeft indien hij voor ouderlingen in het Kandarische vrijstelling aanvraagt bij den Controleur, nu de A.R. van Boeton onder wien ook Kandari ressorteert, die vrijstelling weigerde voor Roembia. De Voorzitter en Gouweloos meenen dat hij het wel moet aanvragen.

d. Oprichting van ongesubsidieerde zendingsscholen.

Reeds lang vroeg het dorps hoofd van Taidahoe aan Schuurmans een school. Het Districtshoofd van Andoolo wil echter geen zendingsscholen en zonder zijn medewerking zal het zeer w.s. niet mogelijk zijn een gesubsidieerde Zendingsschool in Taidahoe op te richten. Schuurmans zegt zich op het oogenblik daar ook niet meer druk over te maken. De scholen geven hem tot nu toe niets anders dan een hoop moeite en teleurstelling. De scholen en onderwijzers te Lamboeia en Benoea blijken tot nu toe voor de Evangelisatie weinig te beteekenen. Schuurmans verwacht veel meer van het directe Evangelisatiewerk met behulp van eenvoudige krachten uit de pasgedoopten. Iets anders is echter de vraag om scholen in plaatsen als Amatowo, Mowila, Landoono (district Konda) en Wawolemo (district Pondidaha). Daar zijn het de reeds gedoopten of degenen die in doop-onderricht zijn die scholen vragen en daar zeer op aandringen. Daar is het jammer dat er geen 1000 menschen zijn die een school vragen en dus niet het minimum aantal voor een gesubsidieerde school. Daar zou het zeer zeker zin hebben voorloopig een eenvoudig schooltje door de menschen te laten oprichten en evenzoo ten zeer eenvoudige goeroewoning en dan er een ongesubsidieerde school te beginnen. Om twee redenen. Men had daar dan meteen een onderwijzer die de menschen geregeld godsdienstonderwijs zou kunnen geven, wat nu zeer ongeregeld gebeurt, en de menschen zouden niet gedwongen zijn hun kinderen straks naar een neutrale volksschool, waarvan men er zeer zeker in ieder district straks een of meer zal oprichten, te zenden.

De Br. Van der Klift en Gouweloos zijn het hiermede eens. Br. Gouweloos merkt op dat zoo'n schooltje waarschijnlijk de zending ook niet veel meer zou kosten dan nu een van onze gesubsidieerde scholen, daar men geen oprichtingskosten zou hebben. Schuurmans meent dat men voor zoo'n plaats als onderwijzer een jongen uit het volk zelf zou moeten hebben, daar die zich aan dat primitieve beter zou kunnen aanpassen. De voorzitter is het daarmede eens, maar zegt dat dit gaan motief mag zijn om van een of meer der in opleiding te Mowewe zijnde jongens de opleiding te bekorten. Na hun examen voor Volksschoolonderwijzer moeten ze nog een jaar te Mowewe blijven om voorbereid te worden voor hun toekomstig gemeentewerk, wat ook de andere Br. noodzakelijk vinden. Van der Klift deelt mede hoe men ook in Ladongi (district Mamboeloe) een eigen school vroeg, de Gouverneur er echter geen subsidie voor toe wou staan, en ook op die plaats daarom een ongesubsidieerd schooltje gewenscht zou zijn.

9. Schrijven van den Consul van Jan. 1929. Onderwerp: Zendingsraad Ned. Oost- Indië.

De voorzitter leest genoemd schrijven voor, doch de Br. zijn van oordeel dat beter ieder voor zich het nog eens rustig kan lezen en overdenken.

10. Gemeentelijke aangelegenheden.

a. *doopkaarten.* Van de door Br. Gouweloos ontworpen doop- en belijdeniskaarten zullen ieder 2000 stuks gedrukt worden. Besloten wordt ze te verstrekken tegen de kostende prijs, zoodat er geen zendingsgeld voor noodig zal zijn.

b. *Bid- en dankdag. Herdenkingsdag van de gestorvenen, enz.*

Schuurmans is in zijn ressort begonnen met enkele dingen als Christelijke gebruiken of gewoonte in te voeren, maar meent dat er alles voor te zeggen is om in alle ressorten dezelfde, d.w.z. geen verschillende

dingen in te voeren, omdat die uiterlijke dingen nog van veel beteekenis zijn voor onze menschen en het verwarrend werkt wanneer ze op de eene plaats weer een andere regeling vinden dan op een andere. Hij noemt dus op wat naar zijn meening gewenscht zou zijn om in te voeren om het oordeel van de conferentie daarover te hooren.

Bid- en dankdag. De menschen beloven bij hun doop wel hun woea, d.w.z. hun rijstbouwgebruiken, los te zullen laten, maar dat is een heel ding voor hen, wanneer wij daar niets voor in de plaats stellen. Waar de doop te Lamboeia midden in het rijstbouwjaar viel wisten velen niet hoe te moeten doen, daar vele tuinen waren aangelegd met inachtneming van de heidensche gebruiken. De Goeroe van Oewepae, door velen om raad gevraagd, gaf, doordat hij zelf w.s. nog leeft in de magische gedachten- en gevoelens-sfeer, de raad om de reeds in acht genomen gebruiken voor dit rijstjaar ook verder maar in acht te nemen, daar men er misschien anders nadeelige gevolgen van zou ondervinden. Schuurmans heeft toen gezegd dat men door den doop reeds los was gemaakt van die gebruiken en daarvoor nu dadelijk de Christelijke gewoonte in de plaats was gekomen, n.l. om een bid- en dankdag te houden voor en na de oogst. De menschen waren daar zichtbaar mee ingenomen. In navolging van wat Br. Storm in Taoebonto had gedaan, liet ook Schuurmans wat zaairijst in de samenkomst brengen, om de dingen meer zichtbaar te maken voor de menschen en daardoor voor hun gevoel meer werkelijk. Schuurmans is het echter met zich zelf niet eens of dit wel goed is. Hij vraagt zijn Collegas wat die daar van denken. Om er houvast aan te hebben moeten de menschen vooreerst nog wel de dingen in hun dynamistische sfeer trekken, maar zullen we dat op deze wijze niet onnoodig bevorderen? Br. Gouweloos meent dat het beter is dit niet te doen. In Sanggona heeft hij ook niet gemerkt dat de menschen aan zoiets behoefte hadden. De beide mannen die daar door hem het eerst gedoopt werden knielden zelf in de tuinen bij hun zaairijst neer, alvorens die rijst te poten, en vroegen Gods zegen. Br. Van der Klift zegt dat in Mowewe ook een bid- en dankdag is, maar dat hij ook gewoon is zelf met de menschen naar de tuinen te gaan en daar te bidden, alvorens ze met de aanleg van die tuinen beginnen. Schuurmans merkt op dat zoiets nog mogelijk in de eigen woonplaats, maar niet wanneer reeds op verschillende plaatsen Christenen zijn. Wat het brengen van de zaairijst in de samenkomst betreft, hij zal er wel iets op kunnen vinden om dat in het vervolg niet meer te doen.

Voor de dankdagen wil hij invoeren dat de menschen van hun geoogst rijst 1 of meer bossen meebrengen, welke bossen dan bewaard worden voor de rijst die op het kerstfeest noodig is. Gaven voor andere doeleinden durft hij nog niet te vragen van de menschen, omdat

dat zeer zeker aanleiding zou geven tot misverstand en onware praatjes. Br. Gouweloos zegt dat hij daarom ook zelfs geen rijst zou willen vragen op de dankdag, daar er bij hem op het kerstfeest voor het meerendeel niet-gedoopte bezoekers komen en het waarschijnlijk weer ontevredenheid zou wekken indien die de rijst door de gedoopten gegeven, opmaakten.

Br. Van der Klift zegt dat hij in Mowewe ook reeds geregeld giften in geld van de menschen vraagt, dat geld meestal gebruikt wordt om voor zieke gemeenteleden versterkende middelen te koopen, maar ook wel eens, in overleg met de gemeente, voor niet-gemeenteleden. *Herdenkingsdag voor de gestorvenen.* Schuurmans deelt mede dat bij een paar sterfgevallen in de gemeente, de menschen hem dwongen om aan te gever hoe die dooden begraven moesten worden enz. In overleg met de goeroes en enkele gedoopten is toen als regel vastgesteld dat de dooden in een kist begraven zouden worden en op ieder graf een kruis geplaatst zou worden. Als het daar echter mee uit is dan zullen de menschen dat als erg armoedig voelen, daar bij de Islamieten juist bij een sterfgeval zooveel drukte wordt gemaakt en plechtigheden plaats hebben. Daarom heeft Schuurmans gedacht als volgt te zullen doen. Hij wil vaste begraafplaatsen in orde laten maken door de Christenen. Op Goede Vrijdag wil hij dan een samenkomst houden waarin de gestorvenen herdacht worden. Daarna wil hij de menschen de graven laten schoonmaken en de dag besluiten met een gezamenlijke viering van het H. Avondmaal. (Ook op de Moh. doodenfeesten hebben maaltijden plaats).

Br. Van der Klift zegt dat in Mowewe ook de gewoonte is dat de Christen in een kist begraven worden.

c. Inlandsche Evangelisten.

Schuurmans is begonnen met enkele gedoopten om de beurt mee te nemen op tournee of aan zijn evangelist Markus mee te geven. Dat zijn de menschen die hij ook als ouderlingen wil aanstellen. Hij wil die menschen echter zoover brengen dat ze zelfstandig kunnen gaan Evangelieseeren. Ze zijn er geestdriftig genoeg voor. Hij heeft veel meer aan die menschen dan aan de jongeren die van school gekomen zijn de bijbelsche geschiedenis vrij goed kennen, maar zich schamen om er met anderen over te spreken. Hij wil nu deze oudere menschen zoover brengen dat ze de geschiedenis van de schepping, zondeval, Zondvloed, spraakverwarring en verder de beteekenis van de platen in het boek: Poestaka Pantjawarna en de daarbij behoorende verhalen kunnen vertellen en ook de tien geboden en het Onze Vader kennen. Als vergoeding stelt hij voor hen te geven vrijstelling van heerendienst (of afkoop daarvan), betaling van hun belasting en voor de dagen dat ze erop uit trekken een vergoeding voor hun voeding en rookgerei, hetwelk hij schat op 25 cent per dag.

Wanneer hij voor het Kandarische 6 of 8 van die menschen mag gebruiken dan gelooft hij daarmee veel meer te kunnen doen dan met zijn goeroes, terwijl de kosten betrekkelijk gering zullen zijn. (hoogstens 20 gulden per jaar en per persoon, behalve dan de daggelden, die ze alleen ontvangen wanneer ze werkelijk tournee's maken).

Van der Klift merkt op dat men dan toch wel zeker moet zijn, werkelijk goede krachten te hebben. Schuurmans zegt dat men ook hierin wel weer teleurstellingen zal ondervinden, doch wie niet voldoet, komt het volgend jaar niet meer in aanmerking. Verder meent hij dat er alles voor te zeggen is, daar men niet alleen met die evangelisten iets doet, maar ook voor hen zelf, zoodat ze zelf de dingen dieper gaar beleven en beter gaan verstaan, waardoor zij weer steunpilaren kunnen worden van de jonge gemeente.

De Brs. Van der Klift en Gouweloos zijn het hiermede eens en meenen, dat het zeker goed zal zijn een proef te nemen met die werkwijze.

(Over de andere punten, onder 10 genoemd zijn verder geen beslissingen genomen. De dingen zijn enkel genoemd en min of meer besproken.)

11. Gemeente administratie.

Br. Gouweloos deelt mede dat hij hierover schreef aan het Consulaat en gevraagd had of er geen standaardmodellen waren waarop alle van belang zijnde gegevens op de meest practische wijze werden gevonden. De Consul antwoordde dat die niet bestonden, maar raadde aan b.v. bij Dr. Kruijt te informeeren naar de wijze van administratie in Posso.

Br. Van der Klift geeft inzage van zijn administratie. Br. Schuurmans heeft ook maar zelf een methode gezocht. Besloten wordt door vergelijking en zoonoodig nog door inlichtingen te vragen bij Dr. Kruijt een zoo practisch mogelijke methode te vinden.

12. Verlof van Br. Gouweloos.

Br. Gouweloos vraagt begin April 1930 met verlof te mogen gaan. De Conf. is van oordeel dat dit zeer goed mogelijk zal zijn, ook al zou de fam. Storm dan nog niet terug zijn.

In verband hiermede verzoekt Gouweloos de door Hem te geven voorschotten aan zijn onderwijzers e.a. voortaan op N.Z.V. rekening te mogen geteen en niet meer particulier, daar dat tijdens zijn verlof verwarring zou kunnen geven bij de terugbetaling.

De Conf. is het daarmede eens.

De volgende punten van het programma, nl. het vaststellen van de tekst in de lakische vertaling, van de decaloog, het Onze Vader, de geloofsbelijdenis, de doopformule en doopvragen, de vragen bij een huwelijksinzegening en de inzegningsformule zelf enz. konden om des tijde wille niet worden behandeld.

De Conf. werd besloten met de viering van het H.A. onder leiding van Br. Gouweloos.

Bijlage I

Afschrift van een schrijven van den A.R. van Boeton aan Schuurmans, ddo 21 Dec 1928

Naar aanleiding van het schrijven van den heer Storm van 4 dezer, waarbij hij opponeert tegen mijn beslissing, dat ouderlingen niet zullen zijn vrijgesteld van heeredienst, deel ik U Edele beleefd mede dat terzake niet toepasselijk is het door Uw collega aangehaalde Staatsblad 1927 No 207 doch het vigeerende Zelfbestuursbesluit. Dit stelt van heeredienst alleen vrij de door het zelfbestuur in overeenstemming met het Europeesch bestuur erkende Inlandsche geestelijken of voorgangers in den godsdienst. Ouderlingen kunnen m.i. daaronder niet worden gebracht.

Naar mij werd medegedeeld worden op de Sangi en Talaut-eilanden ouderlingen dan ook niet vrijgesteld van heeredienst.

Er is geen bezwaar tegen dat voor de door den heer Storm genoemde personen door U de heeredienst wordt afgekocht a f 10.- per persoon per jaar (over 1928 f 15 per persoon per jaar.)

Ik verzoek U het afkoopbedrag wel te willen storten of bij Moenara of den H.B.A. Ngitoeng of bij mij.

De Assistent Resident van Boeton en Lalwoei

w.g. Baretta.

Bijlage II

Afschrift schrijven van J. Schuurmans aan het Agentschap der K.P.M. afd. Claims te Makassar. ddo 17 November 1928.

Onderwerp M.S. 1387/25 vaten cement ex s.s. Radja per s.s. v. Cloon 25/7-28 van Makassar naar Kandari.

Wel Edele Heeren.

Referte Uw schrijven van 6 October j.l. aan de firma Carl Schlieper & Co te Makassar in antwoord op een schrijven van genoemde firma dd. 18-9-'28 over bovengenoemd onderwerp zou ik gaarne het volgen onder Uw aandacht brengen in de hoop dat er termen aanwezig mogen zijn voor het restitueeren van de voor herverscheping naar Kandari betaalde vracht. In Kandari heb ik nogmaals met mijn gemachtigde, de heer Abdurrasid, welke ook steeds de goederen voor den Controleur van Kandari in ontvangst neemt, over bovengenoemde kwestie gesproken en hij beweert zoowel op de heen als op de terugreis van het ss. Van Cloon aan boord te zijn geweest en op de heenreis zelf de voor mij en voor den Controleur geloste goederen in ontvangst te hebben genomen en de stuurmans-connossementen te hebben afgeteekend. Waar U dat laatste gemakkelijk kunt nagaan, kunt U dan ook meteen weten of mijn gemachtigde inderdaad aan boord is geweest. Voor mij zijn toen op de heenreis van de Van Cloon de volgende goederen te Kandari gelost.

Van Carl Schlieper 5 vaten cement

1 blik vuurvaste cement Connossement No 22

Van de B.P.M. 4 drums autoline Connossement No 23

Van Khoen Hoo 6 colli Provisien enz. Connossement No 47

Zou ik dus van U mogen weten wie van genoemde goederen de connossementen afteekende? Gaarne Uw antwoord tegemoet ziende

Hoogachtend

w.g. J. Schuurmans.

Bijlage III

Br. Gouweloos en ondergeteekende ontvingen in Mowewe een Schrijven van Br Storm, dd. 5 Augustus 1924, waarbij een Salaris-verlof- en Pensioenregeling, zooals die bij het N.Z.G., de U.Z.V. en het S. en T. comite in gebruik was.

Br. Storm schreef ons: "Ten aanzien van deze regeling schrijft Ds. Rijnders mij:

"Hierbij zenden wij U tevens als Secr. der Conf. van Zendeling op Z.O.C. de salarisregeling der samenwerkende Corporaties, met het verzoek dat de Conf. hierover haar meening eens uitspreke.

Wel te verstaan niet aldus, dat allerlei amendementen hierop kunnen worden ingediend, maar aldus: Hoe denkt de Conf. er over, wanneer de N.'Z.V. de geheele salarisregeling der corporaties voortaan ook overneemt, met deze overgangsbepaling, dat natuurlijk geen der Broeders bij die nieuwe regeling in tractement achteruit ga. Het gaat dus over de geheele overname zonder meer, doch voor de thans dienst doende Broeders met een overgangsbepaling. U wilt dit wel in de Conf. ter sprake brengen."

Het bovengenoemde werd ter sprake gebracht in de Conf. van 28 Oct. 1924 te Taoebonto. In de notulen van die Conf. staat: Evenwel wil de conf. er op wijzen dat een beginsalaris van f 2100. te weinig is voor dit terrein. Stelt het H.B. zelf al een overgangsbepaling vast door het salaris van f 3000.- te handhaven voor hen, die reeds in den arbeid zijn, de conf. wil niettemin het H.B. er op wijzen dat ook voor hen, die nog zullen uitkomen een tractement van f 2100 beslist ontoereikend is."

W.g. Schuurmans

Bijlage IV

Schrijven van den Zendingsconsul aan J. Schuurmans. ddo 20 Dec 1928.

Naar aanleiding van Uw schrijven van 6 Juni en 4 Nov. j.1. kan ik U het volgende antwoorden.

1. Een afschrift van Uw toelatingsbesluit gaat hierbij (Gouvernementsbesluit van 26 April 1924 No 35). Blijkbaar hebt U alleen toelating voor het eiland Kabaena (onderafd. Moena). Toch zou ik de groep op Moena niet aan haar lot overlaten en zoo spoedig mogelijk contact zien te krijgen. Kunt U menschen doopen, dan kunt U daar altijd heengaan, ook al krijgt de Missie toelating voor Moena, wat wel gebeuren zal (de aanvraag is reeds ingediend), maar nog niet is geschied.

2. Over de medicijnen-voorziening het volgende. Dezer dagen ontving ik bericht van den Heer Wesseldijk, dat hij met dezelfde moeilijkheid zit van te weinig te ontvangen. De zaak is dat de bestuursambtenaren zelf te weinig aanvragen (dit kunnen zij met eenigen goeden wil onmiddellijk veranderen) of dat zij niet graag zien, dat U medicineert en daardoor invloed krijgt, terwijl zij ook in hoofdzaak de medicijnen uitreiking zelf willen houden. U schrijft dat de A.R. van Boeton Uw aanvraag niet wilde goedkeuren. Dit kan zijn omdat er niet genoeg medicijnen ter beschikking waren, en dan moet door hem voor het volgend jaar meer worden aangevraagd, of de tweede zoeven genoemde reden zit er achter. Ik heb over deze zaak in het algemeen gesproken in Makassar, ook met Dr. Van Maanen, den Inspecteur D.V.G. Voorloopig schijnt mij het eenvoudigst, dat U, zooals U voorstelt, Uw aanvragen direct naar Makassar zendt via het hoofd van Plaatselijk Bestuur. Heeft men bezwaren, richt U dan een schrijven tot den Gouverneur, waarin U deze wijze van indienen verdedigt op grond van de ervaring die U opdeed.

3. Dat U a.s. Christenen reeds een bewijs geeft, lijkt mij een goede methode. Tot ouderlingen moet U echter, dunkt mij, alleen gedoopten aanstellen. Inderdaad kunnen ouderlingen vrijstelling van heerdienst krijgen. Deze zaak is geregeld bij Staatsblad 1927 No 207 voor het Gouvern. Celebes. Voor U is in het bijzonder van belang art. 2 dat de groepen van vrijgestelde personen opnoemt, e en f, die hier in afschrift volgen.

e. geestelijken, voorgangers in den godsdienst, het moskeepersoneel en functionarissen der Christelijke kerk, allen voor zoover erkend door het bestuur;

f. onderwijzers, hulponderwijzers en bij gebrek aan hulponderwijzers aangestelde kweekelingen aan de van landswege erkende bijzondere scholen, zoomede aan openbare volksscholen, tot een getal, dat overeenkomt met de personeelssterkte op den voet van art. 10 der algem. subsidie regeling voor het Inl. lager onderwijs, vastgesteld bij ordonnantie van 6 Febr. 1924 (staatsblad No 68)

U moet dus aan het bestuur aanbieden een lijst van ouderlingen en voorgangers en verzoeken deze als zoodanig te erkennen. Dan zijn ze vanzelf vrij.

4. Tenslotte Uw moeilijkheid om zendingsscholen op te richten. Ik geloof dat de eenige oplossing is, dat U met goedkeuring van de N.Z.V. eenige ongesubsidieerde scholen opricht, daarvan kennis geeft aan het Binnenlandsch Bestuur (geen goedkeuring vraagt) en te zijner tijd (na eenige jaren) subsidie vraagt. In de toekomst zal de zending dezen kant toch uit moeten, wanneer de decentralisatie doorwerkt. Ik hoop dat U de N.Z.V. bereid en in staat vindt b.v. 1 of 2 ongesubsidieerd scholen eenige jaren te betalen.

w.g. N.A.C. Slotemaker de Bruïne.

17. Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendingsvereniging aan de Conferentie van Zendingen op Zuid-Oost-Celebes, 1 mei 1929, ARvdZ 112/34/15.

Wij ontvingen in goede orde de Notulen van Uw Conferentie gehouden te Mowewe op 6 en 7 Febr. d.j.

Wij zijn dankbaar dat Gij tezamen weder over het geheel van den arbeid hebben kunnen overleggen en elkander door verschillende raadgevingen en besprekingen hebt kunnen steunen.

Wij verheugen ons ook steeds over den broederlijken geest van eendracht en harmonie, waarin Gij samenkomt en waarvan Uwe gemeenschappelijke Avondmaalsviering steeds zoowel een symptoom als een versterking is. Juist op deze wijze kan ook aan Uzelf het woord vervuld worden, waarmede de Voorzitter de Conferentie heeft geopend: "Eenheid door gemeenschappelijk geloof doet U blijven als ranken in den wijnstok".

Bij de beantwoording van deze Notulen zullen wij die punten, welke daarvoor in aanmerking komen achtereenvolgens bespreken in de volgorde, waarin zij in de Notulen voorkomen.

Statistieken.

Op Uw vraag of wij alleen hier de statistieken Nieuw Model, zooals ze door het Zendingsconsulaat zijn opgemaakt, noodig hebben dan wel ook de oude modellen moeten worden ingevuld, antwoorden wij in den laatsten zin. De nieuwe modellen geven van de gemeenten slechts totaalcijfers en wij willen ook graag van iedere gemeente in het bijzonder de gegevens ontvangen. In den Algemeenen Brief zal dit punt wel nader worden behandeld.

Huis te Lamboeia.

Natuurlijk zijn de hooge kosten hiervan voor ons een tegenvaller, die temeer klemmt omdat door een dergelijken bouw weer een deel van ons vlottend kapitaal wordt vastgelegd, waardoor onze behoeften aan kasgelden des te grooter worden. En juist met die behoeften hebben wij altijd weer te worstelen. Intusschen kunnen wij de oorzaken, die worden opgegeven, begrijpen en wij weten hoeveel beslommeringen er toch al met een dergelijken bouw gepaard gaan, die tijd eisen, welke men liever aan den eigenlijken arbeid zou geven. Daar de geheele Conferentie deze overschrijding der raming billijkt kunnen wij haar over dit jaar aanvaarden.

Kindergelden en salaris.

De bepaling van het kindergeld voor de Brs. Storm en Gouweloos is geen vergissing zooals Gij vermoedt. Voor hen is n.l. nog de oude regeling van kracht zoo lang zij door de nieuwe regeling niet is ingehaald en volgens de oude regeling wordt er voor het eerste kind f 25.- en voor het tweede f 15.- per maand gegeven.

Ten aanzien van het salaris van Br. Schuurmans is de vergissing aan onzen kant. Wij danken U voor het in bijlage III overgelegd bewijs, dat de zaak onmiddellijk duidelijk gemaakt heeft. Wij meenden dat de nieuwe regeling reeds ingegaan was eer Br. Schuurmans op Zuid-Oost-Celebes kwam. Daar dit niet het geval blijkt te zijn, geldt ook voor Br. Schuurmans de bepaling dat hij volgens de oude regeling gesalarieerd wordt zoolang deze voordeliger is dan de nieuwe en dat hij deze laatste pas volgt wanneer het bedrag daarvan dat van de oude regeling heeft ingehaald.

Administratieve modellen.

Wij zullen er ons nog over beraden of Gij voortaan te dien aanzien de bij de andere Corporaties gebruikelijke modellen zult gebruiken en eer Gij ze voor het jaarwerk van dit jaar noodig zult hebben zullen wij U daarover alsnog schrijven.

Schrijven Zendingsconsul.

Wat onder dit hoofd in de Notulen voorkomt heeft ons nog eens doen zien dat allerlei moeilijkheden ten aanzien van onderwijs-kwestie en geneesmiddelen-voorziening nog steeds blijven bestaan. Het is goed dat Gij over deze zaken steeds weer het Zendingsconsulaat inlicht, want dat zal bij de bevoegde autoriteiten steeds weer kunnen aandringen dat de bestaande regeling wordt uitgevoerd. Zoo is het voor ons altijd nog de vraag of de opvatting van den Gouverneur van Makassar wel strookt met de A.S.R. en in die richting zal het toch gezocht moeten worden. Ten aanzien van de geneesmiddelen-voorziening zijn er moeilijkheden ook op andere terreinen der Samenwerkende Corporaties, met name in Midden-Celebes. Er schijnt hier en daar een streven te komen deze voorziening zooveel mogelijk aan de Zending te ontnemen. Wij kunnen dus alleen er op aandringen dat Gij U met deze dingen blijvend tot het Zendingsconsulaat richt.

Ongesubsidieerde Scholen.

Het spijt ons dat Br. Schuurmans met sommige van zijn goeroe's zulke slechte ervaringen heeft. Over de methode om alleen met evangelisten te werken, wordt zeer verschillend geoordeeld. Op Oost-Nieuw-Guinea werkte men ook eerst zooveel mogelijk zonder scholen, maar de gang van zaken heeft er toe geleid dat de bevolking zelf naar scholen gaat vragen. Op de Karo-hoogvlakte heeft de Zending destijds haar onderwijsbemoeiingen gestaakt om ook alleen met evangelisten te werken, maar ook daar komt men op deze methode eenigszins terug hoewel het nu veel moeilijker geworden is voor de Zending om nog scholen te krijgen. Met dit laatste moet Gij toch ook wel sterk rekenen. Wanneer er niet van zendingswege maar van Bestuurskant volksscholen worden opgericht zal later de Zending ook geen gelegenheid meer hebben haar invloed op dit terrein te laten gelden. Terwijl wij U overweging van deze opmerking aanbevelen hebben wij toch intusschen geen bezwaar dat Br. Schuurmans de twee ongesubsidieerde scholen opricht, waarvan in de Notulen sprake is, mits wij er zooveel mogelijk zeker van kunnen zijn dat de opmerking van Br. Gouweloos juist is, dat deze scholen niet veel meer zullen kosten dan gesubsidieerde.

Gemeentelijke aangelegenheden.

Wat onder dit hoofd over Evangelisten voorkomt hebben wij zoo even al besproken. Laten wij hier alleen nog de hoop uitspreken dat deze methode werkelijk goede vruchten af moge werpen. Er is zonder twijfel iets zeer aanlokkelijks in de daartoe bekwame mannen zoo spoedig mogelijk onder hun eigen volk te laten evangeliseeren.

Wat de bid- en dankdagen en de herdenkingsdagen van gestorvenen betreft hebben wij het verslag van Uw beraadslagingen met groote belangstelling gelezen. Maar Gij verstaat wel dat wij zooveel verder weg over deze punten nog moeilijker dan Gijzelf een beslissing kunnen nemen. Wel gevoelen wij dat Gij hier dikwijls voor zeer netelige vragen staat omdat Gij inderdaad aan de Jonge Christenen iets moet geven dat in de plaats treedt van deze maatregelen, waardoor zij zich vroeger geluk trachten te verzekeren, terwijl Gij daarbij toch streng moet oppassen niet hun oude heidensche voorstellingen te zeer in het gevele te komen. [sic.] Moge God

U voortdurend de wijsheid schenken om in deze vragen tot een goede oplossing te komen, die aan de komst van Zijn Koninkrijk en aan het doordringen van het evangelie in de harten der nieuw-gekerstenden bevorderlijk zij.

Verlof Br. Gouweloos.

Daar de Conferentie daartegen geen bezwaar heeft keuren wij het voorstel dienaangaande gaarne goed en spreken nu reeds den wensch uit dat de Fam. Gouweloos na een voorspoedige overtocht een gezegend verblijf hier te lande zal mogen hebben. Ook de in verband daarmee gevraagde maatregelen ten aanzien der voorschotten ontmoet bij ons geen bezwaar.

18. Notulen der Conferentie van Zendingen der N.Z.V. gehouden te Lamboeia op 24 en 25 Juli 1929, ARvdZ 112/34/15.

Aanwezig de Br. Van der Klift, Gouweloos en Schuurmans.

Awezig Br. Storm (met verlof naar Holland).

De voorzitter opent de conf. Met gebed en leest daarna voor Hebr 11. Vervolgens geeft hij, naar afleiding van het gelezene, enkele gedachten weer. Het Zendingswerk is een geloofswerk. Voor het oog van de wereld is er niets dat minder kans van slagen biedt. Ook wij zelf kennen de teleurstellingen. Voor de wereld zijn wij daarom onbegrijpelijk. Voor ons is het een werk geloofs. In Matth. 17 vragen de discipelen aan Jezus: Waarom konden wij hem (den boezen geest) niet uitwerpen? Jezus antwoordt: Om uw ongelooft. Als gij een geloof had als een mosterdzaad gij zoudt wonderen verrichten. De discipelen zien dagelijks Jezus heerlijkheid en macht en toch is het moeilijk hen op de hoogte te brengen waarom Hij ze wil hebben. Zij en wij hebben geloof noodig. Geloof om Gods liefde te zien, Jezus als Den redder en den vasten grond waarop onzen arbeid staat. Meermalen moet twijfel en onzekerheid bij de discipelen boven zijn gekomen en de vraag of ze maar niet terug zouden keeren. Wat hield hen bij Jezus? Pas na Jezus dood, op den pinksterdag was hun geloof sterk genoeg om uit te gaan als verkondigers.

Wij werken hier met 4 gezinnen. Hebben wij geloof? Een sterk geloof? Onze ziel is stil voor God. Er zijn vele moeilijkheden. Maar zijn ze zoo groot als die van Christus? Hij voleindigde zijn werk. Wachter wat is er van de nacht? Ik zie reeds de morgen maar ook nog de nacht. De dag zal komen, ondanks alles, ook ondanks onze gebreken en ons klein geloof.

Na dit inleidend woord wordt een agenda opgemaakt en achtereenvolgens de volgende punten behandeld:

1. Conferentie-schrijven.

Schrijven van Gouweloos over

a. bezetting van Moena. Gouweloos heeft daarover gecorrespondeerd met Ds. Van den Wijngaard, waardoor hem gebleken is dat ook de Indische kerk van een bezetting van Moena af moet zien en dit eiland onbetwist aan de Roomschen zal moeten worden overgelaten.

b. Doop- en belijdeniskaarten. Deze zijn besteld en kunnen eerstdaags komen. Besloten wordt dat Sanggona 1/4 deel zal nemen en Mowewe en Lamboeia 2/4 samen. Op de begrotingen zal een post daarvoor moeten worden uitgetrokken, doch dat geld komt weer terug daar de kaarten tegen betaling worden afgegeven.

c. Waarneming Lamboeia tijdens het verlof van Schuurmans.

Gouweloos vraagt dit omdat hij, ingeval hij dan zal moeten vervangen, hij het beste in Lamboeia zal kunnen wonen en dan van plan is straks tegen de tijd van zijn eigen verlof zijn huisraad enz. op een vlot te zetten en naar Lamboeia te vervoeren aangezien hij anders niet weet wat er nog van over zal zijn, wanneer er nu reeds heel veel witte mieren in zijn huis zitten.

Van der Klift zegt dat hij onmogelijk een andere post bij zijn eigen post waar kan nemen.

Schuurmans meent er op te moeten aandringen dat degene die hem vervangt in Lamboeia komt wonen en niet maar het ressort Lamboeia waarneemt zooals hij nu Taoebonto waarneemt. Besloten wordt dat Br. Gouweloos in Lamboeia zal komen vervangen en wonen.

Schrijven van Br. Van der Klift over een verzoek van zijn onderwijzer Watoeng, welke onderwijzer vraagt de voor hem door het Gouvernement betaalde toeslag op zijn salaris (wegens hogere bevoegdheid) zelf te mogen ontvangen.

Van der Klift stelt voor die toeslagen in de ressortskas te storten, daar de Zending reeds zooveel op de salarissen van de andere onderwijzers moet toeleggen. Schuurmans deelt mede dat de onderwijzer van Taoebonto ongeveer hetzelfde bedrag aan subsidie ontvangt (voor salaris en toeslag) als wat hij van de Zending ontvangt aan salaris en kindergeld, zoodat ook van diens toeslag niets overschiet. Besloten wordt te doen zooals door Van der Klift is voorgesteld.

2. Waarneming van Sanggona tijdens het verlof van Br. Gouweloos.

Waar Van der Klift zegt onmogelijk een ander ressort bij het zijne te kunnen waarnemen, is er geen andere mogelijkheid dan dat Schuurmans ook weer Sanggona waarneemt.

3. Antwoord van het Hoofdbestuur op de notulen van de vorige Conf.

Daarvan gaven volgende punten aanleiding tot eenige opmerkingen

a. Kindergelden en salaris.

De Conf. meent, gelezen hebbende het antwoord van het H.B. dat dus de consequentie hiervan is dat vanaf 1925 de oude kindergeldregeling voor de Br. Storm, Gouweloos en Schuurmans van kracht is geweest en de nieuwe per abuis is gevolgd.

b. Schrijven Zendingsconsul.

Schuurmans heeft via den Controleur medicijnen aangevraagd te Makassar en dadelijk ontvangen.

c. Ongesubsidieerde scholen.

Schuurmans is dankbaar dat het H.B. toestemming gaf tot oprichting daarvan, doch de situatie is intusschen zooveel verbeterd dat w.s. reeds over een paar maanden voor de bedoelde plaatsen gesubsidieerde scholen kunnen worden aangevraagd

4. Verlof aan de goeroes tot het aanleggen van tuinen.

Schuurmans zegt dat een oudere Menadoneesche schoolopziener goed werk heeft gedaan in het Ressort Lamboeia, door de goeroes eens flink onder handen te nemen over hun onjuiste houding tegenover de zendelingen en het zendingswerk in het ressort Lamboeia. Die schoolopziener raadde Schuurmans aan de onderwijzers verlof te geven een tuin (klapper of koffie) aan te leggen, zooals ook in Menado vroeger gewoonte was, waar dan de opbrengst van de tuin feitelijk het inkomen van de goeroes was, waarbij de Zending f 6.- als toeslag gaf. Meermalen waren daar de goeroes menschen uit een andere streek of taalgebied van de Minahassa, maar ze verlangden niet naar hun eigen streek terug te keeren, daar hun tuinen hen vasthielden. Wanneer de goeroes hier tuinen hebben zullen ze hun best doen geen reden daartoe te geven. Schuurmans heeft hierover nagedacht en meent dat dat juist is. Wij kunnen tegenwoordig zoo weinig met de goeroes beginnen omdat het hun onverschillig laat of ze overgeplaatst of ontslagen worden. Daardoor blijven sommigen nog beneden het minimum dat men van hen mag verwachten. Ze verbeuzelen hun tijd, zijn lui, onwillig, brutaal. Schuurmans stelt voor hen verlof te geven een tuin aan te leggen. De rijsttuinen die sommige goeroes in de ressorten Mowewe en Taoebonto aanleggen, binden hen niet aan de plaats daar die slechts bestaan tot na de oogst. Laat hen koffie of klappers planten.

Gouweloos heeft geen principieel bezwaar, maar wanneer straks eens een goeroe om de een of andere reden moet overgeplaatst of ontslagen worden zonder dat die goeroe zelf fout is geweest, zal dat zooveel moeilijker vallen, daar hij dan ook zijn tuin moet loslaten en niet de vruchten kan plukken van zijn arbeid. Gouweloos

voelt dat moreel als onrecht, daar we hen toch de tuin lieten aanleggen met de gedachte er straks de vruchten van te zullen plukken.

Echter kan dit bezwaar in de praktijk meevallen, daar men dan zoo'n tuin natuurlijk aan de opvolger of iemand anders kan verkoopen.

Van der Klift is principieel tegen genoemde tuinaanleg. De goeroes moeten onderwijzers blijven en geen landbouwers worden. Ze zullen al te veel in hun tuinen opgaan en die steeds trachten uit te breiden, waardoor ze straks steeds onafhankelijker komen te staan.

Schuurmans wil niet ontkennen dat er wellicht bezwaren aan die zaak verbonden zijn, maar zooals het nu is met bijna al onze onderwijzers over ons geheele terrein is het ook alles behalve ideaal. De genoemde bezwaren kunnen we zooveel mogelijk ondervangen door op te geven hoe groot ongeveer die tuinen mogen zijn en door de goeroes goed duidelijk te maken dat ze die tuinen geheel en in alle opzichten op eigen verantwoordelijkheid aanleggen. Mochten er goeroes zijn die later, wanneer de menschen van eigen volk hier hen komen vervangen als onderwijzers en evangelisten, hier blijven hangen als landbouwers, dan zullen we dat toch graag zien, liever dan dat Boegineezen of Chineezen hier komen wonen. Besloten wordt de onderwijzers toe te staan een tuin van ongeveer een bouw aan te leggen, waarbij Van der Klift echter opmerkt dat hij er persoonlijk tegen blijft.

5. Nazien der begrotingen.

Na verschillende wijzigingen worden de opgemaakte begrotingen goedgekeurd.

Schuurmans deelt mede aan Br. Storm te hebben verzocht zelf 'zijn begroting voor 1930 op te maken en bij het H.B. in te dienen en een afschrift te zenden aan de Conf.

6. Schulden der te Bandoeng opgeleide goeroes.

Uit de correspondentie tusschen Van der Klift en de leider van het internaat der Kweekschool te Bandoeng blijkt dat men in Bandoeng in gebreke is gebleven Van der Klift naar behooren in te lichten over de daar geplaatste moerids en zonder overleg te plegen aan sommige moerids onnoodig groote sommen heeft voorgesloten.

De Conf. besluit de goeroes zelf die aan hen in Bandoeng voorgesloten gelden te laten betalen, door iedere maand een deel van hun salaris in te houden.

Verder zal hen worden medegedeeld dat na 5 volle jaren dienst hun opleidingskosten gerekend zullen worden te zijn terugbetaald met dien verstande dat men 30 gulden moet betalen voor ieder jaar dat men eerder er tusschen uit gaat.

De goeroes zal een verklaring in deze zin ter teekening worden voorgelegd.

7. Regeling voor gehuwde hulp-onderwijzers en onderwijzers met volksschool-diploma.

Besloten wordt hun salaris-regeling, zooals de Conf. die voorstelde in te doen gaan op 1 Jan. 1930.

8. Rondvraag.

Gouweloos vraagt hoe het moet met Doendoe, die op Java voor verpleger werd opgeleid en nu in Juli zijn diploma heeft vangen.

Van der Klift wenscht hem niet te nemen, daar hij de leerlingen van de cursus voor dat werk wil gebruiken. Schuurmans wil hem ook niet nemen, daar hij toch geen subsidie voor hem kan ontvangen en w.s. ook niet voldoende medicijnen. Besloten wordt aan Doendoe verlof te geven eerst naar vaderland (Posso) te gaan en dan aan Br. Storm te vragen of hij hem misschien kan gebruiken.

Gouweloos vraagt nog enkele inlichtingen over de inventaris van de scholen, naar aanleiding van verlanglijstjes van zijn goeroes.

De Conf. wordt gesloten met de viering van het H. Avondmaal.

19. Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendings Vereeniging aan de Conferentie van Zendingen op Zuid-Oost-Celebes, 16 november 1929, ARvdZ 112/34/15.

De notulen Uwer Conferentie van 24 en 25 Juli hebben in onze laatste Dagelijksch Bestuur-vergadering een punt van bespreking uitgemaakt. Laten wij hier die punten beantwoorden, welke dat eischen of wenschelijk maken.

Dat wij Moena aan de R.K. Missie moeten overlaten is eenerzijds natuurlijk wel te betreuren, maar wij kunnen niet alles doen, daar de Nederlandsche gemeente nog te zwak is om heel Indië met zendingen te bezetten. Daarom zullen wij er dus in moeten berusten.

Dat br. Gouweloos in Lamboeia gaat wonen tijdens de waarneming van het ressort Kendari, heeft onze goedkeuring. Hij zal dus straks, wanneer hij met verlof vertrekt, voor langen tijd van Sanggona afscheid nemen. En wanneer nu de witte mieren al in het huis zitten zal daarvan, vreezen wij, wel niet veel overblijven. Als dan bovendien de vroeger geopperde plannen om Br. Gouweloos straks naast Br. Schuurmans als tweede zending in het Kendarische te plaatsen, vasten vorm mochten gaan aannemen zou het afscheid van Sanggona een afscheid voor goed worden. Maar wij zullen op dezen mogelijken gang van zaken niet vooruitloopen.

Het schrijven van Br. van der Klift over goeroe Watoeng is ons niet geheel duidelijk. Wij verstaan n.l. niet hoe het mogelijk is de voor een hogere bevoegdheid door het Gouvernement uitbetaalde toeslag niet aan den goeroe uit te betalen, maar die in de ressortskas te laten vloeien. Wij meenden n.l. dat alle subsidiegelden aan de rechthebbenden moesten worden uitgekeerd of anders teruggestort. Eenige verduidelijking zal ons dus, al is de zaak waarschijnlijk reeds afgedaan, welkom zijn.

Met den goeroes verlof te geven tot het aanleggen van tuinen, begeeft Gij U onzes inziens op een gevaarlijken weg. Wij zijn het in dezen meer met Br. Van der Klift eens, terwijl het praktische bezwaar door Br. Gouweloos geopperd bovendien nog weegt. De Utrechtsche Zendings-Vereeniging heeft haar goeroes op Nieuw-Guinee – ook grootendeels vreemdelingen van Ambon of Sangir – daar ook nooit toegestaan groter tuin aan te leggen dan zij voor het voorzien in dagelijksch levensonderhoud noodig hebben. En vele Minahassische goeroes in Bolaang Mongondou zijn welvarende klapperboeren geworden, maar zoodra de schooldeur gesloten is voeren zij dan ook voor het Zendingswerk zoo goed als niets meer uit. Wij achten het eerste beter dan het tweede. En de door Br. Schuurmans verdedigde maatregel zal de goeroes misschien wat binden aan het land, maar niet aan het werk. En in zooverre verwachten wij er niet veel anders dan nieuwe teleurstelling van.

Intusschen ontvangt Gij dit antwoord eerst een half Jaar na de bespreking doordat er in October wel Hoofdbestuur maar geen Dagelijksch Bestuursvergadering was en misschien heeft de zaak dus hier en daar voortgang gehad. Wanneer dit niet het geval is en Gij op onze goedkeuring hebt gewacht, zouden wij ernstig tegen algemeene doorvoering van dezen maatregel willen waarschuwen.

Met den verpleger Doendoe zal het een moeilijke zaak worden. Wij hebben n.l. door den staat der finantiën gedwongen alle nieuwe werk moeten opschorten en kunnen dus Br. Storm ook geen verlof geven tot het aannemen van een verpleger en het stichten van een hulpziekenhuisje. Het is dus te vreezen dat Doendoe elders werk zal moeten zoeken.

Uw agenda was niet zeer groot en onze beslissingen dus niet vele. Mogen zij evenwel toch aan het werk ten goede komen. De Voorzitter heeft het nog eens als een werk des geloofs gekenmerkt in zijn openingswoord en dat blijft de Zending inderdaad ook steeds.

Zij blijft het ook voor ons. Niettegenstaande het hier een worstelen blijft met de wel groeiende maar toch nog te zwakke toewijding en offervaardigheid der gemeente, terwijl het jaar 1928 ons een groot tekort achterliet en het loopende jaar naar wij vreezen ook kans geeft, hebben wij toch de begroting voor het volgende jaar weer met een vrij aanzienlijk bedrag moeten verhoogen. Ook dat is eigenlijk een geloofsdaad. Als wij zien dat de totale raming van de Samenwerkende Corporaties nu 950 duizend gulden gepasseerd is en dus het millioen begint te naderen, staan wij verwonderd ever een dergelijk bedrag. Maar wij verwonderen ons niet

minder over Gods zegen,, die toch telken jare een groeiend bedrag door de gemeente doet opbrengen voor Zijn werk.

20. Notulen der Conferentie van Zendingen der N.Z.V., gehouden te Sanggona den 5 en 6 Februari 1930, ARvdZ 112/34/15.

Aanwezig de Br. Van der Klift, Gouweloos en Schuurmans.

Afwezig Br. Storm. (Het verlof naar Holland.)

De voorzitter opent de Conf. met gebed, waarna hij uit Efez. 6 de verzen 10 tot 20 voorleest. Haar aanleiding van dit bijbelgedeelte in het bijzonder van vs. 15 spreekt hij daarna een kort openingswoord. In "Tekst en Uitleg" is dat vs. als volgt vertaald: Schoeit de voeten met bereidwilligheid om de boodschap des vredes te brengen. De Bijbel roept ons toe: Strijd! Paulus vermaant ons daarvoor den geheelen wapenrusting Gods aan te doen. Het zwaard des Geestes is onmisbaar, zegt hij, maar even, onmisbaar is het schoeien der voeten met bereidwilligheid om de boodschap des vredes te brengen. De gemeente der eerste 3 eeuwen nam dit ter harte en werd daardoor zendingsgemeente. In latere eeuwen hanteerde men het zwaard des geestes genoeg maar van een schoeien der voeten met bereidwilligheid om de boodschap des heils te brengen, merken we weinig. Zou niet dat den geestelijken strijd, al de eeuwen door, ongemeen verzwaaard hebben? Hoe vele streken zouden anders wellicht Christen-landen gebleven of geworden zijn, waar nu heidendom en islam heerschen. Hoe geheel anders zou dan nu misschien het Islam-vraagstuk er uit zien. En in onzen tijd? Hoe strijdt nu de gemeente van Christus? Goddank, men schoeit de voeten met bereidwilligheid maar, toch zal die bereidwilligheid nog moeten toenemen, want met de overal geopende deuren geeft God aan de gemeente een groote taak.

En wij zelf? Wij zijn dankbaar voor de vervolmaking van onzen wapenrusting, voor alles wat men ons mee wil geven aan kennis van Godsdienst, zeden, psijche, taal enz. van onze zendingsobjecten, maar laten we niet vergeten dat meer dan dat alles onmisbaar is: de voeten te schoeien met bereidheid om de boodschap des Vredes te brengen. Laten we steeds God vragen ons te schoeien.

Na dit openingswoord worden de volgende punten van de Agenda behandeld.

I. Antwoord van het H.B. op de notulen van de vorige Conf. Gedateerd 16 Nov. 1929. No 568.

Opmerkingen worden gemaakt naar aanleiding van:

a. *Uitbetaling der subsidiebedragen aan de Goeroes.*

Van der Klift zegt hierover reeds aan het H. B. te hebben geschreven (ddo 8-1-'30)

Art. 71 van de toelichting op de A.S.R. zegt dat de beheerder vrij is in de verdeling der subsidie. De salarissen die wij aan de onderwijzers uitbetalen bedragen in totaal meer dan we aan subsidie voor hen ontvangen.

Gouweloos meent we ons tegenover het Gouvernement altijd kunnen verantwoorden alleen door ons op dit art. te beroepen. Voor ons zelf hebben we wel zwaarder wegende argumenten voor het niet uitbetalen van de volle toeslag (wegens hogere onderwijsbevoegdheid) doch die gelden voor het Gouvernement niet.

Schuurmans deelt mede dat de goeroe van Taoebonto dit jaar waarschijnlijk reeds meer aan salaris plus kindergeld en koeligeld zal ontvangen dan de subsidie voor salaris plus toeslag bedraagt. Daar is dan dus geen subsidie-overschot meer.

b. *Verlof aan goeroes tot het aanleggen van tuinen.*

Gouweloos meent dat het H.B. het doel van dit voorstel heeft misverstaan. Het is nu zoo dat we geen enkel middel hebben om de Goeroes, die onwillig zijn, te dwingen hun plicht te doen. De bedoeling was, de goeroes iets te geven, wat hun onverschilligheid voor een eventueel ontslag zou wegnemen. Hier was dus *juist*

bedoeld de goeroes te binden aan hun *werk*. Waarom ontslaat men de goeroes in Bolaang-Mongondou dan niet wanneer zij zoo goed als niets voor het zendingswerk beteekenen.

Schuurmans meent dat reeds door het voorschrijven van de maximum grootte van de tuin, nl. 1 bouw voorkomen was dat een goeroe ooit zijn brood alleen in die tuin zou zoeken. Enkel als bijverdienste zou het aanlokkelijk zijn, als bezitting, welke geregeld vrucht opbracht, maar juist daardoor was het ook geschikt als tuchtmiddel. Een rijsttuin kan dat nooit zijn, terwijl een goeroe toch evengoed met zijn hart in de rijsttuin kan zitten als in de klappertuin.

Van der Klift deelt mede dat hij er achter is gekomen dat zijn eervol ontslagen onderwijzer Watoeng soms zijn school maar sloot en met de kinderen naar zijn rijsttuin trok.

Gouweloos zegt dat wanneer een goeroe zich niet geeft aan zijn werk, dit niet zijn oorzaak vindt in een tuin, doch enkel daarin, dat de man geen hart heeft voor zijn werk.

Schuurmans is het daar volkomen mee eens. De onderwijzer van Taoebonto heeft een groote rijsttuin, doch hij doet ook zijn gemeentewerk goed. De onderwijzers in het ressort Lamboeia hebben geen tuinen, hoewel ze verlof kregen tuinen aan te leggen, maar ze doen verder, buiten hun schoolwerk, ook zoo goed als niets. Het eigenaardige is dat geen van hen er aan denkt een klapper- of koffietuin aan te leggen, hoewel Schuurmans hen meermalen daartoe trachtte op te wekken (dit laatste vooral om aan de Christenen een voorbeeld te geven.)

C. Verpleger Doendoe.

Waar Doendoe reeds in Sanggona is aangekomen, stelt Schuurmans voor eens aan den Dokter van Kandari te vragen of die hem misschien kan gebruiken. Het Landschap wil in Wawotobi teen verpleger plaatsen. Beter Doendoe dan een Boegineesche verpleger. Besloten wordt dat Schuurmans aan den Dokter hierover zal schrijven.

D. Punt 3/a van de vorige notulen.

Schuurmans merkt op dat het H.B. over dit punt niets zegt. Schuurmans heeft echter reeds op zijn Jaarrekening van 1929 het kindergeld volgens de oude regeling opgebracht. Feitelijk heeft hij echter daarvoor geen officieele toestemming van het H.B.

In verband hiermede deelt Gouweloos mede dat hij van het Zendingsbureau een debetnota ontving voor zijn inkomstenbelasting. Waar echter in een schrijven van het H.B. aan de Conf. ddo 18 Juni 1927, No 378 uitdrukkelijk gezegd is dat wij nog vallen onder de oude regeling en volgens die regeling ook de inkomstenbelasting gebracht mag worden op de N.Z.V. rekening, heeft hij dit bedrag niet in de N.Z.V. kas teruggestort. Schuurmans ontving eveneens een debet nota voor zijn inkomstenbelasting en stortte het bedrag reeds terug. Ook op de goedgekeurde ramingen voor 1930 is de inkomstenbelasting geschrapt. Misschien kan Gouweloos hier straks persoonlijk even over praten, wanneer hij in Holland is.

Van der Klift meent, dat waar eenmaal door het H.B. is aangegeven dat hier de oude salarisregeling zal worden gevolgd totdat die door de nieuwe is ingehaald, de Br. zich daaraan ook mogen houden.

III. Nazien rekeningen.

De rekeningen worden nagezien, ook de jaarrekeningen van Sanggona, Taoebonto, en Lamboeia. Die van de post Mowewe was nog niet opgemaakt. Op- of aanmerkingen worden niet gemaakt.

IV. Ontwerp-aanstelling- en ontwerp-instructie voor goeroes.

Door Van der Klift zijn de bovengenoemde ontwerpen gemaakt en worden aan de Conf. voorgelegd. Ze zijn bedoeld voor de onderwijzers die in Mowewe worden opgeleid. Ze worden, met enkele wijzigingen, goedgekeurd.

V. Bezetting van het zendingsterrein Z.O.C.

Schuurmans deelt mede hoe hij indertijd de gedachte had uitgesproken (en ook aan het H.B. daarover geschreven), Sanggona als zendingspost op te heffen, opdat de zendeling van Sanggona dan in het Kandari-sche geplaatst zou kunnen worden, dit met het oog op de meerdere arbeidskansen die er in Kandari zijn en de te weinige arbeidskrachten om die te benutten. Vanuit Kandari zou dan het tegenwoordige ressort Sanggona moeten worden bewerkt.

Naderhand kwam Schuurmans echter tot de overtuiging dat de bezetting van dit terrein, op die wijze slechts in zeer gering mate zou verbeteren, daar, door de periodieke verloven, toch feitelijk slechts 3 van de 8 jaar alle 4 zendelingen op Z.O.C. aanwezig zijn en de situatie op ons terrein zoo is, dat de overige 5 jaar vanuit Lamboeia steeds 2 ressorten moeten worden waargenomen.

Met het oog daarop meent Schuurmans dat de eenige mogelijkheid om het Kandari-sche eenigzins behoorlijk te kunnen bewerken is een 5de zendingspost te stichten.

In laatstgenoemden zin heeft hij dan ook reeds aan het H.B. geschreven.

Het H. B. antwoordde: deze zaak straks met Br. Gouweloos tijdens diens verlof te zullen bespreken.

Naar aanleiding van deze mededeeling vraagt Gouweloos het oordeel der Conf. over deze zaak.

Persoonlijk heeft hij bezwaar Sanggona als post op te heffen. Wat zal er terecht komen van den arbeid in dit ressort welke nu zichtbaar vrucht begint te dragen, indien geen zendeling daar weer komt wonen en bijna alles in handen wordt gegeven van de goeroes.

Van der Klift merkt op dat er toch ook in 't geheel geen sprake is van weinig vrucht in dit ressort. Zijns inziens is er met zeer veel vrucht in Sanggona gewerkt, in aanmerking genomen de buitengewone hardheid van den bodem daar.

Gouweloos en Schuurmans antwoorden hierop dat ook nimmer de gedachte bij hen is opgekomen Sanggona als post op te heffen wegens de onvruchtbaarheid van den arbeid daar, doch om de veel grotere kansen die er momenteel zijn in Kandari, welke kansen zeer onvoldoende benut worden, wegens gebrek aan krachten. Van der Klift meent dat dan toch ook evengoed vanuit Sanggona in Kandari gewerkt kan worden, als omgekeerd van Kandari in Sanggona, indien de zendeling van Sanggona over een snel vervoermiddel, in casu een auto, kan beschikken.

Schuurmans meent dat dit volkomen juist is. Tegen dien tijd is de autoweg reeds lang tot Sanggona doorgetrokken. Van Sanggona uit zouden dan b.v. de Districten Tongaoena, Amesioe, Sampara en Lasolo bewerkt kunnen worden, waarvan de 3 eersten geheel per auto te bereiken zijn (60-120 K.M. van Sanggona). Schuurmans heeft niet eerder aan die mogelijkheid gedacht.

Gouweloos zegt dat deze oplossing hem persoonlijk veel beter lijkt. Pas wanneer het werk het absoluut noodzakelijk zou maken en er geen andere mogelijkheid meer zou zijn, zou hij er zich mee kunnen verzoenen, Sanggona als zendingspost opheffen.

Schuurmans meent, dat ook al kan Sanggona op die wijze een deel van het Kandari-sche bewerken, het toch zeer en zeer gewenscht zou zijn, dat er in het Kandari-sche nog een 5de post gesticht werd.

Waar Mowewe wegens de cursus en Taoebonto vanwege het taalbezwaar nooit een deel van Kandari en Sanggona voor hun rekening kunnen nemen, is het zeer beslist noodig dat Kandari met Sanggona samen toch minstens op twee, geregeld aanwezige zendelingen kunnen rekenen. Wordt er een 5de post gesticht dan zijn er voortdurend 4 broeders op het arbeidsveld. Dat moet werkelijk het minimum zijn wil men niet de nu nog vele kansen verloren laten gaan. Zooals het nu is, is het moedeloos werken. Wat we zaaien, laten we als het ontkiemt weer verstikken, omdat we geen tijd hebben het te verzorgen. Dat zooiets als b.v. geregelde schoolinspectie erbij inschiet is niet ergste niet. Maar wat hoogst noodzakelijk is, dat is, dat geregeld, als het kan b.v. eens per maand, de overal verspreid wonende enkele personen of groepjes mensen bezocht

worden, welke reeds een leerlingenbriefje hebben. Schuurmans zegt dat b.v. in La Solo reeds bijna een jaar van dit soort menschen wachten op zijn komst; dat hij van maand tot maand een tournee door het district Konda uitstelt. Hij kan er eenvoudig geen tijd voor vinden.

Hij troost zich nu nog eenigzins met de gedachte dat hij straks, wanneer zijn vrouw en kinderen naar Holland zijn, desnoods bijna voortdurend op tournee kan gaan, doch dat is een abnormaal geval.

Van der Klift is het hiermede volkomen eens. Hij heeft vroeger altijd gezegd dat er minstens 3 zendelingen in Kandari geplaatst moesten worden. Voor heel Kandari samen met Sanggona geregeld 2 Zendelingen is zeker een minimumeisch.

De Conf. is overtuigd dat de finantieele consequenties van een en ander zeker niet gering zijn, doch draagt aan Gouweloos op, deze zaak eens zeer ernstig met het H.B. te bespreken, opdat zoo mogelijk, de zeer sterke belemmeringen, welke de groei van het werk tegenhouden, worden weggenomen.

VI. *Cursus Mowewe. (Normaalleergang)*

Van der Klift deelt mede dat er dit jaar 6 leerlingen klaar komen, waarvan 3 Maronenen. De 3 laatsten zijn voor Taoebonto. Wij kunnen die in onze ressorten niet gebruiken. Storm kan misschien 2 ervan gebruiken als onderwijzer en de derde, wanneer daarvoor geen plaats open is, als verpleger.

Schuurmans: Ik voor mij zou nog niet zoo dadelijk besloten zijn de tegenwoordige hulpgoeroe van Taoebonto, een anakia en schoonzoon van de Mokole, te ontslaan, om zodoende plaats te maken voor een ata, die in Mowewe is opgeleid. Dit is echter een zaak die Storm aangaat.

Wel meent Schuurmans dat het niet gewenscht voorloopig meerdere Maronenen in opleiding te nemen, dan er nu al in Mowewe zijn.

Van der Klift deelt mede dat van degenen die er nu in Mowewe zijn wel 1 of 2 Maronenen teruggezonden zullen moeten worden, daar die niet mee kunnen.

Van de 3 Lakiers die nu dit jaar klaar komen, kunnen er 2 wel als hoofd van een volksschool dienst doen, doch de derde, nl. Jonathan niet.

Na eenig overleg wordt besloten dat 2 van de 3 bovengenoemden in het ressort Lamboeia geplaatst zullen worden, nl. 1 als hoofd van het ongesubsidieerde schooltje in Wawolemo en 1 als hulp-goeroe in Benoea. De derde zal als hoofd in Rate-Rate (ressort Mowewe) geplaatst worden. Aan het tegenwoordige hoofd van de school aldaar zal dan gelegenheid gegeven worden een plaatst te zoeken in de Minahassa.

VII. *Diversen*

Schuurmans deelt mede dat enkele Chineezzen hem vroegen een school te willen openen in Toeda-one. Schuurmans zou er wel voor voelen omdat de kinderen van de Chr. gemeente daar school zouden kunnen gaan, en er dan ook meteen een goeroe voor die gemeente zou zijn. Het is echter de vraag of voor een school aldaar subsidie toegestaan zal worden, aangezien de afstand vanaf de scholen te OeE-pae en Wawotobi wellicht te klein is. Hij vraagt het oordeel van de Conf.

De conf. is van oordeel dat de genoemde chineezzen dan minstens voor de gebouwen, het meubilair en het halve salaris van de goeroe moeten instaan.

Gouweloos deelt mede dat in het ressort Sanggona ongeveer in Juli 2 goeroes vrijkomen, die dan overcompleet zijn. Een van hen b.v. Kalalo zou daar dan als onderwijzer geplaatst kunnen worden.

Schuurmans zal nog eens nagaan op hoeveel kinderen hij daar zou kunnen rekenen, of er kans is op steun van het Landschap enz.

Besloten wordt aan de goeroes welke van de cursus te Mowewe komen, hetzelfde salaris, kindergeld en pikoelgeld te geven als aan de Menadoneesche goeroes met volksonderwijzersdiploma.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de conf. met dankgebed gesloten, nadat de Voorz. nog aan Gouweloos, ook namens de Conf. een goed verlofjaar voor hem en zijn gezin had toegewenscht.

's Avonds wordt gezamenlijk met Zs. Gouweloos het Heilige Avondmaal gevierd.

21. Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendingsvereniging aan de Conferentie van Zendingen op Zuid-Oost-Celebes, 8 juli 1930, ARvdZ 112/34/15.

Daar er door een samenloop van omstandigheden sinds begin April geen vergadering van het Dag. Bestuur is gehouden, konden de notulen van Uw vergadering van 5 en 6 Februari, welke notulen hier 25 April ontvangen werden eerst in onze vergadering van 5 Juli behandeld worden. Daardoor gaat er meer dan een half jaar voorbij, eer Gij op deze Notulen een antwoord ontvangt, iets wat ook wij zeer betreuren.

Een omstandigheid, die deze vertraging minder ernstig maakt is dat er niet vele punten in deze notulen zijn, die een beantwoording onzerzijds vereischen, zoodat deze vertraging geen schade voor den arbeid beteekent. Ten aanzien van uitbetaling der subsidiebedragen aan de goeroes hebben Uw nadere uiteenzettingen ons bevredigd.

Ook op het aanleggen van tuinen is wel nieuw licht gevallen. Als deze tuinen binnen zulke grenzen gehouden worden, dat ze niet een bron van winstbejag worden, maar voor den arbeid dienstbaar geacht kunnen worden, hebben wij er geen bezwaar tegen.

De zaak van de inkomstenbelasting, waarop de broeders, die volgens de oude regeling salaris genieten inderdaad recht hebben, toont nog eens weer hoe dit verschil van oude en nieuw regeling tot voortdurende verwarring en misverstand aanleiding geeft. Wij hebben daarom besloten voor U allen de nieuwe regeling te laten gelden en het nadeelig verschil dal daardoor zou ontstaan op te heffen door een toeslag van gelijke hoogte, die dus geleidelijk door het toenemen der kindergelden en salarisverhooging zal verdwijnen. Wij weten dan beiderzijds beter, waaraan wij ons te houden hebben. Wij verzoeken dus de Brs. Storm en Schuurmans om op deze wijze hun ramingen op te maken.

Een van de voornaamste punten Uwer besprekingen was wel die over de bezetting van het terrein. Wij zijn het met het besprokene in beginsel eens en zouden het ook betreuren als Sanggona, waar nu juist teekenen van meer leven komen, als zelfstandigen post zou moeten worden opgeheven. Hoewel het groote kosten zal meebrengen hebben wij toch in beginsel besloten een vijfden post te stichten, temeer omdat in de tweede klasse der Zendingsschool een leerling zich zeer tot Zuid-Oost-Celebes voelt aangetrokken. Wij zullen dus te zijner tijd de finantieële consequenties van dit besluit berekenen en hopen dat de offervaardigheid der gemeente ons in staat zal stellen aan Uwe en onze begeerte te voldoen.

22. Notulen der Conferentie van Zendingen der Nederl. Zend. Vereeniging, gehouden te Taebonto op 24 Juli 1930, ARvdZ 112/34/15

Aanwezig de heeren
H. v.d. Klift (Voorzitter).
G.C. Storm (Secretaris).
J. Schuurmans.

Niet aanwezig wegens verlof naar Holland de heer M.J. Gouweloos.

De Voorzitter opent de vergadering des morgens met gebed en een korte bespreking van 2 Timoth. 2 : 1-13, naar aanleiding waarvan de nadruk gelegd wordt op de beteekenis en verantwoordelijkheid van den zendingsarbeider in deze streken.

Vervolgens wordt overgegaan tot de samenstelling der agenda, waarop de 6 volgende punten worden geplaatst.

1. Ingekomen stukken.
2. Bespreking der begrotingen voor het Jaar 1931.

3. Aanstelling van Evangelisten.
4. Goeroe en Schoolaangelegenheden.
5. Bespreking van ingediende stukken naar aanleiding van een voorstel door Br. Schuurmans gedaan om te geraken tot nauwere samenwerking.
6. Rondvraag.

I. Ter tafel wordt gebracht een schrijven van den Localen Zendingsraad te Makassar, waarin verzocht wordt tot aansluiting bij genoemden raad. In verband hiermede wordt door den heer V.d. Klift voorgelezen een stuk van den Zendingsconsul, het vorige jaar reeds ontvangen, waarin bedoeld wordt op de stichting van een Algemeenen Zendingsraad voor Ned. Indië.¹⁹

De vraag doet zich voor of het goed is het Zendingsconsulaat vooruit te snellen, door zich aan te sluiten bij den Localen raad te Makassar. De heer Storm vestigt de aandacht op het feit, dat ook den anderen zendelingen reeds getroffen heeft, dat bij de oprichting van dezen raad uitsluitend vertegenwoordigers der terreinen van Geref. Bond, Christ. Geref. Kerk, en Geref. Kerken tegenwoordig zijn geweest. De andere terreinen kregen de convacatie zoo laat dat van deelname aan de oprichtingsvergadering geen sprake kon zijn. Overwogen wordt de verhouding van het aantal stemgerechtigden van deze Geref. richtingen ten aanzien van terreinen als Midden Selebes, Z.O. Selebes. Tevens rijst de vraag waarom Bolaang-Mongondow niet is uitgenoodigd tot aansluiting en de Minahasa. Deze beide terreinen liggen wel is waar in de residentie Manado, doch daartoe behoort ook Midden-Selebes.

Vervolgens wordt besproken het schrijven van den Zendingsconsul over de oprichting van een Algemeenen Raad, waarbij was gevoegd afschrift van het schrijven van verschillende conferenties. De vraag wordt nu aldus gesteld: zal een locale of een algemeene zendingsraad meer invloed kunnen uitoefenen op den gang van zaken, speciaal bij het gouvernement dan momenteel het Zendingsconsulaat vermag.

De heer Schuurmans memoreert den overgang der Banggai-Archipel naar Rome; zou dit gebeurd zijn als de predikant aldaar een raad achter zich had gehad, die krachtig had kunnen optreden? De heer Storm zegt dat zulks niet anders kon geschieden dan met toestemming van het Kerkbestuur te Batavia, dat de leiding heeft en waaraan de predikanten gehoorzaamheid zijn verschuldigd. Hij kan niet zien, waarom het Consulaat een minder krachtige houding zou aannemen bij voorkomende gelegenheden dan een locale raad te Makassar. Hierop antwoordt de heer Schuurmans, dat zulks aannemelijk wordt door het decentraliseeren van het gezag. In veel gevallen is de macht verlegd van Batavia naar den Gouverneur te Makassar. Een locale raad, te dezer plaatse gevestigd, zal zeker met meer succes een en ander kunnen bereiken bij den Gouverneur dan de Zendingsconsul te Batavia.

Wat betreft de wenschelijkheid van aansluiting bij den lokalen raad te Makassar, deze wordt door de heeren v.d. Klift en Sorm niet gevoeld, al is het waar dat een gemeenschappelijk optreden, vooral in verband met hetgeen door den Heer Schuurmans werd gezegd, van belang kan zijn voor aangelegenheden van algemeen aard als schoolwezen, medisch zendingswerk en dergelijke.

Met aller goedvinden wordt besloten aan het Hoofdbestuur der Ned. Zend. Vereeniging toestemming te verzoeken tot aansluiting bij den Localen Zendingsraad te Makassar voor den tijd van 3 jaar (proeftijd), hetgeen inhoudt de afvaardiging van een der zendelingen naar den Raad. De onkosten daaraan verbonden zouden dan komen ten laste van de Zendingskas.

In dezen geest zal bericht worden gezonden aan den Secretaris van den lokalen raad te Makassar, Ds. Bikker te Mamasa.

¹⁹ Op een conferentie van de NIZB te Bandung in sept. 1928 was besloten een commissie ter voorbereiding van de vorming van een Ned. Indische Zendingsraad op te richten, ter vervanging van de NIZB. Daarnaast werden voorbereidingen getroffen voor de oprichting van een zendingsraad speciaal voor het Javaanse taalgebied. *De Opwekker*, jrg. 76/11 (1931) 621-626; Van Randwijck, *Handelen*, 129-134.

II. De begrotingen der verschillende posten worden besproken en met eenige wijzigingen goedgekeurd. In verband met de aanstelling van onderwijzers uit de To Mokongga, To Laki en To Moronene wordt vastgesteld dat de kindergelden voor hen zullen bedragen

- a. voor kinderen van 1-7 jaar f. 1.- p.m. en p.k.
- b. „ „ „ 8-14 jaar f. 2,50 p.m. en p.k.
- c. draaggeld als voor de Minahassers is vastgesteld.

In het bijzonder wordt de aandacht van het Hoofdbestuur door de Conferentie gevestigd op het schrijven van den heer Schuurmans, dat zijne begroting begeleidt.

III. *Aanstelling van Evangelisten.*

Naar aanleiding van op de begroting voorkomende posten werd besproken de wenschelijkheid, en ook de noodzakelijkheid van aanstelling van evangelisten, zoo mogelijk van menschen uit het eigen volk. Algemeen werd deze noodzakelijkheid gevoeld, zonder evangelisten blijven de zendelingen buiten het volk staan. Wanneer – aldus de heer Schuurmans – de vestiging van een 5de zendeling zou moeten inhouden de vermindering van het aantal evangelisten, zoo zou hij tegen een vijfde zendingspost op Z.O. Selebes zijn. Zonder evangelisten komen we er niet.

Waar thans eenige krachten daarvoor beschikbaar zijn, werd besloten tot de vaste aanstelling van Petroes Saleh Lode tot evangelist in Poleang; Raoeni kreeg eene voorwaardelijke aanstelling in Roembia, terwijl goeroe Seko, momenteel werkzaam in het ressort van den heer Gouweloos, tijdelijk in dienst zal treden bij den heer Storm. Deze legde er den nadruk op dat deze aanstelling echter van tijdelijken aard slechts mag zijn, aangezien het steeds zijn streven is geweest buitenlanders uit zijn werk te houden en ook dezen Minahasser niet in vasten dienst wil aannemen.

Ten aanzien van Kandari wordt de onderwijzer Gigir aangesteld tot evangelist.

IV. *Goeroe's en Schoolaangelegenheden.*

Ontslag T. Pelealu. Deze wegens zedenmisdrijf ontslagen onderwijzer keerde terug naar de Minahasa. Aangaande dit ontslag zal kennis worden gegeven aan de Conferentie's van Zendelingen in de Minahasa, Midden Selebes, Nieuw-Guinee, Rante Pao, en aan Ds. Bikker van de Christ. Geref. Kerk te Mamasa ten einde te voorkomen dat genoemde onderwijzer nogmaals de kans zou krijgen bij eventueele aanstelling zijn duistere praktijken uit te voeren.

Verzoek van eenige goeroe's om wederom een conferentie van zendingsonderwijzers in het leven te roepen. Dit verzoek was afkomstig van eenige onderwijzers, Minahassers, in de ressorten van de heeren Schuurmans en v.d. Klift. Schuurmans is niet ongenegen aan dit verzoek te voldoen mits onder zekere voorwaarden; Storm en v.d. Klift voelen er absoluut niets voor omdat aldus een nauw contact zal ontstaan tusschen de Minahassische onderwijzers en de inlandsche goeroe's (Lakiers en Moronenen.) Zij vreezen een nadeeligen invloed van de Minahassers op de laatsten.

De heer Schuurmans zou de nieuw te vormen conferentie willen voorschrijven over welke onderwerpen gehandeld mag worden: onderwijsaangelegenheden, evangelisatie, taalstudie, en volstrekt willen verbieden de behandeling van finantieele quaestie's.

De heeren Storm en v.d. Klift stellen daarom voor niet aanstonds toe te geven; ronduit weigeren kan moeilijk geschieden, maar wel kan de zaak wat op de lange baan worden geschoven; langzamerhand zullen meerdere Minahassers onzen arbeid verlaten. Om te beginnen zullen dus de onderwijzers worden uitgenoodigd allen hun meening te willen uitspreken over deze zaak en aan te duiden hoe ieder zich de inrichting dezer conferentie denkt.

Voor alle onderwijzers het hierover eens zijn en een voorstel in deze richting door hen zal worden gedaan zijn we een jaar verder gekomen in welk jaar zeker meerdere Minahassers den arbeid op Z.O. Selebes zullen

verlaten hebben en de verhoudingen zullen zich inmiddels wijzigen. De heeren Storm en v.d. Klift zijn volstrekt niet tegen een onderwijzers conferentie, maar wel tegen een waar Minahassers samenkomen met de inlandsche onderwijzers, welke laatsten groot gevaar loopen voor goed te worden verknoeid. De ervaringen opgedaan met een vorige goeroe-conferentie waren van dien aard, dat we allen dankbaar waren toen de onderwijzers zelve maar besloten waren de zaak te sluiten.

Paoel Kalalo en Seko.

Door omstandigheden zijn in het ressort Sanggona een paar onderwijzers te veel welke thans moeilijk een plaats als zoodanig kunnen innemen. Anderzijds zijn we ook niet in de gelegenheid hen zonder meer te ontslaan. Na eenige discussie over de vraag of Goeroe Kalalo niet geplaatst kan worden als hoofdonderwijzer aan de school te Taoebonto wordt hiervan afgezien, aangezien de heer Storm er absoluut niet voor voelt nogmaals een Minahasser in zijn werk te halen. Hij speelt het daar voorloopig klaar met een tweetal Moroneensche onderwijzers, waardoor de school te Taoebonto tot een drieklassige wordt teruggebracht. De heer Storm is evenwel gaarne bereid mede te werken tot eene oplossing in deze aangelegenheid en stelt voor tijdelijk een onderwijzer los te maken uit het schoolverband en dien als evangelist te laten werken aan de zuidkust van het ressort Poleang-Roembia. Hiertoe wordt besloten voor den tijd van 6 maanden. Naar omstandigheden kan dan na December 1930 verder worden gehandeld. Hiervoor wordt aangewezen na eenig overleg met den heer Schuurmans goeroe Seko. Verder wordt besloten den onderwijzer Gigir te Roraja aan te stellen tot evangelist in het Kandarische, welke onderwijzer vervangen zal worden door Paoel Kolalo, terwijl ten slotte Paoel Langkae, onderwijzer te Watoe Mendonga, aanzegging zal krijgen naar eene andere betrekking uit te zien, waarvoor hem 6 maanden den tijd wordt gegeven.

Ingekomen schrijven van goeroe Raranta te Moena.

Deze onderwijzer verzocht aangesteld te worden aan een onzer scholen aangezien hij als eenig Protestant zich bevindt te midden van Roomsche collega's. Hoe zeer de Conferentie ook gevoelt de moeilijkheden voor dezen onderwijzer, voortvloeiende uit zijne positie, meent de Conferentie dat hij daar in bijzonderen zin daar een zendingstaak heeft te vervullen.

Terwijl bovendien van eene aanstelling geen sprake kan zijn, daar wij reeds te veel goeroe's in het werk hebben.

Beide redenen zullen ter kennis van goeroe Raranta worden gebracht.

Roomsche Actie.

Onder het voeren der besprekingen werd duidelijk hoe van uit Moena door de Roomsche Missie pogingen worden gedaan om zich in te dringen in het Zendingsterrein der N.Z.V. op Z.O. Selebes. Reeds vertoonde de pastoor van Raha (hoofdplaats van het eiland Moena) zich in het Kandarische en Kolakasche, waar hij herderlijk werk had te verrichten onder de lidmaten zijner Kerk. Op zich zelf is daartegen niets in te brengen, wel echter tegen het feit dat aan deze bezoeken uitstapjes werden verbonden het binnenland in, waar de pastoor niets te maken had.

Zoo vergezelde de pastoor eens den Gezaghebber en den dokter van Kandari naar een feest dat te Konda werd gevierd, waar zeker geen leden de Roomsche kerk gevestigd zijn. Positiever aanwijzingen van pogingen tot actie van de zijde der Roomsche Kerk in het Kandarische hebben wij in de vraag tot verschillende hoofden aldaar gedaan om jongelui aan zijn zorg toe te vertrouwen, die dan door hem naar de Minahassa zouden worden gestuurd ter opleiding. Met name zij hier vermeld het districtshoofd van Oewe Pae en de Kapitan van Kandari, welke geen van beiden aan dit verzoek gehoor wilden geven. Ten overvloede zij vermeld dat de pastoor speciaal aandrang op jongelui uit den anakia-stand.

De heer Schuurmans is van meening dat deze pogingen niet als gevaarlijk voor de Prot. zendingsactie moeten worden opgevat; de bevolking schenkt zoo maar niet haar vertrouwen aan een persoon die slechts een enkele keer zich vertoont in het land.

De heeren v.d. Klift en Storm denken daarover anders. Direct gevaar leveren de boven gesignaleerde pogingen niet op; wel echter is het bewijs geleverd dat Rome een of meerdere vaste punten zoekt in ons zendingsterrein; als er slechts een is gevonden volgt het overige van zelf. Wij kunnen ons eigen werk daarbij ten voorbeeld nemen; bij onze vestiging was onze invloed nihil, thans is die groeiende.

Gemeenschappelijk wordt derhalve besloten het Zendingsconsulaat van deze dingen in kennis te stellen, met verzoek ze te overwegen, en – indien de Consul zulks gewenscht en noodig oordeelt – ze te laten bespreken op Departement of elders. De Conferentie is van oordeel dat voorloopig tegen deze pogingen wel niets zal kunnen worden ondernomen, doch acht het niet verantwoord de zaak te laten voor wat zij is en gevoelt zich verplicht haar ter kennis te brengen van de leiding gevende personen op Zendingsgebied. Hoe deze daarin hebben te handelen kan de Conferentie niet beoordeelen, doch volkomen zwijgen onzerzijds komt haar voor ongemotiveerd te zijn.

V. Bespreking van een aantal vragen welke door coll. Schuurmans waren opgesteld om tot een nauwere samenwerking te geraken.

Deze vragen werden door alle leden der conferentie beantwoord, waarvan afschrift wordt bijgevoegd. Hier zij er slechts op gewezen, dat alle stukken dit gemeen hebben dat de nadruk valt op het evangelisatie-werk, dat verricht moet worden door onze inlandsche helpers. Voorloopig is dit werk van het allergrootste belang (Zie verder de bijlagen).

VI. Rondvraag.

De heer Schuurmans bespreekt zijn verlof in 1931. Gaarne zou hij vertrekken ongeveer Juli 1931, in verband met het bijwonen van de eerste vergadering der Alg. Zendingsraad op Java; voorts zou hij gaarne nog een bezoek brengen aan Midden Selebes, voor hij naar Holland gaat. De Conferentie is van meening dat hiertegen geen bezwaren bestaan en adviseert het H.B. indien mogelijk den vertrekdatum van den heer Schuurmans in verband met boven genoemde wenschen door den heer Schuurmans te laten vaststellen in overleg met de Conferentie.

De heer Storm spreekt een kort woord van dank tot den heer van der Klift, die gedurende een drietal jaren drie Moronenen in opleiding heeft gehad te Mowewe. Zag spreker hen met een eenigszins bezwaard hart naar Mowewe gaan, vooral ten aanzien van den invloed van de kampoeng op de jongelui, spreker meent dat dit nog al is meegevallen. In alle geval waardeert spreker zeer hetgeen door den heer en Mevrouw v.d. Klift werd gedaan om de jongens een beetje verder te brengen in geestelijk en verstandelijk opzicht.

VII. Zendeling voor Z.O. Selebes.

De heer Schuurmans spreekt – afgezien van de vraag of wij ooit een 5-den zendeling op Z.O. Selebes rijker zullen worden, de wenschelijkheid uit van meerder onderricht in het Arabisch voor dezen zendeling. Voor het Kandarische, waar de 5-de post zou moeten komen, is dit van grooter belang dan een uitgebreide opleiding op medisch gebied, aangezien het landschap Kandari een dokter heeft en een eigen ziekenhuis in de plaats van dien naam. – – –

Bijlage I

Schuurmans, Bijlage bij notulen. Lambuija, 28 juli 1930

Na het lezen van de notulen onzer laatste conferentie ddo 24 Juli 1930, geef ik hieronder een enkele aanvulling of verbetering.

III. Aanstelling van Evangelisten.

Tot Evangelist in het Kandarische werd aangesteld Ferdinand Sonaroe, terwijl Gigir tijdelijk als zoodanig werkzaam zal zijn in de hoop, dat hij volgend jaar weer als onderwijzer tewerkgesteld kan worden.

IV. sub 5 Roomsche Actie.

Het was met den Gezaghebber en den Luitenant (welke laatste zelf Roomsch was) dat de pastoor meeinging naar Konda. Hij werd daar beledigd door een dronken Lakisch Hoofd, welk Hoofd echter op zijn beurt een pak slaag kreeg van den Luitenant. Door dat voorval, maar nog meer door het lezen van zijn brevier, wat men opvatte als mengadji, werd zijn tocht naar Konda algemeen bekend.

Door den Kapitang van Kandari en het Districtshoofd van OeE-pai werden hem eerst wel een paar jongens van hun familie beloofde doch er is, om mij onbekende reden, tenslotte niets van gekomen.

In het laatste 3/4 jaar heb ik verder niets meer van zijn actie gemerkt.

Voor zijn directe invloed ben ik niet erg bang, daar ook wij, indien we enkel eens een paar keer door dit land trekken, zeer zeker weinig zouden kunnen uitrichten.

Bijlage II

G.C. Storm, Bijlage bij notulen, Taubonto, 21 Juni 1930.

Conferentie.

Onderwerp: De door Schuurmans aangegeven punten in zijn brief No165/CII, ten einde te geraken tot nauwere samenwerking en bespreking van elkanders moeilijkheden en resultaten in den arbeid. [zie volgende bijlage]

Vooraf zij opgemerkt dat ik indertijd mijn voorstel deed in meer algemeenen zin; ik had daarbij op het oog de behandeling van een onderwerp, dat door een onzer in studie was genomen en daarna werd voorgedragen. De keuze van onderwerpen was totaal vrij; onwillekeurig zouden we toch steeds onze stof betrekken op onzen arbeid. In zooverre wijkt dus het voorstel Schuurmans van het mijne af, dat het beoogt een meer zakelijke, concrete begrenzing' van de stof. Hiertegen bestaat natuurlijk niet het minste bezwaar; alleen vraag ik mijn af of we na eenige keeren te hebben gerefereerd niet zullen zijn uitgepraat; gezien de langzame groei van het werk en de zeer langzaam daarmee tot stand komende wijzigingen. Over deze gedachte zouden we in Juli nog even kunnen doorpraten.

Dit neemt niet weg dat ik het voorstel Schuurmans, zooals hij het geeft in bovengenoemd schrijven, zeer belangrijk acht; het kan rechtstreeks vruchtbaar zijn voor ons werk. Daarom laat ik dan ook gaarne hier het antwoord volgen op de door Schuurmans gestelde vragen. Onnoodig te zeggen dat mijn antwoorden een zeer persoonlijk cachet dragen.

Vragen a en b.

Aanvankelijk meende ik dat wij vooral ons moesten richten in onzen arbeid op de jeugd. Hiermee hangt dan ten nauwste samen de gedachte dat wij om de jeugd te bereiken, scholen moeten oprichten. Aanvankelijk voelde ik mij dan ook zeer teleurgesteld als ik bij mijn pogingen om scholen op te richten hier en daar mijn neus stootte.

Langzamerhand hebben mijn gedachten zich gewijzigd, vooral ook in verband met de ervaringen, die ik opdeed met de school te Taoebonto. Onder leiding van Torindatu was er wel belangstelling voor de school. Ik betwijfel echter of deze belangstelling tevens genoemd mag worden als belangstelling voor het Evangelie.

Ongetwijfeld zal hier en daar wel een zaadkorreltje zijn gevallen, doch niet zoo dat we mogen zeggen dat de school je zendingsmiddel is bij uitnemendheid. De leerlingen gaan na verloop van eenige jaren heen en de meesten van hen zie ik nimmer terug. Daarom prakkeseerde ik wel over middelen om de van school gegane jeugd nog een poosje onder mijn invloed te houden, doch dit levert in de praktijk vele bezwaren op. Het drietal Ferdinand, Petroes en Johan heb ik weten te bereiken, doch vergeten mogen we niet dat dit gegaan is ten koste van ander werk.

Vraag c.

Langzamerhand ben ik dan ook los geraakt van de gedachte dat wij ons vooral zouden moeten richten op de jeugd door middel van scholen. Voor mij is de school niet meer in de allereerste plaats zendingsmiddel, doch een stukje beschavingsarbeid. Bij een volk als de Moronenen geloof ik ook dat we vooral nog niet te veel haast moeten maken met de oprichting van scholen. In de praktijk van het leven heeft men nog te weinig profijt van de school. Een profijt althans, dat ook door den inlander als zoodanig wordt gevoeld. De waarde, die aanvankelijk toekende aan de school als zendingsmiddel heeft mij gebracht tot het maken van fouten. Ik wilde scholen oprichten, maar stiet op tegenstand; de zoo vurig begeerde school werd door de menschen geweigerd. Ik meen dat hierdoor schade is aangebracht aan den geestelijken arbeid.

Vraag d.

Tegenwoordig valt alle nadruk in mijn werk op de evangelisatie-arbeid. Wij moeten niet slechts de menschen welwillend en vriendelijk trachten te benaderen, maar ook hier en daar tegenstanders bewust aanpakken en hen aanvallen. Te veel liet ik aanvankelijk het accent vallen op het eerste. Psijchologisch is dat onjuist. De inlander voelt welwillendheid meer als | zwakheid of vrees, dan als vriendelijkheid. (Ik spreek natuurlijk niet over menschen, die dagelijks met ons in aanraking komen, doch over hen, die ons misschien eens per maand of in de twee maanden zien.)

Tegenwerkende machten zijn in mijn ressort heidendom en Islam; hoewel deze laatste niet zoo diep geworteld is als men aanvankelijk zou denken.

Een gunstige omstandigheid is de tegenzin van velen om pitra te betalen; voorts de vriendschap met Moenara, Wa'ate, Ferdinand. Krachtig verzet wordt echter geboden door het heidendom.

Van de school verwacht ik niet veel, zooals boven reeds gebleken is. Ook de ziekenbehandeling moeten we niet overschatten. De juiste momenten om bij het behandelen van zieken iets over God te zeggen, zijn schaars. Tenzij men natuurlijk door dik en dun heen preekt. Daarvan ben ik echter een vijand. Dit is geen zendingswerk en Evangelieverkondiging meer doch treiteren, uitdagen. In de ziekenbehandeling zie ik een plicht mij opgelegd van Godswege, om de menschen te dienen. Meer niet.

Vraag e.

In het district Roembia zijn momenteel drie haarden van christendom; Rarongkeoe, Taoebonto, de zuidkust. De eerste haard heeft nog het minste te beteekenen. Of zij van waarde zal worden hangt af van Johan, die daar als onderwijzer wordt aangesteld.

De zuidkust noemt toe in beteekenis. Het aantal christenen en doopcandidaten bedraagt te samen 30. Hier zit groei in.

Het belangrijkste is Taoebonto.

Verder is het mijn bedoeling Petroes in Poleang te plaatsen als Evangelist en daar dus een begin te maken met den aanval. Dat dit tot nu toe niet is gebeurd is te wijten aan tekort aan krachten.

Vraag f.

Hierin zie ik geen licht; vooral het taalverschil en de afgelegen ligging, alsmede de verhouding waarin de Moronenen staan tegenover To Mekongga en To Laki levert groote moeilijkheden op voor samenwerking.

Vraag g.

Een bijzondere wensch voor mijn ressort is deze dat ik in de naaste toekomst alle nadruk zal kunnen leggen op het Evangelisatiewerk. Hiervoor zijn menschen noodig. Daarvoor zou ik willen gebruiken Petros (zoolang ik geen onderwijzersplaats voor hem beschikbaar heb) en Paoel. Deze lijkt mij daarvoor meer geschikt dan Andreas, welke laatste waarschijnlijk wat helderder van verstand is, doch dien ik qua karakter niet hoog aansla. Paoel is meer open, meent het goed en voelt geloof ik ook wel voor dergelijk werkt.

Vraag h.

De laatste vraag laat onbeantwoord.

Bijlage III

H. van der Klift, Onderwerp: Genoemde punten in Conferentie-schrijven van Br. J. Schuurmans van 11 Juni 1.1. [1930], no 165/CII, Mowewe 19 juli 1930.

A. Hoe hebt ge u aanvankelijk (na u eenigszins te hebben georiënteerd) gedacht te zullen werken? Waar wildet ge u vooral op toeleggen, of waarop viel voor u, in de door u gedachte werkwijze, den nadruk?

Nadat ik mij, eenigen tijd na mijn komst op Z. O. Selebes, eenigszins had georiënteerd, kon ik al dadelijk vaststellen, dat mijn woonplaats niet kon zijn aan de kust (ik woonde aanvankelijk te Kolaka), waar alles Mohammedaansch was, maar dat ik en mijn toekomstige medewerkers voorloopig allen in het binnenland, onder de nog meest heidensche bewoners hadden neer te zetten.

Als vestigingsplaats koos ik Mowewe, omdat het gelegen was aan de (toen eenige) weg uit het binnenland naar Kolaka. Ook had ik bemerkt, dat de inwoners van vele dorpen, rondom Mowewe en verder naar het noorden, Mowewe hun stamplaats noemden.

Ik meende aanvankelijk, dat, wilde ik een meer dieper contact met de menschen krijgen, de school onmisbaar was. Daarom ving ik aan te onderzoeken, waar de bevolking genegen zou zijn, een school op te richten. Als eerste resultaat daarvan werd de eerste bijzondere Volksschool te Rate-ra te opgericht.

De bevolking toch, die elk jaar zijn rijsttuinen op andere plaatsen aanlegt, is zeer moeielijk te bereiken en ik meende, dat zij, door het schoolgaan hunner kinderen, vanzelf zich niet zoo ver van hun woonplaatsen zouden verwijderen en het algemeen de menschen door het schoolgaan hunner kinderen, zich voor mij ook spoediger zouden openstellen, m.a.w. dat daardoor het contact met de geheele bevolking gemakkelijker en sneller zou verkregen worden.

Verder was het mijn doel, zelf zooveel Evangelisatie-reizen te maken, als maar eenigszins doenlijk was. Wat ik dan ook gedaan heb, zoodat ik in de eerste jaren zoo ongeveer een derde jaar op mijn woonplaats en tweederde van het jaar zwervende was. Ik doorzwierf het geheele Z.O. Selebes, niet zoozeer om overal te evangeliseeren (wel heel rustig, daar waar de Heer mij de gelegenheid zou geven, heel eenvoudig de hoofdbeginselen te onderwijzen), maar vooral om met de menschen kennis te maken, daar waar het kon, hun zieken te helpen, te trachten een goeden indruk te wekken, die het wantrouwen zou temperen, opdat mijn medewerkers daarmede niet al te zeer zouden hebben te worstelen, zooals ik dat in de eerste tijden had. Het doel was, door persoonlijke aanraking, ook de funeste invloed van de Boegineesche (Mohammedaansche) opstokerij zooveel mogelijk te niet te doen. In het algemeen was mijn doel dus, de menschen mij (en daardoor ook later mijn medewerkers) eenigszins te doen leeren kennen, opdat zich in hun gemoed, bij opstokerij en verdachtmaking, iets anders zou opdoen, m.a.w., opdat zij erover zouden kunnen denken. Dat dit doel hier en daar bereikt werd, is mij later gebleken, b.v. bij de menschen van Lambendia (de tegenwoordige bewoners van Poli-polia en omstreken), waar deze menschen mij later openlijk verklaarden: de Boegineesche handelaars vertelden allerlei kwaad van de Serani, maar wij zeiden in ons hart en als we onder elkaar waren: hoe kan iemand slecht zijn en goed doen; laten we maar eens afwachten.

Door de ervaring van andere zendelingen op andere arbeidsvelden geleerd, verwachtte ik niet, dat de kinderen, die de school bezochten, christenen zouden worden, maar wel meende ik erop te kunnen rekenen, dat het Bijbelsch onderwijs, in de harten der kinderen gezaaid, vroeg of laat vrucht zou dragen. Dat ik door de scholen in beter contact kwam met de volwassenen, ja dat het ter school zenden der kinderen van een zekere welwillendheid en een zeker vertrouwen blijk gaf, werd in de woorden, waarmee de ouders dat “naar school zenden” typeerden: pendamoe ke i Toea = bij mijnheer laten binnengaan, duidelijk gemaakt. Ook als zij een kind lieten gaan, maar een ander niet, zeiden zij: deze geef ik aan mijnheer en die moet nog bij mij blijven.

De distriktshoofden, met den bokeo aan het hoofd, waren mij en zijn mij nog heden goed gezind, maar op het gebied van mijn werk, waren en zijn zij – op een enkele uitzondering na – mijn tegenstanders. Vroeger merkte ik daar niets van en deden zij ook weinig, omdat zij nog te weinig van mij begrepen, maar, opgestoot door hadji's en goeroes, wendden zij hun invloed aan – en dat doen zij nog – om de menschen buiten mijn invloed te houden. Alleen de oude Mokole van Rate-rate was steeds een uitzondering. Tegen alle zijn collega's in bleef hij mijn vriend. Evenwel, deze man was en is te zeer verslaafd aan sterke drank, dobbelen en groote zinnelijkheid, dan dat ik hem ook maar iets verder kon brengen op geestelijk gebied. Ook hij is een soort vrijdenker. Terwijl met heel veel moeite een paar scholen konden worden opgericht, gevoelde ik mij steeds meer bekwaam, om daadwerkelijk te gaan evangeliseeren.

Waar ik daartoe gelegenheid kreeg, daar werden in alle eenvoudigheid de hoofdbeginselen des Evangelies medegedeeld. Zooveel mogelijk legde ik mij toe, de volksgebruiken in maatschappelijk en religieus leven te leeren kennen, om die in mijn prediking weder met vrucht te kunnen gebruiken. Ik nam kennis van alles, wat het leven van het volk betrof, ging met hen op de jacht, de grond opzoeken voor rijsttuinaanleg, liet hen zien bij het neerkappen van het bosch, dat ik ook geleerd had, bijl en kapmes te gebruiken, ging met hen zaaien en oogsten, woonde hun feesten bij, nam deel in hun leed, hielp de zieken, kortom ik leefde het inlandsch leven mede.

Het groote wantrouwen, dat in de eerste jaren van mijn hierzijn bestond en mij zeer in mijn werken belemmerde, ging hierdoor verminderen en waar men vroeger onmiddellijk opstond en heenging, als het gesprek op religieus gebied kwam, daar begon men te luisteren.

Wij hebben altijd direct met onze bedienden en onze werklieden huisgodsdienst oefening gehouden; des Zondags alleen met onze bedienden op onze voorgalerij. Naarmate het wantrouwen wat ging wijken, kwamen er zoo nu en dan ook enkele menschen uit de kampoeng luisteren. Het troepje groeide langzamerhand aan, vooral omdat God mij in een invloedrijk adathoofd een goeden vriend had gegeven. Met dezen kapalamotoeo kwamen steeds meerdere menschen onze Zondagmorgen-bijeenkomsten bijwonen. Met tenslotte na ruim 7 jaar werken het bekende gevolg: een groep menschen in Mowewe kon gedoopt worden.

In die jaren viel voor mij den vollen nadruk op de Evangelisatie. Op mij zeer drukke polikliniek kwamen de menschen van heinde en ver (vooral ooglijders) die soms eenige weken in Mowewe bleven en altijd de morgen-bijeenkomsten bijwoonden. Deze menschen, waarvan er meerderen genezen huiswaarts keerden, namen een indruk van wat te Mowewe geschiedde, naar hun dorpen mee.

Telkens weer moest ik ervaren, dat in mijn afwezigheid weer wantrouwen gezaaid was in de harten van de menschen, die ik steeds ontmoette en telkens weer moest ik moeite doen, om dat wantrouwen weg te nemen. Tenslotte moest ik mij troosten met de gedachte, dat al die leugenpraatjes toch eindelijk door de bevolking als zoodanig zouden moeten herkend worden.

En krachtig legde ik mij toe op Evangelisatie, op ziekenbehandeling en op oplichting van scholen.

B. Werd u door de practijk ook in een andere richting gedrongen, of zag u misschien zelf al in, dat uwe werkwijze, zooals u zich die aanvankelijk gedacht had, foutief was?

Ik heb in de eerste jaren heel wat fouten begaan, zooals: tegen Moham. goeroes vurig optreden en hen beschaamd maken; hetzelfde tegen hoofden, zonder hen beschaamd te maken, maar wel hen aan te toonen,

hoe ze het beste verwierpen om het slechtste te kiezen; optreden tegen arrogant optreden van Boegineezen met veel te groote heftigheid en hen beschaamd maken voor de oogen van Mekonggaers en Lakiers. Ik verwachtte teveel van het volk en rekende te weinig met hun botheid en conservatisme; ik vertrouwdde hen te veel en rekende niet genoeg met hun leugenachtigheid en trouweloosheid. Ik verwachtte teveel van vriendelijkheid, geduld en zachtmoedigheid, niet begrijpende, dat zij dat niet als zulke deugden *konden* zien, maar er een geheel anderen uitleg aan gaven.

De practijk heeft mij het volk beter leeren kennen en ben ik langzamerhand heel anders tegenover hen komen te staan, dan vroeger. In de eerste tijde waarin men zich moet inleven in deze maatschappij kan men, o, zoo gemakkelijk dingen zeggen of doen, waardoor vrees en wantrouwen wordt opgewekt en waardoor de menschen worden afgestooten. Daar is de jonge zendeling zo bevreesd voor en daarom is hij wel eens of meermalen zwak, waar hij eenigszins kras moest optreden en staat hij voor gevallen, waarin hij anders handelt dan hij (naar hijzelf gevoelt, maar het niet durft) het zou moeten doen, beheerscht door de vrees van af te stooten.

Door groote zelfopoffering (ik schroom niet, dit hier neer te schrijven) heb ik een plaats onder de menschen verkregen, die niet zoo gemakkelijk meer te ondermijnen is. Men verwacht van mij een fiksche bestraffing, als men fout is en men gevoelt in mijn geest gehandeld te hebben, als men goed gedaan heeft. Men is ervan overtuigd, dat ik het goede voor hen zoek; dat hebben een reeks van gevallen bewezen. God heeft mijn behandeling van zieken meermalen wonderlijk gezegend en de menschen hebben gezien, dat ik mijn huis en bed voor hen verlaat, als zij wezenlijk hulp noodig hebben, bij nacht en bij dag. In de jaren die voorbijgingen hebben we elkander leeren kennen in lief en leed, in zorg en droefheid.

Maar de werkwijze, zooals ik die, na poolshoogte genomen te hebben, mij had voorgesteld, volg ik nog heden.

De school acht ik nog heden noodig, om de jeugd te onderwijzen in de eenvoudige leervakken, lezen, wat rekenen, schrijven en zingen, maar bovenal om hen de Bijbelsche geschiedenis te leeren kennen en hen een indruk te geven van den Persoon van onzen Heiland. O, hoe gaarne zou ik willen, dat onze goeroes meer evangelisten waren en dat zij allen de gave hadden, de Bijbelsche geschiedenissen met meer teerheid en meer eerbied voor de kinderen te behandelen.

Maar op dat gebied valt nog veel te wenschen. De gaven en den aanleg en ook het geestelijk leven is onder onze goeroes, evenals overal, verschillend. Ziende op ons aller groot gebrek is het te aanbiddelijker, te bemerken, dat God ons toch gebruiken wil en ons werk wil zegenen, ja, is het mede een bewijs voor de goddelijkheid van Gods Woord, dat bewerkt, wat het doet, ook op Z.O. Selebes.

De ziekenbehandeling acht ik mede, als van den aanvang af, van groot nut om de geest des Evangelies te laten zien. Afgezien van dit zouden wij toch aan ziekenbehandeling *moeten* doen. Hoe zouden wij als christenen het velerlei lichamelijk lijden *kunnen* aanzien, zonder te verzachten te helpen, te heelen, als het in onze macht staat? Al begrijpen onze menschen de liefde niet, die door deze hulp tentoongespreid wordt, zij zullen het zeker na dezen verstaan. Wij werken niet voor het oogenblik, maar wij doen eeuwigheidswerk, ook de bewezen liefde in het helpen der zieken. Meermalen kan ik niet helpen, maar de menschen zijn zoo overtuigd geworden, dat ik het gaarne wil, dat mijn tegenwoordigheid soms zichtbaar hun lijden verzacht en hen rust geeft.

Echter, onderwijs op school en ziekenbehandeling zijn hulpmiddelen; hoofdzaak is Evangelie-verkondiging. Dat heeft ook mijn ervaring mij bewezen. En daarom tracht ik alles daarvan te doordringen en mijn medearbeiders, de goeroes voortdurend dat als de hoofdzaak te laten zien. Mijn doel is steeds geweest, de vestigingsplaats van een school, een evangelisatiepost te doen zijn. En dat is mijn streven nog heden.

Geheime tegenwerking was er en is er nog steeds van de zijde van vele hoofden. De Bokeo, hoewel altijd vriendelijk en voorkomend, benevens de Mokole van Tinondo zijn Mohammedanen en staan als zoo danig steeds open voor de inblazingen van hadji's en goeroes.

Evenwel, God gaf reeds, dat een der distriktshoofden (die van Rate-rate) ontslagen werd en een christen werd benoemd. Deze, mijn ex-leerling Johannes Sao'ala, kan, onder Gods leiding, een steun voor ons werk worden,

hoewel we in dezen voorloopig heel voorzichtig moeten zijn en nog niet dadelijk daarvan vruchten moeten verwachten.

Mijn doel was en is, overal kleine groepjes christenen te vormen, die dan goed geleid en verzorgd, zichzelf moeten uitbreiden.

C. Wat meent ge oorspronkelijk, of ook later als onjuist te hebben ingezien, opgevat of aangepakt? Wat meent ge van begin af aan of reeds na vrij korten tijd als juist te hebben gezien?

Onjuist bleek mij later mijn optreden tegen Moh. Boegineezen, goeroes en Mohamm. gezinde hoofden. Zij toch werden door mij aangezien, wat zij dikwijls ook zijn, afzeters van het volk, bedriegers, afpersers, opstokers tegen ons en door mij als vijanden behandeld. Nu zie ik in, dat wij ook hen iets te brengen hebben; dat wij ook *hen* Jezus moeten verkondigen en *niets* meer.

Ook ben ik teleurgesteld in enkele goeroes, die meer bleken een pangkat en geld na te jagen, dan vervuld te zijn met ijver om het Evangelie te brengen. Evenwel, God gaf mij enkele goeroes die hun plicht getrouw verrichten. Ben ik misschien te weinig voor hen geweest?

D. Waarop valt *nu* in uw werk den nadruk. Waar denkt ge u vooral op toe te leggen, aandacht aan te besteden, moeite voor te geven, enz.?

In mijn ressort blijft den goeroes (schoolonderwijzers) het evangelisatiewerk opgedragen. Daar waar gemeenten zijn, heeft elke groep twee ouderlingen of Pongawa's. Deze ouderlingen ontvingen van mij elk een boek getiteld "Pengahidoepan Toehan Isa" welk boekwerk zeer rijk geïllustreerd is. De goeroe moet hen de beteekenis van die platen leeren verstaan en hen zooveel mogelijk onderwijzen. Want deze ouderlingen moeten den goeroe bijstaan in gemeente- en evengelisatie-werk.

Helaas kan ik op het evangelisatie-werk niet dien nadruk leggen, die ik wel zou wenschen. Want door de opleiding te Mowewe, waar ik landskinderen in internaat heb, die tot onderwijzer-evangelist worden opgeleid ben ik te veel gebonden. Op de vorming van die landskinderen tot bruikbare medewerkers straks leg ik mij met alle kracht toe, en besteed ik den meesten tijd aan. Zij toch moeten straks het evangelie brengen aan hun volk en in dat evangelie moeten zij zich zoo diep als mogelijk hebben ingeleefd. En niet alleen dat, maar zij moeten ook zooveel mogelijk van den Islam kennen, opdat den tegenstander met eigen wapens kunnen bestrijden en zelve de heerlijkheid van het evangelie zooveel te beter gevoelen en kennen.

Als een gemis gevoel ik het, nog geen eigenlijke evangelisten te hebben, zooals die er wel zijn in het ressort van Br. Schuurmans. Hoeveel zou een goede Evangelist niet kunnen bereiken. Ik wacht dan ook verlangend naar den tijd, dat de Heer mij een of meer goede evangelisten schenkt. En dit temeer, omdat ik, door de opleiding en velerlei ander bindend werk zelf tegenwoordig lang zooveel niet reizen kan, als ik wel zou willen.

D. Welke zijn in uw ressort vooral de tegenwerkende machten, omstandigheden of factoren. Welke omstandigheden zijn uw werk gunstig. Wat verwacht ge van de scholen, van uw ziekenbehandeling of van andere hulpmiddelen en anderen arbeid in uw ressort, voor het eigenlijke evangelisatiewerk?

Tegenwerkende machten in mijn ressort zijn tegenwoordig zich overal vestigende Boegineesche rijstkoopers en tokohouders, benevens de Mohamm. gezinde hoofden (Bokeo, distiktshoofd van Senggere en vele dorpshoofden). Gunstig is het feit, dat een der distiktshoofden een christen is en het feit van de opleiding der landskinderen te Mowewe, hetwelk een grooten indruk maakt en de ouders dier kinderen tot ons doet naderen. En tevens de het zendingswerk goedgezinde fd. Controleur, de heer Van Geer.

Van de scholen blijf ik verwachten, wat ik reeds noemde onder b. Ik moet nog afwachten, hoe de bevolking het zal opnemen, als straks overal Mekongga- of Laki-goeroes zullen zijn. Overal zal dat nog niet kunnen en

in Mowewe nooit zoolang we geen tot het Gouvts. -norm. school-diploma opgeleide krachten uit de landskinderen hebben. Ik geloof echter dat onze onderwijzers uit de landskinderen straks betere evangelisten zullen zijn dan hun Minahassische collegaas.

Wat ik verwacht van de ziekenbehandeling, noemde ik onder b.

E. Welke perspectieven ziet ge in uw arbeid?

De gemeenten te Mowewe, Rate-rate en Poli-polia breiden zichzelf langzaam of sneller uit. Te profiteren van sneller of langzamer uitbreiding valt er niets. Mijn ervaring is, dat onze God een God van verrassingen is en Jezus' gelijkenis van het geheimzinnig groeiende zaad (Marc. IV: 26-29) ook op ons arbeidsveld van toepassing is. Veel hangt af van onzen ijver en toewijding en van de krachten, die wij kunnen inzetten.

Zoo te zien op heden zal de snelste uitbreiding wel plaats vinden in het distrikt Rate-rate. In Senggere is het 't distriktshoofd, dat een groote tegenstander blijft. Persoonlijk beteekent de man niet veel, maar hij is de anakia en doet al zijn best, om zijn onderdanen buiten onze invloed te houden. Dat gelukt hem momenteel in Tinondo en remt zeer het werk in Mowewe.

In den laatsten tijd meen ik echter, dat er een betere geest komt onder de bevolking en er meer belangstelling gaat komen voor het Evangelie oftewel het christendom.

Verder zijn de vele Boegineesche rijstkoopers en toko-houders ongetwijfeld zoovelen, die den voortgang van het Evangelie hinderen.

De grooten weg, Kolaka-Kandari zal straks waarschijnlijk nog meer vreemdelingen in het land brengen. De bevolking van de distrikten Kolaka, Senggere en Rate-rate zijn te kort rechtstreeks door den Islam beïnvloed, dan dat zij de ellende daarvan zouden ondervonden hebben, zooals in het Kandarische en zouden verlangen, van dat juk te worden verlost. Zij zijn te weinig geknecht en gekneveld door de anakia's om de eenvoudige reden, dat hier maar weinig anakia's zijn. En ze zijn te lang onder den Isl. invloed geweest, zoodat dit nu een groote hindernis is.

Wat wij hebben te doen is zeer trouw te zijn in de taak, die de Heer ons opdroeg en "ons brood op het water te werpen" in het vaste geloof, dat we het "vinden zullen, na vele dagen".

F. In welk opzicht meent ge, dat een nauwere samenwerking met de collegaas van het eigen terrein (of daarbuiten) vruchtbaar zou zijn?

Van samenwerking met collegaas buiten ons terrein heb ik al veel nut ondervonden (samenwerking in den zin van vragen naar – of het geven van antwoord op verschillende omstandigheden en regelingen, het zendingswerk betreffende) van correspondentie met collegaas in Poso vooral en te Rante-pao.

Samenwerking tusschen de verschillende ressorten van ons terrein bestaat al in het elkander op de hoogte houden van het gebeuren in onze ressorten. Door onze veertiendaagsche (of ook tusschentijdsche) briefwisseling blijven we met elkaar op de hoogte en staan we elkaar bij, waar dat noodig is. Om een paar voorbeelden te noemen, zoo kon ik laatste Br. Schuurmans helpen in het gerechtigheid oefenen ten opzichte van een schooljongen, die de regelingen van Br. Schuurmans niet willende volgen en hem zelfs tegenwerkte, toen toch meende op een der scholen in mijn ressort zijn doel te kunnen bereiken. Verder hierin, dat ik aan Br. Schuurmans Ferdinand Sonaroe afstond, om in zijn ressort als Evangelist-onderwijzer te werken. Ik had Sonaroe bestemd om te Mowewe het verplegerswerk te leeren en mij terzijde te staan, maar achtte het meer noodig, dat hij Br. Schuurmans in het bovengenoemde werk ging helpen.

Br. Gouweloos stond ik een mijner hulpgoeroes af, toen een zijner goeroes hem plotseling in den steek liet. We helpen elkaar met leermiddelen en medicijnen, kortom, we staan met elkaar in voortdurend contact en zijn elkaar daardoor tot geen te onderschatten steun, die direct of indirect het zendingswerk ten goede komt. We hebben reden tot groote dankbaarheid voor de eensgezindheid en de goed verstandhouding die onder ons heerscht.

Evenwel, onze samenwerking moet nog intenser zijn, vooral degenen, die op eenzelfde taalgebied werkzaam zijn (Kolaka en Kandari). In het samenstellen van de voor ons noodige geschriften hebben we regelingen te treffen. Eenheid in de wijze van huwelijksluiting, het regelen van begrafenissen, in de vrede voor den Doop gesteld, in de formulering van onze algemeene geloofsbelijdenis, de Wet en het "Onze Vader".

Inderdaad zijn wij reeds lang tot deze conclusie gekomen, maar de praktijk heeft ons nog niet aan het gewenschte doel gebracht. Br. Gouweloos, als de gene, die in het Lakisch het beste thuis is en ook de meeste tijd daarvoor beschikbaar heeft, was de taak opgedragen, de redactie van een en ander op zich te nemen. Wij anderen beloofden, zooveel mogelijk hem daarbij onze medewerking te verlenen.

Evenwel, de praktijk liet mij niet toe, ook maar iets te doen van wat we aanvankelijk waren overeengekomen. Toen wij tot bovengenoemde overeenkomst kwamen, had ik voor mijn ressort een handleiding voor het onderwijs in Bijbelsche Geschiedenis bewerkt naar het voorbeeld van de handleiding voor Poso van Dr. Kruijt. Ik had deze door mij bewerkte handleiding voor onze Mekonggaërs door mijn goeroe, G. Alb. Wageij in het Mekonggaasch laten vertalen en een exemplaar ervan getikt voor hem die die handleiding het meest noodig had, n.l. goeroe Umboh van Poli-polia.

Ik gaf Br. Gouweloos de bewerking in het Hollandsch en beloofde hem, zoo spoedig mogelijk de vertaling in het Mekonggaasch, wanneer ik er nog meerdere voor mijn andere goeroes zou hebben getikt.

Sedert dien tijd echter kreeg ik mijn handen zoo vol met de Opleiding te Mowewe, het bouwen van een internaat, naast mijn andere werk, dat ik aan tikken voor de andere goeroes niet denken kon en het steeds uitstelde. En zoo kwam van uitstel afstel, helaas, en zond ik de Mekongga-vertaling der handleiding ook niet, ja, vergat, dat ik ooit zoiets had beloofd, iets, wat ik ten zeerste betreur.

Br. Gouweloos heeft ettelijke verhalen uit Genesis enz. vertaald, en ik hoop dat hij er straks mee kan doorgaan. Hij had mij wel eens aan mijn belofte kunnen herinneren, ontzettend druk als ik het heb in Mowewe.

G. Hebt ge misschien bijzondere wenschen voor Uw ressort?

Mijn wenschen voor den arbeid in mijn ressort zijn:

Iste. eenige flinke, toegewijde Evangelisten, die ik met vertrouwen kan uitzenden, temeer, waar ik door mijn arbeid te Mowewe gebonden ben;

2de. wil ik de vierklassige school te Mowewe veranderd hebben in een 5-klassige standardschool. Zulk een school is zeer noodig te Mowewe met het oog op de opleiding tot onderwijzer-Evangelist. Maar ook, om de leerlingen der Zendingsscholen in mijn ressort en dat van Br. Gouweloos, die verder willen leeren, die een tammat beladjar standardschool willen halen. Deze leerlingen gaan daarvoor nu naar Kolaka en komen daardoor midden onder de Mohammedanen, dus onder Mohamm. invloed.

Ik ben over deze zaak reeds in correspondentie met den Inspecteur te Makassar.

Bijlage IV

J. Schuurmans, Bijlage bij Notulen conferentie 24 Juli 1930, ARvdZ 112/34/15.

Onderwerp als in mijn brief No 165/CII genoemd, zie de daar genoemde punten.

[A. Hoe hebt ge u aanvankelijk (na u eenigszins te hebben georiënteerd) gedacht te zullen werken? Waar wildet ge u vooral op toeleggen, of waarop viel voor u, in de door u gedachte werkwijze, den nadruk?]

a. Toen ik op Z.O.C. kwam was ik heelemaal niet ingesteld op een terrein als dit. Ik had meer gedacht aan een terrein als Posso. Ik zag echter dat de Islam reeds overal was doorgedrongen en men de Mekonggaers en de Lakiers reeds tot de Islamitische volkeren moest rekenen. (De menschen willen zelf als zoodanig beschouwd worden. Algemeen volgt men min of meer nauwkeurig de Moh. gebruiken.)

Waar zich daarnaast ook het oude heidendom handhaafde, het schijnbaar nergens in conflict kwam met den Islam, leek het me niet gemakkelijk belangstelling te wekken voor het Evangelie. Islam en heidendom waren hier een dubbele geluksverzekering geworden, waardoor men zoowel safe was voor dit leven als voor het volgende. De daardoor op zich zelf reeds vrij sterke positie van den Islam, leek me nog aanmerkelijk versterkt door de bescherming die hij genoot van de hoofden.

Daardoor zou de gewone man niet gemakkelijk den Islam loslaten, daar hem dat zeer waarschijnlijk het ongenoegen van de hoofden (adel) op den hals zou halen.

Eerlijk gezegd, wist ik niet hoe ik er mee aan moest.

Ik meende dat het waarschijnlijk het beste was een krachtig offensief te openen tegen de Moh. goeroes, hen te ontmaskeren als bedriegers, die enkel op de domheid van de menschen speculeeren en daar geld uit slaan en het zendingswerk verdacht maken, omdat ze er voor zich zelf finantieel nadeel van vreezen. Op mijn eerste conferentie met de goeroes in Mowewe droeg ik hen dan ook op, op die wijze te werken, overal de menschen de oogen te openen voor de bedriegerijen van de goeroes en in het algemeen van de Boegineezen en tegen die lui zelf zoo op te treden dat ze bang zouden worden. Verder meende ik dat we de met hen samenspannende Anakia's daarover behoorlijk moesten aanspreken en laten voelen dat we voor hun Anakia-schap niet het minste respect hadden en overal den Ata tegen hen in bescherming zouden nemen. Naast dezen, vrijwel negatieven arbeid, welke ten doel had de vrees voor en de macht van den Islam tegen te gaan en zoo mogelijk plaatselijk te breken, meende ik vooral van de school positieven arbeid te mogen verwachten, waar de geregelde omgang met de goeroes en het bijbelsch onderwijs de kinderen als vanzelf in de veel hogere sfeer van het Christendom binnenleidde en hen voldoende onderscheidingsvermogen bijbracht, om bij een vergelijking van Christendom en Islam, te kiezen voor het Christendom. Verder was ik overtuigd van de juistheid van Br. Van der Klifts woorden, nl. dat wij veel moesten reizen en ons overal laten zien, zoo mogelijk in elken kampong eens een nacht slapen.

[B. Werd u door de practijk ook in een andere richting gedrongen, of zag u misschien zelf al in, dat uwe werkwijze, zooals u zich die aanvankelijk gedacht had, foutief was?]

b. Toen ik mijn werk begon in het Kandarische, werd ik gedrongen in een andere richting. Hier waren het juist de Anakia's die me uitnoodigden te komen, die zorgden dat er zendingsscholen opgericht werden, die ons telkens opzochten, ons uitnoodigden op hun feesten enz. De Anakia'a waren beleefd. Met hen kon ik iets afspreken en regelen. Ze drongen er ook op aan dat ik alles met hen zou regelen. Wanneer ik hen voorbijging en me regelrecht tot de ata's wendde, dan zou me dat niets anders dan moeilijkheden geven. Dat waren karbouwen, die geen onderscheidingsvermogen hadden en in alles slechts hun anakia's volgden. Mijn ervaringen van den eersten tijd in Lamboeia bevestigden die woorden. Met de ata's viel niets te beginnen. Waar de hoofden schijnbaar zeer onpartijdig waren, ook inzake Godsdienst, en ze beweerden dat de kinderen op school gerust onderwezen mochten worden in den Chr. godsdienst en ze er niets op tegen hadden wanneer die kinderen later Christen werden, mits noch van onzen kant noch van hun kant eenige dwang op hen zou worden uitgeoefend, meende ik voorloopig de vriendschap van de hoofden te moeten zoeken en nam ik steeds hun uitnoodigingen aan op hun feesten te komen. Daardoor merkte ik ook al spoedig dat de Islam hier reeds dieper geworteld was dan in het ressort Mowewe. Vrij algemeen hadden de hoofden hun heidensche rijstbouwgebruiken losgelaten. Ook waren hier veel meer Islamitische goeroes, Imams enz. Met meerdere goeroes, hadji's enz. maakte ik kennis, meestal in het huis van een Hoofd, waar we elkaar als gasten en vrienden van het Hoofd ontmoetten en we van weerskanten daardoor ook gedwongen waren vriendelijk en beleefd te zijn.

Of ik me op den goeden weg bevond, daarvan was ik allerminst zeker. Wel voelde ik dat ik op dezen weg er niet op moest rekenen spoedig vruchten van mijn werk te zullen zien, doch ik zag voorloopig geen andere en gaf het verder over aan Gods leiding. Toch merkte ik reeds spoedig dat de hoofden hier officieus waren (wat ze op Java officieel zijn) regelaars (hoofden) van den godsdienst. De Islam was door hen aan de bevolking opgedrongen. Men had zelfs honderden menschen, die niets van den Islam wilden weten, maanden

in de gevangenis weten te krijgen en daardoor de gedachte gewekt dat ook het Gouvernement wilde dat men zijn heidendom losliet (voorzoover het den dienst van Sangia's betrof. De meer dynamistische gebruiken voelt men ook hier niet als heidensch). Men had den Islam hier een goede organisatie gegeven, gefundeerd op het eigenbelang van goeroes en hoofden beide. Mocht er al in de harten van vele ata's wrok en wrevel zijn omdat men hen in naam van den Islam op allerlei wijze plukte, met den Islam breken durfde men over het algemeen niet.

Na verloop van eenigen werd mij de houding van de hoofden duidelijker. Ten eerste dacht men er niet over zijn hart te openen voor onze prediking. a. men is te weinig religieus. Alles gaat om macht, geld en eer. b. men is bang minstens bespot, misschien uitgestooten te worden door zijn familie. c. de Islam bracht hen finantieele voordelen. d. men wil zooveel mogelijk baas blijven in eigen huis. Het Gouvernement nam reeds een groot deel van de macht in handen, welke vroeger alleen aan den Anakia was. Tegen vele vormen ook van den heidenschen godsdienst trad het heel streng op. Doch men hoorde en ervoer (jammer genoeg) dat het Gouvernement eerbied had voor alles wat Islam heette en oogenblikkelijk halt hield zoodra het aan het terrein van dien Godsdienst kwam. Daar hervond de Anakia zijn bijna volstrekke macht.

Ten tweede trachtte men op allerlei wijze te voorkomen dat ik mij rechtstreeks met de ata's bemoeide. Op die wijze bleef ik een even onschadelijk wezen als de Europeesche bestuursambtenaar, die ook nooit de dingen en toestanden leerde kennen, zooals die werkelijk waren, daar hij niet meer zag en hoorde dan de hoofden hem lieten zien en hooren. Zoo zou men enkel voordeel van ons werk kunnen plukken, goedkoope en goede scholen, hulp in allerlei moeilijkheden, gratis medicijnen, eventueel voorspraak bij den Controleur enz.

Toen zag ik dat ik zeer beslist een andere weg moest kiezen, doch wist niet welke. God leidde het zoo dat een onderdorpshoofd ruzie kreeg met het hoofd van zijn dorp. De eerste, een ata, was allerminst bang voor de laatste, een anakia. Het was juist andersom, daar het onderdorpshoofd, naar men geloofde, over zeer veel magische middelen beschikte, waarmee hij over anderen naar wensch onheil kon brengen of onheil afweren. Het onderdorpshoofd kwam bij mij en verklaarde Christen te willen worden. Ik vertelde hem dat hij eerst door onderricht de beteekenis daarvan moest leeren kennen en den volgenden dag begon dat onderricht. Spoedig kwamen meerderen op die samenkomsten, die ik op Zondagmorgen op onze voorgalerij hield. Ieder die dat wenschte ontving een leerlingbriefje waarop ik schreef dat niemand hem op Zondag een of ander werk mocht opdragen daar hij dan beloofd had op de samenkomsten te komen. Zeer spoedig bleek dat die briefjes aan hun doel beantwoordden. Er kwam reactie van de kant van de hoofden. Men verzocht mij geen briefjes meer te geven, daar die bij hun onderdanen tot misverstand aanleiding gaven. Deze dachten vrij te zijn van belasting, heerdienst enz. Inderdaad was er bij meerderen dit misverstand in het spel, doch ik verklaarde aan de hoofden dat zij dan geroepen waren dat misverstand bij hun onderdanen op te helderen, zooals ik dat ook steeds weer deed en ze, indien iemand bepaald onwillig was, hem voor den Controleur mochten brengen. Men vroeg of men zoo iemand niet mocht slaan of op andere wijze tot rede brengen. Zeer beslist antwoordde ik dat ik dengene die een van mijn leerlingen sloeg of op ongeoorloofde wijze behandelde oogenblikkelijk in Kandari aan zou klagen.

Daarmee zagen de Anakia's ineens dat hun heele slimme politiek tegenover mij fiasco had geleden en ook meteen had ik daarmee den geheelen Anakiastand tot mijn vijand gemaakt. Ook hier was weer misverstand in het spel. Men kon godsdienst nog niet zien los van wereldlijke macht en zoo zag men ons Christenen als een staatje in den staat. Men noemde dan ook de Christenen mijn onderdanen. Men vroeg inlichtingen bij den bestuursambtenaar te Kandari, die niet begreep waar de schoen wrong en verklaarde dat de Pandita niet de minste bestuursmacht had. Toen gingen de Anakia's op de doopleerlingen los. Zij, de anakia's, waren de heeren van het land en de Pandita had niets te zeggen. Zij werden uitgescholden, meermalen geslagen en kamen dan weer bij mij, wat tot een reeks vervelende perकरा's aanleiding gaf, die ik echter zooveel mogelijk met de betrokken personen zelf af deed, eerstens om geen vijandschap te wekken door een aanklacht bij den Controleur, tweedens om de gelegenheid te baat te nemen hen onze opvattingen van de verschillende

terreinen van Bestuur en Godsdienst duidelijker te maken. Zoo kwam er langzamerhand bij de hoofden zoowel als bij de doopleerlingen een beter begripen van onze bedoelingen.

Toen begon ik me toe te leggen op het vormen van zooveel mogelijk christelijke groepjes, die als zoovele cellen verspreid in de verschillende districten moesten trachten naar zelfuitbreiding.

[C. Wat meent ge oorspronkelijk, of ook later als onjuist te hebben ingezien, opgevat of aangepakt? Wat meent ge van begin af aan of reeds na vrij korten tijd als juist te hebben gezien?]

c. Oorspronkelijk heb ik te veel verwacht van de omgang van onze Menadoneesche onderwijzers met hun leerlingen en met de kampongmenschen. Ze hebben veel te weinig geestdrift voor het Evangelisatiewerk, leven zelf zeer waarschijnlijk geestelijk veel te oppervlakkig en houden zich liefst maar neutraal tegenover de menschen. Ook hebben ze over het algemeen veel te weinig hart voor de menschen.

Hun bijbelsche geschiedenisonderwijs is voor de kinderen meestal enkel leervak. De goeroe doet niet zijn best dat onderwijs aan te doen sluiten bij het leven van zijn leerlingen en het zóó te geven dat de leerlingen het als meer dan oude verhalen van voor hen vreemde volken beschouwen.

Zeer ontactisch is ook geweest dat ik niet met eenvoudiger schoolgebouwen en goeroewoningen begonnen ben, waardoor ik me zelf een massa tijd en ongenoegen zou hebben bespaard, meer zendeling had kunnen zijn en minder boeman die altijd maar weer achter de menschen aanzat om hun onbetaalde diensten te verrichten. Die scholen hebben zeer zeker het werk geremd.

Onjuist was ook mijn aanvankelijk optreden tegen hoofden en Islamitische goeroes. De eenig juiste houding lijkt me nu hen niet als vijanden te zien, doch zooveel mogelijk ook als zendingsobjecten en openhartig met hen te spreken over geestelijke dingen. Wel meen ik echter dat we domheid, geldzucht, bedriegerijen aan de kaak moeten stellen. Juist meen ik te hebben gezien dat we met het verwennen van de mensen niets bereiken en we zoo weinig mogelijk gratis moeten geven.

[D. Waarop valt *nu* in uw werk den nadruk. Waar denkt ge u vooral op toe te leggen, aandacht aan te besteden, moeite voor te geven, enz.?)

d. In mijn werk valt nu de volle nadruk op directe Evangelistarbeid. Ik doe alle moeite om daar hulpkrachten voor te vinden en te vormen. In iedere plaats waar een groep gedoopten of doopleerlingen is wijs ik een uit hen als ponggawa aan. Met hem bespreek ik de belangen, moeilijkheden, wenschen enz. van zijn groep. Hij moet zijn menschen oproepen voor de samenkomsten, zoo mogelijk onderwijzen, enz. Maar hij moet ook er op uit trekken met mij of een onderwijzer of met een andere ponggawa of alleen om menschen die nog niets van het Evangelie weten, daarmee in aanraking te brengen. Daarvoor moet hij zelf trouw onderwijs nemen bij een van de goeroes en op tournee wordt hij practisch gevormd voor zijn werk, en neemt zijn geestdrift toe. Bij sterfgevallen en bij uitzondering ook op de Zondagochtendsamenkomsten moet hij een goeroe kunnen vervangen. Waar zij lezen noch schrijven kunnen, moeten ze de 10 Geboden, het Onze Vader en de 12 Artikelen des Geloofs van buiten leeren. Verder ook uit de bijbelsche geschiedenis vooral de verhalen uit Genesis kennen en verder die van de platen uit Poestaka Pantjawarna. Verder een en ander uit de geschiedenis van Mohammed en enkel namen uit zijn geslachtslijst. Ook wil ik trachten hen de beteekenis van enkele Arabische woorden, welke woorden ze in een verbasterde vorm meest wel kennen en de inhoud van de shahadat en de fatiha, welke formules de meesten van hen ook wel kennen, te leeren. Verder dring ik er steeds bij hen op aan, zooals ook bij de andere hulpkrachten, dat ze zooveel mogelijk de plaatsen waar veel menschen zijn samengekomen (Moh. feesten enz.) zullen bezoeken en al vragende naar de beteekenis van wat ze daar zien en hooren een gesprek beginnen over Godsdienst. Ik leg er steeds weer den nadruk op dat ze moeten beginnen met beleefd en belangstellend te vragen en desnoods aan een onwillige Isl. goeroe zeggen: Dit is niet onze Godsdienst, dus mogen wij vragen. Jullie mogen ons vragen naar onze Godsdienst. Deze vraagmethode is de veiligste en zekerste weg om de groote onkunde van de Isl. goeroes aan het licht te brengen en zelf een goede gelegenheid te krijgen om het Evangelie te brengen.

Mijn ponggawa's staan zelf paf over het resultaat van die methode. Dikwijls sluit de goeroe direct zijn Koran als een ponggawa het huis binnenkomt, trekt zich op zijn matje terug of verdwijnt. De menschen voelen wel degelijk dat de goeroe daarmee blijk geeft zwak te staan, te meer waar de goeroes tot voor kort nog zoo'n grooten mond durfden op te zetten tegen de eerste doopleerlingen. Werd tot voor kort steeds door de Goeroes enz. spottend gesproken over het Christendom, nu tracht men zoo vriendelijk mogelijk te doen en zegt men steeds dat Islam en Christendom gelijk zijn, doch enkele een verschillende Nabi volgen. Dan wijs ik echter mijn ponggawa op het groote verschil. Wij hebben een bijbel die onze lamp is, onze Gids, de bron van onze kennis omtrent God en diens wil.

Ik draag hen dan op den Isl. goeroe, die zegt dat Islam en Christendom gelijk zijn, eens te vragen naar den inhoud van zijn boek, waaruit hij dagelijks leest. Waar men vooral met goede beelden veel bereikt, geef ik als vergelijking de wilde pisang en de fijne gekweekte soorten. Men noemt ze allebei: poendi, doch de eerste is enkel schil en pit, de tweede bijna enkel vleesch. Zoo heeten ook Islam en Christendom beide Agama, maar de eerste is enkel schil en pit (pithra, poeasa, mangadji) de tweede heeft een rijke inhoud (wijst ons den weg naar het geluk in dit leven en in het volgende).

Ik geef dit zoo uitvoerig weer om te verduidelijken hoe men alleen door zelf voortdurend in contact te blijven met (om het zoo eens te noemen) vriend en vijand zijn menschen kan helpen om hun werk met vrucht te kunnen doen.

Een ongunstige omstandigheid is dat de Radja van Kandari en een groot deel van zijn familie zeer antipathiek staart tegenover ons werk en juist deze radja kort geleden een veel grootere macht heeft gekregen. Verder het feit dat men reeds zoo veel volksscholen met Islamitische onderwijzers heeft.

Gunstig is het feit dat de Kapitan van Kandari en meerdere andere hoofden, waaronder vooral de Anakia van Palangga, veel sympathieker staan tegenover ons. Evenzoo de tegenwoordige fg. Controleur. Verder ook dat ik in Markus²⁰ zoo'n uitstekende Evangelist heb mogen ontvangen en ook onder de andere hulpkrachten er zich tot heel goede Evangelisten ontwikkelen, bv. Ferdinand Sonaroe.

Verder het feit dat de Islam zoo met dwang heeft gewerkt, wat velen in hun hart afkerig heeft gemaakt van den Islam.

Van de scholen verwacht ik heel veel indien we er andere goeroes in kunnen zetten. Ferdinand Sonaroe heeft in zijn schoolje Wawolemo prachtig werk gedaan. Vooral nu ons aantal doopleerlingen vrij snel toeneemt tracht ik op meerdere plaatsen tot oprichting van een schoolje te komen. Ik begin echter met eenvoudige gebouwtje en leg er den nadruk op bij den goeroe dat Evangelisatie No 1 is en het schoolonderwijs No. 2. Hoewel de Lakische goeroes voor het Evangelisatiewerk veel beter zijn dan de Menadoneesche, meen ik toch dat we in Kandari de laatsten nog niet kunnen missen. Zij moeten nog tegenover de Volksscholen de naam van onze zendingsscholen ophouden. Voor Lakische onderwijzers hebben de beter ontwikkelde hoofden nog weinig respect. Door hen steeds weer te spreken over het Evangelisatiewerk en hen te wijzen op het vele dat de eenvoudige Lakiërs doen, hoop ik dat ze zich ook zullen verbeteren. Indien niet, dan acht ik het gewenscht hen tijdens hun verlof te ontslaan. De ziekenbehandeling acht ik vooral noodig voor de gedoopten en doopleerlingen om hen van hun eigen medicijnmannen en -vrouwen vandaan te houden. Hen geen medicijnen verstrekken is hen dwingen weer hulp te zoeken bij het heidendom. Verder acht ik het in mijn ressort voor het Evangelisatiewerk van weinig beteekenis en heb ik het ook niet meer noodig om aanraking te krijgen met de menschen, zooals een paar jaar geleden. Wel acht ik het van beteekenis als uiting van Chr. naastenliefde en bij enkele hoofden heb ik gemerkt dat ik hun vriendschap won door hulp verstrekt in ziekte.

[E. Welke perspectieven ziet ge in uw arbeid?]

e. Ik meen dat, menschelijk gesproken, de groei van ons werk in Kandari afhankelijk zal zijn van den ijver en toewijding waarmede wij (d.w.z. al de hulpkrachten hierbij inbegrepen) werken en van het aantal

²⁰ Marcus Sembahjang.

menschen dat in dezen arbeid meewerkt. Wanneer wij met voldoende krachten, zij het nog zulke eenvoudige, konden werken en dadelijk de gelegenheden benutten en de open deuren binnengaan dan geloof ik dat binnen afzienbaren tijd een groot deel van het volk en ook een deel van de Anakia's Christenen zouden zijn. Vooral in de Districten Oewapai, Lamboeia, Konawe, Tongaoena, Pondidaha en Palangga hebben we prachtige kansen. In de tot Ranomeeto behorende Districten is de vijandschap van de Anakia's nog steeds een belemmering. Toch verwacht ik ook veel van het District Konda en ook van het District Sampara heb ik nu meerdere verwachting voor de eerstvolgende jaren, daar een van de beste Isl. goeroes van dat district nu dooponderwijs ontvangt en zijn best doet ook anderen voor het Evangelie te winnen. In het District LaSolo zijn ook zeer zeker goede kansen, doch wij hebben te weinig mensen om er te werken. Zoo is het eveneens met de andere verafgelegen districten. Er zijn wel Christenen hier en daar verspreid, doch ze zijn vrijwel aan hun lot overgelaten. Het Districtshoofd van Andoolo is wel een der grootste vijanden van ons werk en in zijn District hebben we tot nu toe weinig bereikt.

[F. In welk opzicht meent ge, dat een nauwere samenwerking met de collega's van het eigen terrein (of daarbuiten) vruchtbaar zou zijn?]

Ik meen dat er inderdaad een veel betere en vruchtbare samenwerking zou kunnen zijn tusschen de ressorten van hetzelfde taalgebied. (Mekongga en Lakisch reken ik dan tot één taalgebied).

Indertijd drong ik om die reden aan op het bewerken van de bijbelsche verhalen en een leidraad voor godsdienstonderwijs, vooral ten behoeve van de Goeroes. Ik vind het ontzettend jammer dat Br. Gouweloos daarmee nog niet klaar is. Voor wat hij reeds klaar kreeg ben zeer dankbaar, doch hoeveel zou het op het oogenblik mijn werk vergemakkelijken, indien het reeds geheel klaar was. Ik meen dat hier ook aan onze kant schuld is. We hebben niet die medewerking gegeven, die aanvankelijk beloofd werd. Ook heeft hij nooit de reeds door Goeroe Wageij bewerkte handleiding voor bijbelsche geschiedenis²¹ ontvangen, wat toch zeer waarschijnlijk zijn taak verlicht zou hebben.

Zoo zouden we ook meer eenheid kunnen brengen in de huwelijksluiting, huwelijksvragen, doopvragen, begrafenissen enz. Ook allerlei formules (doopformule, inzegningsformule bij huwelijk en zeer zeker de 10 Geboden, Onze vader, 12 Artikelen, moeten een gelijklopende tekst hebben. Vooral omdat men hier zooveel aan een bepaalde formuleering hecht.

We zouden ons daarmee ook tijd en moeite kunnen sparen, daar de een dan profijt kon trekken van den ander zijn werk. Bovenal zou er meer eenheid komen in ons werk, wat toch noodzakelijk is.

[G. Hebt ge misschien bijzondere wenschen voor Uw ressort?]

g. Als bijzondere wensch voor mijn ressort heb ik een tweede klasschool of vervolgschool in Lamboeia. Nu gaan de leerlingen met een tammat van onze scholen naar de 2de klas scholen te Kandari en Wawotobi, en vallen daar meteen in handen van den Imam, zijn in ieder geval aan onzen invloed onttrokken. Indien ik nu echter nog een paar nieuwe scholen kan oprichten hoop ik met succes een 2de klasschool of vervolgschool voor Lamboeia te kunnen aanvragen.

23. N.A.C. Slotemaker de Bruïne aan de conferentie van zendelingen van Z.O. Celebes, weltevreden 15 augustus 1930, ARvdZ 112/34/15.

Gaarne bericht ik U de goede ontvangst van de notulen Uwer conferentie (24 Juli 1930) met begeleidend schrijven van den Heer Storm dd. 26 Juli. Ik las een on ander met veel belangstelling, niet het minst de

²¹ Bedoeld is de *Handleiding bij het Godsdienstonderwijs*, die Albert Kruyt in Poso had samengesteld.

persoonlijke beschouwingen over methode en perspectief van Uw arbeid. Ik maak naar aanleiding van de notulen de volgende opmerkingen.

1. Met ingenomenheid zag ik, dat Uw conferentie voorloopig wil deelnemen aan den Localen Zendingsraad te Makassar. Ik geef U echter in overweging om ook Uw bestuursplaats voor Uw conferentie te vorderen, daar anders dit bestuur te eenzijdig georiënteerd is. Dit kan te gemakkelijker, daar de reeds gehouden vergadering een voorloopige was en de definitieve oprichtingsvergadering nog moet worden gehouden.

2. Ten aanzien van de Roomsche actie meen ik, dat de eenige goede houding voor U is rustig door te gaan met Uw arbeid en op Uw hoede te zijn tegen het verkrijgen van strategische punten door de kwestie op Uw terrein.

3. Ik krijg den indruk, dat U behoefte zult krijgen aan onderwijzers net een normaalschooldiploma en geef U in overweging terzake overleg te plegen met den Directeur van Koeranga (Minahassa), den Heer J. Mulder over de mogelijk daarheen eenige Uwer menschen ter opleiding te zenden. Althans, indien U de Minahassa niet een ongeschikte omgeving voor hen acht.

24. Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendingsvereniging aan de Conferentie van Zendingen op Zuid-Oost-Celebes te Taobonto, 12 november 1930, ARvdZ 112/34/15.

Het spijt ons dat de Notulen van Uw vergadering op 26 Juli en die reeds den 8en September in ons bezit waren, niet eerder behandeling hebben kunnen vinden dan in onze D. B. vergadering van 1 November.

Hoezeer wij zelf ook het belang inzien van een snellere beantwoording toch was ons dit helaas niet mogelijk en wij troosten ons met de overweging, dat er geen urgente zaken zijn besproken die snellere afdoening beslist eischen, trouwens wij wouden in dat geval waarschijnlijk op dergelijke punten U een voorloopige beslissing hebben gemeld. Nu dat niet noodig was willen wij hierbij U ons antwoord doen toekomen daarbij de overzichtelijk gestelde Notulen, waarvoor wij den Secretaris een speciaal woord van dank brengen, op den voet volgend.

I. Uw besluit tot voorloopige aansluiting bij den Localen Zendingsraad te Makassar heeft onze goedkeuring. Wij zijn er ook hier van overtuigd, dat de Prot. Zending in Nederlandsch Indië geplaatst tegenover de groote complexen van den Islam eenerzijds en de Roomsche Katholieke Missie anderzijds, moet trachten te geraken tot een organisatie, die de schaduwzijden van haar verdeeldheid zooveel mogelijk wegneemt. Wij zien in de Locale Zendingsraden, als grondslag voor opbouw van den Centralen Zendingsraad van geheel Indië, daartoe ook een middel en als wij dat einddoel in het oog houden moeten wij het bezwaar van meerdere vergaderingen en meerdere kosten op den koop toenemen. Die meerdere vergaderingen zullen voor U trouwens geen direct bezwaar zijn, want het komt ons voor dat voor degenen uit Uw midden, die geroepen zullen zijn deze vergaderingen mee te maken, een dergelijke aanraking met menschen van andere Zendingsterreinen ook een geestelijke opfrissing kan zijn. Intusschen is ons ook nog niet alles duidelijk. Zoo weten wij b. v. niet of de indeeling van de Locale Zendingsraden samenvalt met de Bestuurlijke indeeling, en dus of het ressort Malili waarvan het Zendingsterrein Midden-Celebes [deel uitmaakt], ook bij Makassar hoort. Wij meenen n. l. te weten, dat ook de Heer Ritsema een uitnoodiging had gelijk Gij.

Hierbij antwoorden wij tevens op een vraag, die bij U gerezen was ten aanzien van Bolaang Mongondou. Wanneer er behalve in Makassar ook te Menado een locale Zendingsraad wordt gesticht, zal Bolaang Mongondou zeker daaronder behooren. Zooals gezegd keuren wij Uw besluit goed, waarmede ook gezegd is, dat Gij de onkosten verbonden aan de vergaderingen ten laste van de Zendingskas moogt brengen. Zuinigheid behoeven wij aan eventueele afgevaardigden niet aan te bevelen.

II. De begrotingen hebben wij voorloopig vastgesteld, maar zullen U in een apart schrijven worden toegezonden. Het schrijven van Br. Schuurmans ter begeleiding van zijn begrooting heeft onze volle aandacht gehad.

III. Wordt beantwoord beneden bij VI.

IV. Uw besluit ten aanzien van het wederom in het leven roepen van een goeroe-conferentie schijnt ons wijs. Ook op andere zendingsterreinen, naar wij meenen met name in Mori, wordt de invloed der Minahassische goeroes op hun inheemsche collega's ook niet altijd evenzeer toegejuicht en vooral waar Gij over de Minahassers dikwijls weinig tevreden waart en uw eerste inheemsche goeroes nog jong zijn en uit den aard der zaak gemakkelijk zullen opzien tegen de meer wereldwijze Minahassers, schijnt het ons uit opvoedkundig oogpunt aanbevelenswaardig, deze conferenties, nu zij eenmaal zijn opgeheven, maar niet dadelijk weer te beginnen.

Hetgeen over Roomsche actie is besproken heeft ook zeer onze aandacht gehad. Br. Schuurmans heeft enerzijds misschien wel gelijk dat dergelijke oppervlakkige bezoeken geen dadelijke uitwerking van beteekenis zullen hebben, maar toch kunnen zij bij wijze van verkenning van het terrein van invloed zijn op de toekomst. De ervaring leert wel dat er niet veel tegen is te doen, vooral wanneer een bezoekende pastoor wordt meegenomen door een ander als wiens gast hij zich kan aandienen. Maar het is toch goed het Zendingsconsulaat van deze dingen op de hoogte te houden. Ook dat zal natuurlijk dergelijke bezoeken wanneer zij niet met ongeoorloofde practijken als doop en dergelijke gepaard gaan, kunnen verhinderen, maar net is toch goed dat men op het Zendingsconsulaat gegevens heeft ten aanzien van de blijkbaar in den geheelen archipel oplevende Roomsche actie.

V. Ten aanzien van dit punt zijn de bijlagen natuurlijk belangrijker dan de notulen zelf en deze bijlagen hebben wij met buitengewone belangstelling gelezen. Zij zijn ook daarom voor ons archief van zoo groote waarde omdat ze ons authentieke berichten brengen aangaande het begin van den zendingsarbeid. Bij het nauwkeurig doorlezen heeft het ons getroffen, dat er een paar typische punten van overeenstemming zijn in deze drie stukken.

Ieder Uwer heeft dat aanvankelijk gemeend te moeten zoeken in een krachtig offensief tegen de Mohammedanen, maar is daarvan teruggekomen en heeft ook deze Mohammedanen leeren zien als zendingsobjecten. Bovendien heeft Br. Schuurmans ook de geheele tactiek van bestrijding gewijzigd. Wij juichen deze verandering van beschouwing zeer toe en zijn van meening dat zij ook samenhangt met het sterk uitgroeien der Christen-groep. Wij voorzien dat naar mate deze uitgroei in de toekomst aanhoudt het minder moeilijk zal worden dan het nu nog is om meer in positieven zin dan in negatieven zijn op de Mohammedanen in te werken.

Een tweede punt van overeenkomst is de sterkere nadruk, dien Gij op Evangelisatie gaat leggen in vergelijking met schoolarbeid. Ten aanzien hiervan juichen wij het toe dat Gij tusschen deze twee geen tegenstelling schept. De geschiedenis van een ander zendingsveld – wij hebben hier Deli op het oog – toont hoeveel moeilijkheden de Zending zichzelf berokkent, wanneer zij de school geheel loslaat en het enkel in Evangelisatie zoekt. Zij geeft daardoor een gebied prijs, dat zij in haar werk nooit geheel kan missen, maar de school alleen is zeker ook onvoldoende en de ontwikkeling der dingen zelf brengt er U toe aan de Evangelisatie veel aandacht te wijden. Wij zijn blij, dat Gij allen in deze punten één lijn trekt, zoodat de eenheid van methode gehandhaafd blijft.

In het stuk van Br. Storm trof ons een speciale uitdrukking, nl. waar hij in het begin spreekt over den langzamen groei van het werk. Wij zijn van meening, dat men daarvan, in vergelijking met andere Zendingsterreinen, niet spreken kan en schrijver dezes gebruikt op Zendingssamenkomsten juist Zuid-Oost-Celebes, als zijnde het jongste terrein der Nederlandsche Zending als voorbeeld van grooten voorspoed. Wanneer Gij bedenkt, dat het in Posso zelfs bij den arbeid van menschen als Br. Kruyt en Adriani 17 jaar geduurd heeft voordat de eerstelingen werden gedoopt, dan kunt Gij, gezien de resultaten van Uw arbeidsveld na geen 17 jaar arbeid zeker niet als langzamen groei qualificeeren, en dan nemen wij hier nog als vergelijking een terrein, dat op zichzelf al een snelle ontwikkeling heeft gehad, wanneer men het vergelijkt met arbeid van ouderen datum zooals b. v. op Nieuw-Guinea.

Uit het stuk van Br. v. d. Klift treft ons de uitdrukking over Uw 14- daagsche briefwisseling. Dergelijke kleine trekken geven ons een tot zooveel blijdschap aanleiding gevend beeld van Uw onderlinge samenwer-

king al zeggen wij daarmede niet dat Br. Schuurmans geen gelijk heeft met op zoo mogelijk nog meer samenwerking aan te dringen.

VI. Tegen de voorgestelde regeling van het verlof van Br. Schuurmans bestaat onzerzijds geen bewaar. Ook niet tegen de plannen, die hij in verband daarmede heeft.

Dat wij ons met den dank van Br. Storm aan Br. v. d. Klift kunnen vereenigen behoeven wij niet met zooveel woorden te zeggen.

Ook hetgeen gezegd is over een 5en Zendeling voor Zuid-Oost-Celebes hebben wij met aandacht gelezen in verband ook met wat onder III door Br. Schuurmans is opgemerkt. De gedachte om een 5en Zendeling voor Zuid-Oost-Celebes te bestemmen is bij ons in goede aarde gevallen, maar of het mogelijk is hangt natuurlijk af van de vraag of wij op den duur onze begroting met deze uitbreiding zullen kunnen belasten. Een gunstig moment is, dat de totaal-raming der N.Z.V. voor het volgend jaar niet hooger is dan die voor dit jaar en wij overwegen de gedachte om gedurende een paar jaar een bedrag voor een nieuwen post te reserveeren. Intusschen zouden wij als deze 5^e zendeling Arabisch zou moeten leeren deze beslissing eigenlijk reeds nu moeten nemen, tenzij het mogelijk is dien leerling van de tegenwoordige tweede klasse, die speciaal uitgesproken sijmpathie voor Zuid-Oost-Celebes heeft, Arabische lessen te laten geven zonder daarmede van te voren vast te stellen, dat hij beslist voor Zuid-Oost-Celebes bestemd wordt. Wij zullen dit met den Rector der Zendingsschool alsnog overleggen.

Buiten verband met hetgeen in de Notulen gezegd is richten wij hierbij tot U allen het verzoek Uw correspondentie voortaan niet meer naar Rotterdam maar rechtstreeks naar Oegstgeest te richten. Nu zoowel de correspondentie over den arbeid als ook de boekhouding daarheen is overgeplaatst, leidt deze verandering van adresseering tot wegneming van noodelooze vertraging.

25. Notulen der Conferentie van Zendingen op Z.O. Selebes; gehouden op 21 en 22 Januari 1931 te Mowewe, 28 januari 1931, ARvdZ 112/34/15.

Aanwezig de heeren H. v.d. Klift (Voorzitter); G.C. Storm (Secretaris), en J. Schuurmans; de heer M. Gouweloos is met verlof in Holland.

De Voorzitter, de heer H. v. d. Klift, opent de vergadering met gebed en een korte inleiding, daarbij uitgaande van Ps. 126.

Vaststelling der agenda.

I. Ingekomen stukken.

- a. Antwoord Hoofdbestuur op de notulen der vorige conferentie.
- b. Stukken van het Zendingconsulaat en rapport van den zendingconsul over zijn reis op Z.O. Selebes.
- c. Correspondentie tusschen den heer Schuurmans en den predikant van Makassar over Kandari.
- d. Rondschrjven van de Zendingdirectie in zake den finantieelen toestand, gedateerd December 1930.

II. Locale Zendingraad te Makassar.

III. Rekeningen en Jaarrekening over 1930

IV. Rondvraag.

I. Ingekomen stukken.

Antwoord Hoofdbestuur op de notulen der vorige conferentie.

De heer Schuurmans oefent eenige critiek op de vergelijking, die het Hoofdbestuur maakt tusschen een terrein als Z. O. Selebes met Poso. Ons terrein moge zich verheugen in eene goede ontwikkeling van het zendingswerk, eene vergelijking met genoemd terrein komt hem ongeoorloofd voor, omdat men in Poso de toediening van den doop en daarmee de officieele overgang tot het Christendom voortdurend uitstelde. Eene dergelijke

houding was slechts mogelijk op een terrein, waar men zich den tijd tot het dieper inwerken op de menschen kon gunnen. Op ons terrein moeten we vanwege den Islam veel spoediger tot den doop overgaan. Het aantal christenen stijgt hier dus in verhouding sneller dan in Poso, maar is volstrekt geen bewijs, dat men ginds zooveel langer had te worstelen met het heidendom. Omtrent den snellen of minder snellen gang van ontwikkeling zegt dit niets.

De Conferentie stemt dit Br. Schuurmans toe.

Met belangstelling nam de conferentie kennis van hetgeen het Hoofdbestuur schrijft in zake een vijfden zendeling voor ons terrein. Zij acht de houding, die het Hoofdbestuur hiertegenover inneemt, volkomen juist; in het bijzonder het geven van een gewone Java-opleiding aan dezen persoon, zoodat het Hoofdbestuur zich niet nu reeds een vast doel voor oogen stelt met dezen kweekeling: de beslissing van zijne plaatsing valt derhalve na of kort voor het beëindigen van zijn studie-tijd.

De conferentie wenscht echter nogmaals onder de aandacht van het Hoofdbestuur te brengen, dat bij deze quaestie van groot gewicht de moeilijkheid is, die ontstaat bij eventueele vacatures. De vervanging toch bij afwezigheid van de zendingen van Roemia en Sanggona moet bij de huidige situatie plaats hebben door den zendeling van Lamboeia die daardoor gedurende te langen tijd overmatig met werk wordt belast. Op den duur moet hierin, zeker worden voorzien; een vijfde zendingspost zou dit bezwaar opheffen.

b. Ter tafel worden gebracht een tweetal brieven van het Zendingconsulaat, gedateerd 10 November en 17 December 1930 1.1.

Die van den 10-den November handelt over de mogelijkheid van oprichting eener theologische opleidings-school op Java, welk stuk als kennisgeving wordt aangenomen.

Het tweede stuk handelt over eene salarisverhooging voor de onderwijzers der volksscholen met f. 2,50 voor het eerste dienstjaar en eenige daarmee samenhangende veranderingen. Deze kennisgeving werd te laat toegezonden, zoodat hiervan geen gebruik kon worden gemaakt bij het opmaken der begrotingen voor de scholen voor het jaar 1931. Het volgende jaar zal hiermee echter rekening worden gehouden.

b1. *Rapport van den Zendingconsul inzake zijn reis over Z. O. Selebes.*

Naar aanleiding van dit rapport heeft eene gedachtewisseling plaats over mogelijke oprichting van een H.I. School te Kandari. Voor het meer uitgebreid onderwijs zijn de leerlingen, die de volksscholen in het landschap Kandari hebben bezocht, aangewezen op de onderwijsinrichtingen te Makassar, alle neutraal of roomsch. Al zou men te Makassar komen tot de oprichting van eene Christelijke (protestantsche) H.I.S., zoo blijft de moeilijkheid van huisvesting bestaan voor de leerlingen, die deze school zouden bezoeken. Een internaat voor de leerlingen van deze school zou de moeilijkheid niet opheffen, aangezien de jongens den kampong verkiezen boven een verblijf in een internaat, waar zij uiteraard gebonden zijn aan allerlei voorschriften en ordebevestigingen. Het verblijf in den kampong is niet gewenscht wegens de aanraking met den Islam en andere invloeden, die niet hun karakter ten goede komen doch eerder bederven.

De Gouverneur acht een H.I.S. te Kandari niet noodig; daarom zou de heer Schuurmans het zeer toejuichen indien de 2-de klasseschool te Wawotobi, thans een neutrale onderwijsinrichting door de zending kon worden overgenomen, of – als tweede mogelijkheid – de N.Z.V. zou overgaan tot de oprichting van een standaard-school (2-de klasse school) in Lamboeia.

Overleg in dezen met de bevolking van Wawotobi en omgeving acht de heer Schuurmans niet aan te bevelen; wel zal hij het plaatselijk bestuur te Kandari polsen over de eerste, boven genoemde mogelijkheid.

De heer v.d. Klift zal – te Makassar zijnde – met den Gouverneur nogmaals overleggen.

b2. *Overname ziekenhuis te Kandari.*

Hetgeen door den heer zendingconsul in zijn rapport gezegd wordt in verband met eene bespreking met den Gouverneur van Selebes behoeft door de Conferentie niet te worden onderstreept. Het daar geschrevene

spreekt voor zich zelf. De Conferentie acht het aanbod van den Gouverneur prachtig, aangezien zij daardoor het geheele medische werk in Kolaka en Kandari in handen zou krijgen.

Om allerlei redenen is dit van het grootste belang: er wordt gewezen op de roomsche actie, op de actie van den Islam, over eenige jaren ongetwijfeld zich organiseerend in Mohammadia-afdeelingen, die nu reeds worden opgericht in verschillende plaatsen van Zuid-Selebes tusschen Makassar en Palopo. De vraag is slecht of een geneesheer zich beschikbaar wil stellen.

Gezien dezen stand van zaken verzoekt de conferentie het Hoofdbestuur deze zaak wel zeer ernstig te willen overwegen en zijn gevoelens aan de conferentie van zendelingen te willen mededeelen. De conferentie wil niet verheelen dat eenige onkosten aan deze quaestie verbonden zijn, doch acht de zaak van te groot belang dan dat deze prachtige kans verloren zou mogen gaan.

c. Correspondentie van den heer Schuurmans met den predikant van Makassar over de Maleisch-sprekende christen gemeente te Kandari.

De gemeente te Kandari telt ongeveer 70 zielen, welke thans eenige leiding ontvangen van een paar onderofficieren van het detachement te Kandari. Over eenige maanden zullen deze onderofficieren worden overgeplaatst en zal aan de kleine gemeente deze leiding derhalve worden ontnomen. De heer Schuurmans zelf heeft veel te veel werk, dan dat hij zich geregeld met deze gemeente, behoorende tot de Indische Kerk, zou kunnen inlaten. Daarom stelde hij zich in verbinding met den predikant van Makassar en bracht ter zijner kennis het volgende:

1. het gevaar dat vooral in deze kustplaats dreigt van Roomsche zijde.
 2. het feit van overplaatsing van bovenvermelde onderofficieren.
 3. gebrek aan tijd om zelf leiding te kunnen geven.
 4. de ijver der gemeente, die wil trachten zelf een kerkje te bouwen, waar zij geregeld godsdienstoefening zal kunnen houden.
 5. het onvermogen der Maleische gemeente om zelf geheel een voorganger alsmede het kerkje te bekostigen.
- Weshalve de heer Schuurmans aan den predikant van Makassar de vraag stelt, of de Indische niet vermog iets te doen voor de gemeente.

Ds. van Binsbergen antwoordt, dat door hem een subsidie werd aangevraagd voor verschillende goeroe djoemaat der Ind. Kerk. Deze steun kan echter lang op zich laten wachten, waarom Ds. van Binsbergen voorstelt een dadelijken steun te verleenen uit een fonds te Makassar, welke steun dan via den heer Schuurmans aan bedoelde gemeente zal worden. Elke maand stelt Ds. v. Binsbergen f. 20,- beschikbaar, terwijl voor den bouw van een kerkje f. 200,- wordt toegezegd zoodra de bouw is aangevangen. Meer kan vanuit Makassar niet worden gedaan. De f. 20,- is bedoeld als bijdrage in het tractement van den goeroe djoemaat.

De heer Schuurmans wijst op de beteekenis van onze medewerking voor het zendingswerk. De goeroe djoemaat heeft te Kandari uiteraard tijd over, doch zou verder zendingswerk kunnen verrichten onder de To Laki, die te Kandari en onmiddellijke omgeving wonen. Hij stelt derhalve aan de conferentie voor het Hoofdbestuur te verzoeken finantieelen steun te mogen verleenen aan den daar te benoemen goeroe djoemaat. Op het oog heeft hij den onderwijzer Torindatu van Oewe-Pae, dien hij reeds polste over een nieuwen werkkring.

De conferentie stelt de vraag, hoeveel deze steun zou moeten bedragen, waarvoor de heer Schuurmans meent dat een bedrag van f. 35,- p.m. voldoende is. De Indische Kerk betaalt dus f. 20,-, de gemeente Kandari zelf f. 5,- en de N.Z.V. f. 35,- p.m. als aanvulling tractement en voor huishuur. Gesteld dat Torindatu zelf voor dit werk gevoelt, zoo zal hij het tractement moeten behouden dat hij tot nu toe als onderwijzer geniet. De bijdrage der zending wordt dus f. 420,- p. jaar, waarvoor de goeroe djoemaat dan ook ten deele zendingswerk heeft te verrichten.

De conferentie acht dit voorstel zeer aannemelijk en besluit de aangelegenheid aan het Hoofdbestuur voor te leggen. Tevens aandringerende op snelle behandeling der zaak, waarom zij bij dezen het Hoofdbestuur vriendelijk verzoekt haar telegrafisch van antwoord te dienen.

Ten overvloede zij hier aan toegevoegd, dat ook het hoofd van plaatselijk bestuur te Kandari zich zeer voor de zaak interesseert en alle medewerking heeft toegezegd bij doorgaan der plannen.

d. Rondschrijven Zendingdirectie als kennisgeving aangenomen.

II. *Locale Zendingsraad te Makassar.*

De toestemming van het hoofdbestuur inzake toetreding tot den zendingsraad stelt de vraag van afvaardiging naar dezen raad aan de orde. Voorgesteld wordt den heer Storm te benoemen voor den tijd van 3 jaar als vertegenwoordiger van Z.O. Selebes en den heer v. d. Klift als diens vervanger bij eventueele verhindering. Beiden nemen de benoeming aan.

Aangezien de heer v.d. Klift zich van 18 tot 22 Maart a.s. te Makassar bevindt tot welke plaats hij Mevrouw v.d. Klift uitgeleide doet bij haar vertrek naar Holland, zal nog gepoogd worden de oprichtingsvergadering te doen samen vallen met dit verblijf om dubbele onkosten te voorkomen. De secretaris zal hierover nog in correspondentie treden met Ds. Bikker.

III. *Jaarrekeningen en rekeningen.*

Deze worden nagezien en doorgezonden naar het Hoofdbestuur. De jaarrekeningen zelf zullen door iederen zendeling persoonlijk doorgezonden worden.

IV. *Rondvraag.*

a. De heer Storm brengt een paar vragen van ondergeschikt belang ter tafel. In zijn ressort werd hij voor de vraag gesteld of zijn onderwijzers, christenen, een songko zouden mogen dragen dan wel niet. Door de bevolking toch wordt dit langzamerhand aangemerkt als een teeken van den Islam. De onderwijzers meenen – en terecht – dat dit onjuist is. De heer Storm stond dan ook het dragen van den songko aan zijn onderwijzers toe. Een mode-quaestie moet niet tot een godsdienstquaestie worden gemaakt.

De heer Storm voelde door deze toestemming echter te komen in eene eigenaardige verhouding tot de opleidingsschool Mowewe, waar de leider, de heer Van der Klift, het dragen van den songko verbiedt uit het oogpunt van uniformiteit in kleeding, welk standpunt door de conferentie in zijn geheeld wordt gedeeld. Met de leerlingen dezer opleidingsschool zal dan ook de songko-dracht worden besproken en hun worden uitgelegd den maatregel van uniformiteit, die in dit verbod van den leider schuilt.

b. *Ferdinand Bawea Rahia, onderwijzer te Taoebonto.*

Deze jonge onderwijzer met goeden aanleg en ijver verzocht aan den heer Storm steun om zich verder te ontwikkelen. De heer Storm wil daarop gaarne ingaan en stelde zich reeds in verbinding met de normaalschool te Bandoeng, van welke inrichting door hem nog geen antwoord werd ontvangen.

De conferentie is van oordeel dat door den heer Storm moet worden meegewerkt in dezen en zou het toejuichen als de genoemde onderwijzer geplaatst werd te Bandoeng. Voorloopig moet worden gewacht op bericht, doch voorloopig keurt de conferentie de plannen en stappen, voor dezen onderwijzer gedaan, goed.

c. *Opleiding moerids.*

In Roembia zijn waarschijnlijk weer een viertal leerlingen der school geschikt voor de opleiding tot onderwijzer. De heer v.d. Klift heeft geen bezwaar hen op te nemen, als zij het admissie-examen met goed gevolg hebben afgelegd.

Slechts blijft de finantieele queastie. De heer Storm heeft een batig saldo in zijn ressortskas, verzuimde moerids te plaatsen op de begrooting, doch meent dat de onkosten voor deze moerids kunnen worden

bestreden uit bedoeld batig saldo. De conferentie meent met den heer Storm dat geen bezwaar zal worden gemaakt dit batig saldo hiervoor aan te wenden, doch vraagt nog officieele toestemming van het Hoofdbestuur. Tot deze toestemming officieel wordt gegeven, staat de conferentie toe deze jongelui voorloopig als moerid aan te nemen. Kosten voor 4 moerids f. 25,- p.m. gedurende 5 maanden.

d. Doopboek volgens ontwerp van den heer Gouweloos.

Besproken wordt een ontwerp door den heer Gouweloos gemaakt. De vraag wordt overwogen, of het niet eenvoudiger is een kaartsijsteem in te voeren, wat echter naar de meening der conferentie bij het opmaken van statistieken moeilijkheden biedt.

Besloten wordt een vijftal doopboeken te laten drukken volgens het boven vermelde ontwerp, waarin kleine wijzigingen worden aangebracht.

e. Auto Lamboeia

Met den heer Gouweloos voerde Schuurmans briefwisseling over den aankoop van een nieuwe auto voor de post Lamboeia. Momenteel acht de heer Schuurmans zich niet gerechtigd zijn oude auto af te keuren. Allerlei onderdeelen werden door hem vernieuwd, zoodat de auto weer behoorlijk dienst kan doen.

Echter blijft het feit bestaan, dat te eeniger tijd de auto moet worden afgekeurd wegens het gevaar dat verbonden is aan het gebruik van een slecht voertuig. De heer Schuurmans verzoekt daarom in dit geval de auto te doen afkeuren door de conferentie.

Hiervoor voelen de andere leden niets, aangezien zij niet bevoegd zijn tot oordeelen over een auto die nooit door hen wordt gebruikt. Wel zijn zij bereid aan de afkeuring van het voertuig hun bekrachtiging te verleen, mits daarmee geenerlei verantwoordelijkheid op hen worde gelegd.

De heer Schuurmans stelt de mogelijkheid aan de orde, dat de auto in 1931 moet worden afgekeurd, zoo niet door hem dan door den heer Gouweloos. In dat geval moet een nieuwe worden aangeschaft, wil het werk in de ressorten Kandari en Sanggona behoorlijk worden verricht. Een nieuwe auto wordt echter niet op de begrooting van 1931 geplaatst. Echter is een groot batig saldo aanwezig in de ressortskas van Sanggona. De conferentie verzoekt derhalve het Hoofdbestuur dit saldo te mogen gebruiken voor den aankoop van een anderen auto, indien in het jaar 1931 zou moeten worden besloten tot afkeuring van de oude ford.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de vergadering met gebed gesloten, terwijl des avonds het Heilig Avondmaal werd bediend door den heer Schuurmans.

26. Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendingsvereniging aan de Conferentie van Zendelingen, op Zuid-Oost-Celebes, 4 mei 1931, ARvdZ 112/34/15.

Het verheugt ons, dat wij korten tijd na de ontvangst van de Notulen Uwer vergadering in staat waren, deze in onze vergadering van 2 Mei tot een punt van overweging te maken, zoodat wij U na niet te langen tijd daarop antwoord kunnen zenden, hetgeen wij bij dezen doen. Daarbij willen wij in het bijzonder den secretaris danken voor de duidelijke en overzichtelijke wijze, waarop hij de Notulen heeft opgesteld, hetgeen de bespreking en beantwoording vergemakkelijkt. Wij zullen ze dan ook op den voet volgen.

Ad Ia. Een enkele opmerking willen wij nog maken over hetgeen Br. Schuurmans gezegd heeft over onze vergelijking van Uw arbeidsveld met Posso, met welk oordeel de Conferentie instemde. Wij gaan nog even op deze zaak in niet om gelijk te hebben, maar om de gedachtewisseling over deze niet-zakelijke aangelegenheid – want helaas loopt de beantwoording maar al te dikwijls alleen over zakelijke dingen – niet onzerzijds zonder meer af te breken. Gedeeltelijk kunnen wij het met de gemaakte opmerking eens zijn, n.l. in zooverre er op Uw terrein vanwege den Islam veel spoediger tot den Doop wordt overgegaan. Maar dat men – en daarmee zullen toch de Zendelingen bedoeld zijn – in Posso den Doop en daarmee de officieele overgang tot het Christendom uitstelde is voor zoover ons bekend niet Juist. De eerste bladzijde van Ph.H.C. Hofman's

“Onze eerstelingen onder de Possanen” toont het duidelijk. Wij schrijven daar slechts dit van af: “Met groote blijdschap schreef ik in mijn dagboek: Kerstdag 1909 Eerste toediening van den H. Doop aan 167 Possanen, onder hen zijn 63 kinderen. Wij hadden het verleden jaar niet durven hopen. Toen schreef ik nog aan de vrienden: Zoover ik kan oordeelen kabbelt het zieleleven van onze Toradja’s kalmpjes en schijnbaar onbewogen in zijn oude bedding voort”. De door ons onderstreepte zin zegt duidelijk, dat niet de zendelingen, maar de Toradja’s zelf den overgang uitstelden.

En daarom ging het in onze vergelijking in het desbetreffend antwoord op Uw Notulen. Bij U zijn er zooveel eerder menschen geweest, die gezind en bereid waren tot den overgang. En daarom meenen wij terecht van sneller groei te hebben gesproken.

Ten aanzien van den eventueelen vijfden Zendeling blijven wij diligent. Dat wij hem Arabisch wilden laten leeren, wilde nog niet zeggen, dat hij de gewone Java-opleiding zou krijgen.

Bovendien heeft ons overleg met den Rector ons duidelijk gemaakt, dat de betreffende leerling der 2e klas, op wien wij in ons vorig antwoord doelden, al niet voor het leeren van Arabisch aangewezen kan worden. Daar deze klas binnen weinige weken examen zal doen en daarna de toewijzing aan de verschillende Corporaties en dus aan de arbeidsterreinen zal plaats hebben, zullen wij dan tevens voor een, zij het nog eenigszins voorloopige beslissing gesteld worden. Met de behoeften van Uw terrein, ook nog weer in onze laatste H.B. vergadering door Br. Gouweloos, die juist vandaag weer vertrekt, onderstreept, zullen wij zooveel eenigszins mogelijk rekening houden.

Ad Ib. Hetgeen U door het Zendingsconsulaat geschreven is dd. 24 Febr. 1931 No. 426 over de salarisverhooging der volksonderwijzers behoeven wij zeker niet nader in Uw overweging aan te bevelen.

Aangaande overname van de 2e klasse-school te Wawotobi of oprichting van een dergelijke school te Lamboeia wachten wij Uw nadere berichten af. Mogen wij erop aandringen, dat zij eventueel gepaard gaan met een begroting van daarvoor te verwachten kosten?

De opgeworpen mogelijkheid van overname van het ziekenhuis te Kandari is natuurlijk zeer belangrijk en zij lokt ons ook zeer aan. Toen zult ook Gij niet uit het oog hebben verloren, dat de besprekingen een zeer voorloopig karakter hebben gedragen. Er blijven bovendien nog enkele onzekere punten. Zoo ten eerste dit, dat de ervaring elders opgedaan leert, dat plaatselijke of gewestelijke bestuursambtenaren somtijds zeer tegemoetkomend zijn met dergelijke aanbiedingen, maar dat die door het Centrale lichaam der D.V.G. te Batavia dikwijls niet goedgekeurd worden. Daarom is het zonder twijfel ook een voordeel als de subsidieering door het Landschap zou geschieden, want dan heeft de Gouverneur meer zeggenschap, zooals ook de Zendingsconsul ons reeds geschreven heeft. En vooral als dan, zooals het reisrapport zegt alle kosten door subsidie worden gedekt, is dit voordeel nog grooter. Toch rijzen er ook hier vragen. Zoo bijv. deze of onder deze subsidie, ook valt de overtochtssubsidie voor den eventueelen arts. En zoo ja, of de Kas van het Landschap deze en ook de verdere subsidie kan dragen. Want anders – ook daarvoor is elders ervaring aanwezig – brengt de toekomst toch vele moeilijkheden. Eer wij met ernst een arts gaan zoeken, zullen deze vragen een antwoord moeten hebben gekregen en wij ontvangen dus gaarne zoo spoedig mogelijk bericht over eventueele besprekingen van Uw Voorzitter daarover met den Gouverneur. Dan blijft voorts natuurlijk nog de reeds door den Heer Caron te berde gebrachte moeilijkheid van het vinden van een arts. Inderdaad laten artsen voor de buitengewesten zich nog heel moeilijk vinden. Het antwoord van den door Uw Voorzitter gepolsten arts wachten wij dan ook niet zonder eenige spanning af, maar Gij begrijpt, dat het om de hier genoemde nog aanwezige vragen voor ons momenteel niet mogelijk is, ons reeds officieel met hem in verbinding te stellen. De officieuze poging van den Voorzitter is voorshands het eenige, dat er te doen is. Wel zou het ons een vreugde zijn als hij zich werkelijk bereid verklaarde.

Ad Ic. Zooals Gij reeds gemerkt hebben wij deze zaak in gunstige overweging genomen en daarvan telegrafisch bericht gezonden. Vooral bij het aanstaande verlof van Br. Schuurmans kan het van te meer beteekenis zijn als deze goeroe ook in de omgeving nog eenig zendingswerk kan doen. Wel is er natuurlijk voor dezen post niet geraamd, maar wij zullen trachten het uit den post onvoorzien te dekken.

Ad IVa. De opmerking, welke wij hierbij willen maken is deze, dat wij gaarne met nadruk de woorden onderstrepen: Een mode-queastie moet niet tot een godsdienstquaestie worden gemaakt. Wij juichen dus ook toe, dat de zaak met de leerlingen der opleidingsschool wordt besproken. Laat ons er toch voor waken, dat wij niet den indruk wekken alsof het dragen van dat kleedingstuk iets met het Christendom te maken zou hebben.

Ad IVc. Wij stemmen er in toe, dat Br . Storm voor den bedoelden tijd het genoemde bedrag besteedt voor vier moerids.

Ad IVd. Het drukken der doopboeken wordt door het zendingsbureau verzorgd.

Ad IVe. Daar wij ook van van meening zijn, dat als de oude auto versleten is er voor den arbeid in het dubbele ressort een andere moet zijn, machtigen wij Br. Schuurmans of Br. Gouweloos een andere aan te schaffen.

Wel moeten wij daarbij een opmerking maken, die ook het ad IVc gezegde betreft over wat Gij een batig saldo noemt. Deze benaming is onjuist en wekt verkeerde gedachten. Batig saldo is geld n.l. een overschot aan inkomsten boven uitgaven. Maar wat Gij zoo noemt is alleen het verschil van werkelijke en geraamde uitgaven en dus geen geld, hoogstens een factor, die ten slotte de eindrekening gunstiger maakt, wanneer er in de andere ressorten geen overschrijding der raming heeft plaats gehad, en het zou dus alleen gelds-waarde hebben, wanneer werkelijk de inkomsten hier het totale geraamde bedrag aan uitgaven dekten wat over 1930 helaas niet het geval is geweest. Dit verschil tusschen Uwe en onze opvatting heeft niet slechts louter theoretische beteekenis, maar ook practische. Want een voordeelig verschil tusschen geraamde en werkelijke uitgaven batig saldo te noemen, berust op de gedachte, dat het totaal der geraamde uitgaven zou kunnen worden uitgegeven, terwijl de raming natuurlijk alleen een maximum grens aanwijst waar men niet boven mag gaan, maar liefst zoo mogelijk beneden moet blijven. Een batig saldo is er dus niet. Overschot van inkomsten zou trouwens door tekorten van vorige jaren onmiddellijk verslonden worden. Maar toch meenen wij dat de auto noodig is. – – –

27. Notulen der Conferentie van zendelingen, gehouden te Lamboeia op 1 en 2 Juli 1931, ARvdZ 112/34/15

De Voorzitter opent de vergadering en spreekt een inleidend woord naar aanleiding van Johannes 21 : 1-7a.

II. Agenda wordt opgesteld, waarop voorkomen:

a. Ingekomen stukken:

1. antwoord van het Hoofdbestuur der N.Z.V. op de notulen der conferentie van 21 en 22 Januari 1931
2. Telegram van het Hoofdbestuur der N.Z.V. inzake plaatsing van een goeroe voor de Maleisehe gemeente te Kandari
5. Correspondentie met het Zendingsconsulaat over de notulen der Januari-Conferentie.
4. Notulen van de Vergadering van den Localen Zendingsraad te Makassar, in April 1931 gehouden.
5. Vragenlijsten door den Localen Zending-raad aangeboden ten einde een enquête in te stellen naar verschillende onderwerpen.
6. Ontwerp-pensioenregeling voor de onderwijzers, door den Localen-zendingsraad ter overweging aangeboden.
7. Schrijven van den Inspecteur van Onderwijs te Makassar ter begeleiding van een schrijven van den Directeur van Onderwijs en Eeredienst over “Voorpraktijk der Onderwijzers”.

III. Bezuiniging.

IV. Nazien der Begrootingen voor het jaar 1932

V. Rondvraag.

Ad II /1. Het antwoord van het Hoofdbestuur op de Notulen der Januari-Conferentie wordt door den Voorzitter gelezen en waar noodig door allen overwogen. Als eerste punt wordt de aandacht der conferentie nogmaals bepaald bij de vestiging van een 5-den Zendeling in het ressort Kandari. Steeds meer wordt de stichting van 5en post als noodzakelijk gevoeld, als dringend noodzakelijk zelf. Belangrijke gedeelten Kandari kunnen niet in bewerking worden genomen, eenvoudig omdat het ressort te uitgestrekt is en gezien de reeds bestaande groei van het werk in Kandari de zendeling van Lamboeia niet meer op zich kan nemen. Met name wordt gewezen op de districten in Noord-Kandari en in de nabijheid van de La-Solorivier, waar de bevolking reeds meermalen contact trachtte te verkrijgen met den heer Schuurmans, die echter onmogelijk nauwere aanraking kan bewerkstelligen. Gezien deze feiten, waarbij gevoegd behoort te worden de invloed van den islam, die uiteraard ook daar zich doet gevoelen, acht de Conferentie het zeer van belang dat de komst van een 5-den Zendeling niet te lang wordt uitgesteld. Hoe eerder hoe beter, en zou zij het zeer op prijs stellen indien de nieuwe post kort na den terugkeer van den heer v/d Klift in 1934 uit Holland zou kunnen worden gesticht.

De Conferentie wenscht er hier nog de aandacht van het Hoofdbestuur op te vestigen dat de kennis van het Arabisch niet als een noodzakelijk vereischte voor den nieuwen zendeling mag worden opgevat. In haar vorige uitspraken werd dit zeker niet bedoeld, doch wel als een voordeel geacht voor den persoon van den zendeling, die hier krachtens zijn werk veel met den Islam in aanraking zal komen. Arabisch *kan* worden gemist, kennis ervan is echter een voordeel bij de uitoefening van het ambtswerk.

Over andere motieven, die ons de komst van een 5-den zendeling-leeraar als noodzakelijk doen gevoelen, als vervanging bij eventueele vacature, behoeft hier niet meer te worden besproken: verwijzing naar vorige notulen is voldoende.

Ad Ila/1 verdient nogmaals ten zeerste de aandacht de overname van het ziekenhuis te Kandari en de vestiging van een zendeling-arts in de plaats van dien naam.

De heer Gouweloos bracht een bezoek bij den Gouverneur van Selebes en Onderhoorigheden en besprak de zaak met Z.H. Edelgestreng.

Deze deelde mede en deed den heer Gouweloos ook toekomen eene schriftelijke verklaring dat bij overname een subsidie zou worden toegekend van f. 12,300. (twaalf duizend en drie honderd gulden). Uit deze subsidie zou dan betaald moeten worden de dokter, verplegers, enz. Naar schatting der conferentie zou eene raming voor het ziekenhuis er ongeveer uitzien als volgt:

Salaris hoofdmantri	f.	660, -
Leerling verplegers	f.	300, -
Medicijnen	f.	21300, -
Auto-kosten	f.	1500, -
Kok plus gratis verstrekking van voedsel	f.	400, -
Tratement zendeling-arts	f.	5300, -
Jaarlijks afschrijven	f.	1140, -
Totaal	f.	12300, —

Tot den arbeid van den Zendeling-arts zou moeten behooren, aldus de heer Gouweloos, de behartiging van het medische werk in Kandari en Kolaka; terwijl deze ook zijn krachten heeft te geven voor de verpleging en behandeling der militairen in Kandari. Hetgeen niet veel te beteekenen heeft waar het slechts een klein detachement geldt.

De cijfering, boven gegeven, doet zien dat voor het tractement van den zendeling-arts waarschijnlijk een te laag cijfer is gegeven; bovendien moeten ook de gebouwen van het ziekenhuis, dokterswoning, het gebouwtje van de polikliniek in Wawotobi uit de genoemde subsidie worden onderhouden.

De conferentie vraagt zich niettemin af of de Zendingsvereniging niet een bedrag gedurende de eerste jaren zou kunnen toestaan voor het medische werk, zeg b.v. f. 5000,-. De kans die zich thans voordoet, komt misschien nooit terug. Met nadruk vestigt de conferentie de aandacht van het Hoofdbestuur op het belangrijke feit dat door de overname van het Kandarische ziekenhuisje het medische werk in Kandari en Kolaka volkomen in handen der Zending zou komen, hetgeen uiteraard van het grootste belang is voor de beteekenis en de plaats der zending alhier.

Omtrent de officieuze correspondentie van den voorzitter met een arts in Holland, konden geen mededeelingen worden gedaan, aangezien de betrokken arts tot nu toe geen antwoord had gezonden.

Na afloop der Conferentie kwam een brief van de Zendingsconsul binnen, handelende over dit onderwerp, waarin de Consul ons in kennis stelde van zijne correspondentie met het Hoofdbestuur der Nederl. Zendings Vereniging over de eventueele overname van het ziekenhuis in Kandari, tevens de conferentie verzoekende geen stappen harerzijds meer te doen in deze materie, doch haar geheel in handen van den Consul te laten. Dienovereenkomstig wordt besloten.

Ad Iia/2. De conferentie betuigt haar dank voor de welwillende toestemming, die het Hoofdbestuur verleende inzake medewerking der N.Z.V. bij de verzorging der Maleisch-sprekende gemeente te Kandari. Besloten wordt tot de aanstelling van den onderwijzer Torindatu als Goeroe Djoema'at te Kandari over te gaan als het juiste moment daartoe is gekomen, en deze aanstelling slechts te doen plaats hebben onder voorwaarde van een proefjaar voor den betrokken goeroe-djoemaat.

Ad Iia/4. De secretaris legt over een korte korrespondentie tusschen hem en Zendingsconsulaat gevoerd over een opmerking van den Consul betreffende de notulen der Januarivergadering. Ale kennisgeving wordt een en ander aan genomen.

Ad Iia/4 en 5. Een en ander werd reeds door den Secretaris aan elk der leden toegezonden. Opmerkingen werden niet gegeven. De bedoelde vragenlijsten zullen door elk der leden afzonderlijk worden beantwoord en aan den Secretaris van den Localen Zendingsraad worden toegezonden.

Ad Iia/6. Ontwerp-pensoenregeling voor de onderwijzers der zendingsscholen wordt voorloopig gedeponeerd. De arbeid op Z.O. Selebes verkeert in een overgangsstadium; leerkrachten uit de bevolking zelve vervangen langzamerhand de Minahassische onderwijzers, welke derhalve overbodig beginnen te worden. Wanneer alle krachten van buiten zullen zijn afgevoerd, acht de conferentie de tijd gekomen om nader hierop terug te komen.

Ad Iia/7. Schrijven van den Inspecteur van Onder en van den Directeur van O. en E. inzake Voorpraktijk der onderwijzers wordt gedeponereerd, als zijnde niet van beteekenis voor de aan de Zandingsscholen verbonden onderwijskrachten.

Ad III. *Bezuinigingsvoorstellen van coll. Schuurmans.*

Deze voorstellen gedaan in verband met het aanvankelijk afvoeren van 2 scholen van de subsidie-aanvragen en eenige andere moeilijkheden, waarin de heer Schuurmans was geraakt met zijn scholen door de bezuinigingsmaatregelen van het Gouvernement, behoeften niet in allen deele te worden nagegaan, aangezien de toestand zich inmiddels wijzigde en weer uitzicht bestaat op uitkeering van subsidie.

Over eenige punten wordt nog gediscussieerd. De heer Storm gevoelt weinig voor de uitkeering van draaggelden en kindergelden aan de onderwijzers, aangezien zijne ervaring is dat deze gelden niet altijd worden aangewend voor het doel, waarvoor ze worden gegeven. De conferentie is tegen volkomen intrekken dezer gelden. Echter gaat zijn accoord met het voorstel van den heer Schuurmans om op en een of andere

wijze de kindergelden te beleggen en op 12-jarigen leeftijd de aldus opgespaarde gelden aan te wenden in het belang van het betrokken kind. Dit wat betreft de Lakische en Moroneense onderwijzers.

Ten aanzien van de Minahassische onderwijskrachten worden de gelden uitbetaald zooals tot dusverre gebruikelijk was. Intrekking der gelden of wijzigingen zullen allicht aanleiding geven tot minder goede verhoudingen tusschen zendelingen en onderwijzers, hetgeen uiteraard zijn terugslag zal doen gevoelen in het werk. Aangezien de Minahassers toch geleidelijk worden ontslagen en vervangen door andere goedkoopere krachten, acht de conferentie het beter de bestaande toestand te handhaven en mettertijd voor de inlandsche onderwijzers een nieuw goeroe-reglement op te stellen.

Schoolgeldheffing en samenhangende quaesties.

De bezuinigingen, boven genoemd, uitgaande van den heer Schuurmans hadden haar oorzaak in het feit dat het Gouvernement overging tot wijzigingen in zake het beheer van de neutrale en bijzondere volksscholen. Onder meer werd door den Assistent-Resident van Boeton en Laiwoei kennis gegeven aan de heeren Schuurmans en Storm, dat de opcenten op de belasting ten behoeve van het onderwijs en de uitkeering uit de landschapskas aan de schoolfondsen van Kandari en Roembia, voorzoover het aangaat de bijzondere gesubsidieerde volksscholen, is gestaakt. Wel werd inmiddels bericht ontvangen van den Gouverneur van Selebes dat thans op alle scholen in het Gouvernement Selebes en Onderhoorigheden schoolgeld moet worden betaald, zoowel op de neutrale als op de bijzondere volksscholen, doch daarmee zijn we nog niet geholpen.

Noch de Schoolbeheerder (zendeling-leeraar), noch het Hoofd der school, dat met de inning van het schoolgeld wordt belast, kunnen ten slotte aansprakelijk worden gesteld voor niet vlotte betaling der schoolgelden of voor volkomen weigering der betrokken ouders om te betalen. De gevolgen die de heffing van schoolgeld met zich zal brengen, zijn niet van te voren vast te stellen. De conferentie vreest echter dat deze maatregel een geduchte klap zal toebrengen aan het onderwijs; zullen de scholen kunnen blijven bestaan? Of zal het aantal leerlingen van dien aard blijven dat de school in aanmerking kan blijven komen voor subsidie? Of zal dit getal zoo zeer dalen dat de school geen subsidie meer zal kunnen ontvangen? Alle vragen, die moeilijk a priori kunnen worden beantwoord; echter vreest de conferentie een sterke daling van het totaal der leerlingen.

Voorloopig ziet de conferentie slechts dezen uitweg, dat ieder schoolbeheerder (zendeling-leeraar) zich wendt tot het hoofd van plaatselijk bestuur, hetzij te Kandari, Kolaka of Boeton met het verzoek medewerking te willen verleen opdat de bevolking toch haar kinderen zal blijven sturen naar de onder hun beheer staande scholen.

Ook deze feiten maken het wenschelijk dat van de Minahassische onderwijzers ontslagen zullen worden, zoodra zij vervangen kunnen worden door Lakiërs en Moronenen.

XV. Nazien der Ramingen voor 1932.

De begrotingen voor 1932 worden nagezien en met eenige wijzigingen goedgekeurd. Hierbij brengt de conferentie het volgende onder de aandacht.

De raming voor de scholen kan nog niet ten volle worden opgegeven, omdat eene nieuwe regeling voor het onderwijs in bewerking is te Makassar. Zoolang van het Gouvernement nog geen kennis is verstrekt van deze nieuwe regeling, kan niemand bepaalde cijfers opnoemen. Waarom deze post op alle begrotingen moet worden opengelaten. Zoodra hieromtrent zekerheid is verkregen, zullen de cijfers zoo spoedig mogelijk aan U worden opgezonden.

Vervolgens zult U opmerken dat van de posten Lamboeia en Sanggona de begrooting die van het jaar 1931 overtreft. Behalve dat elk der begrootingen vergezeld zal zijn van eene toelichting, vestigt de Conferentie Uw aandacht er op dat deze begrootingen onmogelijk beneden of ook zelfs maar gelijk zouden kunnen blijven met die van 1931. De huisbouw in Sanggona is noodzakelijk. Het oude woonhuis moet worden afgekeurd;

in Mowewe is de heer v/d Klift bezig met den bouw, die uiteraard bezwaarlijk halverwege zou kunnen worden gestaakt; in Lamboeia is een kleine bijbouw noodig. Deze voorloopige toelichting moge voldoende zijn ter inleiding bij de begeleidende ophelderingen, die aan elke begrooting afzonderlijk zullen worden toegevoegd.

De begrootingen zullen door iederen zendeling worden toegezonden aan het Hoofdbestuur, ten einde gelegenheid te geven tot het opstellen der begeleidende brieven, hetgeen uiteraard moest wachten tot de besprekingen op onze conferentie achter den rug waren. Met de eerstvolgende gelegenheid gaan deze stukken evenwel in zee.

V. Rondvraag. Nihil.

De Voorzitter spreekt ten slotte een kort woord ten afscheid tot den heer Schuurmans, die met verlof naar Holland vertrekt.

De vergadering wordt met gebed gesloten. des avonds wordt het H. Avondmaal gevierd, waarbij de leiding berustte bij den heer v/d Klift.

28. Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendingsvereniging aan de Conferentie van Zendelingen, op Zuid-Oost-Celebes, 22 september 1931, ARvdZ 112/34/15.

De Notulen van Uw vergadering dd. 1 en 2 Juli, waar Gij allen tegenwoordig waart tusschen de aankomst van Br. Gouweloos en het vertrek van Br. Schuurmans, hebben ons in goede orde bereikt.

Indien ooit, dan is zeker deze keer bij onze beantwoording een op den voet volgen van de aan de orde gestelde punten onnoodig en kunnen wij volstaan met twee aangelegenheden, die een wederwoord noodig maken, n.l. de kwestie van een vijfden Zendeling en die van de overname van het ziekenhuis in Kendari. Wel heeft de Zendingsconsul U verzocht deze zaak geheel in zijn hand te laten, en hebt Gij aan dat verzoek voldaan, wat ook onze instemming heeft, maar daar de twee zaken samenhangen, moeten wij toch wel over beide spreken.

Gegeven de toestand der geldmiddelen zal n.l. hoogstens slechts één van beide mogelijk zijn, òf een vijfden zendeling òf overname van het ziekenhuis. En bij die keuze kiezen wij voor het eerste. Daarvoor hebben wij den man en of er een arts te vinden zal zijn is zeer onzeker. Bovendien achten wij een Zendeling noodiger. En in de derde plaats is vooral den laatsten tijd – ook bij U zelf t.a.v. schoolsubsidies – nog eens weer gebleken hoe alle gesubsidieerd zendingswerk rust op een finantieele basis, die slechts vast is, zoolang de Regeeringsinkomsten vast zijn, terwijl het ons, zoodra die bodem gaat wankelen voor dikwijls onvervulbare finantieele eischen stelt. Daar wij dus onmogelijk het genoemde bedrag voor het ziekenhuis zouden kunnen beschikbaar stellen, willen wij liever alle krachten inspannen, om in 1933 in staat te zijn een vijfden Zendingspost te stichten. Want ook daarvoor zullen wij de kosten wel over twee jaren moeten verdeelen, d.w.z. dat wij er op de raming voor 1932 al een te reserveeren bedrag voor zullen moeten uittrekken.

Wij trekken het nut er zeker niet van in twijfel, als de medische verzorging van Uw terrein in onze handen zou kunnen komen, maar het is momenteel onmogelijk. Wij hopen, dat de voorloopige toezegging van een vijfden zendeling een troost moge zijn in de teleurstelling over deze beslissing.

Blijft ervan verzekerd, broeders, dat wij Uw werk en leven en dat Uwer Echtgenooten en kinderen met liefdevolle belangstelling blijven gadeslaan.

onvolledig document

29. Notulen der Conferentie van Zendingen, gehouden te Taebonto op 19 en 20 Januari 1932, Taubonto 22 januari 1932, ARvdZ 112/34/15

Na een kort openingswoord van den Voorzitter naar aanleiding van Openbaring 1: 4-19 en Mattheus 28 : 18 - 20, wordt de agenda opgemaakt

1. Als eerste punt wordt besproken het antwoord van het Hoofdbestuur der N.Z.V. op de notulen der Juni Conferentie van 1931.

Met dankbaarheid wordt geconstateerd de bereidwilligheid van het Bestuur in Holland om mede te werken aan de stichting van de 5de Zendingspost op Z.O. Selebes. Het groote belang van dit besluit ontgaat uiteraard niemand; de Conferentie draagt derhalve den Secretaris op in het bijzonder den dank der Conferentie over te brengen aan het Hoofdbestuur en dit vast te leggen in de notulen.

Allerlei vragen wachten in verband met dit besluit op een antwoord; verreweg de meeste zullen als van zelf worden opgelost, wanneer de 5de zending persoonlijk zijn ambt heeft aanvaard. Daarnaast bestaan andere, als deze of reeds door het Hoofdbestuur der N.Z.V. dan wel door de Zendingsdirectie een bepaalde keus is gedaan. Indien zulks reeds is geschied, hoopt de Conferentie dat het Hoofdbestuur zoo vriendelijk zal willen zijn haar ter zake nader in te lichten.

Naast de dankbaarheid voor hetgeen het H.B. doet om het werk op Z.O. Selebes krachtiger te fundeeren en grooter uitbreiding te geven, staat de indruk, gewekt door de uitspraak van het Hoofdbestuur in zake de overname van het Gouvernementshospitaal te Kandari. Wat het meest klemt is de vraag of er goed gehandeld wordt, wanneer de geboden kans tot overname van het ziekenhuis niet benut wordt. Het grootste gevaar dreigt hier van de zijde van Rome. Al is er momenteel geen gevaar aanwezig, omdat de Gouverneur van Selebes en Onderhoorigheden zijne medewerking niet zal verleenen om het ziekenhuis in Roomsche handen te geven, de eventuele opvolger van den Gouverneur is wellicht van andere gedachten. Indien inderdaad Rome het ziekenhuis te Kandari aan zich zou weten te trekken, dan zou ons niets anders resten dan zelfverwijt, indien de Conferentie van zendingen niet nogmaals bij deze mogelijkheid den vinger had gelegd en er uitdrukkelijk de aandacht van het Hoofdbestuur op had gevestigd. Wie Ziekenhuis te Kandari in handen heeft, beheerscht het medisch werk van heel Kandari en Kolaka om te beginnen, terwijl de geneesheer zelf zijn invloedssfeer kan uitbreiden tot Roembia-Poleang, waarmee dan beslag zou zijn gelegd op heel Z.O. Selebes. Daarom is de vraag van overneming van bedoeld ziekenhuis er een van het grootste gewicht voor het werk der N.Z.V op Z.O. Selebes in de toekomst. Zoowel Conferentie als Hoofdbestuur behooren er van doordrongen te zijn, dat beslissingen in deze materie daarom van zoo groote beteekenis zijn, omdat hier onvergeeflijke en niet te herstellen fouten kunnen worden gemaakt.

Met het schrijven van het Hoofdbestuur aan de Conferentie (br. nr. 464) acht deze laatste de ziekenhuisaangelegenheid dan ook niet van de baan, maar veroorlooft zij zich het boven gezegde op bescheiden, maar niet te min ernstige wijze nogmaals aan het Hoofdbestuur der N.Z.V. voor te leggen.

De Conferentie heeft zich bezig gehouden met het schrijven van den Zendingsconsul aan het Hoofdbestuur (Br. nr. 1072/C/2). De cijfers daarin genoemd worden nogmaals overwogen.

De vraag wordt gesteld door Hr. Gouweloos of het onmogelijk is het ziekenhuis te bekostigen uit de door Landschap en Gouvernement toegestane gelden. (12,300). Wanneer momenteel onder Gouvernementsleiding de ziekenhuis-begroting wordt opgemaakt tot een bepaald bedrag, kan het ziekenhuis dan niet dienovereenkomstig beheerd worden door de Zending?

En indien de Zendingsskas financieel zou moeten bijspringen, zal dat dan moeten gaan om hooge dan wel om vrij geringe bedragen? De Conferentie meent dat het dan niet om hooge bedragen zal gaan. Voorts zouden de gelden voor het beheer toegestaan door Landschap en Gouvernement wellicht op andere wijze kunnen worden verdeeld over de verschillende posten der begroting van het ziekenhuis. Hier liggen verschillende mogelijkheden, die van invloed kunnen zijn bij het nemen van eene beslissing.

in dit verband vraagt de Conferentie beleefd om inlichtingen aan het Hoofdbestuur inzake het Sanggona-Comite, dat zich gevormd zou hebben om gelden te verzamelen voor dit belang juist. Heer Gouweloos en de

Rotterdamsche Kerkbode van 28 November 1931 versterkten mededeelingen, die perspectieven openen in zake de overname van het ziekenhuis. Waar echter het Sanggona Comite voor de conferentie van zendelingen geen officieel lichaam is in dien zin dat zijn besluiten van directe beteekenis zouden zijn voor het werk alhier, meende de conferentie niet beter te kunnen doen dan zich rechtstreeks tot het H.B. te wenden om inlichtingen, aangezien het Hoofdbestuur verondersteld mag worden op de hoogte te zijn met de plannen en bemoeiingen van genoemd comité.

Aangezien uit een en ander wel blijkt hoe zeer het ziekenhuisvraagstuk de gedachten bezig houdt zoowel op het terrein zelf als in Holland en men wegen zoekt om tot eene oplossing te komen, meent de Conferentie dat het van belang is om ook het Zendingsconsulaat van den gang van zaken op de hoogte te houden. De eerste besprekingen en correspondentie dienaangaande hadden plaats tusschen den Gouverneur van Selebes & O. en den Zendingsconsul. De consul zal reeds terstond uit deze notulen, die hem volgens usance worden toegezonden kennis nemen van een en ander. Daarnaast zal het van belang zijn, dat de Consul door het Hoofdbestuur op de hoogte wordt gehouden van den stand van zaken. Waar de Conferentie een en ander aldus inziet, veroorlooft zij zich de vrijheid U, Heeren Hoofdbestuurders, beleefd op dit punt attent te maken.

2. Poleang. Goeroe P.S. Lode en P.M. Mangoentoe.

Inlichtingen worden gevraagd aan Heer Storm over Goeroe Lode te Rompoe-Rompoe. Informatie's worden verstrekt, welke het Hoofdbestuur reeds bekend zijn uit de correspondentie van Hr. Storm en derhalve hier niet behoeven herhaald te worden.

De Conferentie is van oordeel dat Goeroe Petroes Lode te Rompoe-Rompoe moet gehandhaafd blijven.

Paoeloes Manere Mangoentoe.

De arrestatie van dezen helper in het district Poleang wordt besproken. Een en ander, het Hoofdbestuur reeds bekend, behoeft hier geen nadere verklaring.

Hr. Gouweloos adviseert onzen helpers aan te sporen, indien ooit een dergelijk voorval zich zou herhalen, in dat geval te weigeren mede te gaan. Dit zou allicht leiden tot handtastelijkheden, waardoor uit juridisch oogpunt degenen, die zich aan den helper vergrepen, veroordeeld zouden kunnen worden.

Paoel is eenvoudig meegegaan, toen de Soelewatang van Boepinang hem liet zeggen, dat hij naar Boeton moest, omdat hij in de macht der politie was. Daardoor kan thans niet gestraft worden.

Heeren v/d Klift en Storm kunnen deze meening tot op zekere hoogte waardeeren. Niettemin hebben zij ook bezwaar. Paoel zag in den Soelewatang den officieelen vertegenwoordiger van het gezag, dat hij meende te moeten gehoorzamen. Van zijn positie uit gezien volkomen terecht.

Voorts, indien wij onzen helpers instrueeren zich te verzetten, is het gevaar niet denkbeeldig, dat zij te ver gaan in hun verzet en daardoor de zaak bederven. Het besef van verantwoordelijkheid spreekt nog niet krachtig genoeg hij onze helpers.

3. Nieuwe scholen.

Heer Storm geeft inlichtingen over de oprichting van een school te Gambere in het district Poleang. Voorts over de correspondentie met het Hoofdbestuur over verhooging van de begroting voor 1932 met het oog op de eventueele oprichting.

De heer Storm acht de oprichting der school niet urgent momenteel en wil derhalve wachten met de opening. Slechts in geval de toestanden in dat gedeelte van Poleang zich belangrijk zouden wijzigen zou de quaestie meer op den voorgrond kunnen komen. In dat geval zou de noodzakelijkheid tot oprichting kunnen dwingen.

4. Leerlingen van den normaalcursus te Mowewe naar Makassar.

Wegens de hooge kosten aan een verblijf te Makassar verbonden, wordt voorloopig dit plan uitgesteld. Op den duur zal het noodig worden landskinderen onderwijs te geven, dat verder gaat dan het leerplan van den cursus te Mowewe omvat. Landskinderen toch zullen mettertijd de plaatsen moeten innemen van de

Minahassische onderwijzers met een hogere bevoegdheid. Om boven gezegde reden wordt voorloopig hiervan afgezien.

5. Hulppredikerschap buiten bezwaar van den Lande.

In verband met de verzorging van gemeenten deel uitmakend van de Indische Kerk, was eene correspondentie gevoerd tusschen den predikant van Makassar en Hr. Gouweloos. De eerste wilde gaarne de verzorging van Kandari en van alle leden der Indische Kerk op Z.O. Selebes opgedragen zien aan een zendeling, die dan als hulpprediker zou optreden, echter buiten bezwaar van den Lande. Tournée-onkosten slechts zouden tot een zeker bedrag kunnen worden vergoed.

Dit voorstel is onuitvoerbaar wegens de uitgebreidheid van het gebied. Tevens mag dit hulppredikerschap den zendeling niet zoo binden, dat daardoor het zendingswerk schade zou lijden.

Besloten wordt derhalve, dat Hr. Gouweloos nogmaals met den predikant van Makassar zal correspondeeren en dezen in 't bijzonder de vraag zal voorleggen wat van hem verwacht wordt, indien hij zich eene benoeming als boven vermeld zou laten welgevallen. Naar aanleiding van het te verwachten antwoord zal Hr. Gouweloos zijne houding dan nader hebben te bepalen, na te voren ook aanwijzingen te hebben ontvangen van het Hoofdbestuur der N.Z.V. hoe te handelen. Derhalve wordt aan het Hoofdbestuur beleefd verzocht zich uit te spreken, hetzij jegens de Conferentie, hetzij in een particulier schrijven aan den Heer Gouweloos zelf.

6. Brief van de Lectuur commissie, handelende over de samenstelling van de Christelijke volksalmanak.

Iedere zendeling zal eenige inlichtingen verstrekken aan Hr. v/d Klift, daarmee ingaande op de vragen in bedoeld schrijven gesteld. Hr. v/d Klift zal deze dan verwerken tot een geheel, en dit doorzenden aan Dr. Kraemer.

7. Bezwaren van den Zendingsconsul tegen de ontwerp-correspondentie tot wijziging der Algemeene Subsidie Regeling.

Dit stuk wordt besproken; de conferentie spreekt haar bewondering uit de uiteenzettingen van den consul, die zeer instructief zijn voor elk harer leden.

8. Plaatsing inheemsche goeroe's en ontslag Minahassische onderwijzers.

De plannen tot vervanging der buitenlandsche (Minahassische) onderwijzers door inheemsche leerkrachten, reeds eerder aan de orde gesteld, kunnen ten deele verwerkelijkt worden.

De goeroe's Ransoen en Langkae zullen ontslagen worden uit zendingsdienst. 5 Lakische goeroe's zullen einde Mei 1932 in actieven dienst kunnen treden. Twee zullen geplaatst worden in het ressort van den heer v/d Klift, twee in het Kandarische en een in Roembia.

In verband met de moeilijke tijden acht de conferentie de bezoldiging der onderwijzers te hoog. Waar algemeen bezuinigd moet worden, zullen de Minahassische onderwijzers, voor zoover nog aanwezig, met ingang van 1 Januari 1932 in salaris gelijk gesteld zijn met hunne collega's in Gouvernementsdienst. Kindergeld en standplaatstoelage zullen blijven bestaan.

Uitvoerig wordt besproken hoe te handelen met goeroe Torindatu te Oewe Pae. Deze heeft verlof gevraagd om naar de Minahassa te gaan. Gouweloos acht hem niet een persoon, die behouden moet blijven voor het zendingswerk, en meent dat ook hij op den duur zijn ontslag moeten krijgen. Hem oogenblikkelijk te ontslaan is onbillijk.

Hoe moet daarom gehandeld worden ten aanzien van de onkosten die dit verlof vraagt? De Conferentie besluit het volgende:

Indien goeroe Torindatu verlof wil hebben ten laste van de zendingskas zal dit hem worden toegestaan, d.w.z. reiskosten en 3 maanden salaris zullen hem worden gegeven, doch tevens zal hem dan zijn ontslag worden medegedeeld.

Wil Torindatu echter op eigen kosten reizen, dan mag hij terugkomen; bij later eventueel verlof of ontslag zal hem dan wel reisgeld worden gegeven, doch geen salaris voor den tijd van drie maanden.

Nazien der rekeningen

Deze worden overhandigd en goedgekeurd. Van elke post zal de zendeling ze doorzenden naar Holland.

9. Verlofaanvraag v.d. Klift.

V/d Klift geeft eene opheldering over het tijdstip, waarop zijn verlof zou kunnen aanvangen dit hangt ten nauwste samen met den terugkeer van collega Schuurmans en met de vervanging van Hr. v/d Klift te Mowewe. Het is misschien eenvoudiger wanneer Hr. Schuurmans eerst v.d. Klift vervangt te Mowewe, in geval hij geen kinderen mee terugbrengt naar Indie, om eerst na diens terugkeer zich weer te vestigen in Lamboeia. Over een en ander zal nog nader overlegd worden op de Juli Conferentie e.k.

Gemeente administratie.

Hieraan zal Hr. Gouweloos zijn aandacht wijden om te komen tot een uniforme administratie der gemeentelijke aangelegenheden op geheel Z.O. Selebes.

Hr. Storm adviseert deze uniformiteit uit te breiden tot de geheele administratie en correspondentie der posten. Hiertoe wordt besloten met ingang van 1 Januari 1933.

Geen zaken meer aan de orde zijnde wordt de vergadering met gebed gesloten.

Des avonds heeft de viering van het H. Avondmaal plaats onder leiding van Br. Gouweloos. Mattheus 5: 6.

30. Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendingsvereniging aan de Conferentie van Zendingen op Zuid-Oost-Celebes, 16 juni 1932, ARvdZ 112/34/15.

Het spijt ons, dat de notulen van Uw Januari-conferentie eerst een vijf maanden later beantwoord worden. Zij zijn in ons bezit gekomen op 4 Maart en konden dus in de Dag. Bestuursvergadering van den daarop volgenden dag nog niet op de agenda staan. En doordat er in April alleen vergadering was van het Breede Hoofdbestuur en in Mei de zendingsdag en de voorjaarsvergadering, kon de behandeling eerst drie maanden na ontvangst plaats hebben. Ofschoon de vertraging dus normale oorzaken heeft, betreuren wij die toch en hopen wij middelen te vinden, om die een volgende maal te voorkomen. Nu Gij dit antwoord mee dan een halfjaar na de Conferentie ontvangt, zullen wij het maar kort houden en alleen op de noodzakelijke punten ingaan, welke niet veel in aantal zijn.

1. Het Ziekenhuis in Kendari. Wij hebben daarover nog eens ernstig gesproken en dr de Mol van Otterloo, vroeger zendingsarts in Bandoeng, die tegenwoordig deel uitmaakt van ons Dag. Bestuur heeft op grond van de beschikbare gegevens een begroting opgesteld, waarover hij ook br. Schuurmans heeft geraadpleegd. Hij meent, dat er met het bedrag van ± f. 12.000.- dat nu door het Landschap wordt uitgegeven ongeveer een sluitende begroting is op te stellen en begrijpt niet waarvoor het door U een en ander maal genoemde bedrag van f. 5000.- dat boven deze ± f. 12.000.- noodig zou zijn, tenzij voor uitbreiding of vernieuwing van gebouwen. Wij willen daarover gaarne Uw nadere toelichting.

Wij wachten daarop echter niet met verder aan deze zaak te arbeiden, want veel, zoo niet alles, zal daarvan afhangen of de tegenwoordige Gouverneur nog bereid is tot overdracht aan de Zending. Daar deze zaak indertijd door den Zendingconsul, den heer Graaf van Randwijck, met den toenmaligen Gouverneur is besproken en hij gevraagd heeft deze zaak ook verder door zijn bemiddeling te behandelen, hebben wij ons gewend tot het Zendingconsulaat met het verzoek te willen onderzoeken of overdracht op dezelfde voorwaarden nog mogelijk is. Want de voorwaarde, dat er een Hollandsen arts aan het hoofd gesteld zal worden is, waar er zich tegenwoordig meerdere aanbieden, gemakkelijker te vervullen dan vroeger. Wij hopen zeer, dat deze voor den arbeid zoo gewichtige aangelegenheid tot een verheugende oplossing zal kunnen worden gebracht.

2. Opleiding van a.s. goeroes te Makassar. Het is goed, dat Gij om de hooge kosten daarvan hebt afgezien. Maar waar de behoefte aan hooger opgeleiden groeiende is, is het des te meer te betreuren, dat de opleiding te Mowewe nu buiten het genot van subsidie gesteld is en met sluiting wordt bedreigd.

3. Hulppredikerschap. Den uitslag van de correspondentie van br. Gouweloos met den predikant van Makassar hebben wij nog niet vernomen. Onzerzijds kunnen wij alleen zeggen dat er geen bezwaar tegen bestaat om hulp te bieden aan de Indische Kerk, mits dit geschieden kan zonder dat eenerzijds er te veel tijd aan den zendingsarbeid zou worden onttrokken en zonder dat anderzijds br. Gouweloos te zwaar met arbeid wordt belast of teveel aan zijn gezin wordt onttrokken.

4. Vervanging van br. v.d. Klift. Wij deelen de bezwaren van br. Schuurmans tegen het plan, deze eerst te Mowewe te laten vervangen, omdat hij dan zoo lang achtereen aan zijn eigenlijke ressort zou worden onttrokken. Anderzijds gevoelen wij ook wel, dat het eenig bezwaar heeft voor br. Gouweloos, eerst naar Mowewe te verhuizen, maar daar is hij dichterbij Sanggona, en kan hij dus gemakkelijker ook zijn eigen ressort verzorgen. Misschien is de, al of niet tijdelijke sluiting van de Opleidingsschool te Mowewe op deze dingen ook van invloed. Des te meer spijt het ons, dat wij met dit antwoord zoo laat zijn, omdat het U nu misschien niet meer bereikt vóór de Juli-Conferentie.

31. Notulen der Conferentie van Zendingen, in vergadering te samen op 30 Juni 1932 te Lamboeia, ARvdZ 112/34/15

Aanwezig de Heeren:

H. v.d. Klift (Voorzitter)

G.C. Storm (Secretaris)

M.J. Gouweloos.

De Voorzitter opent de vergadering met een korte toespraak naar aanleiding van Lukas 22 : 25 - 34 en gaat voor in gebed.

Vervolgens wordt de Agenda opgesteld, waarop de volgende onderwerpen worden geplaatst.

1. Opening met gebed en inleidingswoord door den Voorzitter.
2. Opstelling Agenda van werkzaamheden.
3. Plaatsing inlandsche onderwijzers.
4. Aangelegenheid goeroe Santi.
5. Bezoek van den heer Alsem, filmoperateur, 9 - 23 Aug. e.k.
6. Bezoek van den Zendingdirector Ds. Crommelin, einde Augustus of begin September.
7. Mededeelingen over den Normaalleergang; bespreking.
8. Vervanging Hr. v.d. Klift te Mowewe.
9. Begrotingen 1933.

Ad 3. Aangezien eenige Mekonggaasche Jongelui het diploma voor volksonderwijs hebben gehaald, kunnen wederom eenige Minahassische onderwijskrachten worden afgevoerd. Hiertoe wordt besloten en aan de zendingen van de ressorten, waar de mutatie's zullen plaatsvinden, overgelaten hoe zij deze zullen uitvoeren.

Ad 4. Goeroe Santi, vroeger werkzaam aan de school te Lamboeia, werd uit den dienst der N.Z.V. eervol ontslagen; vond eene nieuwe betrekking op het terrein van den Ger. Zendingbond en deed onlangs aan den heer Gouweloos het verzoek om hem uit te keren het reisgeld naar de Minahassa voor hem en zijn gezin. Dit verzoek is in zooverre billijk dat genoemde onderwijzer op den tijd van zijn ontslag alhier recht had op terugkeer naar de Minahassa en op 3 maanden salaris.

Door zijn in dienst treden bij den Geref. Bond echter is hij momenteel niet in de gelegenheid om met verlof te gaan; de heer Gouweloos voelt er dan ook niet voor dit reisgeld aan hem uit te keeren en – indien ooit daartoe zou worden overgegaan – dit slechts te doen op vertoon van de passagebiljetten.

De Conferentie besluit om de 3 maanden salaris, welke Br. Gouweloos indertijd aan den goeroe uitbetaalde, een som van F.114,75 hem te laten doch besluit afwijzend op het verzoek om reisgeld naar de Minahassa.

Ad. 5. Dit punt kan worden terzijde gelaten, omdat inmiddels een telegram is ontvangen van het Zendingsconsulaat, meldende dat de tournee van den heer van Alsem is afgelast.

Ad 6. Van den Zendingdirector, Ds. Crommelin, is bericht binnen gekomen, meldende diens voornemen om ook Z.O. Celebes met een bezoek te vereeren, welk bezoek door de Conferentie ten eerste wordt op prijs gesteld.

Naar aanleiding van het schrijven van Ds. Crommelin wordt overleg gepleegd over de wijze, waarop de reis voor den Director zoo gemakkelijk mogelijk kan worden gemaakt. Aangezien Ds. Crommelin zelf reeds de gedachte naar voren bracht om van uit Boeton naar Roembia te reizen en daartoe eenige verzoeken zullen behooren te worden gericht tot het hoofd van plaatselijk bestuur, den Assistent-Resident Hr. [D.J.K.] Mac Gillavrij zal de heer v.d. Klift zich wenden tot den Assistent-Resident van Boeton en dezen op de hoogte brengen van de voorloopige plannen van Ds. Crommelin; terwijl ook aan Ds. Crommelin zelf zal worden geschreven en verzocht zal worden dat deze zijnerzijds zich ook in verbinding stelt met den Ass. Resident en verzoekt gebruik te mogen maken van den kapal Boeton. Eventueel nader overleg met het Bestuur zal van uit Lamboeia desgewenscht telefonisch kunnen plaats hebben met Boeton.

Alle zendelingen van het terrein zullen te samen komen in Taoebonto voor de ontvangst van den Director, waar geconfereerd zal worden, indien Ds. Crommelin dit wenscht. De heer Storm zal de tournee van ds. Crommelin niet geheel meemaken aangezien hij door omstandigheden veel afwezig was; dit laatst onder voorbehoud dat Ds. Crommelin geen bezwaren heeft.

Ad 7. Juist den dag voor den aanvang der Conferentie werd een telegram ontvangen van het Hoofdbestuur, luidende: “Stop zetten; tenzij examenbevoegdheid.” Dit telegram was bedoeld, meenden wij, als antwoord op eene mededeeling van den heer v.d. Klift, betreffende de intrekking van subsidie voor de onderhoudskosten van de leerlingen der Normaalcurcus te Mowewe. Daardoor zou een bedrag van plus minus F. 600,- per jaar meer komen ten laste van de Zendingkas.

De inhoud van het telegram is niet duidelijk. Besproken worden de mogelijke beteekenissen, die deze woorden kunnen bevatten. De Conferentie meent derhalve dat zij voorzichtigheidshalve niet te haastig moet overgaan tot een stap, die wellicht door het Hoofdbestuur niet bedoeld zou zijn; besluit dus om de normaalcurcus te Mowewe niet te sluiten, voor nog gecorrespondeerd is met het Hoofdbestuur.

Aan den Heer v.d. Klift wordt opgedragen het Hoofdbestuur eene uiteenzetting te geven omtrent de gevolgen, die het sluiten van den cursus met zich brengt. Het zal de vraag zijn of de Zending mettertijd weer de opleiding in handen zal krijgen, indien zij deze thans vrijwillig uit handen geeft. Ook hebben Hoofdbestuur en Conferentie van zendelingen zich te doordringen van de betekenis die sluiting zal hebben voor het werk in de toekomst.

Ook met Ds. Crommelin zal deze zaak worden besproken.

Ad 8. Vervanging Zending v.d. Klift te Mowewe.

Bij de behandeling van dit punt moet rekening worden gehouden met twee mogelijkheden:

I. het bestaan van den normaalcurcus te Mowewe;

II. de opheffing van dien cursus.

Om met II te beginnen: de waarneming van de vacature te Mowewe tijdens de verlofsperiode van den hr. v.d. Klift is eenvoudig, wanneer de cursus niet meer bestaat. Dan meent de conferentie dat de consulent zonder bezwaar te Lamboeia kan wonen en van daaruit het ressort van den hr. v.d. Klift kan bereizen. Gouweloos verklaarde zich bereid den consulent te Lamboeia zijn taak te willen vergemakkelijken door het ten noorden van Mowewe gelegen Ameroro voor zijn rekening te nemen, dat niet per auto kan worden bezocht.

Wordt de Normaalcurfus te Mowewe echter niet opgeheven, dan zal een van beiden, hetzij de hr. Gouweloos, hetzij de heer Schuurmans zich te Mowewe moeten vestigen. Uit de reactie van den hr. Schuurmans op de notulen der voorjaarsconferentie van 1932, neergelegd in diens schrijven aan het Hoofdbestuur (gedateerd: Groningen. 17 Maart 1932) blijkt dat de quaestie niet zoo eenvoudig is op te lossen. De conferentie acht het niet wenschelijk de argumenten van den heer Schuurmans uitvoerig te bespreken; wel meent zij dat twee redenen doorslaggevend zijn om den hr. Schuurmans alsdan Mowewe toe te wijzen:

1. het feit dat Mevrouw Gouweloos aan twee harer kinderen onderwijs heeft te geven en dit onvermijdelijk in 't gedrang zal komen, wanneer zij bovendien nog de zorg voor het internaat te Mowewe voor haar rekening krijgt, welke moeilijkheid niet bestaat voor den heer en mevrouw Schuurmans, gezien den leeftijd van hun zoontje;

2. het feit dat de leeftijd van de oudste kinderen van den heer Gouweloos in het bijzonder meebrengt een intense bemoeienis van een der beide ouders met hun kinderen, ten einde te voortkomen dat zij op ongewenschte wijze in aanraking zouden komen met gevaren van sexueelen aard.

Gelet op den leeftijd van het zoontje van den heer en mevrouw Schuurmans vervalt voor hen ook dit bezwaar. Bij dit alles zou bovendien de vraag opgeworpen kunnen worden of het voor het ressort Sanggona wenschelijk is dat aldaar gedurende den tijd van 3 jaren geen zendeling zou wonen in geval de familie Gouweloos naar Mowewe zou gaan.

De Conferentie spreekt eenparig als haar meening uit dat het gewenscht is aan de heeren Gouweloos en Schuurmans over te laten tot overeenstemming te komen door gemeenschappelijk overleg, indien het verloop van zaken de bezetting van Mowewe noodig zou maken.

Ad 9. De begrotingen voor 1933 worden besproken en goedgekeurd. Ieder zendeling zal ze zelf doorzenden naar het Hoofdbestuur.

Des avonds wordt de Conferentie besloten met de viering van het H. Avondmaal; nadat de voorzitter zijn functie heeft overgedragen aan den Alg. Adjunct, den heer Gouweloos; welke eenige vriendelijke woorden richt tot hr. v.d. Klifft, die begin 1933 naar Holland gaat.

Aanvulling bij punt 7 van de notulen Conferentie te Lamboeia van 30 Juni 1932, no 14.8/H. B.

Door het luchtpostschrijven van het Hoofdbestuur der N.Z.V. van 21 Juni 1932, no 422, is het in punt 7 genoemde telegram verklaard. Het H.B. kon niet weten, dat de Opleiding te Mowewe gesubsidieerd bleef. Dat dus de leerlingen straks examenbevoegd zouden zijn.

De Opleiding blijft dus onveranderd, met inachtneming van de grootste bezuiniging, voortgaan.

De Directeur van O. & E. stond de aanneming van 10 leerlingen toe. Zulks werd mij telegrafisch door den Zendingsconsul gemeld en in Z.E.G. 's schrijven van 10 Juni 1.1., no 886/333, nog eens o.m. duidelijk verklaard.

Gelukkig kwam het bovengenoemde mij in handen, vóór de verzending der notulen, zoodat een en ander hierbij kon worden toegelicht.

32. Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendingsvereniging aan de Conferentie van Zendingen van Z.O. Celebes, 20 September 1932, ARvdZ 112/34/15.

De Notulen Uwer Conferentie, 6 Juli gehouden, vragen al zeer weinig beantwoording. Er is eigenlijk geen enkel punt in, dat daarvoor in aanmerking komt, aangezien de kwestie van de voortzetting van den Normaalcurfus reeds haar beslag heeft gekregen en ook de waarneming te Mowewe tusschen de brs Gouweloos en Schuurmans geregeld is. En een zaak, waarvan de Notulen niet spreken, maar waarover tijdens de Conferentie toch wel eens gesproken zal zijn, n.l. die van het ziekenhuis in Kendari, is opnieuw door de Zendingsconsuls opgevat. Misschien is het voor de verdere ontwikkeling van deze zaak gunstig dat de heer Caron, met wien ze het eerst besproken is, opnieuw tot Gouverneur van Celebes is benoemd.

Dat er overigens weinig is te antwoorden is voor den arbeid als zoodanig niet een ongunstig teeken, het bewijst, dat er geen bijzondere moeilijkheden zijn die het geheele werk bedreigen, maar dat het geregeld voortgaat.

33. Notulen der Conferentie van Zendingen op Zuid-Oost-Selebes, gehouden te Taobonto op 25 November 1932, ARvdZ 112/34/15

Voorzitter: M.J. Gouweloos.

Secretaris; G.C. Storm.

Nadat de vergadering met gebed en de lectuur uit een werk van Prof. Jonker door den Voorzitter is geopend, wordt de reden aangegeven, waarom het wenschelijk was de gebruikelijke Januari-conferentie (die dus in het begin van 1933 zou plaatshebben) te vervroegen, zoodat zij reeds in November werd gehouden.

In het ressort Lamboeia deden zich eenige gevallen van overspel voor in christelijke gemeenten; het was zeer noodzakelijk dat in deze gevallen positie werd gekozen. Aangezien deze aangelegenheid echter niet slechts van belang is voor het ressort Lamboeia, doch voor geheel Z.O. Selebes werd door Schuurmans op een mondelinge bespreking aangedrongen. Uiteraard was het gewenscht dat ieder der zendingen zijn meening zou uitspreken om ten slotte te komen tot een gemeenschappelijk bepalen van de houding, die de Zending en de zendingen ieder afzonderlijk hebben in te nemen. Het bespoedigen van deze conferentie had mede plaats, omdat de heer v.d. Klift in December '32 met verlof naar het vaderland vertrekt en niet gaarne door de zendingen beslissingen van zoo groot belang zouden worden genomen, terwijl een der hunnen afwezig is. Waar de gelegenheid nog bestond te samen met den heer v.d. Klift te kunnen confereeren, was het algemeen gevoelen, dat deze gelegenheid moest benut worden.

De heer v.d. Klift meende nog een oogenblik, dat toch de conferentie in Januari 1933 nogmaals zou moeten vergaderen, doch de drie andere leden meenen dat zulks slechts zal moeten geschieden, wanneer blijken mocht dat eenige zaken onmogelijk schriftelijk zouden kunnen worden afgedaan. De heer v/d Klift legt zich hierbij neer.

Als uitgangspunt van de bespreking wordt vastgesteld, dat het ideaal van het huwelijk, zooals dat verwerkelijkt wordt in het christelijk huwelijk, nimmer uit het oog mag worden verloren. In principe zijn bigamie en polijgamie af te keuren en hebben de zendingen steeds tot taak het christelijk huwelijk te propageeren. Niettemin moet anderzijds bedacht worden, dat de bevolkingen van Zuid-Oost-Selebes, waaronder gewerkt wordt, nog lang niet toe is aan deze ideëele opvatting. Bij haar is algemeen de beteekenis van het huwelijk betrokken op de lichamelijk-sexueele verhouding der geslachten.

Zonder daarom het Christelijk huwelijksideaal prijs te geven, moet toch de vraag gesteld worden in hoeverre de opvatting der op Z.O. Selebes wonende bevolkingsgroepen, die onherroepelijk leidt tot bigamie en polijgamie, juist is, en in hoeverre zij te accepteren is voor menschen die uit deze groepen zijn overgekomen naar het Christendom, maar niet zonder meer zijn los te maken van de geestelijke erfenis, welke zij van hun voorouders hebben meegekregen.

In dit verband heeft een gedachtewisseling plaats over de houding welke met name het Nieuwe Testament aanneemt tegenover polijgamie. Deze leidt tot de conclusie dat feitelijk nergens de polijgamie wordt verboden. In Mattheus 19 b.v. gaat het niet om de kwestie: monogaam of polijgaam huwelijk, doch over de mogelijkheid van echtscheiding. En waar Paulus elders schrijft over opziensers, die eener vrouwe man behooren te zijn, kan aanstonds geconcludeerd worden, dat blijkbaar in Paulus' dagen deze kwestie geen onbekende is geweest; anders zoude Paulus deze bepaling niet hebben verbonden aan het opziensersambt.

Waar voorts de zendingen hun taak zien als een stuk opvoedingswerk, is het algemeen gevoelen dat menschen, d.w.z. Christenen, die een tweede vrouw tot zich wenschen te nemen, niet zonder meer uit de

gemeente moeten worden gestooten. Daarmee immers wordt slechts bereikt dat alle contact en invloed tusschen den betrokken persoon en den zendeling komt te vervallen. Bij haar opvoedingstaak heeft de Zending te bedenken dat de opvoeding een doel zich voor oogen stelt, dat zij eenmaal hoopt te bereiken maar dat slechts langs een langen, moeizamen weg bereikt kan worden. En daarom meent de conferentie van zendingen dat bigamie en polijgamie maar niet met ruwe hand ter zijde moeten worden geschoven, doch in bijzondere mate voorwerp van haar belangstelling moet zijn.

Gelijk uit het voorgaande reeds blijkt, wordt gesproken over bigamie en polijgamie. Het huwelijk tusschen een man met 2 vrouwen en daarnaast doch scherp ervan onderscheiden staat het huwelijk met 3 of meer vrouwen. De Conferentie voelt dat zij heeft te bepalen, waar de grens moet zijn voor het meervoudig huwelijk. Tegenover de inlandsche christenen is het van belang te kunnen zeggen: tot zoover kunt ge gaan, doch niet verder; wie de streep overschrijdt komt daarmee te staan buiten de Christelijke Gemeente. De conferentie meent de grens te moeten trekken tusschen bigamie en polijgamie. Alles wat gerekend moet worden tot polijgamie (d.w.z. niet bigamie; deze laatste is een bepaalde vorm van polijgamie), moet onherroepelijk worden tegengegaan. De man, die een derde vrouw wil nemen moet uitgesloten worden.

Over het bigame huwelijk valt echter te praten. Dat wil niet zeggen dat de zendingen met de menschen dit onderwerp zullen bespreken op de wijze zooals dat te Taoebonto plaats heeft. De bespreking te Taoebonto heeft uitsluitend de bedoeling voor de zendingen een lijn aan te geven, een koers, waarnaar wij ons te richten hebben. Wanneer dan beneden verschillende min of meer wettische bepalingen worden neergeschreven, is het niet de bedoeling deze ter kennis te brengen van de inlandsche christenen als een wetboek waaraan zij zich te houden hebben en waaruit zij-kunnen leeren tot hoever zij gaan kunnen in huwelijkszaken, doch wordt hiermee slechts aangegeven een voorloopige lijn, waaraan de zendingen zich kunnen oriënteeren. In de praktijk zullen deze bepalingen moeten worden getoetst, door de praktijk zal moeten blijken in hoeverre zij bruikbaar zijn en het belang der bevolking kunnen dienen. Bij de opstelling heeft dus steeds de gedachte voorgezet: hoe heeft de Zendeling op Z.O. Selebes zijn houding te bepalen bij verschillende vormen van bigamie?

Bij de behandeling van de Bigamie moet dan onderscheiden worden tusschen:

1. wettige bigamie (in geval van kinderloosheid, of ongeneeslijke ziekte; b.v. krankzinnigheid, tuberculose, carcinoom, e.d.)

2. onwettige bigamie, waarbij rekening moet worden gehouden met twee mogelijkheden:

a. met goedvinden der eerste vrouw

b. tegen den wil der eerste vrouw.

ad 1. Wat is een ongeneeslijke ziekte? Hieronder moet verstaan worden dat een vrouw in 't algemeen, tengevolge van den lichamelijke toestand voor haar man niet kan zijn, wat een gezonde vrouw kan wezen. De zendeling heeft dus na te gaan of hij inderdaad te maken heeft met ongeneeslijke ziekte, dan wel niet. Voor het onderzoek naar krankzinnigheid kan als termijn gesteld worden de tijd van 3 maanden. In geval van kinderloosheid wordt als termijn gesteld de tijd van 5 jaar.

Voorts wordt vastgesteld dat menschen in bigaam huwelijk verbonden geen leidende positie mogen bekleeden in de gemeenten. Zij kunnen dus b.v. niet ouderling zijn, evangelist, e.d. Mocht iemand in soortgelijke functie werkzaam zijn, dan behoort hij van die functie te worden ontheven.

Ten aanzien van de eerste vrouw wordt nog het volgende vastgesteld. Ook al zou de adat toestaan dat een eerste vrouw, ongeneeslijk ziek zijnde, mag worden verstooten, zoo mag dit bij christenen *niet worden geaccepteerd*.

Is bovendien het huwelijk tegen den wil der eerste vrouw en wil deze scheiden, dan is zulks haar toegestaan. Wat mag die vrouw dan als haar eigendom beschouwen en dus meenemen? De man moet dan nogmaals de helft van de bruidsschat, welke vroeger reeds voer haar betaald werd, aan haar geven. Weigert de man, zoo worde hij niet tot het Avondmaal toegelaten, totdat hij de vrouw recht heeft laten wedervaren.

Niet wettige bigamie (geen gegronde reden aanwezig)

Hier valt te rekenen met 3 mogelijkheden.

- a. het 2-de huwelijk van den man komt tot stand met den wil (op aandringen) der vrouw.
- b. het 2-de huwelijk van den man komt tot stand met goedvinden der eerste vrouw (zij blijft overigens geheel passief)
- c. het 2-de huwelijk van den man komt tot stand tegen den wil der eerste vrouw in.

a. Dit kan voorkomen, omdat de eerste vrouw een hulp naast zich wil hebben in de huishouding of omdat zij minder last van haar man wil hebben. De inlander vindt zulk een mogelijkheid zeer gewoon en vanzelfsprekend; van een kwaad in zedelijken zin is voor hem hier geen sprake.

Hoc casu moet de man onderhouden worden door den Zending over hetgeen hij gaat doen. Dit onderhoud moet plaats hebben in tegenwoordigheid van christenen, goeroe's, helpers, ouderlingen. Voorts uitsluiting van het Avondmaal voor den tijd van 1 jaar. Hetzelfde geldt voor de beide betrokken vrouwen, eerste zoowel als tweede.

b. met goedvinden, maar toch eigenlijk tegen haar wil. Positief durft zij echter niet weigeren. Zij staat toe, gedwongen door allerlei omstandigheden. Moreel is zij gedwongen door haar man. De man moet dan 1/4 van de vroeger betaalde bruidsschat nog aan de eerste vrouw geven; voorts worden de man en de 2-de vrouw van het Avondmaal uitgesloten voor den tijd van minstens 1 jaar; welke tijd verlengd wordt totdat het 1/4 deel, voren genoemd, aan de eerste vrouw is uitbetaald.

c. het 2-de huwelijk van den man komt tot stand tegen den wil der eerste vrouw in.

Wegens het onwettige in de handelwijze van den man, heeft de eerste vrouw het recht van scheiden, voorts het recht op haar eigen bezittingen en de helft der kinderen, in geval van scheiding.

Wenscht de eerste vrouw niet te schelden, (hetgeen om redenen van practischen aard veelal het geval zal zijn), dan moet de man betalen de helft van de bruidsschat en voorts worden gehandeld als onder b. (dus avondmaal ontzeggen)

In het bijzonder dit punt, waarbij conflicten met de bestaand adat kunnen ontstaan, wordt aan de aandacht der zendelingen aanbevolen.

Aan het onderwerp Bigamie wordt nog verbonden eene bespreking over "Overspel".

Overspel.

Twee gevallen doen zich voor:

- a. een ongetrouwde man neemt de getrouwde vrouw van een ander;
- b. een getrouwde man neemt de getrouwde vrouw van een ander.

a. Beide personen doen overspel. De motieven tot deze ongeoorloofde daad kunnen echter van verschillende aard zijn; daarom wordt onderscheiden tusschen overspel met een aannemelijke reden, die de menschen er toe brengt, en overspel met een niet aannemelijke reden.

1. De daad van overspel kan aannemelijk zijn, wanneer zij het gevolg is van een omstandigheid, waar in de betrokken personen tegen hun wil zijn gebracht. Een opgedrongen huwelijk, of – gelijk hr. Schuurmans eens meemaakte: bedrog bij een huwelijksluiting, waarbij de vrouw onkundig was gelaten van het feit dat haar echtgenoot hermaphrodit was.

In dergelijke gevallen onthoude de zending *voorloopig* het avondmaal aan de beide partijen.

Bij een geldige reden zou huwelijksinzegening echter wel mogelijk zijn.

In alle geval behooren dergelijke quaestie's beoordeeld te worden door de conferentie van zendelingen, die een definitieve beslissing neemt.

2. De ongetrouwde man neemt de vrouw van een ander, zonder aannemelijke reden te kunnen aangeven. Hier hebben we dus te maken met het echte overspel, een daad die onvoorwaardelijk is af te keuren. Hier mag

- a. het huwelijk niet Ingezegend worden
- b. moet vermaning plaats hebben in besloten kring
- e. uitsluiting van het Avondmaal, minstens voor den tijd van 1 jaar; maximum tijd van uitsluiting: tot de boete is betaald aan de beledigde echtgenoot.

b. Een getrouwde man neemt de getrouwde vrouw van een ander.

Straf: geen huwelijksinzegening.

geen avondmaal tot alle boeten zijn betaald en/of alle straf (ook civiele) is ondergaan.

Wat aangaat de verhouding van den man tegenover zijn wettige echtgenote: zie onder bigamie 2/c. Niet wettige bigamie, ingaande tegen den wil der eerste vrouw.

Ten aanzien van den beledigden echtgenoot: zie Overspel, a/2

Ten slotte wordt vastgesteld dat een overspeler geen pangkat (betrekking) mag bekleeden in de christelijke gemeente; terwijl volgens de adatvoorschriften wordt vastgesteld waarop de overspelige vrouw aanspraak mag maken.

II Vijfde Zendingspost.

Waar de tijd naderbij komt dat een 5-de zendeling zijn plaats zal innemen in het verband der zendingswerkzaamheid op Z.O. Celebes, wordt de vraag ook urgenter, waar de nieuwe zendeling zich zal vestigen.

Geconstateerd wordt, dat waarschijnlijk br. v.d. Klift een half jaar na de aankomst van den vijfden zendeling weer aanwezig zal zijn op zijn post, zoodat een half jaar benut zal kunnen worden door den nieuwen collega voor taalstudie, enz. Daarna zal de 5-de post moeten worden betrokken.

Heeren Gouweloos en Schuurmans zijn voor de vestiging van den vijfden zendeling in de kota Kandari, waartegen br. v.d. Klift aanvankelijk zich verzet. Hij toch is van meening dat alsdan het gedeelte van Kandari benoorden de plaats van dien naam, te weten het gebied van de La Solo rivier wederom over het hoofd zal worden gezien.

Br. Storm, gevraagd zijn meening te kennen te geven, meent dat de plaats Kandari daarom z.i. een goede keuze is, omdat mettertijd, wanneer de Roomsche Missie van uit Raha zal opdringen, die eerst zal trachten in Kandari vasten voet te krijgen. Allerlei pogingen van den pastoor van Raha daartoe werden reeds in het werk gesteld. Door den Gouverneur van Celebes werd de pastoor in dezen opzet verhinderd. Verwacht mag worden dat deze pogingen herhaald zullen worden wanneer de tegenwoordige Gouverneur, de heer Caron,²² zal worden vervangen door een ander. Hieraan voegt Gouweloos toe dat reeds een nieuwe Gouverneur genoemd wordt (officieel nog niet zeker), en dat de persoon die genoemd wordt, tot de Roomsche Kerk behoort.²³

Allen zijn het er over eens dat deze stand van zaken zeker niet mag worden over het hoofd gezien bij de keuze van de plaats van vestiging van den nieuwen zendeling.

Hieraan voegen heeren Gouweloos en Schuurmans nog toe dat ook om een tweede reden Kandari aanbeveling verdient. Als voornaamste reden toch, waarom indertijd de 5-de zendingspost op Z.O. Selebes aanhangig werd gemaakt, werd in het midden gebracht dat noodzakelijk een 5-de zendeling aanwezig moest zijn in verband met voorkomende vacatures. De post Lamboeia was bij de tegenwoordige bezetting van het terrein nagenoeg voortdurend belast met de waarneming van een vacante post; en derhalve bijna voortdurend overbelast. Wanneer nu de 5-de post te Kandari wordt gesticht, kan ook Kandari belast worden met de waarneming van de post Taoebonto, welke de meeste moeilijkheid gaf in dezen. De afstand Lamboeia-

²² L.J.J. Caron, gouverneur van Celebes en Onderhorigheden van 1929 tot 1933.

²³ J.L.M. Swaab, gouverneur van Celebes en Onderhorigheden van 1933 tot 1937.

Taoebonto verschilt ongeveer 20 K.M. met den afstand Kandari-Taoebonto. Aldus zou het probleem van waarneming van vacante posten al niet meer zoo zwaar drukken.

Ook met dit gezichtspunt kan de conferentie in haar geheel zich vereenigen.

Twee redenen als boven omschreven, geven derhalve den doorslag tot de beslissing, dat de vijfde zendingspost de plaats Kandari moet zijn,

a. het gevaar van de zijde van Rome,

b. de waarneming van vacatures.

Nadat dit punt is vastgelegd (onder voorbehoud dat ook het Hoofdbestuur hieraan zijn goedkeuring verleent) terwijl ook uitdrukkelijk wordt bepaald dat de zendeling van Kandari tevens het stroomgebied van de La Solo rivier voor zijn rekening heeft te nemen, hetgeen zeer goed vanuit Kandari kan geschieden, komt de vraag aan de orde of de nieuwe zendeling, de heer Mollema, daar de juiste persoon zal zijn op de juiste plaats.

Kandari heeft beteekenis als hoofdplaats van het landschap van dien naam. Daar zijn gevestigd: het Hoofd van Burgerlijk Bestuur, naast wien staan de adat-hoofden der To Laki: Radja, Sapati, Kapitan, allen gevestigd te Kandari. Voorts een Chef van het detachement inlandsche soldaten, een Europeaan. Het is van belang dat in deze samenleving iemand zich begeeft, die het Indische leven in het algemeen gewend is en wat meer zegt: iemand die vertrouwd is met Bestuurszaken en op de hoogte van personen en toestanden in de inlandsche (Laki)-wereld.

Het algemeen gevoelen op de Conferentie is dan ook, dat in Kandari een zendeling moet wonen, die reeds eenige jaren praktijk heeft. Geen der zendingen voelt er veel voor de posten, welke zij zelve stichtten, te verwisselen voor een andere; niettemin zal hier geofferd moet worden. Het belang van het werk zal hier den doorslag moeten geven.

Een oogenblik wordt overwogen, of het wellicht aanbeveling verdient Storm naar Kandari te plaatsen en Mollema naar Taoebonto. In verband met de taalverschillen zou het goed zijn wanneer twee zendingen op het terrein Moroneensch kenden. Beter lijkt het echter na overweging van een en ander, dat een van de tegenwoordige zendingen in het Laki-land in Kandari gaat wonen. Br. Schuurmans komt liever niet in aanmerking, zoodat slechts overblijft br. Gouweloos. In beginsel verklaart br. Gouweloos zich bereid de nieuwe taak op zich te nemen, wanneer de tijd daartoe is gekomen. Definitief een besluit nemen doet br. Gouweloos echter liever nog niet omdat in een jaar tijds nog weer gansch andere perspectieven zich kunnen openen.

Waar het in dezen hoofdzakelijk om te doen is, is het Hoofdbestuur eene duidelijke uiteenzetting te geven van de situatie, zooals de conferentie ze ziet en het Hoofdbestuur op grond daarvan te verzoeken zijne goedkeuring te willen hechten aan de keuze van Kandari als woonplaats van den 5-den zendeling.

In aansluiting aan het voorgaande verzoekt de Conferentie voorts toestemming om de gelden die voor den huisbouw op de post Sanggona waren toegestaan, aan deze post te mogen onttrekken en aan te wenden voor den bouw van een nieuw huis in Kandari.

Ten slotte wijst de conferentie in alle bescheidenheid op de wenschelijkheid den 5-den zendeling met zijn echtgenoot zoo spoedig mogelijk naar Z.O. Selebes uit te zenden, opdat zij ruimschoots den tijd zullen hebben zich te orienteeren en zich toe te leggen op de studie der taal. Een half jaar voorbereiding op het arbeidsveld is niet te ruim gemeten.

III. *Uniforme administratie op geheel Z.O. Selebes.*

Op de Conferentie, welke in het begin van 1932 werd gehouden, werd gesloten met ingang van 1 Januari 1933 over te gaan tot het voeren van een correspondentie en administratie der posten onder gelijke hoofden, nummers of letters. Vooral is dit van belang in tijden van vacatures, waar dus de zendingen zich hebben in te werken in de post van een ander. Wanneer alle posten een gelijke wijze van beheer hebben, vergemakkelijkt dit zeer het kennis nemen van allerlei zaken, een bepaalde post betreffende. Reeds lang werd deze wenschelijkheid gevoeld, met ingang van 1 Januari 1933 zal thans een nieuw systeem worden ingevoerd op

alle posten. Van dit systeem mag geen der zendingen afwijken; acht iemand het wenschelijk dat hier of daar eene wijziging wordt aangebracht, dan kan zulks uitsluitend geschieden in overleg met de Conferentie. Gemeenschappelijk worden dan de hoofden voor de verschillende takken van correspondentie en administratie besproken en definitief vastgesteld.

IV. Locale Zendingsraad te Makassar.

In verband met de binnengekomen notulen van de vergadering van den Localen Zendingsraad te Makassar (Juni 1932), wordt de vraag gesteld of het te verantwoorden is een vrij belangrijk bedrag telken jare uit te geven voor een doel, dat weinig practischen zin heeft. Hoofdzakelijk toch stelt de Locale Zendingsraad te Makassar zich ten doel studiemateriaal te verzamelen.

Dit doel nu kan ook op andere, minder kostbare wijze worden verwezenlijkt, terwijl het dan ook niet noodig is dat de afgevaardigden van Z.O. Selebes gedurende vrij langen tijd aan hun eigenlijke werk worden onttrokken.

Over het algemeen sympathiseert de conferentie niet met den Raad; zich aanstonds terug trekken wil zij niet ten einde geen ondoordachte stap te doen. De zaak zal nog eens aangekeken worden.

Een schijven van den Raad is binnengekomen, waarbij gevraagd wordt of een terrein dat geen afgevaardigde zond ter vergadering, niettemin verplicht is bij te dragen in de kosten der andere afgevaardigden.

Deze vraag wordt beslist ontkennend door de conferentie beantwoord. Vooral in deze moeilijke finantieele omstandigheden wenscht de conferentie geen geld ter beschikking te stellen voor een doel, waarbij zij niet rechtstreeks geïnteresseerd is.

In dezen geest zal den Secretaris van den Localen Raad worden geantwoord.

V. Ingekomen stukken.

De Voorzitter legt een paar stukken aan de vergadering voor, ingekomen van het Hoofdbestuur (Antwoord op de notulen der voorjaarsconferentie en inlichtingen in zake de toezending van de jaarrekeningen). Van een en ander wordt kennis genomen en er zal voor zoover noodig overeenkomstig den inhoud der stukken worden gehandeld.

Nog een kort woord spreekt de Voorzitter ten afscheid aan collega v.d. Klift.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering op de gebruikelijke wijze gesloten.

34. G.C. Storm aan het Hoofdbestuur der Nederl. Zendingen Vereeniging te Oegstgeest-Nederland, Taubonto 28 december 1932, ARvdZ 112/34/15.

Een enkel woord heb ik nog toe te voegen aan de notulen ter verklaring van het feit dat deze notulen eerst laat U worden toegezonden nadat de conferentie van zendingen reeds in November vergaderde.

Toen ik de notulen schreef had ik in verband met punt II der agenda (stichting van de vijfde zending) enkele opmerkingen gemaakt over den nieuwen zending voor Z.O. Selebes, die naar wij hopen in 1933 hier zal komen.

Collega Schuurmans had bezwaar tegen de opname van deze in de in de vergadering te berde gebrachte opmerkingen, omdat volgens den heer Schuurmans het Hoofdbestuur aan den heer Mollema inzage pleegt te geven van onze notulen, opdat hij zich thans reeds min of meer zal kunnen oriënteeren. In verband hiermee waren wij van meening dat het aanbeveling verdiende deze korte pericoop te laten vervallen en kreeg ik de notulen weer van uit Mowewe teruggezonden ter correctie.

De door den heer Schuurmans in de vergadering gemaakte opmerkingen betreffende den heer Mollema en diens a.s. echtgenoot kon ik inderdaad uit het verband laten wegvallen, zonder daardoor aan de duidelijkheid der notulen schade te doen.

Ik hoop dat U het oponthoud der notulen zult willen verontschuldigen: had ik geweten dat de heer Mollema inzage ervan kreeg, dan had ik eigener beweging deze delicate zaken laten rusten. Ik was echter niet er van op de hoogte dat ook hr. Mollema de stukken in handen pleegt te krijgen.

35. Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendings Vereeniging aan de Conferentie van Zendelingen op Z.O. Celebes, 28 maart 1933, ARvdZ 112/34/15.

De notulen van Uw vergadering van 25 November, die door de bekende oorzaak van vertraging 14 Februari in ons bezit kwamen, waren 11 Maart in onze vergadering ter tafel. Veelheid van werkzaamheden heeft de opstelling van het antwoord eenigszins vertraagd, hetwelk wij U echter tot onze voldoening hierbij kunnen doen toekomen.

I. Het is een belangrijke bespreking geweest over een zeer belangrijke aangelegenheid, welke U heeft bezig gehouden op een wijze, dat een groot deel der notulen er door in beslag wordt genomen. Het is een zaak, die op vrijwel alle zendingsterreinen aan de orde komt, zoodra het Evangelie er eenigszins begint door te werken. De huwelijksverhouding, in Gods scheppingsorde gegrond, tot het diepte en teerste in het menselijke leven behorende, is door zonden verschrikkelijk aangetast. Overal waar het Evangelie nog niet bekend is, of niet meer gehoorzaamd wordt, komen onmiddellijk in deze verhouding de schaduwzijde van 's mensen zelfzucht aan den dag. En in deze verhouding, waar een dooreenweving van geestelijke en lichamelijke momenten door God gesteld is, voert de brute sexualiteit den boventoon, zoodra de geestelijke momenten achteruit gezet of geheel vernietigd worden. Dat is ook in de toestanden te zien van de bevolking, waaronder Gij werkt.

Van hieruit gezien is het uitgangspunt van Uw besprekingen volkomen juist en vereenigen wij ons daarmee gaarne en van ganscher harte. Bij het verdere maken wij aan de hand der notulen en naar de volgorde der besprekingen eenige opmerkingen. Wij doen dit zonder over het geheel van Uw beslissingen een bepaald oordeel uit te spreken. De tijd daartoe is dunkt ons nog niet gekomen. Deze zaak is door deze besprekingen ook voor U nog niet definitief geregeld; zij zal nog wel eens op de dagorde komen. Wij willen door onze opmerkingen dus slechts medewerken aan de verheldering van inzicht en aan het vinden van den juisten weg, waarbij ervaring van andere zendingsvelden, ook van andere corporaties, voor zoover wij daarvan kennis dragen, mee den achtergrond vormen van onze opmerkingen.

Zoo vragen wij ons allereerst af, of de scherpe grens welke Gij trekt tusschen bigamie en polijgamie wel gerechtvaardigd is, n.l. vanuit het gezichtspunt der inheemsche wereld. Is er voor den Inlander een verschil tusschen het hebben van twee of meer vrouwen? En zal hij dus iets begrijpen van Uw grens? Zoo niet, waarom dan niet van den aanvang de grens getrokken tusschen monogamie en polijgamie, waartoe de bigamie dan ook te rekenen is? Is het niet buitengewoon gevaarlijk om van "wettige" bigamie te gaan spreken? Want eenmaal komt het oogenblik, dat deze z.g. "wettige" bigamie ook onwettig moet worden verklaard; ja, Gij doet dat in zekeren zin al van den aanvang af, door de monogamie als Christelijke eisch en ideaal voorop te stellen. Als dus Uw grens vreemd is aan de volksmentaliteit, zal deze het dan niet als onrecht aanvoelen, dat de bigamist niet, de polijgamist wel uitgesloten wordt uit de gemeente? Op andere zendingsvelden, waar een man met meer vrouwen, ook met meer dan twee, wel gedoopt wordt, wordt er wel verzet geboden tegen het nemen van meer vrouwen door iemand, die Christen is, ook als dit "meer" gelijk is aan een "tweede".

Een tweede opmerking is deze: Uw ter Conferentie vastgestelde richtsnoeren, waaraan de praktijk telkens getoetst moet worden, wilt Gij niet laten gelden als wetboek. Volkomen terecht. Maar ten overvloede plaatsen wij de waarschuwing: weer erop bedacht dat het dit maar al te gemakkelijk toch wordt. Gij vormt het eerste geslacht der zendelingen. Die na U komen zullen naar de door U vastgelegde "richtsnoeren" teruggrijpen, die onherroepelijk een eenigszins "canoniek" karakter zullen aannemen. En hebt Gij over de goeroes gedacht? Velen hunner zit de wettische opvatting van het Evangelie in het bloed, gelijk dat in de geheele

Oostersche wereld het geval is. Gij zult hen toch aan de hand van en dus met bekendstelling van deze richtsnoeren moeten instrueeren. Hoe gemakkelijk zullen zij Uw goede bedoelingen misverstaan en er toch een wetboek van maken.

Dit klemte te meer bij het volgende punt, dat wij willen aanroeren. Bij weigering om aan de getroffen bepalingen te voldoen, wordt de weigerachtige van het Avondmaal geweerd. Bij “aannemelijk” overspel worden beide partijen zelfs voorloopig geweerd. Doordringt U er goed van, dat Gij U daarmee andermaal op een gevaarlijken weg begeeft, waarvan het einde niet te zien is. Of liever wel te zien is: het einde is, dat het Avondmaal, dat naar Jezus' bedoeling een genademiddel is, tot een tuchtmiddel, zelfs tot een strafmiddel wordt. Het voorbeeld, dat Sangir hier geeft is afschrikwekkend. Latere geslachten zullen, vreezen wij, U weinig dank weten, voor deze eerste schreden. Beter kunt Gij in de leer gaan op Midden-Celebes. Daar wordt niet geweerd, daar wordt aan de overtreders duidelijk gemaakt, dat zij in strijd handelen met de Christelijke adat en dus wordt hier aangeraden niet aan te gaan aan het Avondmaal. Maar dit wordt hun niet van hoogerhand verboden. Opscherping van het geweten door raad en waarschuwing is moeilijker, maar geeft beter vruchten dan wren door middel van verbod.

Er moet een Christelijke adat gekweekt worden, die leeft in de gemeenten. En daarom moeten de gemeenten in deze tucht veel sterker betrokken worden, dan Gij uit de notulen blijkt te willen doen. De Conferentie van Zendelingen zal zoo min mogelijk hier moeten optreden, de gemeenten zullen de overtreders hun overtreding moeten doen verstaan. Het communale der inheemsche maatschappij, vereenigd met en gelouterd in des Geest Gods, zal hier zegenrijk moeten werken. Wij weten, dat dit zeer ideaal gezien is, maar waar het om het trekken van principieele lijnen gaat, geven wij U deze gedachten toch in overweging. Op den Localen Zendings Raad van Makassar zult Gij niet bij velen instemming verwerven met zulke gedachten, want zoowel op Geref. zendingsvelden als in de Indische Kerk werkt men meer met verboden en geboden. Maar in Posso bewandelt men een beteren weg.

Nog een opmerking. De van het Avondmaal geweerden, of uit de gemeente gestootenen worden weer toegelaten als aan de beleedigde partij recht is gedaan, als de boeten zijn betaald enz. Komt Gij daarmee weer niet in het gevele van een bepaalde schaduwzijde der inlandsche mentaliteit? In deze leeft sterk de gedachte: boete betalen is gelijk zonde verzoenen. Weer kan men het op Sangir zien. Als de straf is gedragen, is de zaak de wereld uit. Juist de beteekenis van de geestelijke en moreele schade der overtreding wordt dan geheel uit het oog verloren. En Roomsche zuurdesem mengt er zich dan maar al te gemakkelijk in deze beschouwing van boete betalen als verzoeningsmiddel.

Onze laatste opmerking geldt het laatste onderwerp: overspel. Om te beginnen schijnt ons dit woord foutief. Wat ermee aangeduid wordt is echtbreuk, want het gaat in beide door U gestelde gevallen om een getrouwde vrouw. Overspel kan alleen bij nog niet getrouwden plaats hebben. Dit echter slechts als formeele aanmerking.

Wat de zaak zelf betreft: deze echtbreuk (overspel) schijnt ons nooit aannemelijk, zelfs niet in een geval als door Br. Schuurmans aangevoerd. In een dergelijk geval zou eerst een gerechtvaardigde echtscheiding moeten plaats hebben. Maar het volgens de wettige adat wettig gesloten huwelijk te breken en dat op welke gronden ook aannemelijk te achten schijnt ons voor ieder werkelijk Christelijke waardeering van het huwelijk funest. Door van “aannemelijke” echtbreuk te spreken, verspert men, vreezen wij, den weg tot die Christelijke waardeering.

Wij zeggen nog eens: dit zijn opmerkingen om tot een zuiver oordeel het onze bij te dragen. Wij bieden ze U dus slechts ter overweging aan. Een beslissing op het door U besprokene willen wij nog niet geven.

II. Het verslag van de bespreking over de vestiging van den vijfden zendingspost hebben wij met niet minder belangstelling gelezen. Wij hechten gaarne onze goedkeuring aan Uw advies en bidden Br. Gouweloos licht en wijsheid toe bij de te nemen beslissing, die niet gemakkelijk zal zijn, waar er veel zal zijn, dat hem aan Sanggona bindt. Br. Mollema zullen wij zoo spoedig mogelijk uitzenden. Maar de staat der ffiantiën zal wel een woord meespreken. Van alle uit te zenden broeders heeft hij echter voorrang.

Punt II, IV en V geven niet tot opmerkingen of beslissingen aanleiding. Ook over den lokalen zendingsraad kent Gij onze meening: hij is niet ideaal, maar eruit wegblijven maakt hem nog minder ideaal. Meewerken aan verbetering zal de taak moeten zijn.

36. Notulen der Conferentie van Zendingen gehouden te Mowewe op 27 en 28 Juli 1933, Taubonto 4 Augustus, 1933, ARvdZ 112/34/15

Voorzitter: M.J. Gouweloos.

Secretaris: G.C. Storm.

De Voorzitter opent de vergadering met de voorlezing van eene overdenking van de hand van Dr. Korf over "Elia op Horeb" en gaat voor in gebed.

De Agenda wordt vastgesteld:

- 1). Ingekomen stukken.
- 2). Taalgeleerde voor Z.O Selebes.
- 3). Begrotingen voor 1934.
- 4). Antwoord van het Hoofdbestuur op de Notulen der November-conferentie 1932. Huwelijk, enz.

Rondvraag

I. Ingekomen stukken. Eenige brieven zijn ingekomen van den Inspecteur van Onderwijs te Makassar, handelende over de wijze van indiening der jaarrekeningen van de gesubsidieerde particuliere scholen en betreffende een paar andere administratieve aangelegenheden.

Eveneens een brief van het Zendingconsulaat, waarvan reeds afschrift was gezonden aan de andere posten, zoodat uitvoerige bespreking overbodig werd en een en ander ter kennisgeving slechts werd voorgelezen.

II. Taalgeleerde voor Z.O. Selebes.

Van de hand van Dr. Esser, taalgeleerde op Java, was een brief binnengekomen, waarin de heer Esser de conferentie attent maakt op de aanwezigheid van Dr. Swellengrebel, voor welken geleerde nog niet een bepaald gebied werd aangewezen voor taalkundige arbeid.

De heer Esser wijst er op dat van de taalgebieden, waar nog geen deskundige arbeidt, Z.O. Selebes eigenlijk het meest in aanmerking komt omdat de Laki- en Mekongga-bevolking het grootste aantal zielen telt, in vergelijking met stammen elders in den Archipel en dat deze omstandigheid het aanbevelenswaard maakt, pogingen in het werk te stellen op Z.O. Selebes een taalgeleerde te doen vestigen. Volgens schatting zou dit aantal ongeveer 120,000 zielen bedragen, die allen één taal spreken.

De conferentie is zich er van bewust, dat de vestiging van een taalgeleerde op Z.O. Selebes bijzondere beteekenis heeft voor den zendingsarbeid. De zendingen klagen allen over het gebrek aan tijd om behoorlijk zich op de taalstudie toe te leggen. Hieruit vloeit terstond voort, dat de zendingen hun goeroe's niet kunnen geven wat noodig is voor de evangelisatie-arbeid of voor de school. Tot heden behelpt men zich met Maleische boekjes; de geest van het Maleisch verschilt echter zoo zeer van den geest der inlandsche taal, dat goeroe's zoowel als evangelisten uit de inheemsche bevolking daardoor vaak niet gevoelen waarom het gaat in bijbelsche verhalen en dergelijke.

Hetzelfde geldt niet minder van de zendingen, die derhalve meermalen moeten falen in hunne pogingen om leiding te geven.

Hierbij komt nu nog dat de Mohammedaansche vereeniging "Mohammadiah" reeds begonnen is Maleische lectuur voor de propaganda van den Islam op Z.O. Selebes te verspreiden.

Het ligt voor de hand dat hiertegen iets moet worden gedaan. Schoolboekjes, evangelisatie-lectuur zijn broodnoodig in de inheemsche taal. Momenteel kunnen we het lezen en schrijven dat op de scholen wordt onderwezen, vrijwel nutteloos noemen. De gansche situatie wijst er op dat een betere leiding op dit gebied,

dan momenteel geboden kan worden, noodig is en dat een taalgeleerde hier een prachtige, taak op zich kan nemen. Iemand die zich volkomen aan dat eene kan wijden, waaraan de zendelingen zich niet naar behooren kunnen wijden, die zich er op kan toeleggen door te dringen in de dialectische verschillen welke in de taal bestaan enz. enz.

Naar aanleiding van den brief van Dr. Esser veroorlooft de conferentie zich de vrijheid U attent te maken op deze dingen, en vleit zich met de hoop door een en ander ter Uwer kennis te hebben gebracht, mede te hebben gewerkt aan het entameeren van een tak van arbeid, welke van bijzonder belang is voor den zendingsarbeid op Z.O. Celebes in zijn geheel.

III. Begrootingen.

Aan de Begrootingen voor het jaar 1934 wordt bijzondere aandacht gewijd. De berichten over den finantieel stand van zaken, welke uit Holland ons bereiken, zijn van dien aard dat de conferentie zich wel degelijk goed rekenschap heeft te geven van den ernst der toestand. Bij de besprekingen stelde de conferentie zich voor het bestaande werk zoo volledig mogelijk te handhaven. Slechts wijzigingen, waarop door het Hoofdbestuur zelf zou worden aangedrongen, kunnen doorgevoerd worden, zoowel waar het betreft den uitbouw van het werk als inkrimpen er van; waarmee derhalve mechanisch gepaard zou gaan eene wijziging in de begrooting. Overeengekomen wordt ook met nadruk, dat geen wijzigingen door een zendeling zullen kunnen worden aangebracht of voorgesteld zonder dat te voren de Conferentie in haar geheel daarvan op de hoogte is gesteld. Wel was dit tot dusverre usance; maar gezien de finantieele zijde van het werk, welke in dezen tijd bijzondere aandacht vraagt, meende de conferentie goed te doen dit nog eens te onderstrepen voor haar leden.

De bespreking der begrooting stelde de conferentie voor de noodzakelijkheid een paar besluiten te nemen in zake onderwijskrachten en evangelisten, benevens in zake de kerstfeestvieringen op de posten en in de bijgemeenten. Deze besluiten zullen gelden voor het geheele terrein en worden hier afzonderlijk vermeld omdat zij directen invloed oefenen op de samenstelling der begrootingen.

Ten eerste wordt dan vastgesteld, dat de Minahassische onderwijzers, die in het huwelijk treden met een op Z.O. Celebes inheemsche vrouw kindergeld zullen ontvangen naar den maatstaf, welke is vastgesteld voor inheemsche onderwijzers.

Van den cursus te Mowewe, welke in 1934 eindigt, komen eenige jongelui terug in de ressorten waar zij thuis hooren. De conferentie meent goed te doen deze jongelui niet terstond als goeroe-indjil of onderwijzer aan te stellen, hetgeen zou beteekenen eene vrij kostbare uitbreiding van het werk. Anderzijds is het niet aanbevelenswaard hen totaal los te laten. Zij zullen derhalve nadat hun studie in den loop van 1934 is beëindigd met reeds dienstdoende ponggawa's meegaan, wanneer deze hun werk verrichten, om aldus reeds eenige praktische ervaring op te doen; de ressortszendelingen krijgen dan tevens een indruk omtrent hun geschiktheid voor evangelisatiewerk.

Ponggawa's genieten eene bezoldiging van 12 x f. 0,25 of f. 3.- voor een arbeidstijd van 12 dagen per maand. Ook deze van den te Mowewe bestaanden normaal cursus gekomen leerlingen zullen gedurende hun oefeningstijd dit bedrag als vergoeding ontvangen.

Daarnevens doet zich het feit voor dat waarschijnlijk voor eenige scholen in 1934 geen subsidie meer zal worden toegestaan omdat het aantal der de school bezoekende leerlingen daalt beneden de grens, die het Gouvernement voor de toekenning van subsidie vaststelde.

De goeroes, die aldus zonder betrekking komen, zullen in zendingdienst kunnen overgaan en eene aanstelling als "hulpevangelist" kunnen bekomen tegen eene maandelijksche vergoeding van f. 7,50 benevens uitkeering van kindergeld, vastgesteld voor inheemsche onderwijzers, voor welke prestatie dan een werkzaamheid mag worden gevraagd van ten minste 20 dagen per maand. Deze hulp-evangelisten zijn dus wel te onderscheiden van ponggawa's en van de eigenlijke evangelisten.

Medisch werk.

Het Gouvernement of de Landschappen keerden in 1933 geen bedrag uit voor het aanschaffen van medicijnen ten behoeve van de bevolking. Zoodat op Z.O. Celebes van zendingen daarin moest worden voorzien. De Conferentie gevoelt zeer wel het belang van deze hulp voor de bevolking, doch meent dat per post niet meer dan F. 150,- per jaar zal mogen worden verbruikt. Daarboven zal niemand mogen gaan, terwijl tevens nogmaals onderstreept wordt de mogelijkheid van verkoopen van sommige medicamenten, of ruiling met kippen, brandhout en dergelijke.

Kerstfeestvieringen.

Vastgesteld wordt dat voortaan voor de Kerstfeestvieringen op de posten of in de bijgemeenten geen karbouw meer mag worden gegeven ten laste van de zendingenkas, doch dat de gemeente daarvoor zelf heeft te zorgen. Hoogstens mag de slachtbelasting van den karbouw uit de zendingenkas worden betaald.

Tevens wordt besloten aan goeroe's of leerlingen der scholen geen geschenken meer te geven in den vorm van volksalmanakken, en dergelijke.

Als eenige noodzakelijke uitbreiding zal in het ressort Mowewe en in het ressort Kandari ieder een nieuwe evangelisten-post worden geopend.

Notulen.

IV. *Antwoord van het Hoofdbestuur* op de Notulen der Novemberconferentie. Een gedachtewisseling ontpint zich over de vraag: avondmaal als tuchtmiddel of avondmaal als genademiddel.

De conferentie onderstreept nogmaals dat hetgeen besproken werd in November 1932 slechts een voorloopig karakter draagt en niet bedoeld is om te worden meegedeeld aan onderwijzers of evangelisten. De bedoeling in November was eenvoudig eenige lijnen aan te geven voor het optreden der zendelingen, niet om toen reeds allerlei vast, te leggen dat de houding van den europeeschen dan wel inheemsenen arbeider zou bepalen in zake huwelijk, overspel en dergelijke.

Ook thans stelt de conferentie zich nog op dit standpunt, zich wel er van bewust zijnde dat zij zoekt naar de houding die zij heeft in te nemen eenerzijds, en anderzijds zich er van bewust zijnde dat zij ten dezen nog geen positieve uitspraken kan doen.

De brief van het hoofdbestuur gaf aanleiding tot een paar opmerkingen. Hr. Gouweloos bezocht de vergaderingen van den Localen Zendingenraad te Makassar en ontmoette daar den heer Kruyt, dien hij over dit onderwerp kon ondervragen. Hem bleek toen, dat ook op Midden-Celebes het soms voorkomt dat het Avondmaal als tuchtmiddel moet worden aangewend.

Ten slotte een kleine aantekening bij de definitie: wat is overspel? U meent dat dit woord door de conferentie onjuist werd gebruikt. Overspel zou volgens Uw brief alleen bij niet getrouwden kunnen plaats hebben. Het is misschien tot juist begripen goed te zeggen, dat de conferentie dit onjuist acht. Koenen's woordenboek geeft voor overspel aan: echtbreuk. Wat op dit gebied plaats heeft bij ongehuwde personen meent de conferentie te moeten qualificeeren als "ontucht".

Dit is intusschen slechts een opmerking van ondergeschikt belang; het zij nog eens herhaald dat de besprekingen van November niet ten doel hadden allerlei besluiten te slaan die als wet zouden moeten gelden voor de toekomst, doch een richtsnoer bedoelen te zijn voor de leden, waaraan nog veel zal moeten worden gewijzigd op grond van opgedane ervaringen.

V. Rondvraag.

Bij de rondvraag kwamen ter sprake de besprekingen, die werden gevoerd indertijd over de overname van het ziekenhuis te Kandari. Het bleek dat nog onlangs daarover een brief van het Hoofdbestuur bij den heer Gouweloos was binnengekomen, genummerd 168.

De hr. Gouweloos deelde mede dat hem nog onlangs te Kandari ter oore was gekomen dat de Gouverneur bij een bezoek aldaar had gezegd, dat door hem gewacht werd op een stap van de zijde der Zending.

In hoeverre dit juist was, laat de conferentie uiteraard in het midden; wel kwam het haar goed voor deze opmerking van den Gouverneur ter kennis te brengen van het Hoofdbestuur langs dezen weg.

Notulen.

Voorts werd attent gemaakt op de reductie, welke de K.P.M. toestaat aan zendelingen, die met een harer schepen reizen en welke is vastgesteld op 25%.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de vergadering gesloten en des avonds de conferentie besloten met de viering van het H. Avondmaal.

37. Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendingsvereniging aan de Conferentie van Zendelingen op Zuid-Oost-Celebes, te Taubonto, Oegstgeest, 2 december 1933, ARvdZ 112/34/15

Wanneer de Notulen van Uw Conferentie, gehouden op 27 en 28 Juli vele urgente zaken hadden bevat, zouden wij waarschijnlijk spoediger tot beantwoording zijn gekomen. Dit wil niet zeggen, dat wij het niet betreuren, dat deze beantwoording eerst plaats heeft bijna twee maanden nadat wij de Notulen hebben ontvangen, maar wel dat wij dringender werkzaamheden, vooral de begrotingen betreffende, hebben moeten laten vóórgaan.

II. Het op dit oogenblik nog meest urgente punt Uwer besprekingen vormt de kwestie van den taalgeleerde. Wij zijn er zelf ook ten volle van overtuigd, dat een dergelijk man op Uw terrein zéér nuttig werk zou kunnen doen. Maar mede door de inkrimping van de Regeeringssubsidies is het Ned. Bijbel Genootschap niet in staat aan het aantal taalgeleerden uitbreiding te geven buiten den eenen alumnus, welke nog studeerende is maar die reeds een bestemming heeft. Wij kennen ook de inzichten van Dr Esser, die de taak meer aan de Zending Corporaties wil overdragen en als het ware zendelingen wil doen uitzenden, voor de taak, die nu de taalgeleerden vervullen. Hoezeer voor dit gezichtspunt op zichzelf zeker deugdelijke argument zijn aan te voeren, zal de uitwerking voorlopig toch wel stranden op hetzelfde bezwaar, dat zich verzet tegen uitbreiding van het aantal taalgeleerden van het Ned. Bijb. Genootschap, n.l. het financieele bezwaar. Wij zijn niet bij machte, nu de vijfde zending post eigenlijk nog eerst in wording is en wij eerder dan het eenige jaren geleden nog scheen een vijfden zending voor Uw terrein hebben kunnen aanwijzen, onmiddellijk ook tot een zesde post te besluiten en die met een taalgeleerde te bezetten. Dat de heer Swellengrebel reeds voor anderen arbeid is bestemd, noemen wij verder slechts volledigheidshalve, het eigenlijke en afdoende bezwaar tegen vervulling van Uw wenschen ligt elders.

II. Wij danken U voor de bijzondere zorg aan da begrotingen gewijd. Het is U reeds bekend, dat wij ze helaas niet onveranderd hebben kunnen overnemen. Wat de formeele opstelling betreft: wij hebben alles, wat op reiskosten betrekking heeft, dus ook paarden en auto's, onder één hoofd gebracht. Specificatie in onderdeel kan het volgend jaar op de ramingsformulieren in de ruimte voor toelichtingen worden bijgevoegd. Uitgaven als prauwgelden behooren door die broeders, voor wie de nieuwe salarisregeling geldt, (dus de Brs v.d. Klift, Schuurmans en Mollema) niet maar te worden opgebracht, daar dit behoort onder de emolumenten, die destijds door de terreintoelagen zijn vervangen. Wanneer er zich bijzondere gevallen voordoen, zooals bijv. wanneer bij den bouw van een huis, er veel goed gelost moet worden, kunnen deze extra kosten worden opgebracht, maar in het genoemde geval behooren zij onder bouwkosten.

Gelden voor medisch werk aangevraagd hebben wij zooveel mogelijk toegestaan. Daarentegen hebben wij de gelden voor Kerstfeestvieringen met de helft verminderd en zullen wij het navolgend jaar daarvoor geen gelden meer toestaan. Dit is overeenkomstig Uw eigen inzicht, dat de gemeenten zelf ervoor hebben te zorgen. Er is trouwens ook geen enkel ander zendingsterrein, waar gelden onder dit hoofd uit de zendingkas worden verstrekt.

IV. Wij zijn erkentelijk voor de aandacht, welke Gij hebt gewijd aan ons antwoord op de vorige Notulen. Wij begrijpen, dat Gij nog geen vaste uitspraken kunt doen, noch vaste regels kunt opstellen. Wij achten het ook

verstandig, dat nog niet te doen, daar er nog ruimte moet zijn voor groei van de overtuig dienaangaande. Waar wij tegen hebben willen waarschuwen is dit, dat er met gebod en regel zou worden gewerkt, iets wat de Oosterling gaarne wil, ook animisme en Mohammedanisme werken immers met een stel vaste geboden of verboden? Maar waar dit in de Zending is gebeurd, heeft het steeds wrange vruchten voortgebracht. Dit wordt niet ontzenuwd daardoor, dat het in Midden-Celebes soms wel eens voorkomt, dat het Avondmaal als tuchtmiddel wordt gebruikt, maar dan toch v.z.v. ons bekend bijna uitsluitend in den vorm, dat de raad gegeven wordt niet aan te zitten, omdat men de Chr. adat heeft overtreden, en niet in den vorm van een op wettelijke bepalingen berustende uitsluiting. De uitslag moge dezelfde zijn, de wijze en het karakter zijn anders, en daarop komt het aan.

Wat het ondergeschikte punt der terminologie betreft: niettegenstaande Koenen meenen wij, dat de door ons gebezigde het meest logische is. En het woord ontucht kennen wij alleen in den wijden zin, waarin er alle onbehoorlijk leven op sexueel gebied onder begrepen wordt, of in den zeer specialen zin van dergelijk onbehoorlijk leven als regel of als winstgevend bedrijf. Maar over die terminologie zullen wij niet twisten.

V. T.a.v. het ziekenhuis in Kendari hebben wij reeds vóór den terugkeer van den heer van Randwijck aan den zendingsconsul verzocht de correspondentie met den Gouverneur weer op te vatten. Wij hopen, dat nu de heer van Randwijck weer op zijn post is, de zaak sneller voortgang zal hebben, al vreezen wij wel dat ze nu vóór het vertrek van Gouverneur Caron niet meer haar beslag zal krijgen. En dat zou wel weer tot nieuwe vertraging kunnen leiden.

38. Notulen der Conferentie van Zendingen op Z.O. Celebes gehouden te Mowewe, 29 Januari 1934, ARvdZ 112/34/15

Voorzitter: M.J. Gouweloos.
Secretaris: G.C. Storm.

De Voorzitter opent de vergadering met het lezen van eene overdenking over 1 Koningen 19, waarin de nadruk wordt gelegd op het komen Gods in de wereld.

Na gebed wordt de nieuw uitgekomen zendingsfamilie Mollema hartelijk, maar ook op ernstige wijze verwelkomd. Immers is het niet de man alleen die is overgekomen naar Z.O. Celebes; hij is gekomen met zijn vrouw. Niet Gerben alleen, maar Gerben en Janneke.

Hun komst naar Z.O. Celebes is een reden tot vreugde en dankbaarheid. Alleen mag niet voorbij gezien worden het element van ernst, dat hieraan verbonden is. Het zou onjuist zijn een donker gekleurde voorstelling te geven aan deze nieuwe medewerkers van het werk op Z.O. Celebes; maar evenmin wil of mag de Voorzitter, die spreekt namens de conferentie, zich schuldig maken aan huichelarij en onwaar-zijn. Daarvoor zijn de toestanden en de ervaringen die de zendingen opdoen, te ernstig. Mooi de dingen zien doet ze ook mooi teekenen; leelijk ze zien doet ze leelijk weergeven. Wij arbeiders op Z.O. Celebes moeten trachten de dingen waar te zien.

Dit is een moeilijke opgave voor den nieuw uitgekomen broeder en zuster. Zij hebben zich te realiseeren dat zij niet zijn overgekomen om te doopen of te catechiseeren, maar om het komen Gods op Z.O. Celebes voor te bereiden. Dit beseffende zullen zij samen de moeilijke taak op zich kunnen nemen, samen verdriet hebben, samen blijde zijn, samen werken, samen tot een zegen worden.

De diep doorvoelde toespraak van den Voorzitter, die de leden der Conferentie als uit het hart is gegrepen, wordt gevolgd door het zingen van het bekende lied: "Nooit kan het geloof te veel verwachten".

Br. Mollema dankt met eenige vriendelijke woorden.

Agenda

1. Jaarrekeningen en bijlagen.
2. Korting op de begrooting 1934.
3. Antwoord van het Hoofdbestuur op de notulen der laatste vergadering; speciaal de financieele maatregelen voor 1934.
4. Scholen en School financiën.
5. Ziekenhuis te Kandari. Medische aangelegenheden in verband met samenwerking met den Gouvernements-arts.
6. Overdracht post Sanggona. Huisbouw.
7. 5-de zendingspost.

1. Jaarrekeningen en bijlagen.

De Jaarrekeningen worden van elke post zorgvuldig nagezien, alsmede de daaraan toegevoegde rekeningen. Deze laatste geven aanleiding tot eenige opmerkingen, die in de toekomst zullen leiden tot vereenvoudiging van kleinigheden. Zoo zullen medicijnen voortaan besteld worden door vriendelijke bemiddeling van den dokter te Kandari, waardoor een belangrijke reductie wordt verkregen. Evenzoo zullen voortaan schoolbehoeften worden besteld door één persoon, die opgave van het benodigde ontvangt voor een geheel jaar van elk der posten. Door aldus grootere hoeveelheden te bestellen, wordt waarschijnlijk meer korting gegeven dan op kleinere bestellingen.

Voor 't overige bieden de jaarrekeningen geen reden tot op- of aanmerkingen en worden zij goedgekeurd.

2. Korting op de begrootingen.

De korting op de begrootingen van 1934, die met 1 Januari j.l. van kracht is geworden, leidt noodzakelijk tot korting op verschillende salarissen en eene herziening van de wegen en middelen, die tot nu te practisch konden worden gevolgd. Zoo zullen waarschijnlijk in de toekomst tournee's worden verminderd. Een en ander houdt ook weer verband met plaatselijke omstandigheden, zoodat het voor de Conferentie moeilijk is allerlei vaststaande regelen en voorschriften te geven. voor elk ressort bindend.

Wat wel een gemeenschappelijk punt van bespreking en regeling kan uitmaken is de korting op de gemeenten. Uiteraard was het niet mogelijk op de zendingsbegrooting te korten op het salaris van gesubsidieerde onderwijzerskrachten. Toch wordt het als billijk gevoeld dat niet slechts in de gemeenten werkzame personen de last der korting dragen doch ook onderwijzers. De hr. Schuurmans doet daarom het voorstel om de kindergelden en draaggelden, welke de Zending geeft aan de onderwijzers der zendingsscholen te verminderen met 25%. De evangelisten worden gekort met 10% van hun salaris. Aldus doende wordt een overschot gevormd in alle ressorten hetgeen samengevoegd kan worden tot een reservefonds. Uit dit reservefonds kunnen dan nog eenige betalingen geschieden aan de evangelisten die het meest hebben te lijden onder de salarisvermindering. Mede is bij dit voorstel rekening gehouden met de omstandigheid dat een paar evangelisten gelijke diploma's hebben als gesubsidieerde onderwijzers.

De conferentie gaat met dit voorstel accoord, hetgeen dus wordt aangenomen.

Als onderdeel bij punt 2 wordt vastgesteld dat Goeroe Philip Lenohingide als kindergeld voortaan zal ontvangen:

voor het eerste kind F. 5.- per maand.

voor volgende kinderen F. 1,- per maand.

Het heeft zich voorgedaan dat een oudste kind kwam te overlijden. Moet dan in dat geval het 2-de kind als oudste gerekend worden en dus voor kindergeld van den oudste in aanmerking komen?

Vastgesteld wordt het volgende. Het kindergeld voor Minahassische goeroes van een 2-de kind mag, wanneer het oudste overleden is, berekend worden tot 12 x 12 x

5 gulden (12 jaar, 12 maanden F. 5 p. maand), maar niet boven het door het eerste kind rechtens te ontvangen bedrag, indien het was blijven leven. In één gezin mag dus het maximum kindergeld slechts betaald worden gedurende 12 x 12 maanden.

3. Antwoord Hoofdbestuur op de laatste notulen.

Het antwoord biedt slechts weinig aanleiding tot het maken van opmerkingen. In het bijzonder valt de aandacht op de kerstfeestvieringen. Het licht voor de hand dat ook hier bezuinigd moet worden. Deze bezuiniging biedt echter ook zijn bezwaren, omdat in het Kandarische geen gemeentekassen zijn, om iets uit te betalen. Na enige gedachtenwisseling komt men overeen te trachten de Gemeenten de kerstfeestvieringen geheel zelf te doen bekostigen. Of dit gelukken kan, is een andere vraag. In alle geval zal een poging in die richting worden gedaan.

In Mowewe wordt elken Zondag een collecte gehouden; eene instelling van den hr. v/d. Klift. Algemeen acht men de doorvoering van een collecte nog niet gewenscht.

In Taoebonto wordt met de viering van het Avondmaal gelegenheid gegeven om iets te offeren. De menschen zijn vrij gelaten in de vaststelling van hun gaven. Daartegenover zou – hetgeen ook elders geschiedt – door den Voorganger of door den Kerkeraad vastgesteld kunnen worden hoeveel ieder lid der gemeente heeft te offeren.

Getracht zal worden algemeen te komen tot de vorming van gemeentekassen; voorloopig zal deze gevormd worden uit de collecte, die gehouden wordt bij een avondmaalsbediening.

Niettemin blijft het onzeker of men aldus zal slagen in het samenbrengen van een som, die voldoende is om een geheel Kerstfeest te bekostigen. Derhalve veroorlooft de Conferentie zich de vrijheid er bij het Hoofdbestuur op aan te dringen niet al te radicaal te zijn in de afschaffing van een bijdrage op de begroting voor dit doel, maar ook in de toekomst nog iets te willen beschikbaar stellen. Harerzijds legt de Conferentie er alle nadruk op dat gedaan zal worden wat eenigszins mogelijk is om de bijdrage zoo klein mogelijk te doen zijn en de gemeenten zelf te doen instaan voor haar Kerstfeesten

4. Scholen en Schoolffinantiën.

Het Gouvernement bepaalde dat een school voor subsidie in aanmerking kan komen als er ten minste 25 leerlingen dagelijks aanwezig zijn. Hoe nu te handelen met reeds bestaande scholen, waar het aantal leerlingen daalt beneden de grens, door het Gouvernement vastgesteld?

Bepaald wordt dat in alle geval elk geval beoordeeld zal moeten worden door de Conferentie. Mits deugdelijke argumenten aanwezig zijn kan overwogen worden een dergelijk schooltje te laten voortbestaan, doch met een verminderd salaris voor den onderwijzer. Of, wanneer de noodzaak van het voortbestaan eener school niet wordt gevoeld, kan de conferentie besluiten tot geheele sluiting der school en den onderwijzer ter plaatse handhaven als evangelist, wanneer althans de overtuiging bestaat dat zulks zin heeft. De hr. Schuurmans b.v. geeft een mooie illustratie ter zake: Gesteld dat de school in het dorp Benoea niet zou kunnen voortbestaan, dan zou hij aanstonds er voor zijn het werk voorlopig hier stop te zetten, omdat geen enkele goeroe in staat is het daar gevestigde onderdistrictshoofd Seko te weerstaan.

Schoolgeldheffing.

Van den Zendingsconsul was eenigen tijd geleden een schrijven ingekomen, waarin de aandacht werd gevestigd op de mogelijkheid om vrijstelling van schoolgeldbetaling aan te vragen voor een bepaald terrein of een bepaalde streek.

In aanmerking genomen de moeilijkheden, waarmee deze heffing gepaard gaat, besluit de Conferentie eene poging te wagen ten einde niet langer verplicht te zijn tot de heffing van schoolgeld.

5. Ziekenhuis te Kandari.

Hr. Gouweloos doet mededeeling van een correspondentie, gevoerd tusschen hem en het zendingsconsulaat. Een en ander wordt als kennisgeving aangenomen.

De aan het ziekenhuis te Kandari verbonden geneesheer bood aan chemicaliën aan te schaffen ten behoeve van de zendingen, waardoor deze goedkooper hunne medicamenten zullen kunnen verkrijgen dan wanneer zij rechtstreeks bestellen in de apotheek. Dankbaar zal uiteraard van dit vriendelijk aanbod worden gebruik gemaakt.

Tevens deed deze geneesheer, Dr. Fleischer, het voorstel nauwer met de zending samen te werken, voorzover dit Kandari en Kolaka althans betreft, aangezien hij geen bevoegdheid heeft zich daarbuiten te begeven. Br. Schuurmans reageerde hier reeds op. De conferentie spreekt haar blijdschap uit over de sympathieke wijze waarop Dr. Fleischer in dezen samenwerking tracht te verwezenlijken, en meent harerzijds ook het hare te moeten doen.

6. Overdracht post Sanggona.

Vervolgens wordt de post Sanggona door hr. Gouweloos aan zijn opvolger overgedragen. Hr. Mollema maakte reeds eenige tournee's mede, en bezocht o.a. ook Sanggona. Allerlei zaken, deze post betreffende, werden reeds onder de oogen gezien, zoodat er geen bezwaar meer bestaat de leiding der post aan hem over te geven.

Voor zoover noodig kan hij altijd weer informatie's bekomen bij zijn voorganger.

Mede met het oog op den huisbouw in Sanggona is het gewenscht, dat Hr. Mollema zich naar zijn standplaats zal begeven, ten einde allerlei regelingen te treffen, daarmee verband houdende.

Een en ander samengenomen, meent de Conferentie juist te handelen door aan te nemen dat de post op den eersten Januari 1934 is overgedragen. Eventueel verblijf in Mowewe of Lamboeia in verband met taalstudie is nog gewenscht voor den hr. Mollema, doch dit kan periodiek geregeld worden. Mevrouw Mollema zal voorloopig in Lamboeia blijven, waarna zij in Juni waarschijnlijk zich eveneens naar Sanggona zal begeven.

7. 5-de zendingspost. Taalvraagstuk.

Reeds lang werd de behoefte gevoeld grondiger werk te maken van de taal, met name van het Lakisch. Wanneer nu Kandari (de plaats) bezet wordt, ligt als het ware de weg open om een reeds lang gekoesterde wensch te verwezenlijken.

Na den terugkeer van de familie v.d. Klift, zullen eenige jaren volgen waarop het terrein volledig zijn bezetting heeft. Dientengevolge kon de vraag gesteld worden of Hr. Gouweloos met het oog op de bestudeering der taal daarvoor niet vrij gemaakt kan worden, zij het voorloopig voor eenige jaren. Een correspondentie met Dr. Esser gevoerd bevestigde de conferentie in haar meening dat dit waarschijnlijk wel de beste oplossing zou zijn om deze belangrijke tak van arbeid ter hand te nemen. De keus was niet moeilijk inzake de persoon, die hiermee belast zou kunnen worden, waar Hr. Gouweloos eigenlijk de eenige is, die hiervoor in aanmerking kan komen. Als zelfs vooraanstaande Lakiërs hun verwondering uitspreken over het gemak waarmee onze collega de taal spreekt, en dat niet alleen, maar ook over de fijne nuances, die hij weet aan te brengen met het grootste gemak en daarin zelfs het gros der bevolking de baas is, mag wel worden aangenomen, dat het jammer zou zijn wanneer geen profijt zou worden getrokken van deze gave en hr. Gouweloos zich te Kandari wederom aan het gewone werk zou hebben te wijden.

De Conferentie doet dus aan het Hoofdbestuur het voorstel om zijn toestemming te willen verleen en hr. Gouweloos te ontheffen van de verzorging van een bepaald ressort en hem dus doende te belasten met de bestudeering van de taal in meer eigenlijke zin.

Dit beteekent niet dat de betrokken zending zich volstrekt afzijdig zal houden bij het practische werk. In Kandari wonende komt als van zelf de zorg voor de Maleische Gemeente aldaar voor zijne rekening; voorts zal hij ten behoeve van zijn studiën zich vrij moeten kunnen bewegen zoodat hem toegestaan moet worden dat hij zijn belangstelling geeft aan alle ressorten. Van deze vrijheid van beweging kan dan weer aldus profijt

worden getrokken dat Hr. Gouweloos spreekbeurten overneemt van den ressorts-zending en hem dus werk uit de hand neemt.

De conferentie is eenstemmig van meening dat dit werk van ver strekkende beteekenis zal zijn voor het geheel van den zendingsarbeid en verzoekt het Hoofdbestuur derhalve beleefd maar dringend deze zaak in overweging te willen nemen en zoo mogelijk haar goedkeuring te willen hechten aan het voorstel der Conferentie.

Gesteld dat het Hoofdbestuur zijn goedkeuring aan een en ander hecht, dan zal waarschijnlijk hr. Gouweloos, in nader overleg nog met de conferentie zijn aandacht geven aan de samenstelling van een Bijbelsch leesboek, ongeveer in den trant van de 104 Maleische verhalen uit den Bijbel.²⁴ De tijd, waarop deze arbeid aanvangt, zou onder nadere goedkeuring van het Hoofdbestuur gesteld worden in de maand waarin de familie Gouweloos zich in de plaats Kandari vestigt.

Rondvraag. — — —

39. Het Hoofdbestuur Nederlandsche Zendingsvereniging aan de Conferentie van Zendingen op Zuid-oost-Celebes, 27 Juni 1934, ARvdZ 112/34/15.

Nu door omstandigheden buiten onzen wil dit antwoord op de Notulen Uwer Conferentie van 29 Januari eerst geschreven wordt een halfjaar na het zenden van deze, zullen wij het kort houden. Dit is bovendien mogelijk en schaadt geen enkel belang, daar er ook in Uw besprekingen niet veel is geweest, dat beantwoording behoeft.

Tegen Uw regeling der goeroe- en evangelistensalarissen hebben wij geen bezwaar.

De mogelijkheid om onzerzijds aan de Kerstfeesten bij te dragen zullen wij bij de volgende begrooting nader bezien.

Het voornaamste punt is Uw verzoek om Br. Gouweloos vrij te stellen van zooveel mogelijk ressortsarbeid om hem gelegenheid te geven tot taalstudie. Aan dit voorstel hechten wij gaarne onze goedkeuring. Wij achten dit besluit van verstrekkende beteekenis en hopen, dat God het zoo zal zegenen, dat dit taalwerk aan den arbeid als geheel zeer ten goede zal komen doordat het een diepere aanraking met en beïnvloeding van de betreffende volksstammen ten gevolge heeft.

Wij betreuren nogmaals, dat dit antwoord zoo kort is; wij hopen een volgend maal uitvoeriger te kunnen zijn.

40. Notulen van de Conferentie van Zendingen op Z.O. Celebes, gehouden te Lamboeia op 11, 12 en 13 Juli 1934, ARvdZ 112/34/15.

Alle leden, der conferentie zijn aanwezig, n.l. 5, welke de vergaderingen beginnen onder Voorzitterschap van Gouweloos, terwijl Storm als secretaris de notulen voor zijn rekening neemt.

Met een kort woord wordt de vergadering door den Voorzitter geopend, die den nadruk legt op het verschil tusschen de peripherie en het middelpunt van het geloof, tusschen de uitingen ervan en het spreken erover, waartegenover of waarnaast het innerlijk ervaren, hetgeen aan alles ten grondslag moet liggen. Na deze korte toespraak wordt de agenda vastgesteld aan de hand van de ontwerp-agenda, die den leden is toegezonden. De eindredactie wordt aldus:

²⁴ Chr.G. Barth (1799-1862) was *Zweimal zweiundfünfzig Biblische Geschichten* (1832), zie Swellengrebel, *In Leijdeckers Voetspoor*, I, 63, 249. De Maleise vertaling van N.Ph. Wilken was getiteld *Inilah beberapa hikajat Perdjangjian Lama dan Baharu oleh N.Ph. Wilken*. Tertara pula dibandar Rot[t]erdam oleh M. Wait dan anak-anak, Penara-penara 1875. Het werd verschillende malen herdrukt (1886, 1901).

1. Opening door den Voorzitter
2. Lezing der notulen van de vorige conferentie met zoo mogelijk het daarop ingekomen antwoord van het Hoofdbestuur.
3. Bestuursverkiezing
4. Referaat Van der Klift over het Verslag van Dr. Kraemer over W. Java
5. Bespreking van een schrijven van Schuurmans ddo. 5 Juni 1.1.
6. Ziekenhuis Kendari
7. Schoolaangelegenheden.
8. Ingekomen stukken
9. Nazien begrootingen.
10. Rondvraag.

Na de bovengenoemde opening door den Voorzitter, komen de notulen ter lezing, hetwelk niet plaats heeft, aangezien alle leden deze al hebben ontvangen, direct na het opmaken ervan en het antwoord van het H.B. nog niet is binnengekomen, zoodat er toch geen bespreking kan plaatshebben.

3. De bestuursverkiezing wordt nader gemotiveerd, doordat het secretariaat geacht wordt op een verkeerde plaats te zijn. De welversneden pen van Storm kan geen afstanden korter maken en wanneer eenigszins urgente dingen behandeld worden, geeft het òf groote kosten door aparte loopers voor deze correspondentie te betalen òf de tijd afwachtende voor de veertiendaagsche postlooper is behoorlijke behandeling niet mogelijk. Nadat de nadruk is gelegd op de goede wijze, waarop Storm zich altijd van zijn taak gekwetend heeft, wordt na eenige bespreking besloten tot de volgende samenstelling:

Voorzitter: H. van der Klift.

Secretaris: M.J. Gouweloos.

De vergadering van dezen dag zal nog gehouden worden onder de oude samenstelling van het bestuur, terwijl morgen het nieuwe bestuur in functie zal treden.

Niet direct samenhangende met de vergaderingen, doch wel met het werk in het algemeen, wordt toch besloten Van der Klift het penningmeesterschap te laten voeren, zooals al direct sedert zijn komst gebeurde.

4. De ter plaatse aanwezige zendelingsvrouwen, vier in getal, omdat Mevr. Storm niet mee was gekomen, worden nu ter vergadering genoodigd om het referaat van Van der Klift bij te wonen, welke dit heeft samengesteld aan de hand van het verslag van Dr. Kraemer over West-Java. De bespreking van verschillende punten wordt er niet in gedaan, maar vooral die dingen behandeld, welke overeenstemming vertoonen of althans dit kunnen doen met ons werk. Zeer duidelijk komt uit, dat er meerdere overeenkomstige moeilijkheden zijn, waardoor de aandacht bijzonder wordt gespist op de verwachte ontkenning, hoe uit die moeilijkheden werd uitgekomen op Java of hoe men dit althans hoopt te doen.

Verder dit referaat uit te werken heeft weinig zin, waar het verslag van Dr. Kraemer bekend is. Na het voorlezen ervan echter, hetgeen geruimen tijd vorderde, sprak Schuurmans zijn teleurstelling uit, waarmede wij het eens waren, n.l. dat hij alleen de opsomming en bespreking van de moeilijkheden had gehoord, maar hij vergeefs had gewacht op de ontkenning, n.l. hoe die moeilijkheden te overwinnen of te voorkomen. Geruimen tijd werd de bespreking voortgezet, welke tot het resultaat leidden, dat Van der Klift mededeelde, alsnog en zoo spoedig mogelijk aan Dr. Kraemer onze moeilijkheden te zullen schrijven en diens meening hieromtrent te zullen vragen, aangezien Van der Klift ook zelf onbevredigd was in dezen. Het te verwachten antwoord zal zoo spoedig mogelijk aan allen worden doorgezonden.

Hierna wordt de vergadering gesloten.

5. *Donderdag*. De vergadering wordt geopend door den Voorzitter, H. van der Klift met het lezen van een gedeelte uit Johannes, waarna hij de groeten van het Hoofdbestuur overbrengt. Dadelijk hierop wordt begonnen met het bespreken van het rondschrift van Schuurmans van 5 Juni, waarin hij aandringt op bezinning in ons werk en zoo noodig en mogelijk verandering en verbetering. We kunnen het geheel noemen een "Rethinking mission", welke hij met voorstellen en verklaringen naar voren brengt, welke dubbel

duidelijk zijn, doordat hij een schetskaart heeft gemaakt van ons terrein met de posten en andere belangrijke plaatsen welke naar hun aard door verschillende teekens zeer overzichtelijk zijn aangeduid. Hij begint met de aandacht te vestigen op samenwerken, meer met elkaar contact hebben in den arbeid zelf, gedachten uitwisselen, waarbij achter ieders zelfstandigheid niet in het gedrang mag komen. Zijn schrijven begint onder nummer I met:

I. *Terreinbezetting*. De verschillende ressorten worden achtereenvolgens na gegaan wat betreft de huidige bezetting, waarnaast wordt bekeken in hoeverre deze in overeenkomst is met de bezetting die noodig is voor dat ressort. Na zijn inleiding van dit onderwerp antwoordt van der Klift, dat een en ander hem als uit het hart gegrepen is. Voorts vestigt hij er de aandacht op, dat begin 1935 2 nieuwe poenggawas en 11 goeroes ter beschikking zullen zijn, wier plaatsing hier besproken kan worden.

Wanneer we voor alle ressorten een bepaalde maatstaf aanleggen, eenigszins overeenkomende met de draagkracht van de zendingskas, wordt gemeend, dat Mowewe een Evangelist over zou hebben, Taoebonto er 1 tekort komt, Sanggona goed bezet is en Lamboeia 3 Evangelisten tekort komt. Dit laatste wijst niet enkel uitbreiding van het werk aan, maar wordt ook veroorzaakt door het ontslag van Evangelist Markus Sembahjang. Allen voelen de urgentie van de aanstelling van drie evangelisten in het Lamboeiasche, die dan respectievelijk bestemd zouden worden voor het Noordelijke deel van het Kendarigebied, voorts voor Asao en omgeving en ten slotte voor het gebied rondom Woeera.

Ook de vermoedelijke plaatsing der nieuwe goeroes wordt besproken, waar een reserve wordt gehouden voor iederen zendeling van 1 goeroe, die onder zijn bijzondere leiding komt voor nadere opleiding en opvoeding, terwijl hij behulpzaam kan zijn bij taalstudie en tevens als invaller kan optreden, waar dit noodig mocht zijn. De kosten kunnen tot een minimum worden teruggebracht van bijv. 4.-- per kracht per maand. Dit is ongeveer het bedrag noodig voor kost en kleeding. Na verloop van bijv. een jaar kan zoo'n goeroe worden verwisseld voor een die al gewerkt heeft, die met zijn opgedane ervaring bijzondere leiding kan vragen in diverse aangelegenheden en verder gelijk wordt behandeld als de eerstgenoemden. De urgentie van een schooltje in Wolasi wordt aangetoond en algemeen gevoeld. Het zal er een moeten worden zonder subsidie, gezien de tegenwoordige onderwijs-politiek, waarbij echter groote voordeelen zijn op te merken, n.l. de algehele vrijheid van leerplan en lesrooster.

II. *Bezinning op het karakter van ons werk, begane fouten, enz.*

De verhouding tot de verschillende standen onzer bevolking is voor een groot deel zoal niet bepaald, dan toch beïnvloed door onze houding, die we tegenover hen hebben ingenomen. Beleedigd rechtsgevoel werd opgewekt door klachten van de lagere klasse, die verdrukt werd door de hogere en deed ons tot vooringenomenheid overgaan. Dit werd in onze houding wel gevoeld door de betrokkenen, die in hun conclusie gesterkt werden, dat Christen worden beteekende: het onttrokken worden aan hun macht. Hiernaast stond de kleine man, die ons medelijden wist op te wekken en voor ons wist te verbergen zijn lage motieven en fouten, zoodat we wonderlijke elementen in onzen kring opnamen. Over hen hieronder meer. Wat aangaat onze fouten tegen de adat worden enkele voorbeelden opgehaald en tevens ook sommige gevallen nader onder de oogen gezien, waarmee deze of gene nog niet uitkwam. Vormen van hormatbetoon worden besproken. We hebben ons te wachten voor het aannemen van een houding, die de menschen afstoot en ze van ons vervreemdt, al mogen we onszelf ook niet weggooien door overdreven en ongepaste onderdanigheidsvormen.

Onwillige bijloopers zijn geworden diegenen, die om onzuivere motieven zich als Christen hebben voorgedaan en ook door den Doop in de gemeente zijn opgenomen. Het wekelijksch ter kerk gaan is hun te veel moeite, waaraan zij trachten te ontkomen door meer of minder steekhoudende motieven. Hun moraliteit is vaak verderfelijck, niet alleen voor de buitenstaanders, wien het koren op den molen is, doch ook voor de betere Christenen, die daardoor vaak in gedachten worden teruggevoerd tot hun vroegere leefwijze met zijn aantrekkelijkheden. Bovendien zijn zij een gevaar voor den goeroe of poenggawa, die vruchteloos zijn krachten aanwendt om het verdoolde schaap naar den stal terug te brengen en zijn blijmoedigheid ziet afnemen door al zijn vruchteloze pogingen. Waar onze inlandsche krachten nog steeds zeer bekoord worden

door het woord kwantiteit en minder door kwaliteit, is de teleurstelling dubbel groot. We moeten hen corrigeren op dit punt, waardoor voor hen het werk meer aantrekkelijkheid krijgt en de slappelingen niet zooveel van den tijd en de krachten van de helpers laten verbruiken, na ettelijke malen vermaning onzen tijd en kracht liever besteden aan de belangstellenden, zoowel gemeenteleden als "buitenstaanders".

c. Onze hulpkrachten. De poenggawas zijn weinig onderlegd en kunnen met moeite het allereerste pionierswerk doen, alsmede het samenhouden van hun eigen kringetje.

De inheemsche goeroes zijn meestal te jong en hebben verschillende fouten en tekortkomingen, die hen minder geschikt doen zijn voor hun werk, al meent Schuurmans, dat er wel goede krachten uit hen zijn te maken. In het algemeen gesproken vindt Schuurmans de buitenlandsche goeroes beter dan de inheemsche. Er wordt meer tegen hen opgezien, ze zijn vaak meer geliefd bij iedereen, laten zich minder in perkara'tjes betrekken, terwijl de jonge inheemsche goeroe vaak zich een air aanmeet om op diezelfde hoogte te komen, waardoor hij zich juist buitensluit.

Van der Klift is het eens met Schuurmans, dat de jonge inheemsche goeroes nog veel leiding nodig hebben, maar acht hen toch beter dan de uitheemsche, omdat ze onder hun eigen volk werken. Hiermee kan Schuurmans het niet eens zijn en haalt Dr. Kraemers boekbespreking aan van het werk van Moelia. De uitheemsche kracht heeft bijv. meer vergelijkingsvermogen.

d. Opleiding. Mocht deze mettertijd weer geopend moeten en kunnen worden, dan vindt Schuurmans het noodig, oudere jongens op te nemen en deze eerst bij een zendeling korter of langer tijd te laten doorbrengen, opdat deze een indruk kan krijgen van zijn karakter en alles wat noodig is te weten alvorens iemand in opleiding te nemen. Mogelijk ware het systeem der Amerikaansche zending in Makassar te gebruiken, om de opleiding in twee deelen te splitsen, n.l. twee deelen theorie, waartusschen in een paar jaar practisch werken ligt.

Nadat nog enkele onderwerpen worden besproken, die hieronder zullen worden weergegeven, wordt den volgenden dag het schrijven van Schuurmans verder behandeld, waaraan ook de zendelingsvrouwen deelnemen en wel het onderwerp:

De arbeid der zendelingsvrouw

Schuurmans begint met de gevaren en daarmee tevens zijn bezwaren op te noemen, o.a. het systeem van geven en nog eens geven van kleeren enz. enz. Het aanmoedigen of zwijsend door laten gaan van kransen in Holland met het maken van kleeren voor een enkele post in plaats voor linnenkasten van ziekenhuizen, het overmaken van geld voor welk goed doel ook, indien bestemd voor bepaalde rsorten. Hierdoor verdwijnt de juiste samenwerking. In het stukje van Zr. Gouweloos vindt hij onjuist, om voor te stellen, de verzamelde gelden naar een bepaalde post te sturen voor aankoop van medicijnen, dit ook met het oog op de samenwerking, niet alleen op een bepaald terrein, maar in de geheele zending in het algemeen. Waarom vrouwen naailessen geven, die niets te naaien hebben, of het toch al meer dan voldoende kunnen? Waarom de bevolking houten huizen laten bouwen, die ze toch niet onderhouden, waardoor de heele doelstelling in het water valt? Het meest noodzakelijke acht Schuurmans in de kwestie babyverzorging: het harden der kinderen en juiste voeding, welke hij niet onderwezen wil zien als lessen op school, maar in de woningen der menschen zelf met de levende baby als leermiddel. De kampongs ingaan, in de huizen opklimmen en met de vrouwen ter plaatse spreken; men heeft de voorbeelden daar voor het grijpen en zij zijn dan actueel. De vrouwen zijn zeer gesteld op het bezoek van de zendelingsvrouw en met behoorlijke taalkennis zal ze ontzaglijk veel kunnen doen in het werk.

Van der Klift heeft naar aanleiding van genoemd rondschrjven zijn gedachten op papier gesteld en zegt, dat het werk van Zr. Van der Klift zijn aanleiding heeft gevonden in de ervaring van de voorbije jaren. In het bijzonder kinderellende en -sterfte hebben de babyverzorging een eerste plaats op het programma gegeven. Ze is door vrouwenverenigingen in staat gesteld in de bedoelde richting te werken. Hij is van meening, dat het voor vereenigingen noodig is, voor een bepaalde post te werken; dit geeft de noodige stimulans aan hun werk. Ze moeten voortgaan op den ouden voet, want de noodige prikkel zal door het werken voor ziekenhuizen of bazars ontbreken of gaan verslappen.

Zr. Van der Klift heeft 3 soorten werk ter hand genomen, n.l.:

1e. Babyverzorging, moederzorg, hygiëne.

2e. Een kleuterklas.

3e. Een handwerkklas, o.a. ook voor grootere meisjes en Njoras.

Nu naaien Chineezen voor de bevolking, hetgeen de vrouwen zelf moeten doen. Landbouw moet worden toegelicht.

Storm. Naar aanleiding van de woorden van Van der Klift zegt hij, dat volgens hem de tijd nog niet gekomen is voor naaikransen, gezien de doodgebloede te Taoebonto. Aldaar wordt ook de inheemsche kleederdracht op den achtergrond gedrongen. Zij zetten ook de babyverzorging niet voort, aangezien dit alleen loopt, als de zendeling erachter staat met fourneeren van de benodigdheden. Het verkeerde of onvoldoende opvolgen der eischen van hygiëne maakt de zaak soms erger dan die oorspronkelijk was.

Zr. Van der Klift wil vóórverzorging vóór de geboorte, wijzen op gunstige of noodige maatregelen en hierover bijv. 1 uur per week gezamenlijk met de vrouwen praten.

Aan deze bespreking wordt door de aanwezigen energiek deel genomen, veler ervaring wordt als illustratie ten beste gegeven, waardoor dit onderwerp een groot deel van den tijd voor zich opeischte, hetgeen het volkomen waard was.

6. *Ziekenhuis Kendari.* Enkele weken geleden is Kendari vereerd met een bezoek van den Gouverneur, welke, na voldoende blijken van belangstellingloosheid weder vertrok naar Kolaka. Aldaar sprak hij met den Arts, Dr. D. Fleischer, over de overname van het ziekenhuis te Kendari, waarmee annex natuurlijk die te Wawotobi en Kolaka. In korte woorden samengevat is het dit: de ziekenhuizen moeten door ons worden *gekocht*.

Van de exploitatie kan 2/3 worden vergoed door het Rijk of Landschap (dit laatste weet ik niet precies). Er moet een Ind. arts worden aangesteld, anders komt het salaris van den Eur. arts geheel voor rekening van de zending. Deze houding maakt op de conferentie een weinig sympathieke indruk en den secretaris wordt dan ook opgedragen, een en ander direct aan het Hoofdbestuur en den Zendingsconsul te melden. Een schrijven van den Zendingsconsul No 702/4312 de overname van genoemd ziekenhuis betreffende wordt voorgelezen en het antwoord van de conferentie hierop den secr. opgedragen.

7. *Schoolaangelegenheden.* Is ingekomen een vertrouwelijk schrijven van den Zendingsconsul No 583/3310, behandelende o.a. de finantieel-organisatorische vrijheid op onderwijsgebied. Voor ons terrein is niet duidelijk, of die in feite zoo zal zijn, als daar voorgesteld, of liever, of die voordeelijker voor ons is, terwijl de paedagogische vrijheid alsnog uitblijft. Aan den Z.C. zal in het kort geschetst worden de toestand op ons terrein en gevraagd welke de te verwachten voordeelen van het nieuwe systeem voor ons kunnen zijn.

Gouweloos deelt mee, dat hij op particulier initiatief in Kendari een H.I.S. wil openen. Er is veel vraag aldaar naar dit onderwijs, terwijl het ongesubsidieerd een groote bewegingsvrijheid heeft en de kosten tot een minimum kunnen worden beperkt. Momenteel is er al een Roomsche goeroe met zoo'n inrichting begonnen in een vervallen woonhuis, welke beweging waarschijnlijk weinig levensvatbaarheid zal hebben. Mocht het plan gelukken, dan zullen we ook uit het bovenland leerlingen kunnen verwachten, o.a. van hoofden.

8. *De Ingekomen stukken* zijn bij de behandeling der betrokken onderwerpen al behandeld, zoodat hier geen tijd verder aan behoefte te worden besteed.

9. *De begrotingen* worden zeer serieus besproken en tot op het uiterste besnoeid.

10. *Rondvraag.*

Schuurmans: wat te doen voor de oud-scholieren? Hij wil hen vasthouden en tevens nuttig onderwijs blijven geven, door bijv. 2 uur per week ze te verzamelen, terwijl de goeroe gezellig met ze samen is, met hen leest, praat over landbouw, hygiëne, geschiedenis met het oog op mogelijke vooruitgang van ons volk, waarbij dus parallellen getrokken kunnen worden en tenslotte niet te vergeten: fluitspel, zang en sport. Ook de andere aanwezigen willen in deze richting trachten iets te bereiken.

Hoe wordt gedacht over de kleeding der Christenen in de samenkomsten? De nadruk leggen op mooie of nette kleren, wanneer men God gaat ontmoeten is op zijn plaats, maar daartegenover staat het gevaar om anderen uit de kerk te houden, die van verre gekomen zijn en dus vuil worden door de reis, in het bijzonder in de

regentijd, voorts de armen en ook andere, niet kerkelijke belangstellenden, die nu zoo langs loopende, even naar binnegaan, doch bij het bovengenoemde voorschrift zich zouden schamen in hun dagelijksche plunje tusschen net gekleede medeburgers te zitten en dus doorloopen. Wordt verder de meening der vergadering gevraagd voor banken of voor matten in de kerkjes. Mogelijke voor en tegens worden besproken, bezien van ons standpunt en van dat van onze inheemschen, waarna de voorkeur wordt gegeven aan matten.

Van der Klift. De ontslagen goeroe Rumagit heeft uitbetaling gevraagd van de helft zijner leider-toelage van de cursus over 1933, welke hem zal wort gegeven.

Gouweloos. Door het aangewezen zijn voor taalwerk correspondeert hij steeds met Dr. Esser, welke hem heeft aangeboden, op taalstudiegebied wat te willen helpen. Het oorspronkelijke plan van elkaar te ontmoeten in Makasser is niet doorgestaan, maar met vreugde wordt aangenomen zijn aanbod om in 1935 eenigen tijd hier te komen, terwijl gevraagd zal worden, dit zoo spoedig mogelijk te doen. Dit alles is echter nog geheel afhankelijk van de beslissing van Hoofdbestuur inzake het voorstel, om Gouweloos aan te wijzen voor taalwerk en hem geen ressort te geven. Jammer dat het antwoord van het Hoofdbestuur nog niet binnen is op onze notulen, opdat we met meer zekerheid kunnen doorgaan.²⁵

Uit een ander schrijven van Dr. Esser blijkt, dat hij met Dr. de Vreede de urgentie heeft ingezien van een taalman voor het Loewoek-Banggaische, terwijl hij tevens is overtuigd van de mogelijkheid, in dezen samen te werken, door voor bovengenoemd gebied en voor het onze samen 1 man uit te zenden, die zou kunnen beginnen in ons gebied. De conferentie, kennis genomen hebbende van de mededeelingen van Dr. Esser, doet bij dezen het Hoofdbestuur het voorstel en verzoek, wel te willen besluiten tot een dergelijke uitzending. Mocht het laatste niet plaats hebben, dan zal ook voor het werk van Gouweloos de aanschaf van een cyclostyle noodig zijn.

Mollema. Hij deelt mee, de huidige toestand van Zr. Mollema, zooals die door en na de bevalling geworden is. De dokter vindt het beslist noodig, een Chirurg te consulteren en wel liefst een op Java, waar men op alles is ingericht. In aansluiting hiermee adviseert de conferentie, na zoo noodig eerst te Makasser onderzocht te zijn, door te gaan naar Bandoeng, aangezien half werk straks groter ellende en kosten met zich zal brengen. Ze zullen zoo spoedig mogelijk vertrekken, zoowel met het oog op de patiënte zelf als op het werk in het Sanggonasche.

Door Br. Storm wordt de Conferentie met dankgebed gesloten. Hiermede is de laatste vergadering afgelopen en wordt 's avonds de conferentie beëindigd met de bediening van het H. Avondmaal door Gouweloos.

41. Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendings-Vereeniging aan de Conferentie van Zendelingen in Zuid-Oost-Celebes, te Kendari, 7 November 1934, ARvdZ 112/34/15.

De notulen van Uw vergadering, gehouden 11 tot 13 Juli, waren in onze vergadering van 22 September ter tafel, maar de ook U bekende omstandigheden van hem, die met de beantwoording belast is, hebben deze vertraagd. Om deze vertraging niet langer te doen voortduren dan strikt noodzakelijk is, zullen wij het antwoord kort moeten redigeeren.

Het heeft ons zeer getroffen, dat het rapport van het bezoek, dat Dr. Kraemer aan ons zendingsveld West-Java heeft gebracht, ook voor het andere zendingsterrein onzer Vereeniging zulke waardevolle gegevens en aanwijzingen bevat, dat het bij U tot vruchtbare besprekingen heeft geleid. Wij hopen dat de correspondentie tusschen Uw Voorzitter en Dr. H. Kraemer tot positieve aanwijzingen zal leiden, die nog verdere vruchten afwerpen en wij blijven van die correspondentie gaarne op de hoogte.

De punten, ter tafel gebracht door het rondschrjven van Br. Schuurmans zijn voor ons ietwat moeilijk te volgen, daar wij, voorzoover wij kunnen nagaan, dit rondschrjven niet in afschrift hebben ontvangen.

²⁵ De verleende toestemming is vervat in Hb NZV a. CvZ, 27/6/1934, ARvdZ 112/34/15.

Daardoor is er wel eenige aarzeling bij ons om ons in de discussie te mengen, welke aarzeling wij echter hier en daar zullen trachten te overwinnen. Het gemakkelijkst doen wij dat ten aanzien van het punt der Hulpkrachten. Uw ervaringen aangaande de tekortkomingen der jonge inheemsche goeroes staan niet op zich zelf. In Midden-Celebes zijn ze aanvankelijk niet anders geweest en zijn ze nog dikwijls zoo. En ook op Nieuw-Guinea heeft men dezelfde ervaringen opgedaan. Inderdaad zijn uitheemsche dikwijls beter. En toch mag dat er naar onze meening niet toe leiden om voortdurend met deze laatste te blijven werken. Zij zullen geleidelijk moeten worden vervangen door zulke, die aan hun eigen volk arbeiden. Dit is met het oog op de toekomst geboden. Trouwens ook met Minahassische goeroes heeft meer dan één Uwer toch ook wel teleurstellingen opgedaan. Wel klemt des te meer de eisch, om aan de opvoeding der inheemsche goeroes te blijven werken, welke eisch op Uw vergadering ook duidelijk naar voren is gekomen.

De discussie over den arbeid der Zendelingsvrouwen heeft, voorzover wij uit de notulen kunnen zien, niet tot vaste resultaten geleid, hetgeen ook niet te verwonderen is, daar het hier nog om tasten en zoeken gaat. Terwijl wij gaarne op de hoogte blijven van wat uit dit tasten en zoeken voortkomt aan vruchtbare gezichtspunten, is het ons een behoefte hier er onze blijdschap en dankbaarheid voor uit te spreken, dat Uwe echtgenooten alle met lust en toewijding bezielde zijn, om samen met U den Zendingsarbeid te dienen.

Over het ziekenhuis te Kendari hebt ook Gij intusschen afschrift ontvangen van den brief van den Zendingsconsul d.d. 7 Augustus no. 1243/4312/432. Deze zal op onze volgende vergadering een punt van ernstige overweging uitmaken, waarvan wij U het resultaat zoo spoedig mogelijk zullen mededeelen.

Uw bij de rondvraag gedaan voorstel aangaande uitzending van een taalman voor Loewoek, Banggai en Z.O. Celebes kunnen wij niet overnemen. De toestand der geldmiddelen, gevolg van de steeds sterker blijkende doorwerking der crisis maakt het absoluut onmogelijk nieuw werk te entameeren, daar handhaving van het bestaande reeds nauwelijks mogelijk zal zijn. Voor alle hulp, die Br. Gouweloos van Dr. Esser mocht kunnen ontvangen, blijven wij natuurlijk zeer dankbaar.

42. Notulen van de Conferentie van Zendingen op Z.O. Celebes, gehouden op 14 Januari 1935. Taobonto, 15 Januari 1935, ARvdZ 112/34/15.

Aanwezigen:

Hr. en Mevrouw Van der Klift.

Hr. en Mevrouw Storm.

Hr. en Mevrouw Gouweloos.

Hr. en Mevrouw Schuurmans.

Hr. Mollema.

De vergadering wordt geopend met het zingen van het lied: "God is tegenwoordig", waarna de Voorzitter voorleest uit Handelingen 4, de verzen 23-31. Bij het uitspreken van zijn openingswoord heeft de voorzitter ook de dames uitgenoodigd, die daarom ook aanwezig zijn en door hem verwelkomd worden. Met dank maakt hij voorts melding van een toename op Z.O. Celebes van ongeveer 200 Christenen, ten bewijze, dat het werk nog niet op het doode punt gekomen is, al heeft het dan ook langzaam voortgang. Goeroes en poenggawa's werden voor een deel gevormd in dit jaar, zoodat nu de gelederen weer konden worden versterkt. Ze moeten echter nog met veel en goede leiding leeren de theorie in praktijk te brengen.

Met dank wordt gewag gemaakt van de genezing van Mevrouw Schuurmans zoowel van de bijstand Cods aan de familie Mollema, die verblijd werden met een zoon. Allen zijn wij gezegend, zoodat 1934 staat in het teeken: Rijk gezegend dus verblijd.

Onze aandacht wordt ook bepaald bij den slag, die onzen Director trof in het verlies van zijn echtgenoot, terwijl de kinderen in hun droefheid niet worden vergeten.

Het werk wordt even gezien naar den moeielijken kant, hetgeen trouwens hierboven reeds gedaan is in anderen vorm, door n.l. aan te geven dat dit jaar 200 zielen werden toegedaan. Dit wijst op langzame

voortgang. Als eerste factor wordt daarvoor genoemd: de Islam die zijn invloed laat gelden en demonstreert in het oprichten van langgars en het bang maken van al of nog-niet-Christenen met velerlei nonsens, die echter meer of minder gemakkelijk wordt geloofd en de mensen ver van ons houdt.

2e factor is: de ongeschikte hulpkrachten, al zijn er, die zich goed ontwikkelen. Nauwgezette controle is vereishte voor deze mensen en voor ons werk. Ten overvloede wordt nog even gereleveerd de onaangename ervaring, opgedaan met de goeroes Rumagit (ressort Mowewe) en Raintoeng (ressort Lamboeia). Hun gedrag was wel zoo in strijd met onze Christelijke opvattingen, dat ontslag noodzakelijk was.

3e factor: de moeilijke finantieele toestand en wel onderverdeeld in:

a. geen medewerking van de bevolking. Voor het bij elkaar brengen van de belasting zwerven ze overal rond en kunnen zoo nooit geregeld bezocht of onderwezen worden.

b. de inkomsten van het zendingsbureau in Holland, die voor een deel door spreker geweten wordt aan slapheid van onze mede-Christenen in het vaderland. Voor andere doeleinden is genoeg beschikbaar, getuige een abominabel getal door den voorzitter genoemd, als te zijn uitgeven op de Utrechtsche kermis. Dit bedroeg alleen al de helft van het jaarbudget van onze zending. Bij velen onzer Christenen is Jezus niet nommer één in het leven, en dit uit zich onherroepelijk in het geven voor Zijn werk.

Laat ons echter niet versagen. Uit het voorgelezen Bijbelgedeelte blijkt, dat de eerste Christenen wisten, waarheen ze te gaan hadden, als het hen te moeilijk werd. Ook wij hebben ons te wenden tot Hem in het gebed, zoowel als gemeente en als persoon. Zij baden, ontvingen den Heiligen Geest en predikten het Evangelie, voor ons een troost en opdracht. Hosea zegt dat het volk verloren gaat, doordat het geen kennis heeft van God; daarom hebben ook wij hen tot die kennis te brengen.

Onze troost mogen we putten uit het woord: "Hebt goeden moed, ik heb de wereld overwonnen".

Na gebed en het zingen van: "Geest des Heeren, kom van boven ...", verklaart de Voorzitter de vergadering voor geopend en verlaten de dames de kamer.

Agenda.

1. Opening door den Voorzitter.
2. Nazien der rekeningen en Jaarrekeningen.
3. Conferentieschrijven Mollema.
4. Conferentieschrijven Schuurmans.
- 5 Ingekomen stukken.
6. Rondvraag.

2. Bij het nazien der jaarrekeningen wordt ook gesproken over het te vormen reservefonds van de meerdere korting der tractementen van de hulpkrachten, dan door het H.B. was aangegeven. Dit werd n.l. voorgesteld op een vorige conferentie en door het H.B. goedgekeurd. Nu wordt dan besloten, dit geld te laten beheeren door een aparten penningmeester, die het geld ter postspaarbank deponeert. Hij mag aan geen der zendelingen hiervan bedragen uitbetalen zonder toestemming van de conferentie. Als penningmeester wordt aangewezen: Gouweloos, doordat hij in Kendari gemakkelijk de spaarbankzaken kan regelen. We hopen op deze wijze met het voor den arbeid ontvangen geld meer te kunnen doen dan oorspronkelijk werd gedacht, terwijl het voornamelijk toch zal blijven onderhoud van den bestaanden arbeid, aangezien voor de goeroes van te sluiten scholen (wegens onthouding van subsidie) een salariering moet zijn, als ze bijv. voortaan alleen evangelistenwerk doen, terwijl voor hen niets begroot is. Dit alles is voorgesteld naar aanleiding van berichten van Halmaheira, alwaar niet-ontslagen goeroes zouden gevraagd hebben, hun loon zoo te korten, dat de ontslagenen aan den arbeid konden blijven. We danken hierbij het H.B. nog zeer voor de gegeven toestemming, deze korting zelf te mogen regelen en hierdoor het werk beter te dienen dan gehoopt werd.

De jaarrekening van Storm wordt goedgekeurd, die van Schuurmans eveneens. Ook die van Mollema, onder aanteekening, dat hij de reiskosten naar Makasser (voor medische behandeling van Zr. Mollema), onder nadere goedkeuring van het H.B. geheel mag opbrengen, in analogie met Gouweloos in 1923 en met

Schuurmans in 1926. Jaarrekening Gouweloos wordt goedgekeurd. Van der Klift heeft nog geen jaarrekening kunnen opmaken, doordat de tweede helft van het vierde kwartaal van het crediet voor 1934 nog niet is ontvangen. Zijn rekeningen brengt hij ter tafel.

3. *Schrijven Mollema.*

Dit schrijven behandelt een moeielijkheid, waarmee hij zit in de gemeente Sanggona, alwaar voor de Christen-jongemannen blijkbaar niet voldoende keus is tusschen Christenmeisjes voor een huwelijk. Eén hunner heeft nu, onder voorwendsel Islamiet te worden, hetgeen hij kwassie bewijst door naar de moskee of langgar te gaan, getracht een Islamitisch meisje te krijgen. Hij gaat echter even vrolijk 's Zondags ter kerke. Zijn a.s. vrouw zal, volgens hem, ook spoedig ter kerke komen, als hij haar maar eenmaal heeft. Mollema vindt dit een lage streek en ook de positie van de Christenvrouw zal daardoor in het gedrang komen. Schuurmans en anderen meenen, dat die positie van de vrouw, zooals Paulus die wenscht en wij haar als Christenen moeten zie, hier voorloopig niet kan verwacht worden, terwijl de jongeman door vermaning op zijn fout moet worden gewezen.

4. *Het schrijven van Schuurmans* bevat eenige concept formules en het Onze Vader, 10 Geboden en 12 Artikelen, met verzoek in eigen ressort deze dingen te controleeren met de menschen en deze dan ter conferentie te willen bespreken. Van der Klift heeft hiervoor nog geen tijd gevonden, terwijl dat van Gouweloos door meerdere ontmoetingen met Schuurmans telkens langzaam werd vergeleken bij iedere verandering. De nu bij de bespreking ontstane opmerkingen en concept-veranderingen zullen straks door ieder worden nagevraagd en een voorloopige verbeterde redactie samengesteld, waarna we op de najaarsconferentie tot een eindredactie zullen trachten te komen. Ook het niet hier behandelde zal straks met toelichting- en gereed moeten zijn op de najaarsconferentie.

De opzet van één en ander is uitgegaan van Schuurmans, met de toelichting, dat we meer eenheid in ons werk moeten hebben en er in onze liturgie, voor zoover die er al is of nog moet komen of worden aangevuld, zeer zeker eenheid moet komen. Daarnaast worden we vergeleken, terwijl we zoo ook minder kans hebben op invoeging van deze of gene goeroe.

5. *Ingekomen stukken.* Gedeeltelijk zijn deze direct na ontvangst door den Secretaris rondgezonden, zoodat hier alleen nog vermelding verdient het schrijven van den Zendingconsul No. 1961/4312, inhoudende de mededeeling, dat voorloopig door het H.B. wordt afgezien van de overname van het ziekenhuis te Kendari, hiertoe gedwongen door de moeielijke finantieele omstandigheden. Het niet overnemen van het ziekenhuis te Kendari en een mededeeling van den pastoor van Moena gedaan tegen den arts van Kendari, luidende: "Voorloopig heb ik niet anders te doen, dan de hier wonende Roomschen te verzorgen", doet ons vermoeden, dat achter dit voorloopig meer schuilt, gezien voorts de aanwezigheid van een "Neutrale H.I.S.", uitgaande van een schoolvereniging op Java met als hoofd een ... Roomschen goeroe.

6. *Rondvraag.* Van der Klift heeft van den landbouwconsulent van Palopo het voorstel gekregen, eenige der af gestudeerde, nog niet geplaatste goeroes naar het Paloposche te sturen op Gouvernementskosten (indien de Gouverneur dit tenminste toestaat) om bijv. een jaar te worden opgeleid in de landbouw, w.o. sawahcultuur, groenteteelt enz. enz. Dit voorstel werd gedaan, nadat de landbouwconsulent zich op de hoogte had gesteld van de voedingstoestand hier, die meer dan vreeselijk is. Allen gaan hiermee accoord, onder aantekening, dat het ons dan ook geen cent mag kosten. Van Lamboeia zou kunnen gaan Poapa, van Sanggor Pieter Tanggeho, terwijl Storm onder zijn menschen eens zal informeeren, hoe zij erover denken. Schuurmans stelt voor, van de voor colportage toegestane gelden een Maleisch leesbibliotheekje te vormen voor goeroes en leerlingen tegen betaling van leesgeld. Hiermee stemmen allen in.

Mollema deelt mee, dat hij aan de hand der huidige gegevens heeft berekend, aan de toegestane f. 5000.- voor huisbouw niet genoeg te hebben. Na gezamenlijke berekening van het nog noodige geld, wordt hem geadviseerd en toegestaan, alsnog f. 1500.- suppletoir aan te vragen.

De school te Watoe-mendonga is reeds lang ongesubsidieerd en zal dit w.s. ook wel blijven. Algemeen advies: sluiten. De daar wonende belangstellende menschen moeten echter verzorgd worden door een Evangelist, die tevens verder kan tourneeren en welke zoo noodig betaald kan worden uit het reservefonds. Niets meer aan de orde zijnde, sluit Schuurmans met dankgebed.

43. Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendings Vereeniging aan de Conferentie van Zendingen op Zuid-Oost-Celebes, te Kendari, 27 Maart 1935, ARvdZ 112/34/15.

De notulen van de Conferentie, gehouden op 14 Januari waren 14 Maart in ons bezit, stonden 23 Maart op de agenda van onze vergadering en vinden hierbij dus de snelst mogelijke beantwoording. Wij verheugen ons er over, dat dit mogelijk is. Het is meermalen voorgekomen, dat er een te lange tijd lag tusschen de Conferentie en ons antwoord, zoodat dit somtijds zelfs op de volgende Conferentie nog niet in Uw bezit was. Gelukkig zal dit deze keer niet plaats hebben.

1°. Het was ook voor U allen een blijde omstandigheid, dat Gij een vergadering kondt hebben met een zoo complete opkomst, te meer omdat ook Uw echtgenooten op één aanwezig waren. Het spijt ons dat Mevrouw Mollema de eenige moest zijn, die ontbrak, maar wij billijken de reden daarvan natuurlijk volkomen en achten het verstandig, dat zij aan de verleiding heeft weerstand geboden om de reis naar Taoebonto te maken. Het openingswoord van den voorzitter heeft op de op zegeningen en de zorgen nog eens weer een duidelijk licht laten vallen. Voor zoover deze moeilijkheden voortvloeien uit te weinig zendingsijver bij de Gemeente hier te lande gelooven wij, dat hij de oorzaak daarvan duidelijk heeft aangewezen: doordat de geestelijke basis altijd nog te zwak is, zijn de stoffelijke moeilijkheden ook juist in deze dagen weer zoo groot. Laat ons van het middel daartegen, waarop hij ons heeft gewezen, steeds zoowel bij U als bij ons een trouw gebruik maken.

2°. Aan de wijze, waarop een reservefonds is gevormd en aan de manier waarop dit wordt beheerd, hechten wij gaarne voor zoover noodig nogmaals onze goedkeuring.

Aan Br. Mollema hebben wij reeds geschreven over de vergoeding van de door hem gemaakte reiskosten naar Makassar in een zin, die geheel conform is aan het door U gegeven advies.

3°. Dit is een punt, waarover wij van hier uit natuurlijk weinig kunnen zeggen. De ervaring leert altijd weer, dat juist ten aanzien van de huwelijkskwesties de christelijke moraal in de inheemsche gemeenten slechts zeer langzaam doordringt.

4°. Dit punt schijnt ons van groote beteekenis en wij juichen het zeer sterk toe, dat er ten aanzien van deze zoo gewichtige en veel gebruikte bestanddeelen van de liturgie eenheid wordt nagestreefd. De ervaring op andere grootere zendingsterreinen leert, dat er bij weinig onderling contact tusschen de zendingen gemakkelijk een toestand ontstaat, die niet van willekeur is vrij te pleiten, maar juist waar Gij dichter bijeen woont op beperkter terrein is eenheid ten deze evenzeer meer gewenscht als gemakkelijker bereikbaar. Wij zien dan ook met groote belangstelling de verdere besluiten van de Najaarsconferentie tegemoet.

5°. Wij behoeven niet nog eens weer te zeggen, hoezeer ook wij het betreuen, dat de overneming van het ziekenhuis in Kendari ten slotte nog niet is doorgestaan. Het Roomsche gevaar achten wij ook niet geheel denkbeeldig, al moet Gij wel blijven bedenken, dat zij op schoolgebied veel gemakkelijker tot concurrentie overgaan dan op dat van het medisch werk, omdat zij op dit laatste met zeer speciale bezwaren hebben te kampen tengevolge van het blijkbaar ontbreken van roomsch-katholieke artsen, die bereid zijn naar Indië te gaan en de regels van sommige orden, waardoor het niet steeds gemakkelijk is vrouwelijk verplegend personeel in een ziekenhuis als dat van Kendari te laten werken. Maar hoe dit alles ook zij, zelfs als zou het

gevaar dreigender zijn dan het momenteel schijnt, wij verkeerden helaas in de onmogelijkheid om in deze tijd het ziekenhuis op de aangeboden voorwaarden over te nemen.

6°. Het eerste wat op de Rondvraag is te berde gebracht hebben wij met instemming en blijdschap gelezen. Wij hopen dat deze plannen in vervulling zijn gegaan, zoodat deze nieuwe goeroes straks ook de economische en sociale verbetering kunnen werken op grond van op de Landbouwcursus verzamelde kennis.

Wij hebben natuurlijk niet zonder eenigen schrik gezien dat de toegestane f 5.000,- voor het huis in Sanggona niet voldoende zijn. Wij begrijpen, dat het huis moet worden afgebouwd, maar wij zouden als het eenigszins mogelijk is gaarne zien, dat dit bedrag op de begrooting van het volgende jaar kon worden gebracht. Overigens schreven wij daarover verder aan Br. Mollema zelf.

Wij hopen dat ook deze Conferentie en het daar behandelde vruchten voor Uw werk zullen opleveren en bevorderlijk zijn aan de verdere komst van Gods Koninkrijk op het terrein, waar Gij werkzaam zijt.

44. Notulen van de Conferentie van Zendingen op Z.O. Celebes, gehouden te Mowewe op 23 en 24 Juli 1935, ARvdZ 112/34/15

Aanwezig zijn alle zendingen van Z.O. Celebes en de zendelingsvrouwen Van der Klift, Schuurmans en Gouweloos.

Alle bovengenoemden zijn bij de opening aanwezig, die door den Voorzitter plaats heeft met gebed, waarna hij voorleest Jesaja 40: 21-31 en Mattheus 28: 18: “Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde”. De Voorzitter spreekt een welkomstwoord tot alle aanwezigen, waarna hij de aandacht vestigt op het a.s. vertrek van twee der zendelingskinderen op ons terrein naar Holland. Uit bovengenoemde tekst wordt den betrokken ouders een woord van versterking toegesproken. Hierna vervolgt spreker met een kort overzicht van de wereldzending en de wereldtoestand. De voorbije jaren hebben bewezen de waarheid van het gezegde: “De ontwikkeling van den mensch is de ontwikkeling van den zondaar. Spreker gaat over tot de kwestie: “Ffinantieele nood der Zending”, welke ons wordt meegedeeld door onze Hoofdbesturen, door Prof. Dr. Julius Richter en anderen, terwijl voorts alles ons die nood doet zien, de ernst ervan tot ons door doet dringen. Hoe is deze nood mogelijk? Is het, dat de gemeente misschien moedeloos wordt? Laat hen dan troost vinden in het gelezene uit Jesaja: “... die den Heere verwachten, zullen de kracht vernieuwen”, en laat hen kracht putten uit het genoemde tekstwoord: “Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde”. Het bewijs voor de juistheid van deze woorden ligt in de gemeente zelf; na elken storm kwam de gemeente weer dichter tot God. De pogingen van den Vijand zijn altijd mislukt, integendeel werd de gemeente erdoor gereinigd en opgevoerd. Als slot van zijn toespraak leest de Voorzitter de berijmde Psalm 130, waarin hij hier en daar iets veranderde.

Na deze toespraak verlaten de aanwezige zendelingsvrouwen de vergadering en wordt overgegaan tot vaststelling van de Agenda, welke aldus wordt:

1. Opening door den Voorzitter.
2. Begrootingen.
3. Ffinantieele steun Sanggona.
4. Algemeen jaarverslag.
5. Taal, en wel:
 - a. gebruik van de landstaal op de scholen, waarover een brief van den Inspecteur te Makassar werd ontvangen genummerd 2591-B-l. ddo. 15-7-'35.
 - b. over taalwerk ten directen behoefte van het zendingswerk
6. Rondvraag, hieronder gespecificeerd.

2. *Begrootingen.* Een ieder brengt zijn begrooting ter tafel, terwijl in 5 kolommen de bedragen in onderling verband worden genoteerd, om door vergelijking dier bedragen voor de verschillende posten te zien OF en

zoo ja, HOE hier en daar bedragen te drukken zijn. Ieder zal zijn begrooting zooveel noodig toelichten, alhoewel in de notulen enkele algemeen dingen kunnen worden opgenomen, zooals:

1. om vergissingen te voorkomen en voorts niet wetende, hoeveel % de verschillende kortingen dit jaar zullen bedragen, zijn de opgegeven bedragen gevormd *zonder* de in 1935 gangbare kortingen.
2. Behalve voor Mowewe, aangezien dit perceel erfpacht heeft, is voor ieder een bedrag voor grondrecht geraamd, aangezien het niet onmogelijk is, dat dit recht zal worden geheven van de zendingsnederzettingen.

3. *Ffinantieele steun Sanggona*. Mollema heeft reeds eerder in een rondschrjven het antwoord van het Hoofdbestuur medegedeeld op zijn verzoek bevattende een suppletoire begrooting ad f 1500.- voor zijn huisbouw. Erkentelijk voor het toestaan van dit bedrag blijft toch de moeielijkheid dat hij dit bedrag eerst voor 1936 mag opgeven, terwijl hij het geld in 1935 heeft uit te geven. Hij heeft daarom hulp gevraagd van de diverse ressortskassen, die hem is toegezegd en gedeeltelijk reeds is verleend. De toezegging is echter verbonden aan twee voorwaarden, n.l.

1. dat de volle begrotingsbedragen over 1935 worden uitgeseind.
2. dat dus de kassaldi 1934 niet worden aangewezen door het Hoofdbestuur voor completeering 1935.

4. *Algemeen jaarverslag*. Het voorstel wordt gedaan en aangenomen, om in begin Januari de diverse ressortsjaarverslagen aan den Voorzitter toe te zenden, die hieruit het algemeen verslag zal samenstellen, hetwelk ter voorjaarsconferentie zal worden besproken en na al dan niet gedane correcties met aller instemming zal worden verzonden.

5. *Taal*. De Voorzitter ontving van den Inspecteur Inlandsch Onderwijs, 5e afdeling, Makasser, een schrjven, No 2591-B-1, ddo 15-7-'35, handelende over het gebruik van de landstaal bij het onderwijs op onze scholen. Dit schrjven werd tijdens de conferentie ontvangen, zoodat we niet voorbereid dit onderwerp konden behandelen. De Voorzitter zal echter afschriften van bedoeld stuk toezenden aan allen, die hun antwoord erop weer aan hem zenden, om uit de diverse antwoorden een eindredactie samen te stellen voor den Inspecteur.

b. De bedoeling om taalwerk te bespreken kan heden niet verwerkelijkt worden, omdat over de ter vorige conferentie vastgestelde onderwerpen nog niet door allen over en weer proefwerk is gezonden, of gezonden werk nog niet gecorrigeerd werd geretourneerd. Zoodoende kan een bespreking niet voldoende vruchtbaar zijn. Er wordt afgesproken, dat taalwerk in doordruk zal worden rondgezonden, dit besproken en van op- en aanmerkingen voorzien zal worden teruggezonden aan den steller of verzorger, die een eindredactie zal opstellen, die ter conferentie kan worden behandeld, waardoor in minder tijd meer kan worden verwerkt. De tembang die in Van der Klifts gebied is vervaardigd, is nog niet getikt en kon dus nog niet worden rondgezonden.

6. *Rondvraag*.

Reservefonds. Dit fonds, bestaande uit, onder goedkeuring van het Hoofdbestuur, verkregen gelden door grootere korting toe te passen dan op de begrooting was gebeurd in Holland, en voorts uit op andere wijze bespaarde bedragen, had reeds een vasten vorm moeten hebben. De gelden werden echter in eigen ressort geheel of gedeeltelijk gebruikt als voorschot bij laat uitgeseinde credieten of voor doeleinden, waarvoor de conferentie toestemming had gegeven. Nu deze bedragen geheel of gedeeltelijk zijn vrijgekomen, zijn ze den secretaris ter hand gesteld, die ze ter spaarbank zal deponeren, daarvan zal boekhouden en geen bedragen daarvan zal uitbetalen tenzij met goedvinden van de conferentie.

Inventaris van gesloten scholen. Indien het vervoer hiervan niet te veel kosten met zich brengt, zal een en ander worden aangewend voor aanvulling van de inventaris van bestaande scholen.

Sinar Rohani. De pas begonnen Maleische preekenserie “Sinar Rohani” zal door ons in collectief abonnement worden genomen voor de goeroes of anderen, die daarvoor in aanmerking komen. De bedoeling is, de gebruik ervoor te laten betalen, voorzover dit mogelijk is.

Lantaarnplaatjes. Blijkens een schrijven van Ds. H. van den Brink te Makassar voelt men ook elders, evenals bij ons, de moeielijkheid der “uitgekeken” platen onzer projectielantaarns. De bedoeling van een plaatjescentrale voor omwisseling tusschen verschillende terreinen schijnt niet mee te vallen. We zullen nu inlichtingen vragen in Holland over de zoogenaamde “opplakplaatjes” alsmede de gewone soort glasplaten ter vervanging of aanvulling der in gebruik zijnde idem.

Goeroepensioenregeling. Ter conferentie van de Locale Zendingsraad te Makassar, die dit jaar werd bezocht door Schuurmans, werd weer gesproken over een pensioenregeling voor de goeroes en wel door hen te laten storten bij een Maatschappij te Makassar. De besprekingen hierover waren echter mislukt. Gereleveerd werd de regeling onder den Hr. Tiekstra, die werd overgedaan aan een maatschappij, doch welke alleen lukte voor Menado en bijv. niet voor Posso, aangezien niet precies de leeftijd der goeroes kon worden opgegeven. Waar dit laatste bezwaar ook geldt voor ons terrein, behoeft dus in die richting niet eens een poging te worden gedaan. Door het kleine aantal onzer goeroes is onderlinge verzekering ook niet mogelijk, zoodat dit hoofdstuk geen gunstige oplossing heeft.

Lidmaatschap Locale Zendingsraad. Waar voor 1935 geen bedrag werd toegestaan voor dit doel en we het ook voor het volgende jaar niet durven verwachten, wordt besloten aan het Bestuur der L.Z.R. kennis te geven, dat we om financiële redenen niet meer deel kunnen nemen.

Evangelist Marcus Sembahjang. Deze ontslagen evangelist heeft een verzoek ingediend om weer te mogen worden aangesteld. Waar een inwilliging van dit verzoek ook anderen op deze mogelijkheid opmerkzaam kan maken en we bovendien met misschien onbetrouwbare menschen komen te werken, meenen allen dit verzoek te moeten afwijzen.

Verlof Evangelist Gigir. Deze jongeman is nog nooit met verlof naar de Minahassa terug geweest en heeft toestemming gevraagd, voor een paar maanden naar zijn Vaderland te mogen gaan, om o.a. zijn vrouw aan haar schoonouders voor te stellen. Deze jonge kracht werkt uitstekend, reden waarom hem zijn verlof gaarne wordt gegund. In aanmerking genomen echter de geldelijke kant van de zaak, wordt besloten hem zijn verzoek toe te staan, onder aanteekening, dat hij over 2 jaar gaan kan, zijn salaris niet wordt doorbetaald en hijzelf de helft van de reiskosten heeft te dragen.

Cyclostyle. Reeds eerder werd onderling besproken de kwestie van de vermenigvuldiging van stukken of stukjes in eenigszins behoorlijk aantal. Tijdens Schuurmans' verblijf in Holland vroeg hij ons, of hij er een instrument, i.c. een cijclostijle voor mee moest brengen, aangezien hij voor een schappelijk bedrag een goede kon krijgen. We dorsten echter onzen steun voor een verzoek aan het H.B. toen niet te geven. Nu echter is het anders. De te vermenigvuldigen stukken of stukjes liggen te wacht. Het vervaardigen ervan door tikken is onbegonnen [werk]. Op doorslagpapier is zooiets in een minimum van tijd onbruikbaar geworden en met dik papier is het een monnikenwerk door het zeer kleine aantal doorslagen. Een hectograaf geeft spoedig onduidelijk schrift, hetgeen bij taalwerk in het algemeen een bezwaar is en voor de niet zeer ontwikkelde lezers onder onze menschen in het bijzonder zijn bezwaren heeft.

De eenigst goede en bedrijfszekere oplossing lijkt ons een cijclostijle, aangezien drukwerk buiten onzen horizont ligt. Bij dezen verzoek we het Hoofdbestuur dan ook beleefd, ons wel toestemming te willen geven een goede cijclostijle aan te schaffen.

De beschikbare tijd van den middag van den laatsten conferentiedag wordt gebruikt, om de aanwezige redacties van de 12 artikelen en de 10 geboden met elkaar te vergelijken. De vergadering wordt door Schuurmans gesloten met gebed.

45. Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendings Vereeniging aan de Conferentie van Zendelingen op Zuid-Oost-Celebes, te Kendari, 19 December 1935, ARvdZ 112/34/15.

Tot onze spijt is door verschillende oorzaken de briefwisseling tusschen U en ons den laatsten tijd niet behartigd op die wijze, als wij gaarne zouden hebben gezien. Daardoor zijn de notulen van de Conferentie van 23/24 Juli nog onbeantwoord gebleven. Directe schade heeft dit niet gedaan, omdat de beraadslagingen van deze Conferentie van dien aard zijn geweest, dat er weinig punten zijn aangeraakt of besluiten zijn genomen, waarover een spoedige beslissing onzerzijds urgent was. Dat wil niet zeggen, dat wij ook deze keer niet met belangstelling kennis hebben genomen van het resumé Uwer beraadslagingen, maar dat wil wel zeggen dat er feitelijk maar heel weinig is, waarover wij onzerzijds een beslissing hebben mede te deelen. Wij zijn U dankbaar, dat Gij uit de verschillende ressortskassen zooveel mogelijk hulp hebt willen verlenen en wij hebben nog in den loop van dit jaar het resteerende bedrag voor het huis uitgeseind.

Het plan, dat de Voorzitter uit de diverse ressortsjaarverslagen een algemeen verslag zal samenstellen, juichen wij van harte toe. Dit zelfde gebeurt ook in Midden-Celebes en dit verslag wordt ieder jaar opgenomen in het algemeen jaarverslag, dat van alle terreinen gepubliceerd wordt. Wij stellen ons voor met het door Uw Voorzitter op te maken verslag in de toekomst het zelfde te doen.

Overigens zijn er slechts twee punten, die nog een kort woord vereischen. In de eerste plaats dat van het lidmaatschap van den Locale Zendingsraad. Het is ons in dit jaar gebleken, dat de menschen van Midden-Celebes wel ter vergadering zijn gegaan, omdat er blijkbaar voor die reis niet een aparte begrooting was en deze post dus ook niet geschrapt kon worden. De reiskosten zijn misschien uit het gewone bedrag, dat onder dit hoofd op de begrooting voorkomt, bestreden, misschien uit iets anders. Intusschen achten wij het niet juist, dat Midden-Celebes wel, maar Zuid-Oost-Celebes niet vertegenwoordigd wordt en hoewel er nu op de nieuwe begrooting geen bedrag voor is uitgetrokken, zouden wij U toch de vraag voor willen leggen, of het onder de gegeven omstandigheden niet toch nuttig zou zijn wel ter vergadering te gaan. De zoo laag mogelijk te houden reiskosten zouden dan alsnog op de jaarrekening verantwoord kunnen worden. Mocht Gij echter ook zelf het nut van deze vergadering te gering achten om er kosten voor te maken, dan blijft het bij het eens genomen besluit om er niet heen te gaan.

Het tweede punt betreft de cyclostyle. Ook hiervoor is niet geraamd, daar het op de concept-raming niet voorkwam en het ons bij de vaststelling der begrooting is ontgaan. Wij zouden U daarom willen vragen of Gij ons de kosten daarvan nog eens nader berekent en ons dan die kosten opgeeft, waarna wij zullen zien, of er alsnog iets aan te doen is.

46. Notulen van de Conferentie van Zendingen op Z.O. Celebes gehouden te Sanggona op 6 en 7 Februari 1936, ARvdZ 112/34/15

Behalve Mevrouw Storm, die verhinderd was door ziekte van één harer kinderen, zijn alle zendingen en hun vrouwen aanwezig. Na het zingen van Gezang 44: 1 en 2 opent de Voorzitter de vergadering met gebed, waarna hij een toespraak richt tot de aanwezigen, waarin allen worden welkom geheeten en de aandacht wordt gevestigd op de onprettige samenloop van omstandigheden, waardoor Mevrouw Storm niet in ons midden kan zijn. We komen toch niet alleen samen voor zakelijke besprekingen maar ook voor geestelijk contact, om eens te komen uit de dingen van elken dag.

Groot gevaar dreigt, te vervallen in matheid en teleurstelling, wanneer het in ons werk niet gaat zooals *wij* willen. Dit komt, omdat het motief van onzen arbeid dan verkeerd is. Het einddoel is niet vastgesteld door *onzen* wil, maar door het motief: Jezus moet als koning heerschen. Naar de verwerkelijking hiervan moeten we streven.

Volgens spreker is dit geweest het motief van de profeten, hetgeen blijkt uit het voorgelezen gedeelte uit Zacharia 14. Ook wij moeten de rotsvaste overtuiging hebben, dat de aarde zal vervuld worden met de Heiligheid des Heeren; trouw hebben we te zijn aan Christus, die alles voor ons heeft voorbereid.

De toespraak wordt besloten met het zingen van Gezang 13: 1 en 2, waarna de zendelingsvrouwen de vergadering verlaten. Aan de hand van een concept van den Voorzitter wordt nu de Agenda vastgesteld als volgt:

1. Lezen van het antwoord van het Hoofdbestuur op de Notulen van de vorige najaarsvergadering.
2. Nazien jaarrekeningen en facturen.
3. Het schoolonderwijs in de landstaal.
4. Vrijstelling poenggawa's.
5. Salariskortingen.
6. Pensioenregeling goeroes.
7. Verzoek zendeling Van Dijk.
8. Algemeen jaarverslag door den Voorzitter over 1935.
9. Bespreking van de functies van Voorzitter en Secretaris.
10. Nazien statistieken.
11. Benzinekoopcontract met de B.P.M.
12. Taalwerk.
13. Leerlingen zenden naar Pendolo.
14. Rondvraag.

1. Het antwoord van het Hoofdbestuur op onze notulen van de vorige conferentie wordt door den Secretaris voorgelezen, waarbij nader werd besproken ons lidmaatschap van de Locale Zendingsraad te Makassar. We zijn erkentelijk voor de gelegenheid die het Hoofdbestuur ons openstelt, doch meenen te moeten vaststellen, dat het daarvoor benoodigde geld beter besteed zal zijn aan een goeroe meer in het werk, dan aan reiskosten voor een L.Z.R.-conferentie, reden waarom we niet zullen terugkomen op ons schrijven aan den Secretaris van den L.Z.R., waarin we ons lidmaatschap opzegden.

2. De *jaarrekeningen* worden nagezien, waar hij wordt opgemerkt dat de uniforme boeking, waarop bij de jaarrekening van 1934 de aandacht werd gevestigd en aangedrongen, nog niet door allen is ingevoerd, terwijl met nadruk wordt opgemerkt, dat dit niet alleen wenschelijk, maar noodzakelijk is, willen de jaarrekeningen aan hun doel beantwoorden. Van der Klift deelt de vergadering mede, dat hij door ziekte verhinderd was, de specificatie op de jaarrekening samen te stellen, doch dat hij een afschrift hiervan na samenstelling den leden zal toezenden.

Ten aanzien van rekeningen en facturen van handelaars wordt aangedrongen op het zetten van een duidelijk herkenbaar en begrijpbaar teeken, bij de posten, die particulier betaald worden.

Na wederzijdsche inlichtingen over goedkoope adressen en artikelen, gaan we over tot punt 3.

3. Onderwijs in de landstaal.

Naar aanleiding van het schrijven van den Zendingsconsul, datum 10 Augustus 1935, No. 1054/330, waarin wordt gehandeld over het gebruik van de landstaal als voertaal bij het onderwijs, wordt gesproken over de wenschelijkheid en de mogelijkheid van het gebruik van het Lakisch als voertaal op onze scholen. Schuurmans, die in 1935 de conferentie van de L.Z.R. bezocht, had daar tegen Dr. Van der Veen opgemerkt, dat er tegen dit onderwerp voor ons terrein groote bezwaren waren, omdat er geen werkmateriaal in de landstaal is, waarop Dr v.d. Veen antwoordde, dat men dit dan moest scheppen. De opmerking is wel gemakkelijker gezegd, dan in daad om gezet, al zijn we het geheel en al met deze meening eens. We merken, hoe hier niet alleen de kennis bij de leerlingen vaak gering is, maar ook de goeroes nog over de dingen heen lezen. Dr. Esser maakte laatst de opmerking, dat de leerlingen van scholen met een vreemde taal als leervak deze taal sneller leerden beheerschen dat die van scholen met een vreemde taal als voertaal.

Van der Klift merkt op, dat hij zijn goeroes al opdracht heeft gegeven alle Maleisch materiaal om te zetten in het Lakisch. In beginsel wordt nu aangenomen, dat in de 1e en 2e klas het Lakisch voertaal moet zijn en het Maleisch als leervak worde behandeld, terwijl deze laatste taal in de derde klas voertaal wordt. Enkele

der goeroes zal worden opgedragen de Maleische rekenboekjes elken dag voor het dan te gebruiken deel over te zetten in het Lakisch, aan de hand van welke vertaling straks een eindredactie kan worden samengesteld. Het aanvankelijk leesonderwijs zal ook nader worden geregeld.

4. *Vrijstelling poengawa's*. Met genoegen en dankbaarheid wordt gereleveerd het besluit van den Gouverneur van Celehes en Onderhoorigheden, betreffende de vrijstelling van poenggawas op ons terrein, welke regeling voor ons een groote vooruitgang is.

5. *Salariskorting*. Het telegram en den brief van den Zendingsconsul, handelende over mogelijke korting op de salarissen der inheemsche krachten wordt in bespreking genomen. Het resultaat van de bespreking is weinig bemoedigend. We hebben n.l. op ons terrein de toestand gekregen, dat van de eerder nog niet aangestelde, jonge goeroes van de Mowewe-opleiding nu een deel als hulpgoeroe aangesteld zijn. Daarnaast hebben we de nog niet geplaatste goeroes die echter evengoed werken, vaak meer doen zelfs en die zeer laag gesalarieerd worden, indien dit woord ervoor mag worden gebruikt. Nu zijn er twee mogelijkheden en wel:

1°. Wij mogen beschikken over de subsidie, zooals ons goeddunkt, met dien verstande, dat niet meer worde geboekt, dan is toegestaan voor het totaal der goeroetractementen. Is dit inderdaad zoo, zooals een deel der aanwezigen beweert, dan kan het tractement der nieuw aangestelde hulpgoeroes verlaagd worden, zoodat het verschil met de niet aangestelden wordt opgeheven of althans zeer verminderd, hetgeen de laatstgenoemden beter hun best zal laten doen in hun taalwerk, waarvoor ze worden gebruikt, zoowel als eventueel hun werk in de gemeenten.

2°. Is deze regeling niet mogelijk, dan zijn we moreel verplicht de niet-aangestelde en toch werkzaam zijnde hulpkrachten gelijk of vrijwel gelijk te salarieren met de aangestelde.

Is de eerste regeling mogelijk, dan komt dit de kas ten goede, aangezien het verminderde bedrag der hulpgoeroes kan gebruikt worden voor de zendingstoelagen aan de hoofdonderwijzers, met dien verstande, dat hun salaris hierdoor niet omhoog gaat,

6. *Pensioenregeling goeroes*. Evenals ter vorige conferentie wordt ook nu weer ter sprake gebracht, de mogelijkheid, om te komen tot een pensioenregeling voor onze goeroes. Zooals reeds eerder bleek is een verzekering bij een maatschappij niet mogelijk, aangezien we niet de juiste leeftijd onzer goeroes kunnen opgeven, hetgeen een vereischte is bij een maatschappij. Verzekering op eigen terrein is, gezien het kleine aantal der goeroes evenmin mogelijk, zoodat zal getracht worden, inlichtingen van elders in te winnen, die ons misschien nog een mogelijkheid aan de hand doen. Hiertoe zullen we ons wenden tot de G.Z.B.

7 Februari

Aan den ochtend van dezen dag wordt de vergadering door den Voorzitter geopend met het lezen van een gedeelte van Efeze 4, gevolgd door gebed. Aan de orde is:

7. *Verzoek oud-zending Van Dijk te Heemstede*.

De Voorzitter heeft van Zending Van Dijk een schrijven ontvangen met verzoek om toezending van voorwerpen, geschikt voor zendingstentoonstellingen in Holland. De Voorzitter heeft hierop reeds geantwoord, dat voor de eventuele toezending zich een mooie gelegenheid voordoet in het aanstaande verlof van college Storm, die op zijn reis naar Holland deze voorwerpen onder zijn bagage zou kunnen meenemen, waardoor dit, tenzij overvracht moet worden betaald, tegen een minimum bedrag aan verzendkosten in het vaderland zou kunnen komen. De hoofdzaak is echter, dat we niet tot aankoop van voorwerpen voor dit doel kunnen overgaan zonder toestemming van het Hoofdbestuur inzake het finantieele gedeelte. Van der Klift zal zich tot het Hoofdbestuur wenden voor de beschikking over een nog nader door de conferentie vast te stellen bedrag, waarna tot de aankoop zal worden overgegaan. (100 gulden zal worden aangevraagd)

8. Functie Voorzitter en secretaris.

Mollema begint over dit onderwerp zijn meening te zeggen naar aanleiding van de bestaande toestand, n.l. deze, dat de secretarie in feite alleen secretaris is van de notulen der vergaderingen ter conferentie en het secretariaat, wat betreft correspondentie in handen berust van de Voorzitter, welke toestand toch eigenlijk wonderlijk mag worden genoemd. De verantwoording voor de correspondentie ligt zodoende bij één persoon, iets wat practisch anders behoorde te zijn.

Van der Kilft antwoordt hierop, dat ons terrein hierin geen uitzondering maakt op andere terreinen, toegeven- de, dat deze regeling inderdaad in bedrijven of anderszins niet zal voorkomen. Met algemeene instemming wordt besloten voor ons terrein de volgende regeling vast te stellen, n.l. dat de aan den voorzitter geadresseerde brieven door dezen worden voorzien van zijn aanteekening betreffende meening of antwoord, waarna deze brieven worden doorgezonden aan den secretaris. Deze zendt ze in afschrift door aan de collega's met verzoek, ten spoedigste hun meening omtrent inhoud of te geven antwoord aan hem in te zenden, aan de hand waarvan hij een antwoordschrijven opstelt en dit den voorzitter ter teekening toezendt, die voor de verdere verzending zorg draagt.

10. Statistieken.

De statistieken van de verschillende ressorten worden uitvoerig besproken om tot een juiste en uniforme invulling te komen.

11. Benzinekoopcontract. Het contract met de B.P.M, voor levering van benzine tegen gereduceerden prijs, hetwelk oorspronkelijk door den Zendingsconsul was afgesloten voor de Indische Kerk, is ook geldig verklaard voor ons. Degenen van ons, die hierbij geïnteresseerd zijn, zullen zich van bonboekjes voorzien of deden dit reeds.

12. Leerlingen zenden naar de opleidingsschool te Pendolo.

Het voordeel van het zenden van leerlingen naar deze school is velerlei. Het gemak, om tegen een bekende, vaststaande betaling op een goede school leerlingen te kunnen plaatsen, zonder eerst zelf weer een opleiding te openen met alle bezwaren er aan verbonden, voorts dat deze betaling bovendien laag is te noemen en vooral, dat deze leerlingen daar de Bareëtaal kunnen leeren, waardoor ze straks behulpzaam kunnen zijn bij de Bijbelvertaling of de vertaling of het schrijven van een Bijbelsch leesboek. Hierbij zou dan n.l. kunnen gebruikt worden de Bareëvertaling van Dr. Adriani. Volgens Dr. Esser zou een To Laki in 2 jaar de Bareëtaal kunnen machtig zijn.

In beginsel wordt besloten 3 leerlingen erheen te zenden, n.l. 2 van de poenggawa-opleiding te Lamboeia en 1 uit het Moronenesche.

8. Algemeen jaarverslag.

In bijzijn van de zendelingsvrouwen leest de voorzitter zijn Algemeen jaaroverzicht voor, hetwelk daarna onder de collega's wordt besproken.

12. Taalwerk.

Schuurmans heeft vóór de conferentie een schrijven rondgezonden met de bedoeling, het vertaalwerk beter te regelen. Vaak werkt men in meer dan één ressort aan eenzelfde onderwerp, terwijl het beter ware, dat van elkaars werk nota werd genomen en veel tijd en werk konden worden uitgespaard. Om dit in den vervolge te voorkomen, geve een ieder zoo spoedig mogelijk op, wat hij reeds in proefvertaling heeft liggen.

Diverse onderwerpen worden genoemd, die in elk geval zoo spoedig mogelijk klaar moeten zijn, waarvan de collega's Van der Kilft, Schuurmans en Mollema ieder een eigen aandeel ter vertaling krijgen. Dit vertaalwerk zal in doordruk aan elkaar worden toegezonden waarna dit werk in de andere ressorten met de beschikbare hulpmiddelen zal worden behandeld en van aanteekeningen voorzien aan Gouweloos worden

toegezonden ter opstelling van een concept-eindredactie, die weer met andere hulpkrachten te Lamboeia zal worden behandeld, waarna het aan de collega's wordt toegezonden.

Zoo diene ook ander taalwerk, n.l. van de goeroes, te worden behandeld. De ressortszending bespreekt het met zijn goeroes en zendt het resultaat hiervan aan Gouweloos, waarna de behandeling is als boven.

Bovendien wordt een lijst van onderwerpen opgemaakt voor de godsdienstoefeningen, zoodat op een en dezelfde Zondag hetzelfde onderwerp in alle gemeenten wordt behandeld. De goeroe stelle zijn heele toespraak op schrift, die weer aan Gouweloos wordt gezonden. Gouweloos zegt toe, de concept-grammatica van het Lakisch vóór de volgende conferentie te zullen indienen.

14. Rondvraag.

Goeroe Watoeng heeft verlof gevraagd naar de Minahassa voor hem en zijn gezin. Er worden geen factoren gevonden, dit verlof toe te staan, vooral met het oog op de kosten.

Collega Storm deelt zijn plan mee, verlof te vragen aan het Hoofdbestuur en wel voor het volgend jaar. Geen der aanwezigen heeft naar aanleiding hiervan iets op te merken.

Doopkaarten.

Tot nu toe hebben niet alle gedoopten op ons terrein een doopkaart, tengevolge van de slechte financiële toestand, waardoor sommigen beweren, een doopkaart niet te kunnen bekostigen. Het is echter, merkt Mollema op, zeer wenschelijk, dat ieder een kaart hebbe, reden waarom ze in de gelegenheid moeten gesteld worden, er een te kunnen koopen, waartoe dan ook de prijs lager gesteld moet worden. Deze wordt dan vastgesteld op 2½ cent voor een kinderdoopkaart en 5 cent voor die van een volwassene.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de vergadering door Gouweloos met dankgebed gesloten.

47. Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendings Vereeniging aan de Conferentie van Zendingen op Zuid-Oost-Celebes, te Mowewe, 30 Juni 1936, ARvdZ 112/34/15.

De notulen Uwer conferentie vragen nog steeds om beantwoording. U zult begrijpen, dat overgrootte drukte eenige stagnatie heeft gebracht in de beantwoording van de brieven.

Het feit dat Dr. Brouwer nog tot 1 Augustus uit den arbeid is uitgeschakeld, zal U dit wel duidelijk maken. Wij hebben de notulen van Uw conferentie met belangstelling gelezen en verblijden ons, dat U allen in staat waart met elkander saam te zijn, en de verschillende problemen van het veld te bespreken. Jammer dat Mevrouw Storm niet aanwezig was. Gelukkig heeft de oorzaak, ziekte van een harer kinderen, geen verdere gevolgen gehad.

Wanneer wij de verschillende punten van de agenda nagaan, zijn er enkele onderwerpen, die in het bijzonder onze aandacht vragen.

Allereerst de kwestie *lidmaatschap van den Localen Zendingsraad te Makassar.*

Wij kunnen Uw meening in dezen niet delen. In een bespreking met Dr. Kraemer, die juist een nota over litteratuuractie van Ds. v.d. Brink had ontvangen, bleek ons, dat hij zeer sterk adviseerde dat U wel weder aansluiting zoudt zoeken met den Localen Zendingsraad. Wij moeten dan ook als onze besliste wensch uitspreken, dat U WEL terugkomt op Uw brief van ontslag. Wij zien de beteekenis van het lidmaatschap anders dan U, en zijn daarin door de meening van Dr. Kraemer nog zéér versterkt. Het is niet goed alles over te laten aan de Gereformeerde broeders.

Het punt 5 *salariskorting der inheemsche krachten* is ons niet geheel duidelijk. Wij konden uit de notulen niet opmaken, welke subsidie hier wordt bedoeld. Wij kunnen daarom moeilijk ons hierover een opinie vormen, maar meenen dat U deze zaak geheel met het consulaat kunt regelen en beslissen.

Pensioenregeling der goeroe's blijft een moeilijk op te lossen punt. Hoe gaarne wij deze materie geregeld zouden zien, wij zien de oplossing niet. Verzekering in eigen risico komt door het kleine terrein niet in aanmerking en verzekering bij een Maatschappij heeft moeilijkheden. Toch moge hierbij gewezen worden op het feit, dat het Pensioenfonds van het Zeister Zendingsgenootschap, waarvan steller dezes bestuurslid is, worstelde met dezelfde moeilijkheid, dat van de Javaansche en Britsch-Indische goeroe's zéér moeilijk de leeftijd op te geven is, en toch hierin Holland verzekeringen voor hen heeft kunnen sluiten.

Voorwerpen Zento.

Uw vraag, een bedrag voor aankoop van voorwerpen voor onze tentoonstellingen te willen beschikbaar stellen bereikte ons via den Heer van der Klift. Wij stellen hiervoor gaarne f 100. Beschikbaar.

Wat betreft de discussie over de *functie van voorzitter en secretaris* willen wij deze opmerkingen maken, dat eerstens, de door U uitgestippelde weg ingaat tegen het tot nu toe gevolgde principe en de gewoonte, dat de terreinleider de correspondentie voert. Dit geschiedt op alle terreinen zonder uitzondering. Wij kunnen het dus met de opmerking van Broeder Mollema niet eens zijn. Bovendien lijkt ons de nieuwe weg wel zeer omslachtig en remmend.

Wij zouden hierin wel gaarne eenheid op oude velden zien.

Vrijstelling poenggawa's. Wij vermoeden, dat U onder Poenggawa's ouderlingen verstaat? Het woord heeft op Bali een gansch andere beteekenis. Intusschen verheugen wij ons over het feit, dat het besluit van den gouverneur van Celebes de Zending ten goede komt.

De overige punten der agenda hadden onze interesse, maar geven geen aanleiding tot nadere opmerkingen. Aan Br. Storm is het door hem aangevraagde verlof voor 1937 toegestaan.

Na 1 Augustus hopen wij, dat Dr. Brouwer de correspondentie met Uw veld weer zal kunnen overnemen. Wij danken God, dat wij Hem voor ons werk hebben mogen behouden.

Het was steller dezes een blijdschap, nog weer eens met Uw veld te mogen correspondeeren. Hij heeft bij vernieuwing een beeld ontvangen van de moeilijkheden, maar ook van den zegen van God.

48. Notulen van de Conferentie van Zendingen op Z.O. Celebes gehouden te Kendari 22 en 23 Juli 1936, ARvdZ 112/34/15

Voor deze conferentie konden de 5 zendingen met hun vrouwen te Kendari samenkomen. Allen zijn aanwezig bij de opening dezer conferentie, waarbij de Voorzitter op dit heugelijke feit wijst.

De vergadering wordt geopend met het zingen van Gezang 21: 1,4, waarna de voorzitter voorgaat in gebed. Hierna leest bij voor Marcus 6: 30-34. Naar aanleiding van dit woord begint spreker te wijzen op den zegen, in liet afgelopen tijdvak ondervonden. Dit geldt niet alleen ons hier, doch ook onze kinderen in Holland. Beginnende met de tekst: "Als één lid lijdt, lijden alle leden mede, als een lid zich verblijdt, verblijden alle leden zich", wijst spreker op de bijzondere zegen, die gebleken is, doordat de familie Schuurmans hun twaalf en een halfjarige echtvereniging mochten herdenken.

Naast deze blijde toon klinkt een andere, en wel die over de huidige toestand der finantiën. Wat ons daarover wordt bericht uit Holland, klinkt als een bedreiging voor ons werk en wel zeer zeker is onze voorbede voor de Directie noodig, die een steeds moeilijker taak te vervullen krijgt. Als een blijde klank ertusschen door of erboven uit, is het herstel van Dr. Brouwer, waaraan in dank herinnerd wordt.

Naast de zorgen van dezen tijd in het algemeen en die van het zendingswerk buiten Indië en dus buiten ons terrein, hebben we echter ook de zorg binnen, de zorg in ons eigen werk. De houding tegenover de Zending is vaak terughoudend, niettegenstaande dat het Evangelie de menschen geestelijk zoowel als lichamelijk kan opheffen.

Dit alles wijst heen naar het voorgelezen woord: “En Hij werd met ontferming over hen bewogen”. Jezus wordt geteekend in Zijn ontfermende houding. De uitgezonden discipelen keeren vermoeid terug van hun troosteloozen arbeid, en Hij brengt ze met Zich in de stilte.

Op de menigte zien velen neer en geven er op af. Hij Gaf zich eraan en ervoer, toen en nu. Rusland, Duitsland, de Volkenbond evenals de Oostersche volken zoeken den “Sterken Man”, die hun geluk en voorspoed kan en zal brengen. Hun zoeken zal vergeefs zijn, tenzij ze het bij Christus zoeken.

Gods ontferming is ook voor degenen, onder wie wij werken. Daarom zijn wij hier. Hij leert het eene noodige. Wij kunnen alleen Christus aantrekkelijk maken, door als zendelingen Hem voor te stellen, zooals Hij is, vooral in Zijn ontferming, ook daar, waar we de tekortkomingen en streken van onze menschen kennen. God geve ons daartoe bekwaamheid.

Deze inleiding wordt gevolgd door het zingen van Psalm 25: 2, waarmee de vergadering is geopend en de dames de kamer verlaten.

De agenda is als volgt:

1. Opening der vergadering door den Voorzitter.
2. Nazien der ramingen voor 1937.
3. Medicijnen van Gouvernementswege te verstrekken.
4. Vervanging van Storm gedurende diens verlofjaar.
5. Opleiding volksonderwijzers.
6. Concept-formulieren voor Doop en Avondmaal.
7. Rondvraag.

No. 2. Nazien der ramingen voor 1937.

Van de ter tafel gebrachte ramingen wordt weer, als te doen gebruikelijk, een vergelijkingsstaat gemaakt, hetgeen de bespreking vergemakkelijkt door het over en weer uitwegen van de behoeften voor de verschillende posten. Bij deze bespreking wordt nog even teruggegrepen naar de regeling van 1936 welke inhield, dat het tractement van de gediplomeerde, gesubsidieerde hulpgoeroes zal worden verminderd en dit verminderde bedrag zal worden gebruikt voor betaling van de kindertoelage van de hoofdonderwijzers. Hierdoor is dus een post van de zendingsuitgave verlicht.

Nu is echter gebleken, dat bijv. voor het ressort Mowewe deze regeling onmogelijk of onnut is, want het gezamenlijke bedrag der verminderingen is meer dan de kindertoelage der hoofden in totaal. Zodoende zou deze regeling slechts een spekken van de Landschapskas worden, wat geen belang heeft voor de zending. Besloten wordt de eerstgenoemde regeling slechts te laten gelden voor het afgelopen half jaar, waarbij het beschikbare bedrag dan zoonoodig over 12 maanden kan worden gebruikt voor de schoolhoofden. Vanaf 1 Juli zullen de hulpgoeroes dus vol salaris ontvangen.

De gediplomeerde goeroes, die nog geen aanstelling in een school kregen en als evangelist dienst doen zullen gelijk gesalarieerd worden met hun in school aangestelde collega's.

3. Medicijnen van Gouvernementswege te verstrekken.

De regeling hiervan is nog steeds niet in orde. Wachten op de gefiatteerde lijsten duurde zeer lang. Als ontknooping werd bericht ontvangen, dat deze lijsten niet zouden worden toegezonden, doch dat vanuit Ambon ons op aanvraag het noodige zou worden toegezonden.

Aanvraag aan Ambon gaf tot resultaat, dat geschreven werd, dat Ambon hiervoor niet de aangewezen plaats was, maar Makasser, waarheen de aanvraagstaten bereids verzonden waren door het Ambonkantoor. Tot op heden, 22 Juli, zijn nog geen geneesmiddelen ontvangen. Noodgedwongen moesten dus medicijnen elders worden gekocht en betaald uit de zendingskas, waardoor de begrootingen waarschijnlijk wel zullen worden overschreden.

4. Vervanging Storm tijdens verlof.

Van der Klift verzoekt de vergadering niet in aanmerking te komen voor vervanging van het ressort Taoebonto. Redenen voor dit verzoek zijn o.a.: de hygiënische cursus, de leeszaal en meerdere dingen, die nu juist goed lopen en waarin dan de klad zou komen. Mollema komt niet in aanmerking uit hoofde van de ligging van zijn ressort, terwijl Schuurmans met het oog op zijn toch al veel te groote, eigen ressort er ook niet toe in staat is. Wordt besloten, dat Gouweloos Taoebonto zal waarnemen.

5. Opleiding volksonderwijzers.

In het ressort Sanggona is een school geopend door Moehammadija, terwijl in een plaats, niet ver vandaar door het districtshoofd een school wordt gevraagd aan ons. Mocht dit doorgaan, dan moet daar de als evangelist dienstdoende gediplomeerde goeroe van zijn ressort aangesteld worden en heeft hij geen evangelist meer in het werk. In een ander ressort neemt het aantal schoolkinderen sterk toe door invloed van den nieuwen Kapitan, terwijl aan den anderen kant Minahassische goeroes aandringen op bevestigen van de mogelijkheid van met verlof gaan, wanneer daartoe de tijd zal zijn aangebroken, alsmede vaststelling van de mogelijkheid, dat ze na ommekomst van verlof weer een aanstelling zullen krijgen op ons terrein. Blijkbaar is er momenteel goede kans in de Minahassa om als goeroe geplaatst te worden, reden waarom ze dit vragen en da liever *nu* vertrekken met kans op een aanstelling aldaar, dan te wachten tot het ons schikt, hen te ontslaan en de kans op een aanstelling in eigen land daardoor mogelijk te verspelen. Dit alles is de reden, dat hij binnenkort behoefte aan onderwijzers voorziet, reden waarom hij wil spreken over de mogelijkheid van hernieuwde opleiding van volksonderwijzers.

Van der Klift antwoordt hierop, dat hij al inlichtingen van het Zendingsconsulaat hierover heeft gekregen, waaruit bleek, dat de kosten voor ons zeer gering zullen zijn. Salaris van den opleider en de leermiddelen zullen bijv. door het Gouvernement worden gedragen.

Schuurmans vestigt de aandacht weer op Pendolo, waar ze niet alleen voor kennis van het Bare'e behoeven heen te gaan, doch waar ze ook gediplomeerd kunnen worden als onderwijzer.

Eigenlijk hebben we voorloopig genoeg gediplomeerde krachten, die echter voor schoolwerk eerst moesten worden vervangen als evangelist.

Echter, ook al dringt op het oogenblik de nood nog niet, de mogelijkheid dient toch onder het oog gezien te worden, dat er een tekort aan leerkrachten kan komen. De mogelijkheid nu van een zenden van leerlingen naar Pendolo houdt in, dat deze straks als evangelist de nu als zoodanig aangestelde gediplomeerde schoolgoeroes kunnen opvolgen. Hierdoor zouden de laatsten dus voor het schoolwerk vrijkomen. Hoe het ook gaan moge, de hoofdgedachte blijft echter: kennis van het Bare'e opdoen, om bij de vertaling van den Bijbel in het Lakisch dan wel ander aanverwant werk gebruik te kunnen maken van het werk van Dr. Adriani.

Een besluit wordt nog niet genomen, doch vastgesteld, dat Van der Klift nog nader inlichtingen zal verstrekken over het ontvangen schrijven van den Inspecteur van Onderwijs te Makasser, terwijl Schuurmans verder nog inlichtingen zal inwinnen uit Posso omtrent voorwaarden van toezending alsmede alle andere belangrijke dingen.

Naar aanleiding van het bovengenoemde "met verlof gaan" der Minahassische goeroes deelt Mollema mee, dat één zijner goeroes hierover een en ander heeft gevraagd. Schuurmans vindt het wel behoorlijk, de Minahassische goeroes eenmaal in de 7 jaar gelegenheid te geven, naar hun land te gaan op de reeds eerder vastgestelde voorwaarden.

6. Concept formulieren.

Algemeen zijn we het erover eens, dat formulieren als de in onze kerk gebruikelijke voor onze menschen niet geschikt zijn. Schuurmans heeft reeds meer gestuurd in de richting van een lithurgische dienst, eenigszins anders dan de gewone lithurgische dienst, die reeds in een beginstadium is op ons terrein in enkele ressorten. De te stellen vragen als te gebruiken formules dienen natuurlijk in alle ressorten gelijk te zijn. Hij heeft al een ontwerp van zoo'n dienst, welke hij zal rondzenden. De gedachte wordt naar voren gebracht, dat, waar

men het niet in allen deele eens is met de in onze kerken in Holland gebruikelijke formulieren, onze menschen moeten trachten onze theologie juist voor te stellen, zoowel wat inhoud als taal betreft. Aan bepaalde woorden toch wordt een vaste beteekenis gegeven, zooals van ouds en dit geeft gevaar voor misverstand. Het vullen van oude woorden met een nieuwe beteekenis is niet zonder gevaar en omschrijven van de bedoeling, wachtende op een uit het midden van de hoorders geboren woord, is veiliger.

7. Rondvraag.

Ffinantiën. De huidige stand der ressortskassen wordt besproken. Deze blijkt uitermate treurig te zijn. Gouweloos werkt reeds 12 maanden met: "Nadeelig saldo". Mollema heeft door niet opnemen van tractement over een paar maanden nog geld in kas. Schuurmans bezit op 22 Juli nog f 35.- aan kasgeld, terwijl ook Van der Klift aan zijn laatste guldens bezig is.

Gezien deze toestand, alsmede het bericht van den Zendingconsul, dat we maar op 50% moeten rekenen, al zal alle best worden gedaan, de 100% vol te krijgen: wat zijn de hieruit voortvloeiende consequenties voor ons? Bespreking van bezuinigingsmogelijkheden heeft voor ons geen oplossing gebracht! Alles wordt tegenwoordig door ons tot op het Minimum begroot, zoodat onzes inziens bezuiniging alleen kan bestaan in: inkrimping van het werk, dus ontslag van krachten en vele zelfs. Deze consequentie durven we zelf niet aan en verzoeken het Hoofdbestuur dan ook beleefd, ons wel ten spoedigste te willen meedeelen, op welke wijze het werk moet worden voortgezet, om dit met het beschikbare geld zoo goed mogelijk te doen.

Onderwerpen godsdienstoefeningen

Gelijk op de voorjaarsvergadering een lijst van onderwerpen werd opgesteld voor het eerste halfjaar, welke in de godsdienstoefeningen dienden te worden behandeld, zal dit ook voor het tweede halfjaar gedaan worden. Van der Klift heeft voor zijn ressort deze lijst al af en zal deze in afschrift rondzenden ter bespreking. Mollema deelt doorslagen rond van een lied (tembang) over het onderwerp "De verloren zoon". Dit laat hij zingen tijdens het projecteren van lichtbeelden over dit onderwerp. Het op deze wijze toelichten van de beelden valt buitengewoon in de smaak. Velen gaan meezingen, zooals met deze liederen ook onder andere omstandigheden gebeurt. Ze maken zoo'n opgang, dat al dan niet Christenen waar dan ook deze liederen zingen.

Voorts wordt voor de zooveelste maal gesproken over het tekort aan lantaarnplaatjes. Een poging wordt gedaan van boekillustraties negatieven te maken, om van deze weer dia positieven te krijgen. Antwoord op naar Java gezonden materiaal met verzoek om de noodige inlichtingen is nog niet binnengekomen.

Oogstfeest. In de plaats van het hier gebruikelijke oogstfeest, "monahoe ndaoe", geheeten, wil Schuurmans den menschen een oogstfeest geven, op Christelijken grondslag gebaseerd. Dit is tevens voor het ressort Lamboeia een gereede aanleiding voor het instellen van de kerkcollecte, die tot nogtoe daar niet bestond. Met opzet is deze nooit ingesteld, om lasterpraat en gestook van vijandige zijde zooveel mogelijk te voorkomen. Nu echter is er een reële behoefte aan geld, n.l. de aankoop van den tijdens het feest te verorberen slachtbuffel. Ook voor Kerstfeest kan van het bijeengebrachte geld een buffel worden aangeschaft. Zoo noodig kan uit dit fondsje ook aan zieken hulp worden verstrekt.

Als voornaamste echter van dit oogstfeest is niet de prikkel tot geld bijeenbrengen voor toespijs, doch het dank brengen aan God voor Zijn zegen, ter wijl dit gedemonstreerd worde in een offer, n.l. het brengen van 4 bossen rijst per man of gezin. Dit wordt dan gemeentebezit en kan op de nuttigste wijze gebruikt worden.

Gemeenterijtschuren.

Schuurmans spreekt over dit onderwerp, naar aanleiding van moeielijkheden van sommige gemeenteleden, die door eigen ziekte of door misoogst vaak geen zaarijst hebben. Deze kunnen ze dan tegen vrij hooge interest wel van anderen krijgen, doch deze hooge interest is eigenlijk immoreel, om iemand, die al in moeielijkheden zit, nog te bemoeielijken. Ook zijn velen vaak achterstallig in de betaling van belastinggeld,

waarvoor hen dan rijst geleend kan worden, die na gestampt te zijn, het noodige bedrag kan opbrengen. Toch diene het uitgeleende eenige rente op te brengen waardoor het gemeentebezit vermeerderd en de prikkel blijft bestaan, voor zichzelf te zorgen, om die, zij het ook lage rente, te ontloopen. Onderlinge hulp, spaarzin en minder zwerven worden hierdoor bevorderd.

Een gunstige omstandigheid is, dat juist het Binnenlandsch Bestuur met een dergelijke regeling is begonnen. Een nadeel aan deze regeling verbonden is, dat bij wisseling van Bestuursambtenaar, alles weer in duigen kan vallen, terwijl dit met onze regeling niet zal gebeuren, voor zoover het onze zijde van de zaak betreft. Bij het B.B. is ook geen aanwas van bezit, zoodat men in moeielijke tijden kan komen aan te zitten. Alle aanwezigen spreken hun instemming met dit plan uit.

Avondmaalswijn.

Door bemiddeling van Ds. H. van den Brink te Makassar is een aanbieding gedaan voor goedkoope Avondmaalswijn in diverse prijzen. Wordt besloten voor gemeenschappelijke rekening een halve kist te bestellen.

Evangelisatie- en gemeenteblad.

Van der Klift deelt mee, in het bezit te zijn gekomen van een stapeldrukker, waarmee bereids het schriftelijke gedeelte van moederkursus en hygiëne van Mevrouw Van der Klift werd vermenigvuldigd. Aan ieder der aanwezigen wordt een exemplaar ter hand gesteld. Nu is de hoofbedoeling de uitgave van een blaadje, waardoor o.a. beter contact hoopt te worden aangehouden met oud-scholieren. Echter ook voor de ouderen is het bedoeld, die echter wel niet kunnen lezen, dan wel bij uitzondering, doch wien het kan worden voorgelezen. Maleische lectuur met ditzelfde doel is voor onze menschen misschien niet eens te krijgen en zal bovendien onder de stuntelige vertaling der kinderen zeer te lijden hebben.

Om echter in één blaadje Christenen en niet-Christenen beide te bereiken heeft zijn bezwaren, reden waarom gekozen wordt voor twee blaadjes, het eene desnoods als bijlage. Ieder blaadje kan begonnen worden met 1 vel. Uitbreiding zal zichzelf wel aanbevelen. De hoofdreden voor deze kleine omvang per nummer is: de kosten. Als colportage kan wat betaald worden uit de daarvoor bestemde gelden, doch verder diene men zich te abonneeren, dan wel ze als losse nummers te koopen.

De groote factor voor de verkoop zal zijn: de actualiteit, de aantrekkelijkheid van het blad. Een tweede die van vervolgh verhalen, waardoor de prikkel bestaat, elk vervolg weer te willen hebben. Een goed onderwerp hiervoor is: Christelijke zangen op tembang, die 10-tallen coupletten bevatten en gevoegelijk ettelijke nummers kunnen helpen vullen. Of deze zangen in de smaak zullen vallen, behoeft niet meer te worden afgewacht, maar is reeds overtuigend gebleken.

De naam van het blaadje wordt: Potiso, "Heenwijzer of wegwijzer".

Komen nog enkele gevallen van moeielijkheden in de gemeenten ter sprake, waarvoor wordt aangeraden, niet op te treden met straf of verbieden, doch met vermaning.

Gouweloos legt de proeve van spraakkunst voor, opgesteld aan de hand van Dr. Esser's spraakkunst van het Morisch, alsmede zijn inlichtingen gegeven tijdens zijn verblijf alhier. Ze moet nog op diverse plaatsen van voorbeelden worden voorzien, alvorens in doordruk rondgezonden te worden aan de collega's.

Tenslotte brengt Mevrouw Van der Klift haar materiaal ter tafel, gebruikt op haar cursus voor hijgiënische voorlichtingen. Het materiaal, voor zoover meegebracht bestaat uit de kleine platenatlas van Dr. Peverelli, alsmede andere platen en foto's. De groote platen voor classicaal onderricht zijn aangevraagd aan den D.V.G. Wat verstrekking van materiaal betreft (voor het theoretische gedeelte) moeten de leerlingen zelf sommige platen nateekenen.

Tenslotte zij vermeld, dat uit de Landschapskas van Kolaka een subsidie van f. 40.- is ontvangen voor dit werk.

De vergadering wordt hierna door Gouweloos met dankgebed gesloten, terwijl voor het vertrek der gasten gezamenlijk het H. Avondmaal zal worden gevierd.

49. Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendings Vereeniging aan de Conferentie van Zendelingen op Zuid-Oost-Celebes, 3 December 1936, ARvdZ 112/34/15.

De Notulen Uwer vergadering, gehouden te Kendari op 22 en 23 Juli, kwamen 21 September in ons bezit en konden dus, daar er in October geen vergadering is, eerst 28 November door het Dagelijksch Bestuur besproken worden. Wij willen U hierbij gaarne melden tot welke gedachten en opmerkingen zij ons aanleiding hebben gegeven.

Ook ons heeft het blijdschap gegeven, dat Gij en Uw echtgenooten allen samen hebt kunnen zijn. Door allerlei oorzaken komt dit zelden voor hoezeer ook Uw betrekkelijk gering aantal en het beperkte terrein deze zeldzaamheid vreemd doen voorkomen, maar het is voor U allen en voor de onderlinge band van groote beteekenis elkaar allen te zien en persoonlijk van gedachten te kunnen wisselen.

Uw meelevens met onze finantieele zorgen hebben wij zeer op prijs gesteld. Het zijn trouwens tevens ook Uwe zorgen, zooals Gij in deze laatste weken maar al te zeer helaas hebt gemerkt. Wij zullen er hier niet verder op ingaan, daar U binnenkort bereiken zal, of bij ontvangst van dit antwoord reeds bereikt heeft het bericht over de ramingen voor 1937, die van deze zorgen opnieuw de blijken zal dragen.

2. De onder dit hoofd besproken maatregel draagt natuurlijk onze goedkeuring weg, daar het niet de bedoeling kan zijn de Landschapskas te bevoordeelen ten koste van de Goeroes.

3. De medicijnverstrekking van gouvernementswege geeft ook elders aanleiding tot klachten o.a. in het Malilische. Het Zendingconsulaat is dezen diligent. De zaak is trouwens sinds de Conferentie gehouden is v.z.v. ons bekend zooveel mogelijk in orde gekomen.

4. Vervanging van br. Storm tijdens diens verlof door br. Gouweloos wordt gaarne goedgevonden.

5. De opleiding van volksonderwijzers hebt Gij nog niet definitief kunnen regelen, daar er nog nadere inlichtingen uit Posso zouden worden gevraagd. Ook wij zijn zeer verlangend te weten, hoe die zullen luiden. Dat men in Midden-Celebes plannen heeft de opleiding van Pendolo naar Tentena te verplaatsen zal, ook als deze plannen in vervulling zouden gaan, voor U wel niet van beteekenis zijn in de eene of andere richting. Maar het zal ons belang inboezemen hoe de Heer Kruijt erover denkt. Wij onzerzijds hebben ben tegen een gecombineerde opleiding geen bezwaar, daar het een besparing is van tijd en ook van geld en wij hebben te minder bezwaar omdat de opleiding te Pendolo in zulke ervaren handen is. Oppervlakkig gezien dachten wij, dat het taalverschil een bezwaar zou zijn, maar daar geen Uwer daarover spreekt, zullen wij in dezen wel verkeerd geoordeeld hebben.

6. Ook de kwestie van de concept-formulieren maakt zeer onze belangstelling gaande. Vertaling en gebruik van de bij ons in gebruik zijnde formulieren achten ook wij ondenkbaar. De eenige gedachte, welke wij, vragenderwijze, willen uitspreken is, of het niet de uiterste voorzichtigheid vraagt om bij een nog zoo in den aanvang wordende kerk als op Uw terrein, reeds iets in de richting van formulieren tot stand te brengen. Laten het nog zeer eenvoudige stukken zijn, die steeds voor wijziging en verbetering vatbaar blijven. Anderzijds gevoelen wij er het groote belang van, dat er als van den aanvang af een eenheid in de liturgie ontstaat, vooral waar het taal- en stamverschil toch reeds aanleiding zou kunnen zijn tot splitsing ook op dit gebied.

7. Bij de bij een rondvraag besproken punten het volgende. Voor de onder finantiën besproken vraag verwijzen wij naar het komende bericht over de ramingen. Zoo'n bericht pijnigt ook ons; Gij weet dat wel, maar laten wij het nog eens uitdrukkelijk zeggen. Dat er voor colportage niets kan worden toegestaan, althans – naar wij hopen – voorloopig niet, zal ook voor de “Potiso” vreezen wij, slechte gevolgen hebben en toch achten wij juist het verspreiden van een dergelijk blad van zoo groote beteekenis, juist nu er ook op de scholen lezen geleerd wordt en er dus ook goede leesstof verstrekt moet worden.

Het over oogstfeest en gemeenterijtschuren besprokene heeft onze volledige instemming.

Zoo ook het taalwerk. Dr Esser was in onze Septembervergadering aanwezig en heeft ons het belang van dit werk nog eens zeer duidelijk gemaakt. Zijn gedachte: uitwendig van een speciaal voor taalwerk voorbereide en daarmee te belasten Zending heeft veel aanlokkelijks, maar ook hier zal de mogelijkheid wel sterk

afhangen van de toekomstige offervaardigheid der gemeente. Wel zijn wij dienaangaande niet zonder eenige hoop, ook doordat er in de Ned. Herv. Kerk, met name onder de jongere predikanten, meer beweging en meer echte belangstelling voor de Zending is, maar wij zullen toch nog eenigen tijd moeten afwachten om te zien, hoe dit alles zich ontwikkelt.

Wij zijn dankbaar dat Mevrouw Van der Klift U allen van haar werk op de hoogte bracht en houdt, omdat het daardoor nog duidelijker is, dat dit werk in het geheel is opgenomen en niet enkel op een persoonlijke voorkeur berust. De bijdrage uit de Landschapskas verheugt ons niet zoozeer om het bedrag als wel om het bewijs van de erkenning van het belang van dit werk dat uit deze subsidie spreekt.

Broeders, wij zijn er ten diepste van overtuigd, dat het jaar, dat bij ontvangst van dit schrijven is aangebroken voor U en ons niet gemakkelijk zal zijn. Laat ons samen staan en strijden, Gij in de vuurlinie, wij in de achterhoede, in één geloof, wetende dat bij alle moeite en zorgen toch deze blijdschap de onze is, dat God door Zijn wonderlijke genade den dienst van menschen, ook den onzen, gebruikt voor het getuigenis van Zijn Woord, dat Zijn Rijk bouwt.

50. Notulen van de Conferentie van zendelingen op Z.O. Celebes, gehouden te Lamboeia op 26 en 27 Januari 1937, ARvdZ 112/34/15.

De vergadering wordt door den Voorzitter geopend met het opgeven van Gezang 3: 1 en 2, na het zingen waarvan hij voorgaat in gebed. Na het lezen van Efeze 3: 14-21 begint de Voorzitter zijn toespraak waarin hij alle aanwezigen welkom heet en even releveert, dat Zr. Storm en Zr. Mollema niet hier konden zijn.

Het werk in het voorbije jaar had te lijden door gebrek aan goede krachten en moeilijkheden met de finantiën. Niettegenstaande dit alles, is het werk voortgezet en de toestand vooruitgegaan. Er zijn zelfs gemeentetjes bijgekomen en hier en daar is dit zelfs het geval geweest, door de werkzaamheid der inheemsche Christenen zelf. Het peil is over het algemeen niet hoog te noemen, alhoewel God hen toch gebruikte voor dit werk. Hier wordt een punt aangeroerd, dat we in het oog moeten houden, n.l. het peil van onze menschen. Dit moet worden opgevoerd.

God is ons door Christus geopenbaard als Vader, zooals letterlijk is neergelegd in het bekende gebed. Het gaat dus om het beter begrijpen van God, zooals ook wordt aangegeven door Prof. Brouwer in zijn opschrift boven de gelezen pericoop: "Dat de gemeente beter het Evangelie begripte". Volgens inleider is dit begrijpen geestelijk bedoeld, n.l. beter beleven en aanvoelen met onze ziel. De kwestie verstandelijk begrijpen moeten we hier laten rusten.

"Terwijl gij in de Liefde geworteld en bevestigd wordt". Jezus inwoning is hiervan niet het gevolg, maar de grond. De geloovigen worden op Gods hoogte gevoerd en zien als in vogelvlucht Zijn grootheid, Zijn volheid, Zijn hoogte en diepte, lengte en breedte. Zoo wordt Gods Wezen geopenbaard voor hen.

Ook onze menschen moeten gesterkt worden en krachtig gemaakt in den geest, ten eerste voor hun eigen leven, ten tweede voor het uitdragen aan anderen. Laten wij voor deze gaven Gods bidden, ook in dit jaar, naast de arbeid, die wij uitoefenen.

Nadat de aanwezige zendelingsvrouwen de vergadering hebben verlaten, wordt de agenda verder opgemaakt, voorzoover dit niet reeds door den Voorzitter was gedaan.

1. Opening.
2. Voorlezing ingekomen stukken.
3. Nazien der jaarrekeningen.
4. Opleiding aanstaande goeroes te Tentena.
5. Arbeidsverdeeling Kendarische.
6. Scholen.
7. Lidmaatschap Locale Zendingsraad.

8. Bezuinigingsmaatregelen.

9. Rondvraag. Sluiting.

2. Voorlezing ingekomen stukken.

Als eerste stuk wordt nog even voorgelezen het schrijven over de financiën 1937, gedateerd: Oegstgeest 30-12-'36, waarna het antwoord op onze notulen der conferentie van Juli vorig jaar, welk antwoord is gedateerd 3-12-'36.

Schuurmans vraagt, of de landschapssubsidie voor het werk van Mevrouw Van der Klift ook weer is toegestaan voor 1937. De Voorzitter antwoordt, dat hem officieus bekend is, dat ze dit bedrag weer zullen krijgen. Aldus had de Assistent-Resident van Loewoe zich tegen hem uitgelaten.

Naar aanleiding van het antwoord op de Notulen van onze voorjaarsconferentie 1936, vraagt Schuurmans, of er voor de Zento reeds aankopen zijn gedaan. Van der Klift noemt op, wat hij gekocht heeft, waarna wordt vastgesteld, dat van aangekochte artikelen opgave zal worden gedaan aan elkander, opdat niet gelijke artikelen door verschillende Brr. worden aangeschaft. Op deze wijze kan het toegestane bedrag het best worden besteed.

3. Nazien der jaarrekeningen.

Alvorens de diverse rekeningen worden nagezien, komt de kwestie 50% salarisuitkeering ter sprake. Toen Storm n.1. het schrijven No 1388/1033 ontving, meende hij, dat de 50%, die van het salaris mochten worden uitbetaald, dienden berekend te worden van het nominale bedrag. In zijn geval dus 50% van f 3000.-, terwijl de anderen namen 50% van het op de begrooting toegestane bedrag. Bij de bespreking bleek, dat er inderdaad een mogelijkheid voor Storm's opvatting is, reden waarom zijn boeking en verantwoording op de jaarrekening werd gehandhaafd, onder aantekening, dat hij hiervan extra zal kennis geven, terwijl middels deze notulen het Hoofdbestuur beleefd wordt verzocht, alsnog zijn opvatting in dezen nader te willen aangeven. Hierna werden de diverse jaarrekeningen nagezien. Hierbij bleek tot aller verwondering, dat voor de post Mowewe de door het Hoofdbestuur toegestane bedragen voor 1936 hier en daar hoger waren, dan de ter conferentie indertijd vastgestelde, en goedgekeurde. 3 posten zijn hoger en voorts staat er één nieuwe post op, die ter conferentie indertijd daar niet op geplaatst is. Het totaal verschil tusschen de gezamenlijk vastgestelde en goedgekeurde bedragen enerzijds en de door het Hoofdbestuur toegestane bedragen anderzijds bedraagt f. 205.01. De conferentie verzoekt het Hoofdbestuur beleefd inlichtingen, of er voor hen termen aanwezig waren, deze bedragen te verhoogen en een nieuw bedrag erbij op te brengen en zoo mogelijk wel te willen toelichten welke die redenen waren.

Bij de post Ziekenverpleging werd de ingenomenheid uitgesproken over de medicijnvoorziening in het afgelopen jaar. Mollema heeft echter nog niet voor het volle bedrag ontvanger, reden waarom alsnog zal worden aangevraagd.

4. Opleiding a.s. goeroes te Tentena.

De Voorzitter leest nog even voor, wat hij reeds als rondschrijven toezond over hetgeen de Heer J. Kruyt schreef over de opleiding in Midden-Celebes. Dit schrijven sluit met de opmerking dat M. Celebes er sterk vóór is, dat wij onze menschen aldaar laten opleiden.

Mollema is bang, dat de Lakiër zich achtergesteld zal zien bij Posso, omdat deze opleiding aldaar moet worden gehaald, terwijl eigen land zoo'n gelegenheid niet biedt. Daartegenover staan andere stemmen, die ervoor voelen, dat onze menschen eens uitkomen uit eigen omgeving, daardoor kans hebben ruimer blik te krijgen alsmede wat vrijer te kunnen staan tegenover eigen familie, zoodat ze eigen meening beter durven te laten gelden waar dit noodig is.

De conferentie is zeer dankbaar, dat het Hoofdbestuur sympathiek staat tegenover de gedachte van het ter opleiding zenden naar Tentena, reden waarom we het met des te meer genoegen zullen doen. De bedoeling is, dat Van der Klift einde 1937 1 leerling zal zenden en Schuurmans 6, zoodat dan D.V. totaal 7 leerlingen van ons terrein te Tentena hun opleiding zullen krijgen.

5. Ressortsverdeling Kendari.

Schuurmans heeft voorgesteld, zijn ressort met Gouweloos te deelen, aangezien de opleiding van poengga-wa's hem steeds meer tijd kost en de uitgebreidheid van zijn ressort er toe dwingt. De gedachte, dat op deze wijze Gouweloos een eigen ressort zal hebben, heeft hij echter bij nader inzien laten varen, waar medio 1938 Gouweloos al met verlof hoopt te gaan en zodoende splitsing van administratie en straks weer wederzijdsch overnemen van de ressorten onnoodig werk geeft. De verdeling zal dus alleen zijn: werkverdeling, door na onderlinge afspraak een deel van het ressort Lamboeia door Gouweloos te laten bezoeken. In verband met de waarneming van het ressort Taoebonto is dit n.l. voor de hand liggend, aangezien langs de te volgen weg: Kendari-Taoebonto verscheidene gemeenten liggen van het ressort van Schuurmans. Ook gemeenten, die gemakkelijker vanuit Kendari, dan vanuit de woonplaats Lamboeia te bereiken zijn, zullen daar gedeeltelijk onder vallen.

6. Scholen.

Mollema deelt mede, dat goeroe H. Kakomore van de zendingsschool te Wawo-Raha is ontslagen. Door foutieve administratie is de school zóó achteruitgegaan, dat niet veel meer dan subsidieontzegging kan worden verwacht. Deze fouten moeten gezocht worden in zijn slordigheid, aangezien hij gedurende het eerste halfjaar van 1936 de zaak goed deed. Waar op zijn gedrag niet het minste is aan te merken en hij, na reeds met verlof geweest te zijn, weer 6 jaar dienst achter den rug heeft, wordt besloten op hem toe te passen de reisregeling, zooals indertijd bij conferentie-besluit werd vastgesteld.

Het goeroegezin Watoeng van Sanggona vraagt dit jaar met verlof te mogen gaan, hetgeen reeds in beginsel is toegestaan. Voor de onkosten is echter geen bedrag begroot, evenmin als voor die van het goeroegezin Kakomore voornoemd. Er wordt besloten, deze bedragen suppletoir aan te vragen.

7. Lidmaatschap Locale Zendingsraad.

Naar aanleiding van het Hoofdbestuursschrijven van 30 Juni l.l. wordt de aandacht gevestigd op het gedeelte, behandelende ons lidmaatschap van de L.Z.R. We lezen daar de besliste wensch, wèl lid te zijn van bovengenoemden raad. Aan de hand van deze besliste wensch van ons Hoofdbestuur, wordt besloten, bericht te geven aan den Secretaris van den L.Z.R. te Makasser, dat we weder als lid wenschen toe te treden. Tevens zal dit jaar één onzer de conferentie te Makasser gaan bezoeken. Waar Van der Klift dit jaar toch naar Makasser moet voor oog- en tandheelkundige behandeling, wordt aangenomen, dat hij degene zal zijn, die in dit jaar officieel ons terrein daar zal vertegenwoordigen. Voor de kosten van deze reis zal door den penningmeester suppletoir een bedrag van f. 100.- worden aangevraagd.

Er wordt nog even gesproken over de vraag van Ds. H. v.d. Brink te Makasser, Secretaris van den L.Z.R., behelzende onze eigen bezwaren tegen het lid zijn van den Raad en het bezoeken der vergaderingen. Schuurmans antwoordde hem reeds hieromtrent en gaf als zijn meening te kennen: het weinig vruchtbare van besprekingen, die men onvoorbereid te hooren krijgt. Hij wil schriftelijk uitwisselen van gedachten, hetgeen grondiger kan gebeuren dan mondeling en minder tijdrovend is aangezien onderwerpen, waarvoor men geen interesse heeft of waarvan men de bespreking a priori nutteloos vindt, kalm kan laten voor wat ze zijn. De meeningen der leden zijn vaak zoo uiteenlopend, dat zeer weinig resultaat verwacht mag worden, vooral als de kwestie: debatvaardigheid aan de orde komt, waarbij het vaak meer op geestesacrobatiek aankomt dan op gedegen argumenteering.

Nadat allen daar kennis van hebben genomen, wordt besloten, dat de Voorzitter bovengenoemd schrijven alsnog in afschrift aan den Secretaris v/d L.R.Z. zal toezenden, als weergevende de meening van de conferentie.

Op elke voorjaarsconferentie zal worden nagegaan, wie in dat betrokken jaar als lid zal worden afgevaardigd. Voorts wordt den Voorzitter verzocht in doordruk te correspondeeren, zoodat we op de hoogte blijven van verhandelde dingen.

Ds. Van den Brink²⁶ stuurde voorts een schrijven, betreffende de aanschaf van doopkaarten, die mooier konden zijn door bestelling in het groot. Dit zou mogelijk zijn, als de leden van de L.Z.R. gezamenlijk bestelden. Voor Z.O.C. blijkt, dat we nog voldoende voorraad eigen doopkaarten hebben, reden waarom we niet op het aanbod zullen ingaan.

8. *Bezuiniging.*

Wordt besproken de consequenties van de vermindering van 25% op diverse posten, hetgeen voor 1937 ons de mogelijkheid ontnemt, ons werk voort te zetten zooals dit in 1936 is gedaan. Het werk inkrimpen mogen we niet doen en we zoeken en vinden nu een uitweg in het reservefonds, in de hoop, dat we 1937 op deze wijze kunnen doorkomen.

9. *Rondvraag.*

1°. De kwestie wordt besproken van buiten het Zendingsbureau om ontvangen gelden. Dienen deze als ontvangen gelden te worden ingeboekt in het ressortskasboek en aangewend voor het soms door gevers bedoelde werk? Mogen deze alleen gebruikt worden voor de officieel begroote posten of voor andere, daarbuiten staande uitgaven?

Met algemeene stemmen wordt besloten, dat al zulke bedragen in het ressortskasboek dienen te worden verantwoord. Voor de aanwending dezer gelden wordt het Hoofdbestuur beleefd verzocht, de conferentie wel te willen machtigen, zoo noodig *zelf* beslissingen te nemen aan de hand van aanvragen van leden. Bij ontbreken van dergelijke aanvragen zullen deze gelden dus gebruikt worden voor de gewone begroote bedragen.

2°. Haar aanleiding van dit onderwerp wordt het Hoofdbestuur beleefd verzocht, nader inlichtingen te willen geven omtrent de zin in het rondschrjven van 30-II-'36, blz: 2 onderaan, onder no: 1°: betreffende het collecteeren in eigen omgeving. De conferentie is het niet eens over de opvatting: eigen omgeving. Sommigen meenen, dat dit alleen slaat op de omgeving van eigen standplaats of terrein, terwijl anderen zeggen: ook eigen bekende kring in Holland valt daaronder. Gaarne hoorden we, welke van deze beide meeningen die van het Hoofdbestuur is.

3°. In het antwoord van het Hoofdbestuur op onze notulen van Juni 1936 betreffende de concept-formulieren lezen we de aanmaning tot voorzichtigheid in dezen. De gedachten zijn in die richting gedreven door de naam: formulier, welke echter niet gelukkig gekozen is. Eigenlijk moet de naam zijn: liturgie. De bedoeling is een liturgische dienst, waarin de huwelijkssluiting of -inzegening plaats vindt. Deze liturgie is ten allen tijde voor verandering vatbaar.

4°. Gouweloos deelt der vergadering mee, dat medio 1938 zijn tijd voor verlof is aangebroken. Geen der aanwezigen heeft bezwaar, als hij dit verlof aanvraagt.

Tot slot spreekt de Voorzitter een afscheidswoord tot Storm, die over enkele maanden met verlof zal gaan en wenscht hem met zijn gezin een goede reis en verblijf in Holland.

De vergadering wordt door Mollema besloten met dankgebed.

's Avonds wordt het H. Avondmaal bediend door Schuurmans.

²⁶ Brink, Hendrikus van den; 1904 Den Haag - 1982 Leiden; na kweekschool, HBS en staatsexamen, theologiestudie VU te Amsterdam; bevestigd feb. 1933 te Surabaya; 1933-1939 miss. pred. van de GK Surabaya te Makassar; 1935 secr. Lokale Zendingsraad; 1939-1946 verlof in Nederland; 1946-1948 miss. pred. te Bodon-kodi (Sumba); 1948-1962 miss. pred. te Makassar; 1962 repatr.; 1962-1980 te Spanje; 1930 geh. m. Petronella Rotteveel.

51. Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendingsvereniging aan de Conferentie van Zendingen op Zuid-Oost-Celebes, te Kendari, 13 mei 1937, ARvdZ 112/34/15.

De Notulen van Uw conferentie-vergadering, gehouden te Lamboeïa op 26 en 27 Januari van dit jaar mogen hierbij beantwoording vinden.

Wij zijn dankbaar, dat Gij U tesamen weer over den stand en de nooden van het werk hebt kunnen beraden, want in dit tesamen-zijn ligt een hulp, die elk van U op zijn eigen en afgelegen plaats noodig heeft. Het spijt ons, dat de Zusters Storm en Mollema niet aanwezig konden zijn.

Dit en de uitdrukkelijke mededeeling, dat na de opening de zendelingsvrouwen de vergadering verlieten, leidt ons reeds dadelijk tot een vraag. Er is in het Alg. Weekblad voor Christendom en Cultuur door Mevr. Swaan-Koopman, die toen zij nog op Poerwakarta woonde met haar man ons werk daar tot grooten steun was, geschreven over de plaats die de Vrouw van den Zending in de Zending heeft. Dat artikel en het andere, dat steller dezès naar aanleiding daarvan heeft geschreven, vindt Gij in het U eerstdaags toe te zenden nummer van ons tijdschrift: Rondom ons Zendingsveld. Wij komen met het verzoek om het daarin gezegde te willen overwegen en ons kenbaar te maken, hoe Gij er t.a.v. Z.O. Celebes over oordeelt. Is er een weg om, zonder het in stemrecht ter conferentie te zoeken, wat ook Mevr. Swaan niet wil, beter tot uitdrukking te brengen, dat man en vrouw beide, zij het ieder op hun plaats en wijze, in den zendingsarbeid staan?

2. De voorwerpen voor de Zento's zijn door br. Storm meegebracht en inmiddels hier aangekomen, maar nog niet uitgekapt. Wij betuigen nu reeds hartelijk dank voor den aan het verzamelen besteedden tijd en moeite. Zoo noodig hoort Gij er verder nog van.

3. De 50% die gekort moesten worden, werden bedoeld niet van het nominale, maar van het reeds met 15% gekorte bedrag. De zaak heeft nu alleen nog in zooverre beteekenis, dat de 5% die blijvend over November en December gekort blijven, ook gerekend moeten worden over de reële, niet de nominale bedragen.

De gevonden verschillen tusschen de over 1936 voor de post Mowewe geraamde en door ons toegestane bedragen, zijn ons geheel raadselachtig. Uit een brief van br. van der Klift blijkt ons over welke posten het gaat. Onderhoud Zendingswoning en Internaat, geraamd f. 200,-, toegestaan f. 200,-. Bijdragen aan Gemeenten, geraamd f. 461,10, toegestaan f. 461,10. Bijdragen aan Scholen, geraamd f. 194,-, toegestaan f. 194,-.

Bij de raming was een afzonderlijk briefje gevoegd met opschrift: Behoort bij de Raming voor 1936. Daarop werd aangevraagd voor huisvesting, voeding en kleeding voor een Goeroe ter beschikking een bedrag van f. 48.- en ook dat was toegestaan.

Wij hebben onzerzijds dus geen bedragen verhoogd, of niet aangevraagde bedragen opgebracht en er moet bij U ergens een vergissing in het spel zijn.

4. Bij het Hoofdbestuur van het N.Z.G. is nu ook door middel der Conferentie-notulen het plan aanhangig gemaakt om de opleiding te Pendolo over te plaatsen naar Tentena. En uit die notulen blijkt ook dat Gij plan hebt om met Januari enkele leerlingen op deze opleiding te plaatsen. Over de verplaatsing is nog geen beslissing genomen. Het plan, dat bij U bestaat, blijven wij toejuichen.

5. De andere ressortsverdeeling van het ressort Lamboeïa, beter gezegd de andere werkverdeeling tusschen de brs. Gouweloos en Schuurmans, ontmoet bij ons geen bezwaren. Het is slechts jammer, dat er bij het verlof van br. Gouweloos weer verandering in moet komen. Op de voorjaarsvergadering den dag na Hemelvaartsdag is de afgevaardigden der afdeelingen nog eens speciaal duidelijk gemaakt, dat een jaarvergadering zonder afvaardiging van nieuwe Zendingen de onderbezetting van ressorten als Lamboeïa doet voortbestaan en daarom een ernstig teeken is van een tekort in de taakvervulling der Gemeente.

6. Over de suppletoire aanvragen voor verlofreizen van goeroe-gezinnen zullen wij het finantieel Curatorium hooren. Deze zaak geeft ons aanleiding U te wijzen op het dit jaar ter Conferentie van Midden-Celebes genomen besluit, om de nu aanwezige Minahassische goeroes nog één keer voor rekening der Zendingkas met verlof naar hun land te laten reizen, maar daarna hun wel volledig salaris toe te kennen tijdens verlof, maar de reiskosten voor hun eigen rekening te laten. En met nieuw aan te stellen Minahassische goeroes

terstond dezen laatstbedoelden weg te bewandelen. Wij zouden gaarne vernemen, of op Z.O. Celebes een dergelijke maatregel ook mogelijk is.

7. De voor den Lokalen Zendingsraad noodige f. 100.- kunnen worden uitgegeven en op de penningmeestersrekening verantwoord. Het treft ons wel, dat er ook in Uw midden bezwaren zijn tegen het weinig vruchtbare der besprekingen in dezen Raad. Ook br. Hering, afgevaardigd voor Midden-Celebes, had eenige critiek. Ter Conferentie aldaar was een verzoek van de Minahassa en Sangir om mede te helpen te Menado een Zendingsraad te stichten, maar dit verzoek is beantwoord met de aansporing, dat genoemde Zendingsvelden zich bij Makassar zouden aansluiten. Het zou misschien aanbeveling verdienen als Uwerzijds aan het adres van br. Nijenhuis te Kota Mobagoe aan deze aansporing adhaesie werd betuigd. De Zendingsraad te Makassar krijgt dan een wat minder overheerschend gereformeerde samenstelling.

Is in Uw notulen met “bovengenoemd schrijven”, dat in afschrift aan den Secretaris van den L.Z.R. werd toegezonden, de brief van br. Schuurmans bedoeld? Het zou voor ons wel van belang zijn daarvan dan, bijv. bij de volgende Notulen, afschrift te ontvangen.

8. Wij spreken graag onzen dank uit voor de wijze, waarop ook Gij allen meewerkt aan de bezuiniging, die ons zelf zwaar valt. Slechts pijnigt ook ons de vraag, wat er moet gebeuren, wanneer ook de reserves uitgeput zijn, maar wij willen door onze zorgen Gods zorg niet vooruitloopen.

9. 1°. Accoord. 2°. Eigen omgeving – de uitdrukking is iets teveel naar Java georiënteerd – beteekent de omgeving van eigen standplaats of terrein. Als wij er ook den eigen kring in Holland onder verstonden en U die eronder lieten verstaan, vreezen wij, dat de inkomsten hier geheel zouden gaan lijden onder inzamelingen voor het werk van Zendeling a,b of c persoonlijk en dat zou tot zéér ongewenschte toestanden lijden, want niet ieder heeft een even offerwaardigen en kapitaalkrachtigen kring hier in Holland, zoodat dan het eene stuk werk genoeg of overvloed en het andere nog grooter gebrek dan nu zou kunnen hebben. Wij erkennen echter, dat ook nu er bevoordeeling voor den een en achterstelling van den ander in kan liggen en wij hopen dan ook dat de opheffing van het collecteerverbod slechts voor dit jaar zal gelden.

3°. Deze toelichting verblijdt ons.

4°. Het verlof van br. Gouweloos medio 1938 staan wij gaarne toe.

Moge dit antwoord, broeders en zusters, U er weer van overtuigen, dat wij Uw moeizaam werk met liefdevolle aandacht blijven gadeslaan. God geve er bij voortduring Zijn zegen op, zoodat het menigeen nog brengt tot de waarachtige zaligmakende kennis van Jezus Christus.

52. Notulen van de Conferentie-Vergadering van Zendingen op Z.O. Selebes, gehouden op 14 en 15 Juli, 1937, te Mowewe, ARvdZ 112/34/15.

Aanwezig zijn de echtparen Van der Klift en Gouweloos, alsmede de zendingen Schuurmans en Mollema. Br. en Zr. Storm zijn momenteel met verlof in het vaderland, terwijl de ZZr. Schuurmans en Mollema niet konden meekomen.

De Voorzitter opent de vergadering met het opgeven van het vers: “Looft, looft verheugd den Heer der Heeren, waarna hij voorgaat in gebed. Hierna wordt voorgelezen Lukas 5: 17-26, waarna de aanwezigen welkom worden geheeten. De aandacht wordt even bepaald bij degenen, die niet aanwezig zijn, waarbij tevens de reden hiervan wordt megedeeld, alsmede even gereleveerd de reden van deze vervroegde Conferentie, n.l. omdat het Hoofdbestuur de ramingen vroeger in Holland wil hebben.

Vanuit Holland mochten we goede berichten ontvangen, zooals van hen, die na ziekte weer in het zendingswerk terugkwamen, vergrootte activiteit en offerzin der moederlandsche Christenen, hetwelk vooral bleek in de bekende Novemberweek. Voorts worden betere middelen voor steun van het zendingswerk verwacht door werkverruiming en opleven van de handel.

De angst is geuit voor de toestand, die zal ontstaan, als ook de reserves uitgeput raken. De geheele zendingswereld wordt gedwongen tot zelfonderzoek, geen rang of plaats uitgezonderd. Zouden al deze moeilijkheden misschien noodig zijn, om onze aandacht meer en meer te vestigen op de oecumenische gedachte? Mannen als Kraemer, Stanley Jones e.a. wijzen in hun geschriften in die richting, in welk werk ze zijn voorgegaan door Jezus, die zegt: "... opdat ze allen één zijn, gelijk ook Wij één zijn".

In alle verwarring ter wereld is geestelijke opleving merkbaar, zich duidelijk uitend in de Paria-beweging in Britsch-Indië, alsmede evengoed zichtbaar in Europa.

Jezus is machtig, om te genezen naar lichaam en ziel, zooals duidelijk blijkt uit het voorgelezen schriftgedeelte. De dragers met den zieke zijn gedwongen langs een ongewone weg Jezus te bereiken. De gewone weg is voor hen afgesloten. Ze staan daar in overgave aan Jezus macht en wil. Dit is de juiste houding, waarin genezing en zondenvergeving kan worden verkregen.

De wereld wil alles beredderen buiten Jezus om, de oplossing zonder Jezus zoeken. En toch wil Jezus juist geven, wat uiterlijke vervulling der Wet niet geven kan; beschouwingen en besprekingen geven niet de innerlijke overtuiging, die Jezus geven kan van gemeenschap met God door vergeving der zonden.

De verbrokkeling in de Christelijke kerk moet ophouden en allen moeten zich scharen om Christus; dan zal in het zendingswerk ook blijken het resultaat van een anderen tijd, n.l. een van groote geestelijke winst. Mogen we worden aangeropen door Jezus, wie we ook zijn, met de woorden "Uw zonden zijn U vergeven; sta op en ga Uws weegs."

Na deze inleiding verlaten de zendelingsvrouwen, zooals te doen gebruikelijk de vergadering en gaan we over tot het vaststellen van de agenda, welke als volgt luidt:

1. Opening.
2. Voorlezing en bespreking antwoord H.-B. op onze notulen van Januari '37, neergelegd in schrijven No 259.
3. Nazien der ramingen.
4. Schrijven Directie No 110, ddo. 3-3-1937, sub 7.
5. Aanneming van als kinderen gedoopte volwassenen.
6. Schrijven Directie No 43 van Maart 1937.
7. Schrijven Directeur Onderwijs en Eeredienst, No 1658/L.
8. Schrijven Zendingsconsulaat No 814/24, ddo. 19-6-1937.
9. Rondvraag en sluiting.

2. De secretaris leest het antwoord op onze notulen van dit voorjaar voor, waarbij eerst wordt stilgestaan bij het onderwerp, behandeld door Mevrouw Swaan-Koopman, n.l. het tot beter uitdrukking brengen van de gedachte, dat man en vrouw beide in de zending staan. We komen tot de conclusie, dat het geen voordeel biedt, dat onze vrouwen de vergaderingen geheel bijwonen, omdat veel cijferwerk wordt behandeld alsmede technische aangelegenheden op school- en ander gebied. We zijn van meening, dat we bovengenoemde gedachte voor Z.O. Celebes het best tot uiting kunnen brengen, door altijd onze vrouwen in de gelegenheid te stellen, onderwerpen, het werk betreffende, ter conferentie in te leiden of gezamenlijk te bespreken, hetgeen voor hen belangrijk is voor medebespreking.

Komt ter behandeling de kwestie van de verschillen tusschen de cijfers, die op de raming voor Mowewe op de conferentievergadering indertijd werden goedgekeurd en die, welke op de ramingen van het H.B. blijken te zijn aangenomen.

Van der Klift zegt, niet van het bijgevoegde briefje met aanvraag van f 48.- af te weten. Hij heeft er geen afschrift van en herinnert zich ook niet, of hij bij bedoelde raming zoo'n briefje heeft bijgevoegd, alhoewel hij meedeelt, zulks vroeger wel te hebben gedaan bij andere ramingen. Ook hem is deze zaak volkomen duister, reden, waarom het H.B. alsnog wordt verzocht, ons, voorzoover mogelijk, hierover nader in te lichten.

Wat betreft de bovengenoemde, niet corresponderende getallen, die door Van der Klift reeds aan het H.B. gemeld zijn, en welke waren een opvoeren van 100 gulden tot 200; 416 tot 461, 10; 182 tot 194: ook in dit geval is geen opheldering te verkrijgen. Het eenigste, wat ons naar aanleiding hiervan men gelijk is, is de mogelijkheid voor iets dergelijks in den vervolge uit te sluiten. Met algemeene stemmen wordt dan ook aangenomen, dat voortaan ter conferentie een staat zal worden opgemaakt van de ramingen van de verschillende ressorten, welke staat door *alle* aanwezigen moet worden geteekend voor accoord.

Sprekende over het zenden van leerlingen naar Pendelo, maakt Schuurmans de opmerking, dat zijn adspiranten erg slecht blijken te zijn in rekenen, reden waarom hij graag zijn jongens eens wilde vergelijken met den jongen, die uit het ressort Mowewe zou worden gestuurd, n.l. Karel Pondonggi. Van der Klift stemt erin toe, dat genoemde jongeman naar Lamboeia zal gaan, om zijn rekenkennis aldaar te laten vergelijken met eerder genoemde jongens, hetgeen echter pas kan gebeuren, als Karel van de school te Kolaka vacantie heeft, waarheen hij tijdelijk is gezonden ter opfrissing van zijn kennis.

Het door het Hoofdbestuur opgemerkte over de regeling, om Minahassische goeroes nog eenmaal op onze kosten naar hun vaderland te laten gaan met verlof, waarna ze voorts hiervan de kosten zelf zullen hebben te dragen, zij het ook met behoud van vol tractement gedurende de daarvoor vastgestelde tijd, zijnde voor ons terrein: 3 maanden, wordt ook voor Z.O. Celebes aangenomen.

Aan de wensch van het Hoofdbestuur zal voorts worden voldaan ten opzichte van het adhaesie betuigen aan collega Nijenhuis, ter zake toetreding tot de Locale Zendingsraad. Van der Klift neemt op zich, genoemd schrijven aan hem te zullen zenden.

Waar het H.B. voorts verzoekt, om een afschrift van Schuurmans' brief aan Ds. H. v.d. Brink, wordt dit afschrift in bijlage hierbij U toegezonden.

Erkentelijk voor het vertrouwen in ons gesteld, danken we het H.B. voor de toestemming, om buiten het Zendingsbureau om ontvangen gelden te mogen besteden voor door de conferentie vast te stellen en goed te keuren doeleinden. De bedragen zullen door de kasboeken loopen, overeenkomstig Uw schrijven.

5. Bespreking der ramingen.

Het resultaat dezer besprekingen is vastgelegd in de begrotingen, die U zullen worden toegezonden, en waarvan U hier de opgavestaat ontvangt. Wat betreft de opgave voor Taoebonto, zij aangeteekend, dat dit een voorloopige is, aangezien Gouweloos de administratie van Taoebonto nog niet in Kendari heeft en daardoor ook de gegevens mist, om een juiste opgave te kunnen maken, anders dan aan de hand van de hier aanwezige begroting over 1936. Hierbij dus het beleefde verzoek, bijgaande opgave voor Taoebonto nog niet als definitief te willen beschouwen.

4. Schrijven Hoofdbestuur No 110, ddo 3-5-1937, sub 7.

De kwestie van de terugbetaling van de gekorte 50% van goeroetractementen alsmede die der helpers, wordt besproken, waarbij wordt vastgesteld, dat van de hoofdsom van de tractementen de 50% zullen worden uitbetaald, doch de emolumenten 5% zullen gekort worden, zoodat gesubsidieerde zoowel als ongesubsidieerde goeroes een gelijk percentage korting hebben.

In aansluiting hiermee wordt gesproken over de 25%, die door het H.B. in mindering zijn gebracht op de aangevraagde bedragen voor school- en gemeentewerk voor het jaar 1957. Indien dit ook practisch zal worden toegepast, zal dit tengevolge hebben, dat niet alleen daardoor het reservefonds geheel zal zijn opgebruikt, maar er zelfs nog f 400.- tekort komt. Deze toestand is niet langer vol te houden, temeer, waar de prijzen stijgen en de handel opleeft. Aan de eene zijde hebben ze dus meer uitgaven voor levensonderhoud, terwijl ze aan den anderen kant elders, voor zoover er plaats is, veel en veel meer kunnen verdienen. Het gevolg: ontevredenheid, misschien zelfs ontslagaanvraag. Als conferentie komen we tot de conclusie, dat verandering noodzakelijk is, welke wij meenen te moeten zoeken in: of goedkeuring der op onze begrotingen aangevraagde bedragen en uitseining van daarmee overeenkomstige credieten, of menschen ontslaan. De

conferentie verzoekt dan ook beleefd, of het H.B. zich hierover duidelijk wil uitspreken, want 1938 zal geen schipperen meer toelaten.

5. Tot nogtoe is op ons terrein nog niet gebruikelijk, dat als kind reeds gedoopten op bepaalden leeftijd werden aangenomen. Mollema brengt dit onderwerp ter sprake, waarop met algemeene stemmen wordt aangenomen, dat van nu af de aanneming tot lidmaten zal worden ingesteld, waarna de aangenomenen zullen worden toegelaten aan het H. Avondmaal. Een in concept aanwezige vragenboekje zal nog worden gecorrigeerd, alvorens dit op de aannemingscatechisatie te gaan gebruiken.

6. Schrijven H.B. No 43, ddo. Maart 1937. Algemeene brief.

Het hierin gevraagde korte persverslag van de vergadering zal door den secretaris worden verzorgd.

7. Het van het Departement van Onderwijs en Eeredienst ontvangen schrijven genummerd 1658/L wordt door den Voorzitter voorgelezen. Het behandelt het aantrekkelijk maken van het volksonderwijs, door het laten onderwijzen van volksdansen, inlandsche zang enz, alsmede het uitschrijven van schrijf- en teekenwedstrijden. Ook bij de uitreiking van de einddiploma's zou men een feestje kunnen organiseren, om een en ander aantrekkelijker te maken.

Hierop heeft Van der Klift reeds geantwoord, dat de inlandsche dans de kinderen op de scholen niet meer behoeft te worden onderwezen, aangezien ze deze in de praktijk op de feesten al voldoende kunnen leeren. Hij is bereid: schrijf- en teekenwedstrijden te houden, doch vraagt eerst, waaruit de daaraan verbonden kosten dienen te worden bestreden.

Schuurmans vindt, dat de inlandsche zang meer op de scholen moet worden beoefend, hetgeen, al zijn de vele zendingsvolksscholen hier in voorgegaan, door de neutrale nog lang niet allemaal wordt gedaan.

8. Naar aanleiding van het schrijven van het zendingsconsulaat over de nauwere betrekking, welke wordt gezocht tusschen de Bijbelgenootschappen en zendingsarbeiders, zal voor Z.O. Celebes het daarvoor in aanmerking komende aantal adressen aan het Consulaat worden opgegeven.

9. Rondvraag.

Naar aanleiding van de a.s. gezinsvermeerdering in den huize Mollema, welke veiligheidshalve wordt afgewacht bij een bekwaam dokter, vraagt Mollema de meening van de conferentie, omtrent het met zijn gezin naar Makasser gaan met bovengenoemd doel, en wel: te vertrekken in October of November. De conferentie is er geheel voor en steunt langs dezen weg de door Mollema in te dienen aanvraag aan het Hoofdbestuur.

Hiermee zijn de besprekingen afgelopen en wordt de vergadering door Gouweloos met gebed gesloten. Des avonds wordt het H. Avondmaal door Van der Klift bediend.

53. Het Hoofdbestuur van de Nederlandsche Zendings Vereeniging aan de Conferentie van Zendelingen op Zuid-Oost-Celebes te Kendari, 19 October 1937, ARvdZ 112/34/15.

Het spijt ons, dat door overmacht van een teveel aan arbeid, de beantwoording der Notulen Uwer vergadering op 14 en 15 Juli, welke Notulen 20 Augustus in ons bezit kwamen en in de Hoofdbestuursvergadering van September ter tafel waren – aan alle leden in afschrift verstrekt – eerst nu plaats heeft.

Wij hebben met aandacht kennis genomen van de door U gehouden besprekingen, ook van die punten, die geen direct antwoord onzerzijds behoeven.

Met Uw beslissing in zake deelneming Uwer echtgenooten aan de conferentievergaderingen stemmen wij in.

Over de verschillen tusschen de cijfers op de door U goedgekeurde concept-raming Mowewe 1937 en de door ons ontvangene, kunnen wij helaas geen nadere inlichtingen geven. Over de niet corresponderende getallen konden wij dat reeds dadelijk niet. Het briefje met de aanvraag voor voeding en kleding voor een Groeroe ter beschikking ten bedrage van f. 48.- was aan de concept-raming gehecht. Bij de beantwoording der vorige Notulen was het nog aanwezig, het is sindsdien blijkbaar na afwerking der ramingen vernietigd, wij kunnen het althans niet meer overleggen. En na de mededeelingen in ons antwoord dd. 13 Mei 1937 kunnen wij geen verdere inlichtingen verstrekken. Het is goed, dat Gij maatregelen hebt genomen voor het vervolg dergelijke verschillen onmogelijk te maken.

De ramingen voor het volgend jaar maken juist in dezen tijd een onderwerp van onze dagelijksche zorg en bezorgdheid uit. Wij hebben de korting op bijdragen aan gemeenten en scholen voorloopig tot 10% teruggebracht, maar in het ffinitieel Curatorium moet de behandeling nog plaats hebben en wij kunnen dus nog geen zekere uitspraak doen. Bij toezending van de definitief vastgestelde ramingen zullen wij de door U terecht gevraagde duidelijke aanwijzing zooveel mogelijk geven.

Het besluit omtrent de aanneming der als kind gedoopten toont, hoezeer ook op Uw arbeidsveld de tijd voortschrijdt en de toestanden zich ontwikkelen. Het besluit heeft natuurlijk onze instemming.

Het door U gesteunde verzoek van br. Mollema willigen wij gaarne in. Ten gevolge der vertraging dezer beantwoording seinen wij hem heden onze toestemming.

54. Kort persverslagje van de conferentie te Mowewe in Juli 1937, s.a., ARvdZ 112/34/15

De conferenties op Z. O. Celebes dragen altijd een min of meer gemoedelijk karakter, vanwege het kleine aantal leden. De woorden conferentie en vergadering wekken allicht de gedachte aan een min of meer groote groep menschen, zoodat we met ons totaal van 5 zendelingen op ons veld wel altijd aan de minimale kant blijven. Heeft men dan het geval van een verlofganger er tusschendoor, dan is het aantal van 4 vergaderende personen niet bepaald indrukwekkend te noemen. Dit kleine aantal menschen vergemakkelijkt het werk ter conferentie. Het bekende woord: "Zooveel hoofden, zooveel zinnen", kan bij ons niet erg veel indruk maken. Voorts moet men weten, dat we het geheele jaar door met elkaar in contact staan door het elkaar toesturen van zoogenaamde Conferentieschrijvens, waarin behandeld worden de dingen, die het werk aangaan en waarover inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Deze correspondentie gaat van allen aan allen, dus: ieder schrijft zijn vraag of opmerking in 5-voud, zoodat elk der collega's een exemplaar krijgt en ook elk der zendelingen, voor zoover mogelijk, deze vraag of wat dan ook behandelt, wederom in 5-voud. Practisch komen we dus weinig voor kersverse gevallen te staan op onze vergaderingen. Toch sluit dit niet in, de besprekingen altijd maar even gemakkelijk zijn.

Ik wil nu, waar gij, lezers, al meer dan oververzadigd zijt van de ffinitieele opmerkingen van en over de zending, niet spreken over deze zijde van de zaak, al moet ik wel zeggen, dat bijna elk punt op de agenda daar om draait, of er althans min of meer mee te maken heeft. En wie zich dan herinnert, wat "de Nederlander" over Z.O. Celebes heeft gepubliceerd naar aanleiding van de Notulen van onze vergadering te Kendari in 1936, kan zich eenigszins voorstellen, hoe we ter conferentie zitten te passen en te meten. Maar nu punt, anders zou ik toch gaan schrijven over datgene, waarover ik dit niet zou doen

In zijn inleidend woord sprak de Voorzitter over de oecumenische gedachte, die meer en meer zal mouten gaan doordringen, willen we in de zending ook het resultaat van een anderen tijd gaan zien. In de zending zelf zien we deze gedachte meer en meer doordringen. Als we zien, wie lid zijn van de Locale Zendingsraad te Makasser, dan zien we daarin iets als de eerste sporen van het ochtendrood van een nieuwen dag.

Een andere gedachte kwam tot uiting in de bespreking van de positie de vrouw op het zendingsveld en wel in het bijzonder: haar aandeel aan de gaderingen. De aandacht werd gevraagd voor hetgeen Mevrouw Swaan-

Koopman daarover had geschreven. Wij hier op Z.O. Celebes, zijn ook daarin weer gemoedelijk, zoowel de zendelingen als hun vrouwen. Tot nogtoe wist elke zendelingsvrouw, die belang stelde in het besprokene, wat er besproken werd. Dit kwam ze in een minimum van tijd te weten tijdens het koffiekwartiertje of de maaltijden, dan wel door het lezen van de notulen. Deed ze dit laatste, dan kon ze alleen maar dankbaar zijn, dat ze de vergaderingen niet behoefde bij te wonen. Men zie hierboven, wat ik schreef over de ffinantiën. Neen, we hebben het zoo uitgevonden, dat de zendelingsvrouwen bij belangrijke onderwerpen (die ze zelfs ook kunnen inleiden) ter vergadering kunnen komen, om al dan niet zoo'n onderwerp mede te bespreken. En ze blijken dankbaar te zijn, dat ze niet mede behoeven te overwegen, of goeroe A te B nu een maandelijksche standplaatstoelage van 40, dan wel een van 45 cent moet hebben en ook laten ze het graag aan de mannen over, om uit de impasse te komen van een verloopend schooltje en wat dies meer zij.

Laat mij dit kort verslagje sluiten met te zeggen, dat het ons goed heeft gedaan, te merken, dat ook van Gouvernementswege een poging in het werk wordt gesteld, om het onderwijs aantrekkelijker te maken. En dan is het niet vooral de kwestie *dat* het wordt gedaan, dan wel de weg, waarin men de oplossing zoekt en dan komt men op volksdansen, inlandsche zangen enz. Vooral dit laatste is reeds langer een onderwerp, dat onze aandacht heeft en door de menschen zeer op prijs wordt gesteld. Moge zoo het waardevolle beter voor de menschen bewaard blijven en we straks in Gods kracht mede mogen werken aan de "Umwertung" ervan.

55. J. Schuurmans, Conferentieschrijven, Lambuya, februari 1938, ARvdZ 112/34/15.

De ondervolgende punten, kwesties en plannen zou ik gaarne aan de Collega's ter inlichting en overweging voorleggen en waar mogelijk op de a.s. Conf. nader besproken zien, niet om reeds dadelijk beslissingen te nemen, maar om het voor en tegen, door onderlinge gedachtewisseling beter te kunnen overzien.

I. Ten eerste meen ik te mogen zeggen dat nog steeds de verschillende ressorten te los naast elkaar liggen. Dat ons terrein nog te weinig een eenheid vormt en dat met het oog op de toekomst vooral toch een eisch van allereerste rang is: Eenheid zoeken. Natuurlijk zijn de toestanden in de verschillende ressorten niet eender; evenmin aanleg en inzichten der verschillende ressortsleiders, zoodat in geen geval, althans niet in afzienbaren tijd, een aan strenge regels gebonden eenheid gezocht moet worden, maar dat neemt niet weg dat toch richtlijnen noodig zijn waarlangs we moeten trachten op een soepele en voor ieder ressort geëigende wijze het werk tot verdere ontwikkeling te brengen, en wel zoo dat het steeds meer een eenheid wordt. Ik heb hierbij speciaal het oog op wat de kern van ons werk vormt, de opbouw der gemeente en der plaatselijke gemeenten. Ik wil de vraagstukken die daarmee samenhangen hier uitsluitend van de praktische kant bekijken, dus afgezien van alle theologische beschouwingen, bijbelsche Begründung enz., niet omdat ik die van geringe beteekenis acht, maar omdat die bij onze bespreking m.i. niet urgent zijn. Ik noem de volgende punten:

a. *Gemeenteleiding*. Wij moeten er m.i. reeds nu van uit gaan dat bij de opleiding der plaatselijke gemeente op ons terrein niet gerekend mag worden op de gesubsidieerde onderwijskrachten. De bestaande toestand in de ressorten Mowewe en Sanggona moet dus als abnormaal en tijdelijk worden beschouwd en die in het ressort Lamboeia als op weg naar de normale en definitieve.

Ten tweede moeten we m.i. reeds nu van het feit uitgaan dat de, volgens eenzelfde schaal als bovengenoemde Onderwijzers gesalarieerde Evangelisten niet de soort gemeentevoorgangers kunnen zijn die wij noodig hebben. Wij moeten trachten gemeente-voorgangers te krijgen die binnen afzienbaren tijd door de gemeenten zelf gesalarieerd kunnen worden. In beide eerstgenoemde ressorten zijn nog maar weinig gemeenten en dan vrijwel alleen op plaatsen waar ook scholen zijn. Toch moet ook daar gerekend worden met de mogelijkheid dat meerdere gemeenten ontstaan op plaatsen waar geen scholen zijn of zelfs ver van scholen (zendingsscholen), zoals misschien binnenkort in het ressort Sanggona reeds het geval zal zijn, terwijl de mogelijkheid gesubsidieerde scholen op te richten veel kleiner zal zijn. In het ressort Lamboeia zijn we nu reeds grootendeels op andere krachten dan de school-Goeroes aangewezen voor het gemeentewerk. Voor de opbouw der

gemeenten is in de allereerste plaats noodig de Christenen niet te verwennen, hen te leeren op eigen beenen te staan, hun eigen zaken op te knappen, voor hun eigen belangen te werken, te zorgen, te offeren. Hierbij moet echter zeer tactisch te werk gegaan. Niet door voorschriften, niet met sprongen, niet volgens streng doorgevoerde regels. Steeds weer moeten we aannemelijk weten te maken wat we willen, duidelijk, waar we op aansturen, aansluiting zoeken bij de opvattingen van onze mensen en op een soepele wijze aan een gewennings- en ontwenningsskuur beginnen. De laatste is de moeilijkste, geeft de meeste teleurstellingen doch is alleen daar noodig waar we eerst de mensen gewend hebben aan en verwend met onze hulp. Wat dat betreft ben ik in de gelukkige omstandigheid het jongste ressort te hebben, zoodat ik, geleerd door de ervaring opgedaan in de oudere ressorten van begin af aan gewaarschuwd was voor verwenning. Verder was ik, door de bovengenoemde omstandigheid, in de laatste jaren reeds gedwongen meer uitsluitend met de Ponggawa's de gemeentezaken te behandelen, zoowel op de maandelijksche Ponggawa-vergaderingen als op tournee. Deze vergaderingen worden tevens bijgewoond door de Goeroe-Indjils, die ook op tournee vaak met me meegaan. Zoo kwamen de Onderwijzers als vanzelf meer op den achtergrond. Al spoedig ben ik echter meer opzettelijk de Ponggawa's op de voorgrond gaan schuiven. Aan de Goeroes en Evangelisten werd opgedragen niets te doen in een gemeente zonder overleg met de Ponggawa. Zelf gaf en geef ik ook het voorbeeld. Is er een kwestie in de gemeente Lamboeia die men mij voorlegt, dan stuur ik de mensen niet allereerst naar de Goeroe maar naar de Ponggawa. Waar ik een Ponggawa ook maar eenigzins daarvoor geschikt acht laat ik aan hem zooveel mogelijk het leiden van begrafenissen, het geven van catechisatie enz. over. Door dit alles is in mijn gemeenten de Ponggawa meer op de voorgrond gekomen, zelfs wel eens zoo, dat het verwickeling- en gaf tusschen Ponggawa en Evangelist of Goeroe. Soms moest de Goeroe, soms echter ook de Ponggawa in het gelijk gesteld worden.

Dit laatste was dan wel eens een harde pil voor de Goeroe maar maakte hen tevens duidelijk dat ik bewust aanstuur op dienaarschap en niet op het heerscherschap der Goeroe in de gemeente.

Bij dit experiment (want dat was het nog steeds) bleek echter tevens steeds duidelijker: Het soort Ponggawa's, waarmee ik tot nu toe moest werken, kan de gemeenten niet op hooger peil brengen. Toen ben ik de "sekolah agama" of "sekolah Ponggawa" begonnen. Met enkele van de oudste en beste leerlingen daarvan heb ik daarna een proef genomen in het Zuiden, waar ze onder leiding van B. Rere, de Evangelist aldaar, moesten toonen wat ze in de practijk waard waren. Ruim een jaar lang hebben ze daar nu gewerkt, met telkens na 3 maanden weer een maand in Lamboeia en die proef vind ik zoo geslaagd dat ik zeg: In die richting ligt voor mij de oplossing, die m.i. voorloopig en misschien wel voor afzienbare tijd een oplossing kan blijven. Mijn plan is nu dit: alle Ponggawa's langzamerhand te vervangen door dit soort krachten. Een moeilijkheid is hierbij dat dit alleen kan wanneer uit iedere Christengemeente een geschikte kracht op de "sekolah ponggawa" komt. Want alleen wanneer het iemand uit hun eigen gemeente is en dan nog liefst verwant aan de toonaangevende mensen in die gemeente, zal zoo'n gemeente zoo iemand als "leider" accepteren en zal de tegenwoordige Ponggawa zijn plaats voor hem inruimen. Ook hier zal met groot geduld, voorzichtigheid en tact te werk gegaan moeten worden wil men voorkomen dat de vrede en goede gang van zaken in zoo'n gemeente ernstig verstoord wordt. In een enkel geval zal misschien het introuwen in zoo'n gemeente een oplossing zijn. Maar over het algemeen niet en dan staan we voor het feit dat in sommige gemeentetjes zelfs geen enkel kind of lid der gemeente te vinden is die school gaat of heeft gegaan. Wel echter kunnen we in verband hiermede ook, trachten van de flinkste leden dier gemeenten kinderen op onze scholen te krijgen, voor mijn ressort b.v. in Lamboeia, ook al zal dat dan eenige onkosten meebrengen, daar door de groote afstanden door de familie vaak niet ten volle voor de voeding van die kinderen gezorgd kan worden. Mijn voorstel is dan verder dit nieuwe soort Ponggawa een verantwoordelijker arbeid te geven, maar in verband daarmede ook een ruimere vergoeding. Voorloopig denk ik mij de volgende regeling: Namens de Conf. krijgen ze een officieel aanstellingsbesluit. (Juist dit gewichtige van het officieele lijkt me in zoo'n geval niet zonder betekenis.) Daarop staat vermeld wat hun plichten en bevoegdheden zijn. (Bevoegd verklaard Zondags Godsdienstoefening te leiden, Catechisaties te geven, Begrafenissen te leiden. Verder om een voorbeeld te zijn in alles voor de gemeente (ijverig tuinen maken, voor goed huis zorgen, zindelijkheid,

erfbeplanting, goede manieren enz.) Verder moeten de ook in de omgeving Evangeliseeren, met de oudsten der gemeente voor de gemeenterijtschuur zorgen, voor het beslechten van perkara's en voor alle verdere gemeentebelangen. De eerste 2 jaar ontvangen ze b.v. 3 gulden per maand vergoeding. Daarna wordt dat indien ze goed werken 4 gld per maand. Dan na twee jaar indien ze weer goed gewerkt hebben kunnen ze een nieuwe aanstelling krijgen en b.v. de titel Goeroe-Djamaat in onderscheiding van de Evangelisten die we b.v. Goeroe-Indjil zouden kunnen noemen. Aan deze aanstelling zou b.v. een door de Conf. afgenomen examen kunnen voorafgaan, waarna een inzegening zou kunnen volgen. Deze Goeroe-Djamaats zou ik ook de bevoegdheid willen geven huwelijken in te zegenen. Hun vergoeding zou b.v. dan 5 gld. per maand kunnen bedragen. Zij zijn dan dus wat de Goeroe-kampong bij de Islam is. Aangestuurd moet worden op zooveel mogelijk dragen door de eigen gemeente van dit salaris. Ik denk dit in de volgende richting te zoeken: Reeds dit jaar ben ik begonnen met de vorming van een algemeen gemeentekas, die uitsluitend voor de algemeene gemeentebelangen en voor Evangeliedoeleinden gebruikt mag worden. Met de Ponggawa's kwam ik overeen dat daarin de giften bij het avondmaal en bij het monahoe ndaoe gestort moeten worden. In 1937, hoewel toen nog slecht voorbereid, ontving ik voor die kas reeds 54 gulden. Nu stel ik me voor te trachten meer bronnen te vinden om die kas te versterken, door o.a. de "ihi kawi" ook voor het Chr. huwelijk in te voeren. Ik geef dit aan de Conf. in overweging en tevens om dan ter bekrachtiging van het burgerlijk huwelijk en verder om de burgerlijke bestuurders gelijke interesse te geven zoowel voor de op Christelijke als Islamitische wijze gesloten huwelijken, een deel der "ihi-kawi" die nominaal meestal 10% van de bruidsschat bedraagt, aan de burgerlijk huwelijksluiter (Kepala kampong) te geven. We hebben dan ook meer recht op steun van de zijde dezer hoofden, bij latere verwickelingen. Het overige deel der ihi kawi zou ik in boven-genoemde kas willen storten. In gemeenten echter, waar reeds de nieuwe soort gemeentevoorgangers zijn aangesteld zou ik geen gelden meer willen vragen voor deze algemeen kas, tenzij een klein procent om het idee van eenheid te bewaren, doch de monahoe ndaoe giften, die bij het avondmaal, ihi kawi enz. in een aparte kas voor die gemeente ten behoeve van het salaris der voorganger [sic]. Voor dat laatste doel zou ook arbeid kunnen dienen, b.v. hulp bij de tuinwerkzaamheden, die dan in geld gewaardeerd worden en in mindering gebracht van het salaris. Op die wijze is er m.i. een mogelijkheid binnen afzienbaren tijd een deel der gemeenten grootendeels of geheel voor hun voorgangers te doen zorgen en daardoor tevens die gemeenten te activeren. Want ik meen dat dit niet alleen in finantieel opzicht maar ook van groote opvoedkundige waarde zal zijn. Daarom ook meen ik dat we die richting welbewust en met volharding moeten inslaan en blijven volgen, ook al zal het in der praktijk niet meevallen. Want van dat laatste ben ik ook zeker. In de laatste paar jaar heb ik reeds ondervonden dat men bij zijn poging de gemeenten te brengen tot zelfwerkzaamheid een massa teleurstellende ervaringen opdoet en met groot geduld, maar ook met groote volharding moet werken, wil er iets van terecht komen. Dat is me vooral ook gebleken bij de regeling der gemeente-rijtschuren en der collecten in de samenkomsten. Voor een tijd gaat soms alles goed, maar wanneer men niet telkens weer stimuleert en soms de menschen eens flink aanpakt verloopt alles. De geringe medewerking der Goeroes is daarvan soms ook de reden. B.v. in Lamboeia ten opzichte van de collecte Zondags. Aanvankelijk zag ik dat de Ponggawa elke keer een halve stuiver gaf. De Goeroe gaf echter 1 cent, de Njora eveneens. De Chinees van Lamboeia of zijn vrouw gaven steeds 1 dubbeltje. Langzamerhand ging men echter de gift van de Goeroe tot maatstaf nemen. De Chinees gaf ook slechts 1 cent, de Ponggawa ½ cent en vele van de overige leden der gemeente gaven niets meer. Nog steeds ben ik zoekende naar een weg om dit soort dingen te voorkomen. Weten de Collega's er raad op? Ik heb er over gedacht in een algemeen schrijven aan de Goeroes deze kwestie te bespreken. Of het veel zal helpen? Bij iemand als de Goeroe van Lamboeia w.s. niet. Het zijn immers vrije giften en het doel van deze giften (de kosten van oogstfeest en Kerstfeest bestrijden) wordt toch gemakkelijk bereikt in Lamboeia, dank zij de giften van het Zendelingsgezin in deze collecte, zoodat hij w.s. geen reden ziet zijn gift te verhoogen. Als algemeen doel der Zondagscollecten heb ik nl. opgegeven Kerst- en Oogst-feest-kosten bestrijden. Dit doel reikt niet hoog, maar ik meen dat we voorloopig niet veel verder kunnen gaan. Het moet een doel zijn dat allen graag accepteren. Het voornaamste is echter dat men de menschen went aan geven, aan zorgen voor de eigen dingen en in alles die lamledige houding van het leunen

op de Zending en Zendingkas tegengaat. Op verschillende plaatsen kan als doel ook opgegeven: Onderhoud en vernieuwing van een kerkje. In Lamboeia is dat niet actueel. Men heeft hier de school en voelt voorloopig niet voor een kerkje. Blijft het dus bij vrije giften dan is er voor een plaats als Lamboeia weinig hoop. Daarom heb ik ook gedacht aan een soort hoofdelijke omslag in overeenstemming met de welstand der gemeenteleden. Dan wordt het echter dwang. Dit zou natuurlijk zoo doorgevoerd kunnen worden, dat men wel voor ieder lid opgaf wat men van hem verwachtte, doch het verder aan hem zelf overliet het ook inderdaad te geven. Hier is het voor mij nog een zoeken van een weg en gaarne hoor ik het oordeel en de ervaringen der Collega's. * Dat ik zoo uitvoerig dit alle weergeef is om tot uitwisseling van gedachten, ervaringen en inzichten te komen en tot een *gezamenlijk* zoeken van algemeene richtlijnen voor de opbouw der gemeenten op het geheele terrein.

De volledig opgeleide Evangelisten, die ook geheel van hun salaris moeten leven en niet (zooals de bovengenoemde krachten) tevens landbouwer zijn, zullen ten laste van de Zendingkas blijven en meer voor het uitbreidingswerk bestemd en voor het helpen leiding geven, helpen bij vertaalwerk enz., dus meer als hulpzendingen. Zoo ook de Schoolgoeroes in hun vrije tijd.

b. *Inrichting der eeredienst* en de wijze waarop huwelijksinzegening, begrafenis, ook doop, avondmaalsviering, oogstfeest, collecten enz. plaatsvinden.

Hier *moeten* we m.i. tot meer eenheid komen. Laat ieder der Collega's eens zeggen hoe het in zijn ressort gebeurt, wat hij daarin juist vindt en wat hij veranderd zou willen zien of hoe hij het zich als "de beste wijze" indenkt.

Gaarne zou ik ook hooren of de laatste omwerking der vertaling: 10 geboden, 12 art. des geloofs, Onze Vader, Ps. 90, zaligsprekingen, waar van ik indertijd afschrift toezond, gebruikt worden, nog correctie behoeven of dat men een betere vertaling heeft. Laten we de beste vertaling zoeken en die dan ook *allen gebruiken*. Het is toch al te gek dat ieder ressort zijn eigen vertaling er op na zou houden bij deze belangrijke elementen van onze liturgie, stukken die telkens weer voorgelezen worden en door velen van buiten geleerd. Zoo ook de doopformule. Ik stel de volgende vertaling voor:

Koebahoko ni'ino pebanggonanggee O.A., O.J., ronga Penao Moroha.

Tot voor kort gebruikte ik steeds "ronga tamono ... enz." omdat ik geen bevredigende vertaling vond, hoewel ik al wel wist dat dat geen Lakische en daardoor nietszeggende opeenvolging van woorden was. Toen heb ik een tijdlang gebruikt: Koebahoko ni'ino, Pondaerakono O.A., O.J. ronga Penao Moroha. Ik liet me daar misleiden door de Holl. weergave dezer formule, ook door Brouwer in Matth. 28: 19, waar die vertaald is als: In den naam. Zonder dit nader te onderzoeken dacht ik aan de beteekenis: Op last van, gemachtigd door, wat op bovengenoemde wijze in het Lakisch kon weergegeven. Nader onderzoek van verschillende commentaren leerde me dat men het algemeen eens is met de verklaring die ik hier verder woordelijk overschrijf van een van hen: Met de uitdrukking "eis to onoma" (eis duidt aan de beweging naar iets toe, om in iets te komen) wordt bedoeld: dat de doopeling zich gaat of laat rangschikken onder het persoonlijk hoofd, dat achter "eis to onoma" is aangegeven. Gedoopt worden "eis to onoma" beteekent: gedoopt worden om te doen behooren tot den Vader enz. Misschien hebben de Collega's echter een betere vertaling.

II. *Kerstfeesten*. Ook hier weer kom ik het oordeel der Collega's vragen. Dit jaar had ik zelf op 10 plaatsen de leiding bij de kerstfeestviering. Dat is bar vermoeiend en toch zeg ik nu achteraf: Een volgend jaar doe het w.s. weer zoo want de belangstelling was enorm en men heeft dan nog eens de gelegenheid bij menschen die men anders nooit bereikt, allerlei vooroordeel en misverstand weg te nemen. Onderwerpen zooals "de geboorte uit de maagd Maria", het Zoonschap van Christus, die ik dan opzettelijk uitvoerig behandel en voor mijn gehoor aannemelijk tracht te maken, hebben dan aller belangstelling. Ik heb ervaren dat men dit niet aan de Goeroes kan overlaten.

Doch een belangrijker kwestie is de volgende.

Het tweede kerstfeest dat we vierden was in Lamboeia. Goeroe Kalalo vroeg me of ik de menschen van Wawotobi al uitgenoodigd had. Ik antwoordde: Ik nodig niemand uit. Iedereen is welkom, doch voor een feest dat in feite een feest der Chr. gemeente is, ga ik geen uitnodigingen sturen zooals voor een wereldlijk

feest of een familiefeest. Ik zou het ook onjuist vinden wanneer de Imam ons uitnodigde voor de Lebaran. Kalalo ging daarmee accoord, niemand werd uitgenodigd en de Inowa ging dien dag op tournee. Later zag ik dat op vrijwel alle andere kerstfeesten door de Goeroes of de Ponggawa's de hoofden waren uitgenodigd en b.v. in Nohoe-Nohoe heel vaak toko-lui en andere "burgers". Ook de Kapitan kwam met zijn geheele familie daar. Toen drong het tot me door dat er ook nog een andere kant is aan deze kwestie. Volgens het adat-gevoel van het volk zoowel als van de Hoofden behooren de hoofden uitgenodigd bij elk belangrijk feest. Wat ik deed in Lamboeia streed met de adat. Zoo doet man niet in Israël. Omdat ik voor het feest in Lamboeia persoonlijk verantwoordelijk gesteld wordt, komt die daad ook voor mijn persoonlijke verantwoording. Op andere plaatsen komt die voor rekening van de Goeroes of Ponggawa's en zou het navolgen van mijn voorbeeld verwijdering brengen tusschen de hoofden en de leiding der gemeenten. Ik heb dat heel sterk gevoeld in Andoolo, waar ik tegenwoordig buitengewoon te spreken ben over de houding van de Anakia aldaar, maar waar door een verzuim van de Ponggawa de Anakia niet uitgenodigd was op het feest in Tetengaloeri. Dat heeft hij mij op een fijne wijze laten voelen.

Ik ben me wel bewust dat het karakter van het kerstfeest van feest der Chr. gemeente, indien men het viert zoals nu op de meeste plaatsen, dreigt grootendeels verloren te gaan. De genoodigden komen op de voorgrond, de gemeente op de achtergrond. Tenzij die gemeente op den duur een meer actief aandeel aan het feest kan nemen, b.v. door gemeenschappelijke zang en ze zoo kan demonstreeren: Ziehier hoe wij dit feest vieren. Er blijft echter voorloopig een tegenzin bij mij tegen het seculariseeren van het kerstfeest, maar aan den anderen kant is er me ook alles aan gelegen de Christenen zooveel mogelijk binnen het volks- en adatverband te houden, vooral ook in hun verhouding tot hun Hoofden. Gaarne hoor ik iets van de ervaringen en opvattingen der Collega's in dezen.

56. "Notulen van de Conferentie van zendelingen op Z.O. Celebes, gehouden te Kendari op 9 en 10 Februari 1938", ARvdZ 112/34/15.

Voor deze conferentie konden alle vier zendelingen met hun vrouwen te Kendari aanwezig zijn, en, nadat allen zijn gezeten, wordt de vergadering geopend met het zingen van Ps. 118: 7 en 8, waarna de Voorzitter voorgaat in gebed.

Na het voorlezen van Mattheus 24: 4-14, heet de voorzitter de aanwezigen welkom, er op wijzende, dat alle huidige zendelingen van ons terrein met hun vrouwen door Gods Liefde hier aanwezig kunnen zijn. Gezien, wat er in de gezinnen Schuurmans en Mollema is gebeurd na de laatstgehouden conferentie, mogen we dubbel dankbaar zijn, dat allen hier samen konden komen. Toch valt over dit alles een donkere schaduw door de droevige gedachte aan de familie Storm, die we hier nooit zullen weerzien. Toch mag deze schaduw niet overheerschen, mogen we niet bij de pakken neerzitten, maar moeten we voorwaarts gaan. In het voorgelezene wordt duidelijk, dat Jezus Zijnen discipelen de toekomst donker schilderij doch niet nalaat, hen in aansluiting hierop te wijzen op Zichzelf; op Hem hebben ze te zien, want in Hem is sterkte en die kunnen we bij Hem vinden en verkrijgen.

Het voorgelezene is bijzonder toepasselijk op onzen tijd. De Tempel en het Volk worden in dit schriftgedeelte aangegeven, als grootsch en sterk beschouwd, maar Jezus wijst hen terecht, door te zeggen, dat alleen in God onze sterkte is. Van die tempel zal ook geen steen op den anderen gelaten worden. En dan duidt Jezus de toekomst aan, wanneer de Messias zal komen in heerlijkheid. Hiermee raakt hij het grootste ideaal aan van de discipelen en zij Vragen Hem een teeken, waarop Jezus aangeeft, wat eerst moet gebeuren, n.l. ramp en ellende, verraad en afval, enz.

Dit alles zien we juist in onze dagen zoo duidelijk overal plaats hebben en hoe dankbaar kunnen we nu zijn voor Jezus woorden. We mogen niet wankelen of versagen, maar ons voegen naar de woorden: "Wie vol harden zal tot het einde, die zal zalig worden". En de moeilijkheden zijn niet beperkt tot buiten ons door invloed van den Islam of terugval van Christenen, neen, ook binnen ons zijn ze: onze eigen fouten bemoeielij-

ken ons in onzen arbeid, doch boven dit alles uit gaat Gods Woord en hebben we ons te houden aan het: “Wie volhardt, zal Gods heerlijkheid zien”.

2. Hierna verlaten onze vrouwen de vergadering en wordt de reeds opgemaakte agenda nader aangevuld. Hierop staat aangegeven onder nummer:

3. *Nazien der jaarrekeningen en kwitanties.*

Gouweloos heeft zijn bezoek aan Taoebonto uitgesteld door het wachten op de blijde gebeurtenis te Soestdijk en heeft dus de gegevens over Taoebonto nog niet alle binnen zijn bereik, om deze te ordenen voor jaarrekening enz. De aanwezige rekeningen en kwitanties worden serieus stuk voor stuk nagegaan en besproken, voor zoover dit wenschelijk of noodig blijkt. Praktisch spreken de stukken voor zichzelf, doch Mollema vraagt even aandacht voor een post, n.l. dat hij de kosten, die hij in Makasser heeft gemaakt voor woning tijdens hun verblijf aldaar, opbrengt in zijn kasboek. Hij doet dit, omdat hij op het veld zelf vrij wonen heeft en meent, dat dit dus evenzoo zal zijn, indien hij zich om redenen, als welke zij hadden om naar Makasser te gaan, niet op het veld bevindt. De conferentie is het geheel met deze opvatting eens.

Ook komen ter sprake de goeroetractementen, i.c. de kindergelden. De regeling tot nu toe was, dat na de 12-jarige leeftijd van goeroekinderen de kindertoelage niet meer zou worden uitgekeerd. Waar echter voor velen dan eerst de zware kosten gaan komen, n.l. wanneer ze hun kinderen wat verder willen laten komen dan alleen de lagere school, wordt de leeftijdsgrens voor uitbetaling der kindergelden gesteld op 18 jaar met dien verstande, dat in het algemeen het verkrijgen van eigen inkomsten of in het huwelijk treden de uitkeering doen ophouden, en voorts elk geval afzonderlijk kan worden beoordeeld.

4. *Ingekomen stukken*

De drie ingekomen stukken, die worden gereleveerd zijn:

Antwoord op onze Notulen No 565.

Brief van October 1937 over de passageregeling.

„ „ November 1937 „ „ algemeene gedraglijn ten aanzien van de ramingen.

Naar aanleiding van de slotalinea van laatstgenoemd schrijven, wordt door Gouweloos meegedeeld, dat hij gedurende '37 aan contanten buiten de zendingskas om ontving een bedrag van f 65.-. Reeds eerder werd aan het Hoofdbestuur geschreven over zulke gelden, waarin toestemming werd gevraagd, deze bedragen geheel of gedeeltelijk te mogen bestemmen voor bepaalde doeleinden, mits de conferentie het hierover eens was. In Uw schrijven No: 59 werd ons deze toestemming verleend, reden, waarom nu met algemeene stemmen werd besloten, bovengenoemd bedrag ad f 65- onder nadere goedkeuring van het H.B. te storten in de reservekas, welke in dit jaar zeer sterk is aangesproken door het ressort Lamboeia, dat voor gemeenten alleen al ongeveer 560 gulden minder toegestaan kreeg, dan begroot was en voor scholen f 160.-, dus totaal ongeveer f 720.-.

5. *Conferentieschrijven van Schuurmans.*

Schuurmans heeft den collegaas een schrijven toegezonden, waarvan een afschrift hierbij wordt gevoegd. Dit schrijven wordt gezamenlijk gelezen en besproken.

Komende op het onderwerp: huwelijksinzegening, wordt even de aandacht gevestigd op het tijdroovende van dit werk en het niet elk oogenblik kunnen gaan naar een kampong, waar een paar in het huwelijk wenscht te treden. Verder sprekende, komt een belangrijker iets ter tafel en wel de kwestie: gemengde huwelijken. Aan deze kwestie zijn twee kanten, n.l. de ideële en de practische. De ideële toestand, die ons een principieele opvatting oplegt, wordt aangehangen door Mollema, terwijl Schuurmans meent, dat we die opvatting voorloopig als onmogelijk moeten beschouwen. Zouden we deze opvatting ten koste van alles willen doorzetten, dan vindt hij dit zelfs ongewenscht. We hebben ons nu vooralsnog te onderwerpen aan de huidige eischen der praktijk.

Het gaat n.l. om de inzegening van huwelijken van een Christen-jongeman en een Islamitisch meisje of van een Islamitische jongeman met een Christenmeisje. De praktijk het Kendarische is nu aldus geworden: Er is een mondelinge afspraak gemaakt, dat met goedvinden van man en vrouw het huwelijk tusschen een Christenjongeman en een Islamitisch meisje Christelijk wordt ingezegend, zonder dat het meisje wordt gedwongen Christin te worden. Zoo ook zal de Islamitische goeroe een huwelijk sluiten van een Islamitischen jongeman met een Christenmeisje, zonder dat zij gedwongen mag worden eerst Islamitische te worden. Hier is dus de principieele opvatting, dat beide dezelfde godsdienst moeten belijden niet verplicht gesteld en de practische opvatting gehuldigd, als hierboven aangegeven. De onderlinge verstandhouding tusschen beide godsdienstrichtingen is daardoor zeer soepel, waardoor groote moeielijkheden en onaangenaamheden kunnen worden voorkomen. Alle partijen zijn hiermede tevreden, uitzonderingen daargelaten. Het komt n.l. voor, dat een Christenmeisje halsstarrig weigert te trouwen met een jongeman die niet eerst Christen wordt. Deze bespreking was uiteraard belangwekkend en tenslotte werd vastgesteld, dat deze manier van handelen op het geheele terrein zal worden ingevoerd, indien dit mogelijk blijkt. Wat betreft de "ihi kawi" (het bedrag dat wordt betaald aan den Islamitischen huwelijkssluiters), zal worden geprobeerd dit ook voor het Christelijk kerkelijk huwelijk in te voeren op ons geheele terrein. Eveneens zal algemeen worden geprobeerd, de dorpshoofden in de ihi-kawi te laten deelen als huwelijksgetuige, zooals ook gewoonte is bij de Islamitische huwelijkssluiting alhier. Doen zich in zoo'n huwelijk later moeielijkheden voor, dan zal hij zich min of meer verplicht voelen, hiervoor een oplossing te zoeken.

a. Zelfonderhoud.

De gedachte aan algeheel zelfonderhoud is natuurlijk in dit geval niet bedoeld, in elk geval niet in een afzienbare toekomst. Voor zoover sprekende over dit zelfonderhoud, diene het te worden gescheiden in dat van gemeenten op zichzelf en dat van het geheele terrein. Sommige gemeenten kunnen zichzelf onderhouden voor een grooter gedeelte dan een andere. Dit kan twee oorzaken hebben, n.l. meerdere of mindere offervaardigheid en een grooter of kleiner aantal zielen. Wat aangaat de te kleine offervaardigheid oppert Schuurmans de gedachte van hoofdelijken omslag, omdat velen zelfs met zachte maar duidelijken drang niet in de richting van meer geven zijn te krijgen. In elk geval dient afgewacht te worden, wat de praktijk hieromtrent zal leeren. Met het oog op kleine gemeentetjes is van belang de instelling van een algemeene kas, waaruit uitgegeven kan worden voor welk doel dit noodig en mogelijk blijkt, zonder schele [scheve] oogten te krijgen hetgeen gemakkelijk zou plaats hebben, als men uit de eene gemeentekas uitgaven deed voor een andere gemeente.

b. Inrichting eeredienst.

Schuurmans vraagt den collegaas, zijn onder dit hoofd gestelde vragen en gedane voorstellen schriftelijk te behandelen; alleen de doopformule wordt nu mondeling behandeld. Gouweloos meent, dat met de aangegeven formuleering te hoog is gemikt en zou zich liever houden aan die van Dr. Kruyt, aangegeven in zijn Leidraad voor goeroes, n.l. het leggen van de naam van Vader, Zoon en H. Geest op het hoofd van den doopeling. Voorloopig zal deze formuleering worden gebruikt, om in de praktijk te zien of deze bruikbaar is en goed.

II. Kerstfeesten.

Het hieruit vooral besprokene is, het al of niet uitnoodigen van hoofden tot bijwoning der Kerstfeestvieringen. Hun komst heeft zoowel zijn voors als zijn tegens. Er tegen is, dat de Christenen als onderdanen op den achtergrond komen, terwijl de Hoofden, die meestal niet Christen zijn, op den voorgrond staan. De gemeente dient echter te worden opgevoed tot de gedachte, dat zij gasten ontvangt en niet de Christenen zelf gasten zijn van den zendeling, zoodat het geheel in de lijn als gastheeren is, de beste plaatsen af te staan aan de gasten. We zijn hiermee in de lijn van de adat en bereiken op deze wijze veel menschen, die we anders nooit of zeer onvoldoende bereiken.

6. *Vervanging te en bezetting van Taoebonto.*

Van der Klift spreekt als zijn meening uit, dat, als Gouweloos straks met verlof zal zijn, Schuurmans niet kan vervangen te Taoebonto, vanwege zijn eigen groote ressort en andere vele werk; Mollema woont te ver weg, zoodat Van der Klift zich beschikbaar stelt als vervanger op te treden. Dit wordt algemeen als de beste oplossing beschouwd. Natuurlijk komt nu de kwestie: bezetting Taoebonto ter sprake. Van der Klift is niet zoo jong meer en, ook al komt Gouweloos straks terug, dan moet hij te Lamboeia vervangen en kan nog niet voor Taoebonto zorgen. Komt Schuurmans terug, dan volgt Mollema D.V., zoodat Van der Klift dan jaren te Taoebonto zou moeten vervangen, hetgeen uitgesloten is. Dit alles is dan ook de reden, dat de Conferentie het Hoofdbestuur beleefd verzoekt, zich zoo spoedig als mogelijk is uit te spreken, of er een opvolger van Storm komt en zoo ja, wanneer. Vervangen door één der huidig aanwezige zendelingen geeft veel te veel moeielijkheden, dan dat dit op de nu gebruikelijke wijze zou kunnen doorgaan.

Sprekende over vervanging tijdens verloven, moge er op gewezen worden, dat in dit verband Sanggona zoo ligt, dat de zending aldaar nergens behoorlijk kan vervangen vanuit zijn standplaats. De gedachte komt dan ook op, de zendingspost te verplaatsen, hetgeen natuurlijk de noodige kosten met zich zal brengen, doch door welke verplaatsing het werk gebaat zou zijn. In hoeverre de gedachte aan Sanggona nader moet worden uitgewerkt, is mede afhankelijk gesteld van het antwoord van het Hoofdbestuur over de bezetting van Taoebanto.

Samenhangend met de kwestie vervanging en opvolging is de taalkwestie en wel in het bijzonder: de taalgegevens, die Storm in zijn tijd aldaar verzamelde en die hij mee naar Holland nam. De conferentie verzoekt het Hoofdbestuur beleefd, al deze gegevens wel van Storm te willen opvragen en ons toezenden, opdat zijn werk op dit gebied ons en het zendingswerk nog van dienst kunne zijn.

7. Mollema heeft tijdens zijn verblijf te Makasser gesproken met Dr. Rutgers,²⁷ die juist terugkwam van een bezoek aan Dr. van der Veen. De laatste was bezig met een Bijbelsch leesboek en een Evangelie. Naar aanleiding hiervan kwam ter sprake de wijze van goedkoop te laten drukken. Was het een bijbelgedeelte, dan wilde het B. en Buitenlandsch Bijbelgenootschap meebetalen aan de kosten, doch in geval van een Bijbelsch leesboek niet. Mollema vroeg toen, naar aanleiding van een vroeger in de Mededeelingen verschenen stukje over een Bijbelsch leesboek voor Z.O. Celebes en Mori, of er toch geen Bijb. leesboek voor Z.O.C. kon worden uitgegeven. Als antwoord hierop stelde Dr. Rutgers eerst eenige vragen, n.l. over het aantal zielen, dat de taal spreekt, hoeveel er lezen kunnen, enz. Het resultaat is, dat er over het drukken van een Bijb. Leesboek in het Lakisch gedacht kan worden, doch geen vertaling van de 104 verhalen, als zijnde verouderd. Afgesproken werd, dat Gouweloos zich te Amsterdam ter bestemder plaatse zal vervoegen, om verder over een en ander te spreken. Dit stond echter vast, dat als er de wensch naar een leesboek was, er reeds nu op gerekend moest worden met de begrooting, aangezien er anders in de eerstvolgende drie jaar geen kans zou zijn. We zien uit naar het Rapport van Dr. Rutgers alsmede zijn correspondentie, die hij met ons over een en ander zou openen.

8. *Rondvraag.*

Als plaats van samenkomst voor de eerstvolgende conferentie wordt voorloopig aangegeven Sanggona.

Waar niets meer aan de orde is, sluit Mollema deze vergadering met gebed.

Des avonds wordt het H. Avondmaal gevierd onder leiding van Gouweloos.

²⁷ Dr. H.C. Rutgers; 1880-1964; 1916 alg. secr. NCSV; vervolgens tot 1950 secr. NBG. Zie Swellengrebel, *In Leijdeckers voetspoor*, II, 12, 15 vlg.

57. Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendingsvereniging aan de Conferentie van Zendingen op Zuid-Ooost-Celebes te Kendari, 8 April 1938, ARvdZ 112/34/15.

Het is ons een oorzaak van voldoening, dat wij bij de nieuwe regeling van den arbeid hier, nu de Directie bevoegd is tot de zaken, die vroeger tot de competentie van het Dag. Bestuur behoorden, de Notulen van Uw vergadering van 10 en 11 [= 9 en 10] Februari reeds nu kunnen beantwoorden, daar zij, 17 Maart hier ontvangen, in de eerstvolgende vergadering der Directie konden worden behandeld.

Het is ons een oorzaak van dank aan God, dat Gij allen samen met Uw echtgenooten aanwezig hebt kunnen zijn, omdat drie Uwer groote zorgen hebben gehad over de gezondheid van Uw Vrouw en ook Zr. Gouweloos, zij het niet met ernstige ziekte, dan toch vrijwel chronisch met hoofdpijnen heeft te kampen. Dat Gij met Uw achten en niet met Uw tieners waart, wierp inderdaad een zware schaduw en heeft hier en daar ook op de te behandelen zaken invloed gehad. Ook voor ons ligt hier een nog schrijnende wonde.

Bij punt 3, de jaarrekeningen, hechten wij onze goedkeuring aan de door br. Mollema opgebrachte huisvestingskosten in Makassar. Daar hij van ons verlof had mee te gaan naar Makassar, valt dit wonen daar onder de onvermijdelijke kosten aan de behandeling van Zr. Mollema verbonden.

Tegen de verruiming van de periode, waarin aan de goeroes kindergeld wordt uitbetaald, hebben wij uit billijkheidsoverwegingen principiëel geen bezwaar, maar wel hebben wij gemist een benadeelde berekening van de kostenverhooging, die dit meebrengt en een aanduiding van de post, waardoor die gedragen moet worden. Dit leidt ons tot een andere gedachte nl. deze, of goeroe-kinderen, die nog thuis zijn, inderdaad, vooral op jongeren leeftijd, voor de ouders groote kosten meebrengen en dus tot de daaruit voortvloeiende tweede gedachte, of het niet mogelijk geweest ware kindergeld van 0 tot 12 jaar te vervangen door kindergeld van 6-18 jaar, m.a.w. niet slechts later te eindigen met de betaling ervan, maar ook later te beginnen nl. op een leeftijd van 6 jaar, als ook de kosten door schoolgaan enz. hooger worden. Wij willen daarover nog wel eens graag Uw meening hooren. De jaarrekeningen zelf hebben wij overigens nog niet ontvangen en zoo noodig komen wij daarop dus later nog terug.

Dit ook n.a.v. het nu volgende *punt 4*, waarbij wij gaarne goedkeuren, dat de door br. Gouweloos ontvangen f. 65.- aan het reservefonds ten goede komen, maar waarbij bij ons de vraag opkomt of er niet nog andere bedragen "uit eigen kring" zijn ontvangen. Dit zullen wij dan evenwel zien uit die Jaarrekeningen, waarop zij zouden worden verantwoord.

5. Conferentieschrijven van br. Schuurmans. Laten wij beginnen met er onze groote voldoening en dankbaarheid over uit te spreken, dat dit schrijven was ingezonden als vrucht van veel nadenken over methodisch-practische vragen, die voor het geheele terrein, immers voor den opbouw van de geheele wordende kerk van beteekenis zijn. Het is al te verleidelijk en ook al te begrijpelijk, in den gewonen gang van den iederen dag veelvuldigen arbeid te doen, wat de hand te doen vindt en het min of meer noodgedwongen daarbij te laten. Maar het werk als geheel is daarmee niet altijd gediend. Daarom waardeeren wij het, als ook het geheel met zijn vragen en belangen in het oog wordt gevat.

Van dit gezichtspunt uit heeft het ons bevreed, dat het eerste onderwerp dat in de Conferentie besproken is, de huwelijksinzegening was, terwijl in het stuk van br. Schuurmans daaraan voorafgaat het punt der gemeenteleiding, dat van zijn stuk verreweg het grootste deel inneemt. Nu wordt er in een conferentie natuurlijk wel meer besproken, dan er in de Notulen zijn neerslag vindt maar de keerzijde daarvan moge in dit geval zijn, dat wij onzerzijds ook iets zeggen over wat wel besproken, maar in de Notulen niet direct te vinden is.

Punt a. van br. Schuurmans' inleiding schijnt ons nl. zéér belangrijk. Wat er in het stuk aan 't eind van punt a gezegd wordt, willen wij hier vooropstellen nl. het zoeken van algemeene richtlijnen voor het geheele terrein. Wij worden er steeds meer van overtuigd, dat dat buitengewoon noodig is en als eerste punt op Uw en ons program moet staan. Ons Nederlanders is een zekere voorliefde voor anarchie eigen en in de Zending openbaart zich dat veel meer dan voor het werk bevorderlijk is, omdat in ons werk dikwijls met persoonlijken

aanleg en gaven gerekend wordt. Dit is op zichzelf juist en een gelukkige omstandigheid, maar het heeft de gevaarlijke zijde, dat ieder op eigen gelegenheid gaat boeren, zoodat het eene werk twee keer en het andere in het geheel niet gedaan wordt. Daarom is een wat straffere leiding noodig, die bij het werken naar een vast plan goede vruchten kan opleveren. Wij juichen het dan ook zeer toe, dat er t.a.v. den opbouw der gemeenten bij U vaste lijnen worden getrokken. De daarvoor door br. Schuurmans aangegeven methode schijnt ons méér dan één voordeel te hebben, met name dit, dat het zeer ernstig rekening houdt met de draagkracht der gemeenten. Dit is een punt, dat op vele terreinen als vanzelf uit het oog is verloren of tenminste te weinig in het oog geval omdat de gemeentevoorgangers tevens gesubsidieerde schoolgoeroes waren, zoodat hun salaris ten gevolge van de subsidie reeds terstond op een peil kwam dat de gemeenten nooit kunnen dragen. Aan dit euvel gaat het plan-Schuurmans niet mank. Er is hier een lijn getrokken, die parallel loopt aan de gemeentelijke draagkracht.

En een tweede punt, dat er ons zeer in toelacht, is de krachtdadige poging om nu reeds aan een opbouw te werken, die in een streven naar zelfstandigheid kan worden ingeschakeld, ja zelfs, die er mee den grondslag van kan vormen. Bij de nog kleine en aanvankelijke verhoudingen van de christelijke gemeenten op Uw terrein zou men ongeloovig kunnen glimlachen over het nu reeds denken aan en spreken over zelfstandigheid. Maar men kan ook juist andersom in den geest van prof. Kraemer zeggen, dat er zelfstandigheid, of tenminste streven naar zelfstandigheid moet zijn, zoodra er gemeenten zijn. En in dezen geest past het voorstel-Schuurmans geheel. Aan dergelijke opgeleide en voorbereide ponggawa's kan als gemeenteleiders ook die leiding worden toevertrouwd en er kan naar gestreefd worden hun in de gemeenten een kerkeraad ter zijde te stellen. Hoe moeilijk het ook dikwijls voor hen zal zijn, toch kan deze gemeenteleiding geheel onderscheiden worden van den schoolgoeroe, vooral waar dit nog een Minahasser of andere vreemdeling is, zooals er ook nu reeds gevallen zijn geweest, dat bij een conflict de ponggawa in het gelijk gesteld werd. In zekeren zin zelfs moet de school, die zooveel mogelijk als school der Chr. gemeente moet worden beschouwd, beschouwd worden als staande onder kerkeraad en ponggawa, omdat de school den geestelijken opbouw van het jongere deel der gemeente moet dienen, van welken geestelijken opbouw als geheel kerkeraad en ponggawa de leiding moeten hebben.

Wij zijn er ons geheel van bewust, dat wij bij dit laatste reeds aan het vooruit-denken zijn, te ver vooruit voor den huldigen toestand, maar het moge U bewijs zijn van de beteekenis, die wij zien in wat br. Schuurmans voorstelt.

Wij zouden dan ook gaarne zien, dat dit punt op de volgende conferentie weer aan de orde komt en dan ook inderdaad voor *het geheele terrein* doorgedacht wordt. Wel juist bij eenheid in dezen kan Z.O. Celebes belangrijk werk doen door een vorm van opbouw te vinden, die ook elders in toepassing zou kunnen worden gebracht. Ons schijnt toe, dat er dan voor het geheele terrein een centrale ponggawa-opleiding zou kunnen worden gedacht en juist daarover willen wij dan wel Uw gedachten, eventueel voorstellen hooren. Waarbij dan tevens van gedachten ware te wisselen over wat br. Schuurmans schrijft aangaande de mogelijkheid der gemeenten van den aanvang af het salaris dezer voorgangers te laten dragen.

Punt b. Van den inrichting der eeredienst. Ook hier stemmen wij volledig in met het streven naar eenheid. Het is inderdaad te gek en ook voor den opbouw schadelijk als van zoo fundamenteele stukken als de genoemde elk ressort weer een andere vertaling zou gebruiken. Maar waar br. Gouweloos op Uw eigen verzoek destijds voor taalwerk zooveel mogelijk is vrijgesteld is hier de boven aangeduide anarchie wel héél frappant zichtbaar. En dat mag toch zeker niet bestendig blijven. Wat de doopformule betreft, vereenigen wij ons met wat in Uw vergadering daarover ten slotte is besloten. Wel is het een bezwaar, dat juist een dergelijke formule, die van zooveel beteekenis is, later zou worden gewijzigd. En dus het bezwaar, dat die formulering "voorloopig" wordt gebruikt. Maar wij moeten ons verder in dezen aan Uw oordeel refereeren, daar Gij de toestanden en de menschen beter kent.

c. *Gemengde huwelijken*. Wat de Notulen zelf daarover bevatten, heeft ook zeer onze aandacht gehad. Het verbaast ons, dat de Islamitische goeroe heel bewilligd in een dergelijke bepaling aangaande huwelijkssluiting, want er blijkt uit, dat deze Islamitische goeroe de Islamitische wet niet kent, die zeker eischt dat de nog niet

Islamitische partij in het gemengde huwelijk eerst Islamiet wordt. Daarom betwijfelen wij ook wel, of deze regeling op het geheele terrein zal kunnen worden doorgevoerd, ja zelfs of hij in Kendari wel zal blijven bestaan, wanneer andere Islamitische machthebbers kennis krijgen van dat waarin de goeroe heeft bewilligd. Aan het in dezen verder door U bepaalde of gewenscht geachte hechten wij onze goedkeuring.

d. Kerstfeesten. Ook dit lijkt ons een niet gemakkelijk punt. Wij stemmen in met Uw bedoelingen en besluiten in dezen, maar ontveinzen ons niet, dat deze opvoeding nog veel tijd zal eischen. Want hier zal de adat in het leven der Chr. gemeente moeten worden opgenomen en aangezien de eerste nog sterk en het Christelijk besef nog zwak is, zal het evenwicht en de wederzijdsche doordringing van adat en Chr. geloof eerst aanwezig kunnen zijn als beide geestelijke machten ongeveer even sterk zijn. Maar een feit is het, dat begonnen moet worden te trachten daartoe te geraken.

6. Vervanging te en bezetting van Taoebonto. Tijdens Uw besprekingen was nog niet bekend, dat wij den leerling der derde klasse Zendingsschool O. Houtsma voor Z.O. Celebes bestemd hebben. Dit zal U intusschen reeds bekend zijn geworden. Wij gaan er gaarne accoord mee, dat br. van der Klift te Taoebonto vervangt.

Helaas kunnen wij dit nog niet doen met de gedachte de zendingspost Sanggona te verplaatsen. Dit huis is nieuw, overplaatsing is dus of schadelijk voor het huis of eischt elders nieuwbouw. Tegen beide hebben wij overwogen bezwaren.

Overweging van dit alles heeft ons echter wel tot een andere gedachte gebracht, waarover wij gaarne Uw advies zullen ontvangen. Moet misschien de geheele bezetting van Z.O. Celebes eens gewijzigd worden? Wat ons tot deze gedachte brengt, is het volgende. De vroegere en latere ervaringen van en met br. en zr. Storm hebben de moeilijkheid van het ressort Poleang-Roembia voor een jong zendeling duidelijk doen blijken. Zij zelf waarschuwen er dan ook tegen daar een beginnend zendeling alleen te plaatsen. En bovendien maken de gegeven omstandigheden het onmogelijk Houtsma door br. Storm taalonderricht te laten geven. Daarnaast is er toch ook iets te zeggen voor den in buitenlandsche zendingen meer dan bij ons toegepaste regel om zoo nu en dan den Zendeling in een ander ressort te plaatsen. Hiervan uitgaande opperen wij de gedachte: kan br. van der Klift niet blijvend het ressort Poleang-Roembia overnemen? Hij moet zich dan het Moroneensch eigen maken, maar kan dit sneller dan een jong zendeling. En Houtsma kan dan hier Lakisch leeren tijdens het verlof van br. Gouweloos. Gesteld dat dit zoo gebeurt, dan kan br. Houtsma dus elders beginnen. Dit behoeft echter niet te zijn in Mowewe, al behoeft dat ook niet uitgesloten te zijn. Maar het zou ook kunnen zijn bijv. in Sanggona, waarbij dus ook br. Mollema elders zou moeten gaan arbeiden. Dit zou kunnen zijn te Mowewe, maar ook hier is er nog een andere mogelijkheid. Als de boven geuite gedachte van centrale poenggawa-opleiding weer in het oog gevat wordt, kan men het zich ook zoo denken, dat br. Schuurmans, die op dit gebied reeds goede ervaring heeft, daarmee belast wordt en dat het te Mowewe staande internaatsgebouw van de vroegere opleiding ervoor productief gemaakt wordt. Dan zou br. Schuurmans het ressort Mowewe moeten overnemen en br. Mollema het ressort Lamboeia. Zoodra dan het tegenwoordig huis te Sanggona door een nieuw moet worden vervangen, kan verplaatsing daarvan naar een gunstiger gelegen punt overwogen worden.

Wij zijn ons van het ingrijpende dezer gedachten ten volle bewust, maar dat behoeft op zichzelf er niet van af te schrikken. Het kan voor het geheel van den arbeid op het geheele terrein goed zijn om de organisatie van het geheel eens aan een opzettelijke overweging te onderwerpen. Mocht Gij de mogelijkheid niet uitsluiten en de gedachte zóó belangrijk achten, dat Gij er een afzonderlijke conferentie aan wilt wijden nog voor het vertrek van br. Gouweloos – als dit mogelijk is; de datum van zijn vertrek is ons nog onbekend – dan hebben wij daartegen geen bezwaar.

Laat ons ten overvloede nog zeggen, dat wij bij dit plan het werk van Zr van der Klift niet uit het oog hebben verloren. Maar nu er daarvoor reeds een handleiding in het Lakisch bestaat en de goeroes ook reeds in een deel van dat werk zijn betrokken, wordt wat zij reeds gedaan heeft niet nutteloos en kan ditzelfde te zijner tijd misschien ook onder de Moronenen gedaan worden, waardoor dit werk nog ruimer veld krijgt. Uw beraadslagingen over dit alles, zoo mogelijk in een advies samengevat, zien wij met spanning tegemoet.

7. *Taalgegevens*. Die van br. Storm zijn opgevraagd en worden te onzer beschikking gesteld. Over een Bijb. leerboek in het Lakisch hooren wij dan wel nader tijdens het verlof van br. Gouweloos.

Het was ons goed eens zoo uitvoerig met U van gedachten te wisselen en te helpen meedenken over de belangen van het werk, waaraan Gij Uw leven geeft. Moge God uit dit alles doen voortkomen wat Zijn werk bevordert, waarin Hij door Zijn wonderlijke genade ons allen wil gebruiken. Moge Zijn Rijk komen en Zijn kerk gebouwd worden ook op Z.O. Celebes.

58. G.W. Mollema, Antwoord op de voorstellen neergelegd in het antwoord der notulen van de Conferentie dd 9-10 Februari '38, Sanggona, 10 juni 1938, ARvdZ 112/34/15.

Daar het antwoord op de Notulen en van de Conferentie op 9 en 10 Februari te Kendari gehouden eenige belangrijke kwesties behandelt is het niet van belang ontbloomt om eerst goed te overwegen voor er een definitief besluit genomen wordt.

Met voorbijgaan van kleinere kwesties als toeslagen voor de goeroes enz. wilde ik als antwoord op dat antwoord van het H.B. het navolgende aan de Conferentie voorleggen. 1. Betreffende het Conferentieschrijven van Schuurmans, dat blijkbaar in Holland en m.i. vanzelfsprekend, in goede aarde gevallen is, mag toch nog wel het een en ander opgemerkt worden. Het H.B. merkt op dat 't eerste wat besproken werd de huwelijksinzegening was, terwijl de gemeenteleiding wel het grootste deel van dat schrijven in beslag nam. Dit echter is spoedig te verklaren. Ik ben het geweest die hierover begonnen is en wel alleen om deze reden dat al het voorgaande geen verzet ondervond. Allen waren het er mee eens zooals het daar meegedeeld was, althans dat was mijn indruk. Dit was niet het geval wat de huwelijken betrof. Tegenover het standpunt van Schuurmans heb ik het mijne gesteld. Deze dingen komen natuurlijk in de notulen en de andere niet. Dit beteekent echter niet dat dit het belangrijkste was, en het voorgaande niet als belangrijk beschouwd werd. Ik beschouw gemeenteleiding ook als veel belangrijker dan een huwelijksinzegening.

Het schrijven van Schuurmans lacht het H.B. om begrijpelijke redenen toe. Toch meen ik dat de verwachtingen niet al te hoog gespannen moeten zijn, daar dit een zeer lange tijd voor zich zal opeischen om het zoover te krijgen. Reeds mag hier opgemerkt worden dat voor het ressort Sanggona die pogingen al aangewend waren voor het schrijven van Schuurmans behandeld werd. In 1936 heb ik een eerste verantwoording gedaan. Toen was het maar fl.1.-, in fl. '37 was het fl. 2.42 en in '38 is het een bedrag van fl. 4.31 buiten de gewone kerkcollecten. Afgerond is thans een bedrag van fl. 72.- aanwezig.

Na de conferentievergadering heb ik met de goeroes en de gemeenteleden deze aangelegenheid besproken en getracht hen warm te krijgen voor een dergelijke verzameling van gelden om zoo te komen tot zelfonderhoud. Over het algemeen is mijn indruk dat men hier ooren naar heeft. Ik heb een voorstel gedaan en toegelicht en toen ze dat hoorden waren ze verbaasd dat er zooveel bij elkaar kon komen. Naar analogie van Minahassische goeroe Djoemaats, die fl. 5.- per maand ontvangen heb ik gezegd: "Als er nu eens twaalf menschen zijn die elke zondag een dubbeltje afzonderen dan is er geld voor een man die de menschen kan vertellen van het Evangelie". Toen zeiden allen: "maar dat is wel te doen".

Dit zou vermeerderd kunnen worden met tuinaanleg, maar ik ontving meerdere waarschuwingen zoowel van de leden der conferentie als van het H.B. om zeer voorzichtig te zijn, reden waarom ik er nog niet toe over ben gegaan, alhoewel de menschen bereid zijn om te beginnen.

Ook ik zie hier groote bezwaren en als ik overweeg hoeveel moeite de menschen zelf hebben om in hun dagelijksch levensonderhoud te voorzien, dat nog verre beneden peil is, dan vraag ik me af wanneer zullen we komen tot het resultaat dat Schuurmans voorstelde. Toch moeten we doorgaan en het de menschen voortdurend bijbrengen dat, wat we ontvangen hebben behoort doorgegeven te worden en daartoe moeten de middelen bijeengebracht worden. Maar ik ontveins me niet dat dit een algeheele omwenteling van de structuur van dit volk beteekent. Voor mijn terrein heb ik het overwogen, maar ik zie voorloopig geen kans, maar stuur er naar toe en het begin is er.

2. Een ander belangrijk punt in het antwoord op de notulen is de bezetting van Taoebonto. Het H.B. geeft in het verborgen aan om niet een jong zendeling weer in Poleang-Roembia te plaatsen. Op de conferentie heb ik dat ook gezegd, zij het op heel andere gronden dan het H.B. aangeeft. Mijn bezwaar was wel de afstand en niet de moeilijkheden zooals fam. Storm die heeft meegemaakt. Wat de ervaring met fam. Storm aangaat, deze had ook in Lamboeia of Sanggona kunnen plaats hebben en zie ik dat als een kwestie van persoon. Mogelijk is de verleiding in Poleang-Roembia grooter dan op een andere plaats van Z.O. Celebes, maar dat kan m.i. moeilijk als een doorslaande reden aangevoerd worden, om er geen zendeling te plaatsen.

Wil men echter toch een zendeling in dat ressort plaatsen, dan acht ik het economisch verantwoord om daar een jong zendeling te plaatsen, aangezien hij meer tijd heeft om zich de taal eigen te maken. En dat is ook de reden geweest waarom er weer een zendeling in Taoebonto geplaatst zou worden. Indien opgevolgd wordt wat het H.B. aangeeft, n.l. om Br v.d. Klift daar blijvend te plaatsen, dan komen we binnen afzienbaren tijd weer voor hetzelfde feit te staan als nu. Immers Br v.d. Klift is de langste tijd op Z.O. Cel. geweest en dan zal er weer een oudere of een jong zendeling naar toe moeten. Heeft Br. v.d. Klift in die tijd geen kans gezien om de taal op een of andere manier vast te leggen dan is het voor dat onderdeel zeker niets anders dan schade. Bovendien blijven de bezwaren nog, die het H.B. aangeeft.

Daar het nu weer een punt van bespreking zal zijn op de a.s. Conferentie, hoe en op welke wij ze het ressort Roembia verzorgd zal worden, wil ik nog eens naar voren brengen wat ik een vorige keer gezegd heb. In het kort komt het hier op neer, om de nieuw uit te komen zendeling in het Kendarische te plaatsen, en wel op een knooppunt. Volgens de kaart van Z.O. Celebes komt hiervoor in aanmerking de kampong Alangga, omdat dit het punt is waar men het beste naar Taoebonto kan gaan. Het groote bezwaar is en blijft dat die zendeling met een tweetalen gebied heeft te doen, maar daar staan andere dingen tegenover. De isolatie is voor die zendingspost opgeheven. Vandaar uit kan men alle kanten uit. Volgens de kaart is het daar een "dichtbevolkte" streek, die ligt aan de baai van Lahia, of misschien nog beter aangegeven met de naam van de kust van straat Tiworo. Dan kan ook het groote ressort van Schuurmans een weinig ingekrompen worden.

Voorts wordt gewag gemaakt van een soort ruilsysteem. Hier sta ik heel sceptisch tegenover. Mogelijk biedt het voordeelen dat laat ik gaarne in het midden, maar dat heft in geen geval de situatie op waarin we nu en bij voortduring zullen verkeren indien er geen overplaatsing van de post Sanggona plaatsvindt. Sanggona is en blijft geïsoleerd en is daarom uitgesloten voor vervanging behalve voor de post Mowewe. Door die twee posten n.l. Taoebonto en Sanggona op punten te zetten, die voor snelverkeer gebruikt kunnen worden, zal ook de vervanging geen moeilijkheden meer opleveren. En al is het waar dat over afzienbaren tijd de weg naar Wowa-Latoma doorgetrokken wordt dan kon er nog weinig van geprofiteerd worden daar de rivier het groote struikelblok is. Een brug is uitgesloten door de breede uiterwaarden en het zich telkens verleggen van de rivier.

Een centrale ponggawa opleiding voor ons terrein acht ik een noodzakelijkheid. Om Mowewe hier voor te bestemmen vermag ik niet om hiervan de voordeelen te zien. Dit zou beter door de bewoners van de betrokken zendingsposten uitgemaakt kunnen worden. Wel acht ik van belang de voedselvoorziening zooals dat in het plan Schuurmans opgenomen is en dan meen ik dat Lamboeia geschikter is dan Mowewe. Bovendien moeten er zeker twee families overgeplaatst worden en dat weegt zeker niet tegen het internaat van Mowewe op, daar de huisvesting voor de opgeleiden tot een minimum kan beperkt worden. Het kost hoogstens tijd en wel de tijd van de a.s. bewoners.

In het kort mijn gedachten samenvattende kom ik tot de volgende voorstellen, die ten allen tijde door een betere oplossing vervangen kunnen worden:

1. De a.s. uitkomende zendeling te plaatsen op een strategisch punt, b.v. Alangga en de bezwaren van een tweetalen gebied te trotseeren en de voordeelen zooals die opgenoemd zijn te laten gelden.
2. Geen overplaatsing van zendingsfamilies ten behoeve van een centrale ponggawa-opleiding voor het geheele gebied, maar Lamboeia te behouden als plaats van opleiding zooals die er thans is.
3. Overplaatsing van de post Sanggona naar het centrum om vandaar uit naar alle kanten te kunnen opereeren.

59. J. Schuurmans, Antwoord op notulen vorige Conferentie, Lambuya, Juni 1938. ARvdZ 112/34/15.

Ter voorbereiding en vergemakkelijking der a.s. mondelinge bespreking van bovengenoemd “Antwoord op de notulen” geef ik onderstaand mijn opvatting en zienswijze weer. Ik begin dan gemakshalve met punt 6 van het genoemde Hoofdbestuursschrijven. Waar de Conf. over dat punt ook om advies gevraagd is zal ik eenigzins uitvoerig mijn opvatting weergeven.

Punt van uitgang in de uiteenzetting van het H.B. is de kwestie: bezetting post Taoebonto. Ons H.B. gaat uit van de gedachte, welke werd versterkt door gelijkgerichte waarschuwingen van de Storm's, dat Taoebonto voor een jong Zendeling een gevaarlijker post is dan de andere posten hier op Z.O. Celebes, zelfs zoo gevaarlijk dat het aanbeveling verdient daar geen beginnend Zendeling te plaatsen. Ik kan de juistheid van deze opvatting niet inzien. Laat ik vooraf deze opmerking maken dat het me niet aan te bevelen lijkt op welke van onze posten ook een ongehuwd Zendeling te plaatsen. Tenzij het misschien een zeer buitengewoon mensch is (met de volle nadruk op het onderstreepte woord) zal hij alle kans loopen zich hier eenzaam te gaan voelen. Maar wanneer hier een jong Zendingspaarspaar komt, uit het rechte hout gesneden, dan zie ik niet in waarom er ook maar eenig bezwaar zou zijn hen in Taoebonto te plaatsen. Ik zou zelfs zeggen: Zijn zij niet geschikt voor Taoebonto dan kunnen ze beter van ons geheele terrein weg blijven. Dat Houtsma nog eenige moeite zal krijgen vanwege de “perkara Storm” lijkt mij uitgesloten. Die perkara is voor de menschen nu verder afgedaan. Het zwaartepunt lag m.i. voor de menschen die Storm aanklaagden ook niet in zijn zedelijke vergrijpen doch in de wijze waarop hij hen beleedigde en maloe maakte. Dat laatste was *de* reden waarom ze hem wilden wegwerken en de aangebrachte perkara's waren het middel om dat te bewerken.

Als Houtsma komt zal niet voor hen de vraag zijn: hoe zal zijn zedelijk leven zijn, maar: hoe zal zijn houding zijn tegenover ons. Bij alle conflicten en perkara's in onze gemeenten, hetzij de Pandita's en Goeroe's er in betrokken zijn of niet, gaat het allereerst en bijna of geheel voor 100% om egoïstische motieven die men echter graag camoufleert door het op de voorgrond zetten van geestelijke belangen omdat die voor ons zwaarder wegen.

Dat feit zal oorzaak zijn dat de “perkara” als zoodanig afgedaan is nu men zijn doel bereikt heeft. Dat op zich zelf de Moroneensche vrouwen een te groote verleiding voor een pas komend Zendeling zouden zijn, zal wel niet in het schrijven van het H.B. bedoeld zijn. W.s. is daar de bedoeling dat een zending daar onder zooveel moeilijker omstandigheden moet werken dan op de andere posten, te moeilijk voor een beginneling. Ook die opvatting lijkt me in strijd met de feiten. Hij kan daar reeds dadelijk beschikken over wat de oudere Collega's in den aanvang alle moesten missen: Een goed huis, keurige tuin (vooral voor beteekenis voor de vrouw) gedresseerde bedienden, een hulpkrachtencorps dat het werk reeds kent, scholen, gemeentetjes, voorlichting van alle kanten, zoowel over taal, adat enz., als over personen (christenen en niet-christenen.) Hij komt in een omgeving die reeds gewend is met een Zendingfam. om te gaan, krijgt te maken met B.B. ambtenaren die reeds Zending en Zendingwerk aldaar hebben leeren waardeeren en dat ook toonen, terwijl door de verbetering der wegen en der verkeersmiddelen het contact met de Collega's, indien en voorzoover gezocht veel gemakkelijker is dan vroeger.

De *taalkwestie* is natuurlijk aanvankelijk een moeilijkheid, hoewel ook veel kleiner dan vroeger voor de Storms, dank zij het vele materiaal van Storm, de voorlichting die Gouweloos kan geven wat grammaticale kwesties betreft en het feit dat de hulpkrachten Maleisch kennen en de Goeroe van Sangona zelfs Hollandsch. Zelfs is er m.i. alles voor te zeggen dat Houtsma dadelijk de taalstudie aldaar met frissche moed aanpakt en daarin, bij eenzelfde begaafdheid als Storm, nu veel sneller kan opschieten, zoodat binnen enkele jaren ook het vertaalwerk weer ter hand kan worden genomen. Zou b.v. Van der Klift daarheen gaan dan zou hij het in die enkele jaren die hij nog voor de boeg heeft toch niet zoover brengen als Storm nu al was en zou na zijn vertrek wèèr opnieuw met de taalstudie begonnen moeten worden, zoodat al die jaren die Van der Klift daar gezeten had, wat dat betreft weggegooid waren en de zaak enkel hadden gestuit in zijn voortgang.

Er zijn echter nog andere motieven naar voren gebracht in het schrijven van het H.B. In het algemeen b.v. de wenschelijkheid van plaats-wisseling. Die wenschelijkheid wil ik allerm minst in twijfel trekken, ook niet voor ons terrein, doch ik heb een speciale reden om te verzoeken daar vooreerst niet aan te beginnen. Ik heb, wat mijn ressort en de hier gevolgde werkmethode betreft, bij het H.B. (en misschien ook bij anderen, hoewel ik vrijwel nooit aan iemand over ons werk schrijf en dus die kans niet groot is) verwachtingen gewekt (blijkens bovengenoemd schrijven) die ten deele verder gaan dan mijn eigen verwachtingen. Over dat laatste straks nog. Doch in zooverre ze kloppen met mijn eigen verwachtingen, zou ik mij ook gaarne de tijd gegund zien die verwachtingen tot werkelijkheid te zien worden en aan die verwerkelijking mede te kunnen werken. In zooverre de Ponggawa-opleiding daarin een rol speelt meen ik dat Lamboeia en niet Mowewe daarvoor de aangewezen plaats is. Om een paar dingen te noemen. Hier heb ik de volle medewerking van het B.B., zoowel Europeesch als inheemsch (vrijstelling sima en heerdienst. Beschikbaarstelling van sawah-gronden. Samenwerking wat betreft de gemeentediensten voor de sawah.) Hier kan ik hen op vele plaatsen tusschentijds practisch werk laten doen en heb ik hen als zoodanig ook noodig. Hier zit ik in het midden van 't land zoodat niemand erg ver van huis woont en ook desgewenscht jongens uit Sanggona en Mowewe hier kunnen komen en dan niet verder van huis zijn dan jongens uit mijn eigen ressort (b.v. uit Wolasi en Roraia) zoodat ze ook gemakkelijk zoo nu en dan een paar dagen naar huis kunnen. Ik laat hen opzettelijk vaak een Zondag thuis zijn omdat een der eerste eischen (m.i) aan deze opleiding te stellen, is dat de leerlingen zooveel mogelijk het contact met het gewone kampongleven bewaren en allereerst met hun familie (die vaak nog buiten het Christendom staat).

Ik laat natuurlijk heelemaal in 't midden of die Ponggawa-opleiding niet beter door een ander verzorgd kon worden. De hier gevolgde werk-methode en de Ponggawa-opleiding hooren bij elkaar en om bovengenoemde reden wil ik gaarne voorloopig in Lamboeia blijven.

Wat punt 5 van het H.B. schrijven betreft heb ik zeer sterk bezwaar tegen 1 zin nl deze (bl. 3, 8e regel van boven): *Waarbij dan tevens ... de mogelijkheid der gemeenten van den aanvang af het salaris dezer voorgangers te laten dragen.*

Ik schreef echter indertijd: *aangestuurd* moet worden op *zooveel mogelijk* dragen door de eigen gemeente van dit salaris. Wat ik hier onderstreep duidt aan dat ik ons momenteel nog zie aan het begin van een af te leggen weg, waarvan het H.B. maar ineens het eindpunt in oogenschouw nam en wilde bereiken. Ook in dat opzicht kunnen we niets forceeren en ik acht me dan ook niet verantwoordelijk voor deze te hooge verwachtingen. Verder behoeft ik feitelijk over dit punt niets te zeggen. Het woord is nu aan de Collega's. Meer eenheid en samenwerking is zeer zeker mogelijk als die waar werkelijk gezocht wordt. Want vooral op samenwerking komt het aan. Is die samenwerking eenmaal tot de hoogste graad opgevoerd dan zal vanzelf wel blijken in hoeverre eendere wegen bewandeld kunnen worden, want ontegenzeggelijk zijn de toestanden in de verschillende ressorten niet gelijk. Zoo zal b.v. in de meeste tegenwoordige gemeenten van het ressort Mowewe de schoolgoeroe de aangewezen man zijn de gemeente te leiden, tenminste nog binnen geruimen tijd.

60. M.J. Gouweloos, Antwoord op de Notulen van Februari 1938 door het H.B. 8-4-'38, Kendari, 17 Juni 1938, ARvdZ 112/34/15.

Wat mij van belang lijkt om op in te gaan in dit schrijven, is om te beginnen:

No. 3. De bedoeling om den goeroes kindergeld uit te betalen over de leeftijd van 6-18 jaar lijkt me zeer redelijk, zooals gemotiveerd is door het H.B. Toch heb ik persoonlijk daar bezwaren tegen en wel om de volgende redenen. In den tijd van hun minimumtractement missen ze juist het kindergeld, dat ze dan dubbel zoo goed kunnen gebruiken. Inderdaad houdt de uitkeering dan op op 12-jarigen leeftijd, maar dan hebben ze ook weer hun zooveelste verhooging van tractement gekregen. Als we ter illustratie voor het bovengenoemde even de hulpgoeroes rekenen, dan spreekt dit wel heel duidelijk, vooral als we bedenken,, dat een

deel van hen de eerste 5-10 jaren wel niet anders dan hulpgoeroe zullen blijven, tenzij de tijden anders worden, wat we wel kunnen hopen, maar niet kunnen aannemen voor normalisatie van een kindergeldregeling, ook al kan die elk oogenblik worden herzien. Zulke krachten kan men ook niet opleggen, almaar hun huwelijk uit te stellen, aangezien dit niet redelijk is en voorts niets anders dan ongelukken geeft. Hebben deze krachten de moed om bv. na 4-jarigen dienst een huwelijk aan te gaan op een tractement volgens de laatste schaal (dus zonder de toeslag, waarvan we niet weten of en zoo ja, hoe lang die zal blijven bestaan), dan hebben ze een inkomen van f 13.-- per maand. Is er een jaar later een baby, dan is die ééne gulden of liever de 75 cent misschien niet noodig voor de baby, maar toch een zeer gewenschte verhooging van het schrale tractement. Practisch ontardt de kindertoeslag op deze manier in een tractementsverhoging, hetgeen m.i. aan de redelijkheid niet afdoet.

Neem daarbij de telkens terugkerende kans op ontslag door teruglopen van het leerlingenaantal, waarbij hun inkomsten stilstaan en ook hun geldende dienst tijd, dan blijkt wel, dat in de begintijd vooral elke gulden méér niet misplaatst is. Mijn persoonlijke meening is dan ook, om de ter conferentie aangenomen kindergeldregeling alsnog te blijven verdedigen met aanvoering van de diverse gronden, opdat het H.B. zelve nog eens kan overwegen, welke meening het tenslotte is toegedaan.

No 5, pagina 2.

Dat de huwelijksinzegening zoo'n groote aandacht had van de conferentie en het eerst werd behandeld komt m.i. hierdoor, omdat dit onderwerp overal op ons terrein al actueel is sedert langeren tijd. Regelmatig worden in de diverse ressorten (behoudens dan Taoebonto) huwelijken ingezegend en ieder onzer doet daarmee de noodige ervaringen op. Waar er voorts verschillen zijn in de diverse ressorten leidt dit nog te meer tot het onderling vergelijken en het wisselen van gedachten over dit onderwerp. Mogelijkheden als momenteel in het ressort Lamboeia onder een vooruitstrevend Zelfbestuurder en hoofden, die hem maar te volgen hebben in zijn streven, zijn voorshands ondenkbaar in het Kolakasche. Mochten pogingen in diezelfde richting aldaar *toch* gelukken, dan is dit boven verwachting m.i.

Het door het H.B. onderstreepte gedeelte, n.1.: richtlijnen voor *het geheele terrein* heeft steeds meer ook onze aandacht en we zijn buitengewoon dankbaar, dat het H.B. niet alleen van dezelfde meening is als wij, maar dit ook onomwonden uitspreekt in dit schrijven. Gezien dit laatste behoeven we ons niet verder uit te spreken over het "plan Schuurmans". Schriftelijk en mondeling, niet het minst ter conferentie in Februari l.l. is het in allerlei standen onder de loupe genomen. Toch wil ik naar aanleiding van het schrijven van het H.B. er nog wel iets over zeggen. Onderaan pag. 2 wordt n.1. gezegd, dat wat daar wordt weergegeven is een resultaat van vooruitdenken. Laten we ons niet laten verleiden door de gedachte, deze besproken verhouding ponggawa-kerkeraad-onderwijzer nu ook spoedig te moeten invoeren, zonder eerst buitengewoon grondig te hebben overwogen en nagegaan, of daar de tijd rijp voor is. Ik bedoel: Laat het nooit een bloot experiment worden, want, mocht het niet slagen, dan geloof ik in de mogelijkheid van veel soesah. Intrigues, zich achteruitgezet voelen en wat dies meer zij lijken mij geen waandenkbeelden in dezen.

Een tweede iets is de salariering. De huidige toestand op finantieel gebied is, meen ik, gunstig te noemen voor het "plan Schuurmans". De heele levensstandaard is erg laag, baantjes zijn bijna niet verkrijgbaar, allerlei kortingen en inhoudingen worden niet meer als drukkend besproken, misschien omdat men de redelijkheid ervan in ziet, misschien omdat men eraan gewend is, of om welke andere reden dan ook. Maar, als nu straks in de na-crisistijd de tractementen overal weer naar boven zullen gaan in de handel en bestuursbetrekkingen, en ook voor de gesubsidieerde onderwijzers, zullen de ponggawa-tractementen daarmee wel geen gelijken tred kunnen houden. Inderdaad mogen we dan hopen, dat de Zending dan ook betere inkomsten zal krijgen, maar daar mogen we de oplossing nu juist niet zoeken.

Om nu toch meer omhoog te gaan, zullen we krijgen, dat die ponggawas rotan gaan handelen (zie diverse onzer onderwijzers in de afgelopen jaren), of ze zoeken een andere baan. Een eenvoudige schrijver of weegmandoer in de rotanhandel verdient dan reeds het zooveel-voudige van een ponggawa, welk verschil door een gemeente nooit zal kunnen worden bijgepast.

Ik geloof dan ook niet in het droombeeld van zelfonderhoud in de naaste toekomst. Dat doet, meen ik, Schuurmans ook niet, in elk geval blijkt dit voldoende uit zijn schrijven. Maar ook al ben ik niet zoo optimistisch op dit punt, dit neemt niet weg, dat ik voor 100% voor de bedoeling ben van het aansturen op zooveel mogelijk zelfonderhoud.

b. Het eenige hierin, waarover ik iets wil zeggen, is de kwestie “voorloopige” doopformule. De praktijk heeft reeds bewezen, dat nooit onze aandacht is gevraagd door de menschen voor de reeds meerdere malen herziene formule, zoodat m.i. de kwestie “voorloopig” niet zwaarder behoeft genomen te worden, dan ze is. Een ongezocht voordeel is aan de andere kant dit, dat men minder magische kracht aan de woorden zal gaan hechten, aangezien door meerdere malen veranderen wel blijkt, dat het de formule zelf toch niet is, die geeft, wat men aan magische kracht moge verwachten. Andererzijds zal dit ons niet beïnvloeden, zoo spoedig mogelijk de juiste lezing te trachten te vinden.

6. Ik weet niet, hoe de andere collegas over een groote volksverhuizing denken, maar wil in het kort weergeven, hoe ik erover denk. Waar er verschillende kanten aan dit onderwerp zijn, is het moeilijk te weten met welke kant te beginnen. Daarom, in het algemeen gesproken, ben ik niet voor het door het H.B. uitgesproken verhuizen. Om te beginnen met Taoebonto heb ik zelf in het begin van mijn waarneming aldaar aan het H.B. geschreven, dat ik het niet prettig werken vind in Roembia-Poleang. Ik heb de mogelijkheid toen geopperd, dat het kwam, doordat ik de taal niet ken en me daardoor “eenzaam” voel. Ik moet daaraan toevoegen, dat die laatste gedachte door mijn laatste tournee is versterkt. Niet dat ik de taal nu wel zou kennen, geenszins, maar ik kan nu min of meer de draad vasthouden van wat gezegd wordt, al moet de sterkste nadruk vallen op min en niet op meer. Ik ben bezig geweest, om enkele gegevens te verzamelen aan de hand van de ontwerp-grammatica van het Lakisch, door welke gegevens hier en daar licht kwam in de duisternis.

Nu wil het bovenstaande niet zeggen, dat ik graag naar Taoebonto zou worden overgeplaatst, verre van dat. Ik ben er zelfs in het algemeen tegen, overgeplaatst te worden, aangezien ik het op prijs zal stellen, als ik nu op mijn 4e standplaats kan blijven wonen. Wat de door de familie Storm tegenover het H.B. genoemde bezwaren geweest zijn, weet ik niet en kan me dus aan de hand daarvan geen nadere gedachte vormen. Wat m.i. het bezwaar zou kunnen zijn is de isolering. Ver weg van de collega's en de gedachte van alleen maar elkaar te kunnen ontmoeten met veel moeite en kosten. Let wel: het gaat er niet om, dat wij, niet op Taoebonto wonenden, elkaar zoo vaak ontmoeten, maar het *kunnen*, als men wil of men moet, is een zeer versterkende gedachte.

In het kort heb ik dus geen grond om de opvattingen van Storm te onderstrepen.

Nu komende aan de eigenlijke verhuisgedachte, komt de gedachte om Van der Klift zich te laten vestigen te Taoebonto. Gesteld dat dit doorging, hoe lang zou dit duren, waarna hij met pensioen gaat; hoelang duurt het, alvorens zich behoorlijk verstaanbaar te kunnen maken? En als hij dan weggaat, dan begint het versje van voren af aan met zijn opvolger!

Wat ook van belang is, is het wederzijdsch aan elkaar gewennen, n.l. de zendelingen aan de menschen en omgekeerd, hetgeen voor prettig werken een goede factor is en bij perikara's waarde heeft door het kennen van familieverhoudingen, enz. We weten van de menschen, hoe wonderlijk en onaangenaam ze het vinden, dat er elke 2 jaar of daaromtrent een andere Bestuursambtenaar komt; als dat nu ook zoo onder ons wordt, zij het veel zeldzamer, maar dan ook met een ingrijpender afscheid, dan is er iets moois weg.

Rest nog de finantieele kant van de zaak. Zoo'n verhuizing zal een behoorlijk bedrag kosten en, waar de duitenkwestie nu al zoo penibel is, komt er dan nergens meer wat van terecht.

Mijn gedachte is dan ook in het kort weergegeven deze: ik zie geen heil in een onderlinge verwisseling van standplaats en stel voor, indien noodig, om *tegen* te adviseeren.

61. H. van der Klift, Antwoord op de Notulen van Februari '38, door het H.B. van 8 April '38, Mowewe, 21 Juni 1938, ARvdZ 112/34/15.

In genoemd "ANTWOORD" worden de volgende punten genoemd en ons ter overweging aangeboden:

- a. Kindergeld onderwijzers;
- b. Huwelijksinzegening op ons Terrein;
- c. Gemeenteleiding;
- d. Inrichting van den Eeredienst, en
- e. Vervanging en bezetting van Taoebonto

a. Kindergeld onderwijzers.

Wat betreft de Hoofden van Scholen, die met een traktement van f. 15.- per maand aanvangen (vermeerderd met de toeslag, zolang als die blijft bestaan), voor hen kan de regeling, zooals door het Hoofdbestuur is voorgesteld, best doorgevoerd worden, ja, is zelfs voor hen m.i. te verkiezen boven de regeling, zooals wij die tot op heden hebben. Immers, willen ze later hunne kinderen naar Kandari zenden voor het volgen van het onderwijs op de H.I.S., zoo kunnen ze juist dan het kindergeld beter gebruiken, hebben ze het meer noodig, dan in den tijd beneden de 12 jaar.

Voor de hulponderwijzers is het echter moeilijker. Zij toch vangen hun werk aan op een salaris van f. 10. (plus f. 1.- toeslag). En zij ook hebben de meeste kans op ontslag, als het leerlingen-aantal daalt. Hoewel het ook voor hen niet onmogelijk is, van hun tractement te leven, wanneer de verhoudingen stabiel blijven, zooals ze nu zijn, is de risico (ontslag bij overcompleteet, bij daling leerlingenaantal) voor hen toch te groot, en moet voor hen dan ook de oude regeling blijven gelden.

En aangezien we geen verschil kunnen maken in de kindergeld-regeling ten aanzien van Hoofden en Hulpkrachten, moet m.i. de door ons aangenomen regeling blijven gelden.

b. Huwelijksinzegening.

Het spreekt vanzelf, dat dit punt vooral onze aandacht had op de laatste Conferentie-vergadering, aangezien zoowat overal op ons terrein de huwelijken op Chr. wijze gesloten worden, en de omstandigheden zoozeer verschillend zijn. Wat in het Kolakasche ondenkbaar is, kan in het Kandarische uitgevoerd worden.

c. Gemeenteleiding.

Ongetwijfeld wordt het zoo zachtjes aan tijd, dat naar algemeene richtlijnen voor het geheele terrein moet werden gezocht. Dat deze aanvankelijk hier en daar in de verschillende ressorten wat verschillend waren, is niet alleen te wijten aan verschillende omstandigheden, maar ook heel gewoon op een jong terrein.

Wij hebben daar in den breede over gesproken op onze laatste Conferentie-vergadering, en moeten dat, zoo grondig mogelijk, nog eens doen. Ik bedoel daarmee, dat wij ons wel eens goed mogen bezinnen *op de mogelijkheid en uitvoerbaarheid* van veel, wat in het "plan-Schuurmans" genoemd wordt.

Als schema van wat in de toekomst moet gebeuren, heeft het plan mijn volle instemming. Het is het punt, waar we op aan moeten sturen. Maar . . . met groote voorzichtigheid en wijs beleid.

De tijd, waarin de ponggawa, bijgestaan door een kerkeraad, de leiding zal hebben van gemeente en school is nog veraf. De weg zal nog zeer lang zijn, voordat we daartoe zijn gekomen. Er zal nog veel moeten worden opgevoed, voordat al onze gekleurde mede-arbeiders het juist zullen zien en gevoelen.

Ongetwijfeld moeten we zoeken naar wegen, die leiden tot zelfonderhoud der Gemeenten.

Al verscheidene jaren wordt in de gemeenten in het ressort Mowewe steeds in de Zondagsche samenkomsten gecollecteerd. De opbrengst dier collecten zou, in overleg met de gemeenten, besteed worden aan hulp aan armen en zieken en tevens aan den bouw van een kerkje.

Zoo is het ook gegaan en het resultaat is, dat er te Poli-polia en te Rate-rate kerkjes zijn gebouwd, terwijl te Mowewe reeds een groot deel van het materiaal voor een kerkgebouwtje aanwezig is.

De inkomsten beantwoorden niet geheel aan de verwachting, maar de idee van wat te moeten offeren bestaat.

d. Inrichting van den Eeredienst.

Deze zaak is in den breede besproken en kan nog weer eens besproken worden. Aan de kwestie “voorloopig” behoeft geen al te groot gewicht te worden gehecht. Dat komt met de tijd in orde.

e. Vervanging en bezetting van Taoebonto.

Het Hoofdbestuur stelt een verplaatsing voor van verschillenden onzer, of liever: werkt een gedachte uit, waar over wij hebben te denken en te beraadslagen, om alsdan een voorstel aan het Hoofdbestuur te doen. Overplaatsingen van zendelingen onder een min of meer geciviliseerde bevolking mogen te verdedigen zijn: dezelfde overplaatsingen op terreinen als het onze acht ik schadelijk voor het werk. Dit an reden, dat de bevolking van een ressort alhier, zeer gehecht is aan zijn eigen zendeling, die hun geschiedenis kent en hun vertrouwen heeft, wat een ander zoo gauw niet wint.

Men late hier de zendeling zoolang mogelijk onder de menschen, waaronder hij geplaatst werd.

Dat in het algemeen voor terreinen, als het onze.

Wat de zaak betreft, dat de fam. Storm tegen het uitzenden naar Roembia van een jong zendeling waarschuwt, dat is m.i. strikt persoonlijk. Ongetwijfeld is Taoebonto meer “eenzaam” dan de andere posten, maar het is geheel persoonlijk, of iemand die eenzaamheid wel dan niet dragen kan.

Het Hoofdbestuur stelt voor, ons over te plaatsen naar Taoebonto en geeft de reden aan, waar om dat wel zou kunnen.

Wat mij betreft – en mijne vrouw is het met mij eens – ik sta nog op het standpunt, waar op ik stond, toen ik mij gaf voor het zendingswerk: waar GOD mij heen zendt, daarheen zal ik gaan. Zou het dus duidelijk zijn, dat wij naar Taoebonto moesten gaan, dan zou ik niet aarzelen. Tot op heden echter kan ik nog niet GOD's leiding daarin herkennen. Immers, als wij daarheen zouden gaan, zou dat pas zijn einde 1939 of aanvang '40. Nu is het ons plan, zooals Gij allen weet, niet na 7-jarig verblijf weer met verlof te gaan, maar te blijven en ons verlofjaar te nemen in ons laatste jaar (natuurlijk onder nadere goedkeuring van het Hoofdbestuur). Zooals nu pas weer eenige Zendelingen hebben gedaan. Dat wil dus zeggen, dat wij ultimo '43 of aanvang '44 voorgoed zullen scheiden van Z.O. Celebes.

Wij zouden dus juist 4 jaar in Taoebonto kunnen arbeiden. En dan staan we ongeveer even ver als nu met de kwestie-Vervanging Taoebonto. Het werk in zijn geheel zou er niet mee gebaat zijn.

Zou echter ons Hoofdbestuur, dat ook zijn besluiten biddend neemt, samen met onze Conferentie het eens zijn op het punt, dat wij moeten gaan naar Taoebonto, dan gaan wij.

Nu komt echter de kwestie: als wij niet zouden gaan, wie dan? Ik weet niet zeker, of Br. Houtsma gehuwd uit zal komen. Dat weet w.s. nog niemand.

Uit de woorden in bovengenoemd schrijven van het H.B. “een beginnend zendeling alleen te plaatsen”, kan men besluiten, dat br. Houtsma nu nog onverloofd is. Mij dunkt, als het blijkt, dat br. H. werkelijk ongehuwd zal uitkomen, de zaak eenigszins anders wordt en we dan geroepen zijn, deze kwestie nogmaals onder oogen te zien. Komt hij echter gehuwd uit, dan is mijn persoonlijke meening, dat hij best in Taoebonto kan geplaatst worden, waar hij *alles* heeft, wat hem noodig is. Dan behoeven ook de kosten niet te worden gemaakt, die, zou het plan in het H.B.-Schrijven geopperd, worden uitgevoerd, niet gering zouden zijn.

Op onze a.s. Conferentie kunnen de meningen besproken worden, wanneer er nog geen overeenstemming mocht zijn.

62. J. Schuurmans, Antwoord op notulen laatste Conf., Lambuya, 22 juni 1938, ARvdZ 112/34/15.

a. Naar aanleiding van het schrijven van Gouweloos 17/Co. ddo. 17 Juni zou ik ter verduidelijking van mijn opvatting gaarne nog het onder-volgende opmerken.

Ik ben het volkomen met Gouweloos eens dat de nadruk gelegd moet worden op vooruit *denken*. Dat houdt ook al in dat we ons eerst bezinnen voor we beginnen en dus trachten te voorkomen, iets te doen waar de tijd nog niet rijp voor is. Toch is het gelukkig aan den anderen kant even waar dat we niet behoeven te wachten met het “beginnen” tot de tijd van het “bezinnen” is afgelopen, want in dat geval zouden we als Zendingen wel thuis kunnen blijven. Er moet een voortgaande bezinning zijn gelijktijdig met ons werken. Vandaar dat ik ook steeds de nadruk gelegd heb op soepele, weinig opvallende overgangen. Vandaar dat ik meen dat wel degelijk experimenteel gewerkt moet worden en de *practijk* onze leermeester moet zijn. Ik meen dan ook dat mijn “plan” (om dit woord nu gemakshalve maar over te nemen) niet enkel is een stuk vooruitdenken dat nu ineens als een plan-voor-de-toekomst voor ons gelegd wordt, maar dat het op zichzelf reeds blijkt geeft te zijn: een bezinnen op wat reeds is ontstaan en in welke richting de ontwikkeling daarvan gezocht en bevorderd moet worden. Alles wat in mijn ressort gedaan wordt op organisatorisch gebied draagt het karakter van experiment en zal dat mijn tijd uit w.s. ook wel blijven dragen. Dat hindert ook niet, waar het om zoo iets groots gaat als de opbouw van een kerk, integendeel wij mogen m.i. in dit opzicht niets definitief maken of trachten te maken, net zoo min als in theologisch opzicht. Wij hebben zóó te werken dat wij de ontwikkelings-mogelijkheden der gemeente, zoowel wat de organisatie betreft als wel het geloofsleven en de theologische bezinning zooveel mogelijk bevorderen. Ik meen dat ook die bedoeling duidelijk in mijn “plan” uitkomt. Momenteel dus experimenteert mijn ressort met allerlei dingen om het gemeentelijk leven te activeeren, te organiseeren en op te bouwen. Sommige (ik noem b.v. Ponggawa’s - oude - stijl) zijn gebleken van slechts zeer tijdelijke waarde te zijn. Welnu dan moeten ze vervangen door andere. Vrijwel onmerkbaar gaat dat in zijn werk. Momenteel op 2 plaatsen, (eind van dit jaar op minstens 3) experimenteer ik reeds met Ponggawa’s - nieuwe - stijl. Mijn bedoeling met hen zette ik reeds uitvoerig in mijn plan uiteen. Om echter de noodige zekerheid te hebben dat ik inderdaad in deze richting verder mag werken en om ook aan deze Ponggawa’s meer zekerheid te kunnen geven betreffende onze plannen met hen en met de gemeenten vraag ik goedkeuring van het in mijn “plan” ontvouwde voorstel, (kort samengevat aldus): nl

1. langzamerhand de Ponggawa’s door dit soort min of meer opgeleide krachten te vervangen, d.w.z. voor iedere gemeente 1 kracht.
2. Te trachten aan deze voorgangers een soort kerkeraad toe te voegen, (waar in meerdere van mijn gemeentetjes nu reeds 2 of 3 mannen zijn die de gemeenterijst en (of) gemeentegelden beheeren kan eenvoudig getracht worden deze regeling verder tot ontwikkeling te brengen).
3. Deze voorgangers, de eerste beide jaren 3 gulden, daarna twee jaar 4 g. en daarna 5 g. per maand vergoeding te geven, echter dit te beschouwen als toelage, zoodat ze dus als landbouwer of op een andere wijze mits deze geen belemmering voor hun gemeentearbeid vormt, in hun onderhoud moeten voorzien.
4. Hun gemeente-arbeid uitvoerig te omschrijven en hen na 4 jaar werken vanwege de Conf. te examineren en daarna de daarvoor in aanmerking komenden in te zegenen in een gemeentesamenkomst tot Goeroe-Djamaat waaraan met bevoegdheid ook tot doop en avondmaal (onder controle).
5. Ook de andere “ambten” in de gemeente (kerkeraad) uitvoerig in een formulier te omschrijven en ook deze ambtsdragers in een gemeente-samenkomst te “bevestigen”, waarvoor een aparte liturgie moet samengesteld worden. Dit voor te bereiden en waar een gemeente er reeds “rijp” voor is door te voeren.

Wat ik hierboven voorstel is inderdaad meer dan een onmerkbare overgang van het een op het ander, zooals dat tot nu toe de ontwikkelingsgang van het werk in mijn ressort kenmerkte. Het gaat wel consequent in dezelfde richting waarin tot nu toe gewerkt werd, maar het maakt een sprong.

ijlk zal me best kunnen begrijpen wanneer van de Collega’s hier bezwaar maken. Zijn het principieele bezwaren tegen het geven van bevoegdheden als vorengenoemd aan dit soort voorgangers, dan kan ik die niet

deelen. Vanuit de ambts-gedachte doorgedacht, kan de bediening des Woords niet lager aangeslagen worden dan die der Sacramenten.

Practische bezwaren zullen er echter met recht naar voren gebracht kunnen worden. Laat ik er enkele noemen.

1. Zullen deze nog jonge krachten, die bovendien dagelijks als gewone tani met de andere dorpelingen meewerken, wel het noodige overwicht hebben om in hun ambtswerk (prediking, maar vooral bij doop, avondmaal, huwelijksinzegening) op zijn zachtst gezegd, alles met orde te doen geschieden? Men is van huis uit hier niet gewend aan orde en eerbied bij plechtigheden. Bij de Islam wordt daar nooit de nadruk op gelegd en is het altijd een rommel en herrie. Er behoeft maar één persoon te zijn die de samenkomst wil bederven en de stemming bij b.v. een avondmaalsviering zal dadelijk verstoord worden.

Om dit te voorkomen en tegen te gaan zouden wij zelf of een der oudere Goeroe's in den eersten tijd bij elke avondmaalsviering, doop en huwelijksinzegening tegenwoordig moeten zijn, doch er als gewoon gemeentelid aan deel nemen. Dit zou ook in de hand werken dat men den voorganger voor vol aanziet. Verder moeten in den kerkeraad zooveel mogelijk gekozen worden menschen die eenige invloed hebben en durven optreden.

2. Waar deze voorgangers bij voorkeur uit de eigen gemeente moeten zijn voortgekomen, zoodat ze dus van een deel der gemeentefamilie zijn, zal dat dan geen moeilijkheden geven bij wrijving tusschen de verschillende families onderling?

Ik geloof zeker dat dit moeilijkheden kan geven, maar ook hier moet de kerkeraad te hulp komen en bovendien moet bij ernstige moeilijkheden door de kerkeraad een beroep gedaan kunnen worden op een hooger college om de zaak in het reine te brengen.

3. Heeft zoo'n eenvoudige voorganger wel kans om de bovenlaag van de bevolking (hoofden en iets meer ontwikkelden) te bereiken? Dit is m.i. een zeer ernstig bezwaar. Deze voorgangers zullen vrijwel zonder uitzondering uit de gewone vrije stand gerecruteerd moeten worden. Als zoodanig reeds ziet een hoofd (vrijwel alle Hoofden in mijn ressort zijn Anakia) op zoo iemand neer, terwijl deze voorgangers ook niet door hun gadji (maatstaf voor de pangkat) dit bloedsverschil kunnen compenseeren. Wel zal hij in de eigen plaats langzamerhand ook bij de plaatselijke hoofden achtig kunnen afdwingen, maar rechtstreeks evangeliseeren onder hen zal moeilijk gaan. Willen wij niet dat het invloedrijke deel der bevolking buiten het Christendom blijft staan dan zullen wij met anakia-Goeroes en Evangelisten (hooger opgeleiden en gesalarieerden) meer speciaal ook onder de Anakia's moeten werken. Onder het hoofd: H.I.S. kom ik daar ook nog op terug.

4. Hoe zal de verhouding zijn tusschen deze voorgangers en de tegenwoordige Goeroes en Evangelisten, wat hun bevoegdheden betreft? Hier komt wel duidelijk uit hoe groot deze sprong ineens zou zijn. Want de Goeroes en Evangelisten hebben zelfs tot nu toe geen enkele der genoemde bevoegdheden. Hier lijkt mij de eenige oplossing ook hen, na bepaalde voorwaarden te hebben gesteld, die bevoegdheden te geven, doch het gebruik maken van die bevoegdheden alleen te beperken tot daar waar de noodzakelijkheid blijkt. Zelf zouden wij dan daarin een voorbeeld moeten geven door alleen daar te doopen en avondmaal te houden waar geen eigen bevoegde voorganger is, of daar waar een speciaal geval dat gewenscht maakt. Zoo zouden ook aan genoemde personen bepaalde opdrachten gegeven kunnen worden wat dat betreft.

Met het oog op de geheele organisatie van het werk zou ik de maandelijksche Ponggawa-vergaderingen, waar ook de Evangelisten alle komen, onder voorzitterschap van den Pandita de leiding van het geheele werk zooveel mogelijk in handen willen geven, dus ook de opdrachten doen geven als bovengenoemd, terwijl ook bij moeilijkheden op dit college een beroep kan worden gedaan.

Misschien maakt het bovenstaande zelfs op mijn collega's wel een eenigzins fantastische indruk. Toch meen ik de dingen altijd nogal nuchter te bekijken en ook nu dat te doen. Ik weet heel goed dat de gemeentetjes in alle opzichten nog maar op een heel laag peil staan en ik meen de zaak veel te nuchter te bekijken en veel te veel contact te hebben met de gemeentetjes om te veronderstellen dat de toestand spoedig en gemakkelijk ten goede veranderd zal kunnen worden, of om maar ineens te dwepen met een bepaalde, momenteel heerschende Zendings-methode-mode, welke, evenals de mode's op ander gebied periodiek wisselt. Het gaat er mij echter hoofdzakelijk om dat de onjuiste opvatting: "pewiso ke i Toea" = binnenkomen bij Toean, verdwijnen zal, dat de gemeente als organisme gaat functioneeren en het steeds duidelijker wordt voor

Christenen en niet-Christenen, dat Christenworden beteekent lid worden van een gemeente met al de rechten en plichten daaraan verbonden. Dat de enkele gemeente en de gemeenten samen als kerk hun verantwoordelijkheid gaan gevoelen. Dat kunnen ze niet eerder dan wanneer men hen verantwoordelijk stelt, zich zelf zooveel mogelijk op de achtergrond houdt en hun alleen helpt waar hun eigen krachten te kort schieten. Ook bij verwerkelijking van bovenstaande organisatie, moet die zóó geregeld zijn dat voor verdere ontwikkeling de deur zoo wijd mogelijk open staat. Ik zeg dit ook weer even om misverstand te voorkomen. Gaat b.v. een gemeente hogere eischen stellen aan haar voorganger wat zijn opleiding betreft, dan zal een ander soort gemeentevoorgangers moeten worden gevormd, doch dat is van later zorg en nog allerminst actueel. Nu nog even de finantieele kant. Die mag niet vooropstaan, vooral niet voorzoover het zuiver "om de centen" gaat. Voorzoover het gaat om offers te leeren brengen hangt het geheel samen met wat boven reeds gezegd is. Meer actie en leven in de gemeente zal ook vanzelf het brengen van meer en grooter offers insluiten. Zelfonderhoud moet doel zijn. Wanneer het bereikt wordt is voor mij verder niet erg belangrijk. Dat zal de tijd moeten uitwijzen. *Onze taak is de beste weg te zoeken om dat doel te bereiken.*

b. Meer samenwerking met en hulp van de Goeroe's en Evangelisten.

Naar aanleiding van het laatst toegezonden taalwerk (vertaalwerk) door Mollema, dacht ik: Wordt het niet hoog tijd dat we alle Goeroes veel meer actief in het taal en vertaalwerk betrekken. Uit het feit dat de betreffende Goeroe in Sanggona, die dat vertaalwerk had geleverd met zoo'n slordige taal aan durft komen blijkt dat hij niet de minste moeite heeft gedaan eenige studie te maken van wat hem vanuit Lamboeia elke maand weer aan vertaalwerk wordt toegezonden en geen poging heeft gedaan er zijn voordeel mee te doen. Deze laksheid heerscht ook bij vele van mijn Goeroes. Die laksheid en belangstellingloosheid betreffen niet enkel het onderwerp taal, maar is vrijwel algemeen. M.i. is het onze taak, in 't belang van ons werk en van henzelf en van ons, hun belangstelling voor allerlei te prikkelen, min of meer te forceeren desnoods, indien dit mogelijk is en daardoor een vruchtbaarder samenwerking te bewerken. Ik zou dat willen trachten te doen door een soort algemeene brief, waarvan ze ieder een doorslag ontvangen en die b.v. eens per halfjaar gezonden wordt. Mijn doel is daarin voor ons werk belangrijke onderwerpen kort, zakelijk toe te lichten of (en) er inlichtingen over te vragen, maar in beide gevallen zóó dat de Goeroes er door moeten komen tot zelfwerkzaamheid, en daarvan door brieven bewijs geven. Ik noem enkele onderwerpen

- a. vragen over een Lakische vertaling van bepaalde uitdrukkingen uit den bijbel (al of niet in verband met toegezonden vertaalwerk)
- b. verzoek om na te gaan of een bepaalde nango of ander min of meer belangrijk literatuur-product daar bekend is en in welken vorm.
- c. Verzoek om toezending van raadsels, spreekwoorden enz.
- d. verzoek om inlichtingen over een bepaalde grammaticale kwestie.
- e. Verzoek om beschrijving van bepaalde adatvormen of religieuze handelingen met bijbehorende formules.
- f. Gemeenteopbouw. Korte uiteenzetting van onze bedoelingen. Verzoek eigen meening uitvoerig weer te geven hierover.
- g. kwesties als Zondagsviering, polygamie, vasten, doop, avondmaal, magie en geloof enz. half vragend, half toelichtend behandelen.
- f. School, bijb. geschiedenis op school, schooltuin, sport, zang (Lakisch of Europeesche wijzen). Lakisch of Maleische woorden. voertaal enz.
- g. Hygiëne, bestrijding of voorkoming van bepaalde ziekten enz.

M.i. onderwerpen genoeg. Om niet bij een onvruchtbare bespreking te blijven, maar dadelijk tot een poging in deze richting te komen, stel ik voor mij toe te staan er over een paar maanden een proef mee te nemen en die aan alle Goeroe's toe te zenden. De taal kan Lakisch of Maleisch zijn en ieder van de Collega's die er een bijdrage voor heeft kan die inzenden. Ik vraag echter het recht door Goeroes die beter Lakisch of Maleisch kennen dan wij de taal de laten corrigeeren voor iets opgenomen wordt. De antwoord-brieven die inkomen zijn niet voor mij maar voor alle Collega's en kunnen weer benut ook voor een volgende zendbrief.

c. Particuliere H.I.S. in Kendari. Volgens inlichtingen van Gouweloos loopt die H.I.S. gevaar op de flesch te gaan. Ik meen dat het slagen van die H.I.S. een wezenlijk en zeer belangrijk zendingsbelang is.

Zooals ik boven reeds zei loopt ons werk gevaar aan de bovenlaag, het invloedrijke deel der bevolking voorbij te gaan. Op andere terreinen werken Evangelische, medische en paedagogische zending samen. Wij moeten de steun van de beide laatsten ontberen. Dat is m.i. uit een oogpunt van Zendingsstrategie onverantwoordelijk. Nu is m.i. hier de hulp van “paedagogische zending” van veel meer beteekenis dan van “medische Zending”. Zelfs een Zendingsarts en zijn staf zouden veel minder intense aanraking met de “bovenlaag” der bevolking kunnen krijgen en minder de toekomstige leiders van het volk kunnen beïnvloeden dan de onderwijzers van een H.I.S. en van vervolgscholen. Vervolgscholen kunnen wij niet meer oprichten voorloopig maar een H.I.S. hebben we reeds. Het Hoofd en zijn Vrouw zijn m.i. in alle opzichten geschikte mensen, maar die mensen kunnen het finantieel niet bolwerken. Het gebouw moet beter ingericht, er moet minstens 1 hulponderwijzer komen, maar wie moet dat betalen?

M.i. moet de Zending hier geld in steken. Dit *moet* een flinke school worden. Dat is van meer belang dan dat er een 5de Zendeling bij komt. Ik stel voor voor 1939 fl 1000.- (eenduizend) aan te vragen voor die school en dat te gebruiken voorzoover noodig en op een even groot bedrag elk jaar te rekenen. Dan hebben we kans 1e de toekomstige hoofden en leiders te beïnvloeden

2e de ons vijandige invloeden te beperken die nu van uit Makassar (en bij het op de flesch gaan van deze H.I.S. in versterkte mate) via de daar Hollandsch onderwijs zoekende jongens ons terrein binnen komen.

3e Een straks prachtige, wagenwijd openstaande deur voor Rome te sluiten. Deze school laten mislukken is m.i. moedwillig ons werk verzwaren, het aan de kleine kant houden, het zijn toekomst ontnemen. Daarom zou ik aan het Hoofdbestuur willen voorstellen: Desnoods een Zendeling minder en het daardoor bespaarde geld ons toegestaan voor de H.I.S., verder voor een internaat straks ten huize van de Pandita van Kendari en verder voor een andere indeeling en organisatie van ons werk.

63. G.W. Mollema, Conferentiestuk, Sanggona, 30 Juni 1938, ARvdZ 112/34/15.

Het laatste schrijven van Coll. Schuurmans is de aanleiding dat ik nog eens ga schrijven, alhoewel dit schrijven misschien tegelijk met mij in Lamboeia aankomt, maar dan is er toch nog een voordeel dat de terreinleider het in handen heeft en zijn gedachten met die van mij kan overwegen.

Bij het lezen van de verschillende brieven die over en weer gezonden zijn kreeg ik de indruk: “Weten we wel wat we willen”?

Ik weet natuurlijk niet hoe men er over denkt, maar ik krijg een sterk vermoeden dat we ons in een net wikkelen, waar we straks niet weer uit kunnen komen zonder hulp van buiten. Dat is op zichzelf niet erg, als ons zendingswerk daarmee gebaat is. Maar een andere vraag is of het wel noodig is, om het zoover te laten komen. In elk geval meen ik, dat we met al ons geschrijf nu zoover gekomen zijn dat we van voren af aan beginnen moeten, nu deze laatste brief van Schuurmans ingediend is. We staan nu voor een heel andere taak dan ons opgelegd was. De notulen van de vorige conferentie, die zoo uitvoerig behandeld zijn en waar we niet anders dan dankbaar voor kunnen zijn, zullen nu zeker gevolgd worden door een nog uitvoeriger antwoord, als we ons niet terdege bezinnen op wat we in de notulen van de a.s. conferentie zullen mededeelen. De bezetting van Taoebonto is nu in een zoodanig stadium gekomen, dat we voor alle andere dingen eerst moeten uitmaken of we het aanbod van het H.B. zullen aanvaarden ja dan neen. N.l. of we met vier of met 5 personen zullen werken op dit terrein. En dat is geen kleinigheid. Ik wil er alleen de aandacht maar op vestigen, omdat dit *het* punt is waarop al onze besprekingen zullen gebaseerd zijn. Nu wil ik van het standpunt uitgaan dat we met 4 personen zullen werken. Dat beteekent niets minder dan dit, dat het tot 1943 er maar drie zullen zijn; en dat we dan een periode krijgen als er geen tegenslagen komen dat er 4 personen zullen zijn. Ik acht het uitgesloten dat het H.B. er in toe zal stemmen aan om beide door te laten paan nl. en een 5e zendeling en een H.I.S. Nu weet ik helaas niet wat Schuurmans bedoelt met zijn laatste zin t.w. de

uitdrukking een andere indeeling en organisatie van ons werk. Daar zit een addertje dat mijn geheele gedachtegang kan vernietigen. Ik voor mij kan dan ook geen uitspraak doen, als ik niet goed weet wat hiermee bedoeld wordt.

Wel wil ik hier de gedachte uiten dat we m.i. bezig zijn om stijlloos te gaan werken. In een experiment kan stijl zitten, met stijl zitten, en dat er niet in zit dan is het avonturierswerk en dus te veroordeelen. En om stijl te bewaren dan moeten we eerst voor alle dingen deze kwestie afhandelen, willen we economisch werken. Mij staat nog duidelijk voor den geest wat mijn afscheid van Dr Brouwer was tijdens de maaltijd hij de afvaardiging en misschien weet v.d. Klift dat ook nog, dat Br. zei dat ik als vijfde wiel aan de wagen naar Z.O. Celebes ging. Ik heb geantwoord dat is misschien waar maar als de wagen dan beter rijden gaat is het voordeel. Ik voor mij kreeg toen de indruk: Wil men mij goedgunstig gezind zijn omdat ik aangevraagd heb voor Z.O. Cel. of wil men de conferentie niet teleurstellen?

Toen ter tijd kon het want er waren veel kandidaten, maar nu? Ik waarschuw. De zendingsschool prijkt met 12 jonge mensen. Ongehoord.

Ik voor mij geloof dat het H.B. dit voorstel zal aanvaarden zooals Sch. het ons voorstelt, maar niet dan met verbaasde gezichten. We moeten niet vergeten dat de gedachte in Holland heeft post gevat dat het ressort van Sch. is onderbezet, getuige zijn schrijven in Mededeelingen, en bij dat alles nu nog een zendeling minder dat zal hij hun de gedachte opwekken, wat zijn ze bezig te doen op Z.O. Cel.?

Om dit en om iets anders mogen we niet besluiten om op de oude voet voort te gaan, dat spreekt vanzelf, naar heeft Sch. Wel goed overwogen wat hij hier voorstelde? Ik trek mijn schouders hoog op als ik moest zeggen wat ik hooger schatte, een Europeesche kracht of een H.I.S. in onze omstandigheden.

Laat ik eerlijk zeggen dat ik geschrokken ben van deze mededeeling. Want ik kan me niet anders voorstellen dan dit dat minstens 1 ressort verwaarloosd zal worden. Roembia is niet gewenscht, het tourneeren valt niet mee of zooals Gouweloos zegt (ik twijfel aan een fout in de constructie want aan de andere kant meen ik te lezen dat het tegengestelde waar is) dat hij het niet prettig werken vindt in Roembia, maar dat mag geen reden zijn om dat ressort nu min of meer aan zijn lot over te laten en het eens of tweemaal per jaar te bezoeken. Dat is karakterloos. Maar wie zal het waarnemen? Gouweloos vanuit Kendari of V.d. Klift vanuit Mowewe? Schuurmans is uitgesloten want die heeft al een ressort dat onderbezet is. Zal Sanggona dan waarnemen? Dat kan, maar niet vanuit die plaats. En dan nog, al was het vanuit een centrum, kunnen we gerust aannemen dat die twee ressorten niet hun deel krijgen dat ze behooren te hebben. Administratief kan een man heel Z.O. wel hebben, dat is een peuleschilletje, maar het wezenlijke werk op geen stukken na. Ik voor mij zou wel eens willen weten hoe we het taalwerk klaar zullen spelen waar we nu mee begonnen zijn en de doorgevoerde ponggawa-opleiding zooals die in het plan Schuurmans moeten passen volgens het laatste schrijven.

Als dat doorgaat dan zal Sch. Zeker niet veel meer kunnen tourneeren of ook die beide onderdeelen en ressortswerk en ponggawa-opleiding zullen er onder lijden. Men begripe mij goed dat ik geen arbeidskracht van Sch. wil bepalen, maar ik ga alleen hiervan uit, dat als er getourneerd wordt kan er geen sprake zijn van leiding geven. Het staat dan gedeeltelijk stil en als Sch. leiding geeft aan deze menschen is er geen ressortsbezoek mogelijk op groote afstand zooals Sch. dat kent.

Maar zoo verder geredeneerd krijgen we nog veel meer dat de aandacht vraagt. Het volgend jaar gaat Sch. met verlof. Wie zal dan Lamboeia waarnemen? Van der Klift heeft Taoebonto al dus blijven Gouweloos en mijn persoon over. Gouweloos valt uit want die zit met het internaat van de H.I.S. en de opleiding zal niet naar Kendari kunnen om huisvesting en voedselvoorziening. Blijft Sanggona, maar dan staat dit huis minstens 2½ jaar leeg, wat het zeker niet ten goede zal komen en naar alle kanten schade is. Sanggona waarnemen kan net zoo goed uit Lamboeia als uit Sanggona zelf alleen 2 of 3 dagen langer reizen. Vanuit Mowewe zou dit ook kunnen maar daar zijn dan drie ressorten ondergebracht en als dat kan dan kunnen we het ook met drie zendingen doen in het vervolg, maar wordt de methode om op het zuinigst te leven. Het peerd van Ome Loeks diene tot voorbeeld. Als het kan is het niet meer nodig.

Het is een moeilijke keus, of een H.I.S. of een 5e zendeling. Maar het laatste hebben we zeker en ik stel voor om daar mee te beginnen, beter een vogel in de pan dan de lucht van tien zooals de stuurman van de K.P.M.

zei. Wat het “plan” Schuurmans zelf betreft, daartegen heb ik niet het minste bezwaar, ook niet dat het experimenteren is, dat doen we allen vermoed ik. Wat het geven van bevoegdheid der bediening van de sacramenten aangaat, ook daartegen heb ik geen principiele bezwaren, omdat Dr. Kraemer mij daar volkomen over ingelicht heeft in zijn rapport over West-Java, zie blz 63 vv. hetgeen Schuurmans ook wel niet onbekend zal geweest zijn toen hij dit gedeelte schreef. Maar in dat gedeelte worden de gevaren ook aangegeven en is dus ter overweging aanbevolen alvorens ertoe over te gaan.

Wat Schuurmans voorstelt om de goeroes te activeeren ben ik vlak voor, alleen vraag ik nu laten we eerst eens afmaken wat we nog in het vat hebben. Schuurmans is altijd nog een inleiding schuldig omtrent enkele begrippen als posehe enz. Dit naar aanleiding van een ingediend schrijven van zijn kant en van Van der Klift. We zouden een leidraad maken voor viering van het H.A. Avondmaal, bediening van de Doop en van het Huwelijk. Een ervan wordt w.s. gebruikt alhoewel ik me sterk maak dat het ook nog niet eens algemeen wordt gebruikt. De andere twee dit worden naar het inzicht van de verschillende ressortsleiders gehouden, m.i. een onhoudbare toestand. Als we dit eerst afmaken dan kunnen we zelfs al met de activeering beginnen.

Ik vind het heel jammer dat Schuurmans er nu pas mee voor den dag komt wat de hoofdschotel van mijn brief is, hij plaatst ons nu vlak voor de conferentie voor zulke ingrijpende dingen dat haast onmogelijk is om een zuiver oordeel te kunnen vormen. Ik voor mij ben niet zeker van mijn gedachten in dezen en er zal heel wat opgeruimd moeten worden voordat ik overtuigd zal zijn, dat dit de weg is. Echter zijn de mogelijkheden soms onbegrensd, laten we hopen dat dit ook voor onze conferentie mag zijn.

64. Notulen der Conferentie van Zendingen op Z.O. Celebes, gehouden te Lamboeia op 6 en 7 Juli 1938; ARvdZ 112/34/15.

De Voorzitter opent de vergadering met gebed, waarna wordt voorgelezen: Matth. 28: 18. “Mij is alle macht gegeven, in hemel en op aarde”.

De aanwezigen worden eerst welkom geheeten. Bij deze opening is ook aanwezig Zr. R. Bartlema, terwijl de Zzr. Mollema en Gouweloos niet meegekomen zijn ter conferentie.

Gezien de vóór deze conferentie over en weer toegezonden conferentieschrijvens, zal deze keer de conferentie bijzonder belangrijk worden en hebben we het gevoel, de leiding van den Heiligen Geest in het bijzonder noodig te hebben.

“Mij is gegeven alle macht” . . . welk een kostelijk woord is dit geweest voor de discipelen, die straks op bevel van den eiland in de wereld zouden uitgaan, op Zijn woord: “Gaat heen in de wereld, predikt het evangelie en maakt allen tot Mijn leerlingen”. Elf visschers en boeren de geheele wereld maken tot Gods eigendom: is het niet dwaas, niet belachelijk? Neen, want Jezus gebruikt nooit woorden, die Hij niet dekt en wat kan hen dan meer sterken, dan het woord uit onzen tekst: Ze hebben den H. Geest verwacht, zijn de wereld ingegaan nadat ze den H. Geest hadden verkregen en hebben vruchten gezien.

In gemakkelijke tijden vergeten we wel eens sommige moeielijkheden, om door moeilijke omstandigheden daar weer aan herinnerd te worden. Die moeilijke omstandigheden zijn voor sommige landen zelfs zoo erg, dat de evangelieverkondiging aldaar bemoeilijkt of zelfs geheel verboden wordt. En hoe zal de naaste toekomst

zijn? Wat zullen de dictatoren uitwerken aan de hand van hunne beginselen? De een zegt, alle godsdienst te zullen vernietigen, een ander noemt zijn sijsteem een nieuwe religie, enz. enz. Zorgen overal, niet in het minst de kerken, zie Rusland en Duitschland. Ook spreekt het zorgenbeeld uit de ffinantiën, ook van die van de Zending. Welke invloed zal dit op ons werk hebben? Besnoeiing van ons werk? Persoonlijke offers? Geen nood. “Hem is gegeven alle macht in hemel en op aarde”.

Tot slot van deze opening wordt door allen gezongen Gezang 18: vers 4.

Nadat de Zzr. de vergadering hebben verlaten, wordt aan de hand van de door Van der Klift opgestelde concept-agenda de eigenlijke agenda opgesteld, welke luidt als volgt:

1. Opening met gebed en openingswoord.
2. Behandeling van schrijven No 209 van het Hoofdbestuur.
3. De eischen, die ons werk aan de financiën zal stellen in de naaste toekomst.
4. Bezetting van ons terrein.
5. Begrotingen nazien.
6. Bespreking gemeenteleiding.
7. Bespreking inrichting eeredienst.
8. Gemengde huwelijken.
9. Arbeid Mevrouw Van der Klift inzake Hygiëne en kinderverzorging.
10. Rondvraag.

No: 2. Het schrijven van het Hoofdbestuur No 309 wordt voorgelezen. Het eerste, wat wordt opgemerkt, is dit, dat het schrijven hier is ontvangen in Juni, zoodat kan worden aangenomen, dat de begroote en goedgekeurde bedragen van de begroting 1938 reeds zijn uitgegeven over de afgelopen 6 maanden, zoodat we op die van het tweede halfjaar niet maar 25% kunnen korten om de financiën zoo goed mogelijk te doen kloppen, indien het H.B. moet overgaan tot het 25% minder uitseinen dan de goedgekeurde bedragen zijn, maar dat we 50% moeten korten op de bedragen van het tweede halfjaar, om over het heele jaar 25% minder uitgegeven te hebben. Nemen we daarbij in aanmerking, dat al op het nippertje begroot wordt en er in beginsel al direct wordt verminderd met 10 of 15%, mag worden aangenomen, dat een korting van 50%, in geen geval mogelijk is.

Een tweede opmerking is gericht op de zin, waarin wordt gezegd, dat de salarissen in de laatste plaats moeten worden gekort. De kwestie is n.l. deze, dat onze uitgaven vrijwel enkel uit salarissen bestaan.

Zoekende naar een uitweg, gaan we onwillekeurig ons terrein vergelijken met andere terreinen, b.v. met West-Java en vinden we toch wel een eigenaardige verhouding, wat betreft de verdeling der beschikbare gleden.

Voor onszelf vergelijken we even de opgaven van 1934, waarvan ons cijfers ter beschikking staan.

Jaar 1934	Uitgaven West-Java	Uitgaven Z.O. Celebes
Gemeenten	12.680.51	2.296.11
Evangelisten	83.306.15
Totaal	20.986.66	2.296.11
Medische Zending	22.849.37	561.37
Verhouding aantal christenen	3	1

De bespreking leidt tot een uiteenzetting van Schuurmans, welke wordt weergegeven onder punt 4 van de agenda.

We komen tot de conclusie, dat het ons, met de toegestane minimumbedragen niet mogelijk is, alsnog 25% op de heele begroting te kunnen bekorten. Enkele voorbeelden mogen hieronder spreken.

Onze onopgeleide helpers krijgen per maand 2.-, dus per jaar 24.-. In de voorbije 6 maanden werd reeds door hen ontvangen 12,- per persoon. Het totaal voor hen per persoon begroote bedrag was 24.-. Dit verminderd met 25% zou hun een bedrag toestaan van 18.- te ontvangen over 1938. 12.- is hiervan reeds uitbetaald, zoodat ze dus het tweede halfjaar van 1938 moeten werken voor een totaalbedrag van 6.-.

Onze eigen tractementen als zendelingen, dienen op dezelfde wijze te worden behandeld, welke salarissen toch reeds met 15% verminderd zijn bij de goedkeuring der begrotingen. Zij die kinderen in Holland hebben, voelen het beste, wat dit beteekent en Schuurmans merkt dan ook op, dat voor hem dan maar twee mogelijkheden open zijn, n.l. of zijn kinderen uit het meisjeshuis nemen en het H.B. verzoeken voor hen een goedkoopere inrichting te zoeken, of wij hier op het zendingsveld moeten in een kamponghuis trekken en als kampongmenschen gaan leven. Personeel is dan immers niet meer te betalen en we moeten dan zien te leven alleen van dat, wat het land oplevert. Sommigen onzer zouden dan over het tweede halfjaar 1938 geen cent meer ontvangen en bv. Van der Klift zou volgens een eenvoudig berekening zelfs van het reeds genotene over de voorbije 6 maanden nog moeten terugstorten. Hij moet n.l. meer dan 50% van zijn inkomen in Holland laten staan voor zijn kinderen en ontvangt dus voor zijn uitgaven hier minder dan 50%. Wil hij voor een jaar 25% verminderen en dit verhalen op een half jaar, dan moet hij over i.c. dit tweede halfjaar 50% minder toucheeren. Hoezeer we het ook op prijs stellen, dat het Hoofdbestuur ons de moeilijke zaak van globale korting toevertrouwt, moeten we bij dezen uitspreken, dat het ons niet mogelijk is dit probleem op te lossen, dan op de hier volgende voorloopige wijze. Er wordt n.l. besloten om 25% van de goeroe- en zendelingssalarissen over het 2e halfjaar 1938 niet uit te betalen en te trachten voor medicijnen niets uit te geven, terwijl voorts moge worden verwezen naar het onder punt 4 behandelde. Aangeteekend dient echter te worden, dat de 25% voor gesubsidieerde krachten alleen kunnen worden ingehouden met hun eigen toestemming, aangezien ze recht hebben op de voor hen ontvangen subsidiegelden.

3. Het eerste komt onder dit nummer ter sprake de H.I.S. te Kendari.

Er is bij de menschen hoe langer hoe meer drang waar te nemen naar hogere opleiding. Schuurmans, die het eerst zijn gedachten uit over dit onderwerp en straks zijn voorstel zal toelichten, releveert, dat aan deze behoefte wordt voldaan, door de kinderen naar Makasser te zenden.

Op deze wijze is het voor ons onmogelijk geworden, op de verdwenen jeugd invloed uit te oefenen, maar ze a.h.w. in de armen van Rome worden gedreven met de hen ter beschikking staande goede onderwijsinrichtingen.

Maar nu juist vooral hoofdenkinderen zoo'n opleiding verlangen, hebben wij op die jonge generatie geen invloedkans meer, tenzij wij een inrichting hebben, waar ze het gewenschte onderwijs kunnen volgen. Vergeten we niet dat er kan worden tegengeworpen, dat alle jongelui niet in opleiding zijn op Roomsche inrichtingen, of dat ze er ongevoelig voor zijn zich Roomsche te laten beïnvloeden, dan staat daarnaast het even groote gevaar sterker Islamiet te worden. Op deze wijze zijn ze voor ons, ook na hun terugkeer in hun land, zooal niet onbereikbaar, dan toch verder verwijderd dan toen ze gingen. Wij moeten hen dus een opleiding bieden in eigen land, i.c. een H.I.S., die bovendien de aantrekkelijkheid heeft voor de ouders, dat de kosten voor de ontwikkeling hunner kinderen dan veel minder zullen zijn dan die in Makasser zullen bedragen. Het nuttig effect zou kunnen worden opgevoerd, wanneer straks de familie Gouweloos terugkeert van verlof, zonder kinderen en in de zendelingswoning een kosthuis te vinden zou zijn voor degenen, die hier onderdak verlangen te krijgen. Directe omgang met Europeanen wordt voor deze leerlingen zeer op prijs gesteld door de ouders.

Een tweede hoofdstuk is, dat wij als zendelingen, evenals de volksschoolgoeroes nooit zoo'n contact met de jeugd van hogere stand kunnen krijgen, als de onderwijzers aan een vervolg school of H.I.S. Door hun leeftijd op de volksschool zijn ze in minder gunstige omstandigheden voor nauw contact met ons; zijn ze van deze school af, dan groeien ze zichzelf plotseling boven het hoofd met de diploma in hun zak, zoodat ze door hun zelfstandigheid het contact ook niet meer zoeken. Komen ze echter op een vervolgschool of H.I.S., dan bestaat dit contact automatisch met hun goeroe. Benutten we dus de gelegenheid niet om het invloedrijke deel van de bevolking te bereiken, dan zal ons werk steeds aan de lage kant blijven.

We moeten dus absoluut een inrichting voor hogere opleiding op ons terrein hebben, om de jeugd van de hogere standen aldaar de gelegenheid te bieden, onderwijs te ontvangen. Het allermooiste is nu, dat we reeds zoo'n inrichting hebben met aan het hoofd een capabele kracht, die als persoon zeer geliefd en gezien is. De

betaling van de schoolgelden echter geeft moeilijkheden, aangezien hij deze zelf regelt. Op die wijze is dit alles in elkaar gezet, aangezien het H.B. mij, Gouweloos, uitdrukkelijk heeft gezegd, dat de heele geschiedenis ons geen cent mocht kosten. Op deze wijze is er niet alleen achterstand in zijn inkomsten, maar ook heelemaal geen zekerheid daaromtrent. De stemming wordt daardoor niet bevorderd, waaronder het onderwijs ook lijdt. Voorts is er geen schoolgebouwtje, maar wordt het onderwijs in een gehuurde woning gegeven, die tevens woning is van den onderwijzer, om de kosten te drukken. Al deze dingen tezamen maken, dat de zaak achteruit gaat en de mogelijkheid bestaat, dat de zaak verloopt. De menschen willen iets zien, een school naar behoeften geoutilleerd, met voldoende onderwijskrachten. De toestand is momenteel zoo, dat man en vrouw samen voor 6 klassen moeten zorgen. In de gunstigste omstandigheden is dit al onvoldoende, hoeveel te meer bij ziekte of bv. verwachte dan wel feitelijke gezinsvermeerdering. Zou het inderdaad een feit worden, dat deze inrichting verdwijnt, dan is het een prachtkans voor Rome, die, onzes inziens, deze kans zeker niet zal laten voorbijgaan. Welk een gevoelige knak dit voor ons werk zal beteekenen, worde niet nader besproken.

Het voorstel van Schuurmans is het volgende: een jaarlijksch bedrag van 1000.- beschikbaar voor de H.I.S. te Kendari. Hiervan waren in de beginne te bestrijden de kosten voor verbetering dan wel oprichting van een – zij het eenvoudig – schoolgebouw; voorts aanschaf inventaris, betaling onderwijskrachten, w.o. de spoedig aan te stellen hulpkrachten, enz. De school zal tot 7 klassen worden opgevoerd, welk getal het aantal krachten bepaalt. Waar de ouders der huidige leerlingen geen genoeg meer nemen met de huidige toestand, aangezien ze met de tegenwoordige bezetting met leerkrachten niet de overtuiging hebben, dat het onderwijs op peil is, bestaat er alle kans, dat de school, indien finantieel niet wordt ingegrepen, verloopt.

Het aanvragen van een bedrag van 1000.- per jaar voor genoemde school brengt voor ons consequenties mee. We weten, dat bij de huidige wijze van finantiering het bestaande werk niet eens goed kan worden onderhouden, dus dat er nog veel minder kan worden gedacht aan uitbreiding. Toch kan ons werk moeilijk gedacht worden, zonder dat groei er het natuurlijke gevolg van zou zijn. Schuurmans zet nu uiteen, hoe hij zich de finantiering van ons werk gedacht heeft en we kunnen dit het gemakkelijkst betitelen met: “een vijfjaren plan”. Zijn bedoeling is, dat het H.B. zich geen extra finantieele offers behoeft te getroosten, terwijl toch hier het werk niet alleen voort kan gaan, doch ook zal kunnen groeien. Zijns inziens is er deze oplossing, n.l.: Houtsma niet uitzenden, maar Taoebonto toch als bezet beschouwen, wat de finantiën betreft, in dier voege, dat de Conferentie voor den tijd van 5 jaren de beschikking krijgt over 3000.- per jaar, welk bedrag zou zijn te beschouwen te vertegenwoordigen het bedrag, dat anders zou worden uitgegeven voor uitzending, reiskosten, tractement, standplaatstoelage en eventueel kindergeld, in die 5 jaren door hem te genieten. Onder punt 4 zal dit geval op zichzelf behandeld worden.

Indien het H.B. met dit voorstel accoord kon gaan, zou de H.I.S. behoorlijk kunnen worden opgezet, het werk in stand gehouden niet alleen maar zelfs de groei gevolgd kunnen worden.

In aansluiting aan deze behandeling stelt Van der Klift voor, stappen hij de Regeering te doen, tot het openen van een Vervolgschool te Mowewe. De Christelijke zoowel als andere leerlingen der Zendings- en neutrale volksscholen in het binnenland trekken, voor zoover ze vervolgonderwijs wenschen, naar Kolaka, omdat in het binnenland in die omgeving geen vervolgschool is. De Christelijke leerlingen raken onder ons beslag vandaan en de anderen, die we nog niet bereikten, bereiken we ook nu niet.

In beginsel zijn we het eens met de gedachte van Van der Klift, dat we op deze wijze een mooie kans verspelen, maar ontveinzen ons niet de consequenties, aan dit voorstel verbonden. Schuurmans brengt dit onder woorden, door te zeggen, dat, ook al krijgen we subsidie, toch een derde deel der bedrijfskosten wel door de zendingskas zal moeten worden gedragen. Inderdaad kan het internaatsgebouw te Mowewe dienen voor schoolgebouw, doch niet dan na min of meer groote veranderingen aan te brengen. Hierop antwoordt Van der Klift, dat de goeroe zal moeten werken, voor het bedrag, dat voor hem aan subsidie wordt ontvangen; de kinderen zullen door middel van hun schoolgeld een deel der leermiddelen kunnen betalen, terwijl voor

zendingsrekening zou komen: inventaris, meubilair en de niet uit de schoolgelden betaalde leermiddelen. Hierop neemt Mollema het woord en brengt zijn bezwaren naar voren:

1°. Mocht het H.B. inderdaad besluiten, Houtsma niet uit te zenden, dan zullen we tot 1942 met 3 zendelingen werken op ons terrein. Nadien zullen er dan zonder tegenslagen 4 aanwezig zijn.

2°. Gezien de onderbezetting van Lamboeia kan de ponggawa-opleiding schade ondervinden, of omgekeerd.

3°. Door de groote ressorten en veel werk zal het taalwerk in de verdrukking komen.

Mollema ziet het groote nut van een goede H.I.S. in, maar is vooralsnog niet overtuigd, dat voor zoo'n school een 5° Europeesche werkkraft moet wijken.

Allen blijken we voor het 5-jarenplan te zijn in beginsel, al zien we de geopperde bezwaren van Mollema even duidelijk onder het oog. Het is dan ook alleen maar voorgesteld en besproken, voor het geval het H.B. zegt: OF Houtsma uitzenden, OF H.I.S. en uitbreiding van het werk als gevolg van de normale groei. Van onze zijde willen we gaarne hier neerschrijven, dat wij overtuigd zijn van de noodzakelijkheid van beide, om het werk zoo goed mogelijk te kunnen doen.

Tenslotte neemt Schuurmans nog even het woord, door te zeggen, dat Houtsma in directen zin niet kan beschouwd worden als hulp Kolaka of Kendari, doordat het een ander taalgebied is en door de afstand. Daar staat tegenover, dat als hij niet uitkomt, wij, gezien de uiteenzetting onder punt 4 vanuit het Kendarische of Kolakasche 2 maal per jaar het Taoebontosche bezoeken. Inderdaad zal het werk in Kolaka of Kendari er door te kort worden gedaan, maar zeker niet op onoverkomelijke manier. Dit laatste kan dus zeker niet opwegen tegen het verspelen van een H.I.S. en het belemmeren van de natuurlijke groei van ons werk.

4. Geleidelijk zijn we gekomen aan *punt 4*, waarvan de reeds behandelde onderwerpen min of meer een inleiding vormden. Gebleken is, dat we de ffiantiën voor de H.I.S. en de natuurlijke voortgang van ons werk willen zoeken in het ressort Taoebonto. Schuurmans stelt voor, om voor den tijd van 5 jaren, n.l. tot het vertrek van Van der Klift, de onderwijzer van Taoebonto, Ferdinand Rahia, aan te stellen als hulpzending met een maandsalaris van 40.-, tourneekosten inbegrepen. Er zou bijv. 2 maal per jaar een tournee door den aangewezen zending uit Kolaka of Kendari kunnen worden gemaakt voor controle.

De kosten voor de H.I.S. werden hierboven geraamd op 1000.- per jaar; de kosten van den hulpzending op ongeveer 500.- per jaar; nu stellen we aan het Hoofdbestuur voor om, als vergoeding voor het niet door een Europeesche kracht bezetten van Taoebonto, ons een jaarlijksch bedrag van nominaal 3000.- ter beschikking te stellen. Het resteerende bedrag van deze 3000.-, dus na aftrek van het benodigde geld voor H.I.S. en Taoebonto verzoeken we dan te mogen gebruiken voor de kosten, verbonden aan de voortschrijding van ons werk.

Van onze kant garandeeren we daartegenover, dat we in de eerstvolgende 5 jaar onze begrooting niet zullen verhoogen, uitgezonderd de periodieke verhoogingen.

Mocht het resteerende bedrag ad ongeveer 1500. - niet direct geheel nodig blijken voor de groei van het werk, dan wordt het H.B. verzocht het alsnog resteerende bedrag in het reservefonds mogen storten om mogelijke stooten te kunnen opvangen en geleidelijk aan daaruit te kunnen putten, wat noodig is in de 5 loopende jaren van het "plan".

De begrootingen voor de komende 5 jaren zullen onzerzijds in de totaalbedragen van het aan het H.B. gevraagde gelijkkluidend zijn. Hierop wordt alleen inbreuk gemaakt door periodieke verhoogingen en kindergelden. We stellen ons hierbij voor, dat de toe te passen kortingen op *alle* begrootingen ook gelden voor de onze.

Ten aanzien van de H.I.S. ffiantiën wordt bij dezen het Hoofdbestuur toestemming gevraagd, regelmatig het geheele bedrag ad 1000.- onverminderd in een apart H.I.S. fonds te mogen storten, waaruit de bedrijfskosten gedurende de bedoelde 5 jaren moeten worden bestreden. Het eventueele saldo na 5 jaar wordt dan weder ter beschikking van het H.B. gesteld.

Tenslotte wijst Schuurmans op de mogelijkheid, om na de 5 jaren, aan de hand van de opgedane ervaringen de geheele terreinbezetting te herzien en bv. de ressorten Sanggona en Mowewe te vereenigen met standplaats

Mowewe en een 4e zendeling in het Zuiden van Kendari te plaatsen, tevens belast met de verzorging van Taoebonto, of ook hem ineens te Taoebonto te plaatsen.

Betreffende dit onderwerp wijst Mollema terug naar het door hem onder punt 3 geopperde. Overigens zijn we het er over eens, dat we geen betere weg momenteel vermogen te zien om uit de impasse te komen, al blijft ons ideaal en onze hoop: niet of . . . of, maar en . . . en, zowel Taoebonto bezetten door een Europeesche kracht, als de goede verzorging van een H.I.S. als de financiering van de natuurlijke groei van ons werk.

5. Begrotingen.

De begroote bedragen zijn weer op een staat geplaatst, evenals verleden jaar gebeurde.

Kendari heeft voor 1939 een begroting, die natuurlijk niet kan dienen als grondslag voor het 5-jarenplan, reden waarom een tweede opgave wordt gedaan, zooals we ons voorstellen, dat die voor laatstgenoemd doel geschikt is. Het totaal is dan geworden 5660.-.

Mowewe: In de begroting wordt extra toegelicht een bedrag ad 400.- voor huisbouw. De zaak is deze, dat het eternieten dak sterk aangroeit met een mossoort, waardoor het heelemaal zwart wordt en veel lekkage geeft. Regelmatig afborstelen met metaaldraadborstels geeft te snelle slijtage van de eternietplaten. Van der Klift heeft reeds geïnformeerd bij de verffabriek Regnault te Soerabaia, vanwaar advies kwam, het geheele dak eenmaal te vernissen en daarna een keer te verven. Kosten der benoodigde verf zou 300.- zijn, ongerekend werkloon. Aangezien dit bedrag hoog is voor onderhoud van een dak en elke verf, hoe goed ook, aan verwerking bloot staat, in 't bijzonder op een dak, waar het aan regen en zon is blootgesteld, wordt voorgesteld bij de firma Schlieper te Makassar die ook eterniet verhandelt, inlichtingen in te winnen omtrent een anti-lekkagemiddel. Mogelijk is dit beter en goedkooper. Van deze adviezen zal Van der Klift verslag doen aan de collegaas.

Lamboeia.

De school te Wolasi is voor 1939 weer als ongesubsidieerd opgegeven, alhoewel de mogelijkheid bestaat, dat deze school nog gesubsidieerd wordt in dit jaar. Deze opgave is dus een veiligheidsmaatregel.

De post ad 160.- voor de verlofreis van den Minahassischen goeroe Gigir naar Menado, welke volgens zijn diensttijd daar recht op heeft, is weer een bedrag voor 1939 alleen bedoelde en niet voor de genoemde 5 jaren.

Sanggon en Taoebonto.

De begrotingen van deze posten eischen geen bijzondere opmerkingen.

6. Gemeenteleiding.

Als nadere toelichting op zijn schrijven van 22 Juni 1.1. – hetwelk in bijlage hierbij – pleit Schuurmans ervoor, den gemeenteleiders zoo spoedig mogelijk de huwelijksinzegening toe te vertrouwen aan de hand van een daartoe opgestelde liturgie. Hijzelf leidt al sedert lang geen begrafenissen meer, welk werk ook aan de gemeenteleiders is toevertrouwd. Ook in de Zondagsgodsdienstoefening is de goeroe al lang als hoofdelement ingevoerd, evenals de ponggawas. De zendeling van Lamboeia toch spreekt gemiddeld eenmaal per twee maanden op dezelfde plaats, waardoor de hulpkrachten geleidelijk aan steeds meer op den voorgrond zijn gekomen. Verder wijst hij op zijn schrijven van 22 Juni voornoemd waarbij hij de aantekening wil maken, dat het *niet* zijn bedoeling is, nu reeds vast te stellen, *wanneer* de bevoegdheid tot het bedienen der Sacramenten aan hen zal worden toegekend.

Een bespreking volgt, waaruit blijkt, hoezeer we het allen met het voorstel of schrijven van Schuurmans eens zijn en hij verzoekt dan ook een conceptprogram te mogen opstellen, om dit toe te zenden aan de collegaas, die hierop schriftelijk hun gedachten weergeven aan Schuurmans. Allen gaan hiermee gaarne accoord. De aandacht wordt er nog op gevestigd, dat het de bedoeling is, deze werkmethode in beginsel toe te passen in gemeenten, die geen school en onderwijzer hebben, aangezien laatstgenoemde meestal ook gemeenteleider is tot nog toe.

7. Inrichting eeredienst.

Mollema wil graag nader weten, naar aanleiding waarvan het H.B. het woord “anarchie” noemt in deze kwestie, aangezien hij zich niet bewust is, in *zijn* ressort zich daaraan schuldig te maken. Van der Klift gaat hierop door, met te zeggen, dat in het ressort Mowewe de diverse stukken, welke indertijd vastgesteld zijn op de conferentie, ook worden gebruikt, zooals: kerkzangen, Onze Vader, 12-artikelen, 10 geboden. Alleen Psalm 90 gebruikt Van der Klift niet bij begrafenissen, aangezien hij dit minder geschikt vindt en een eigen toespraak houdt. Schuurmans heeft ook formuliergebeden samengesteld, die den collegaas zullen worden toegezonden. Het voor en tegen van formuliergebeden word besproken, van welke bespreking het resultaat is, dat eenstemmig wordt besloten tot het invoeren hiervan. Het zullen zijn gebeden, die niet altijd door maar klakkeloos letterlijk moet worden gebruikt, doch ze moeten op den duur leidraad worden van het vrije gebed. Alsnog wordt rondvraag gehouden, of in elk der ressorten de ter conferentie vastgestelde liturgieën als bovengenoemd reeds gebruikt worden in de redactie, als ter bedoelde conferentie voorloopig bindend werd verklaard. In alle drie ressorten, met Lakisch of Mekonggaasch als omgangstaal, blijkt dit zoo te zijn, met uitzondering van het bovengezegde over Psalm 90.

Schuurmans brengt de huwelijksliturgie nog even te berde. Ook deze hebben allen reeds gebruikt.

Ons ontbreken nog de Avondmaals- en doopliturgie in goeden vorm, inhoud en taal. De samenstelling van het eerste was toevertrouwd aan Mollema, die van het laatste, onderverdeeld in volwassen- en kinderdoop, aan Van der Klift. Indertijd stelden ze daarvoor een formulier samen, maar de bedoeling blijft alsnog gericht op een liturgie. Van der Klift stelt voor, gezamenlijk lijnen vast te stellen, naar aanleiding waarvan Mollema een tijd van 2 maanden voorstelt, waarin die lijnen worden uitgedacht, waarna ze worden weergegeven aan de collegas, die hierop de noodige critiek uitbrengen. Aan de hand van gegevens en critiek zal de samensteller zijn concept-liturgie samenstellen. De critieken zullen schriftelijk worden ingediend.

8. Gemengde huwelijken.

Wat het H.B. onder punt c. van schrijven No 209 opmerkt, is ook volkomen onze meening.

9. Arbeid Zr. Van der Klift.

Zr. Van der Klift doet ter vergadering mededeeling van haar ervaring bij het geven der lessen, het instrueeren der goeroes, die op de school lessen over hygiëne hebben te geven, het geconstateerde resultaat in de diverse dorpen, waar ze haar cursussen heeft gehouden.

Ze heeft ook meegebracht haar handleiding, “Kinderverzorging”. Deze moet een leidraad zijn voor leidsters, van cursussen in kinderverzorging in de kampong, vooral, wanneer niet door Zr. Van der Klift zelf of door een goeroe onderwijs in hygiëne of kinderverzorging kan worden gegeven. Zr. Van der Klift verzoekt ons, deze leidraad wel te willen doorlezen en de noodige op- of aanmerkingen te willen maken, alvorens ze gedrukt wordt. Er is nog niet bekend, waar dit zal gebeuren. De bedoeling is, deze leidraad niet alleen te laten dienen voor Z.O. Celebes, maar ook daarbuiten.

10. Kindergelden der hulpkrachten.

Wat betreft de kwestie kindergelden voor onze hulpkrachten, moge beleefd verwezen worden naar de in bijlage gezonden conferentieschrijvens, No 17/Co, dd. Kendari 17 Juni en 262/Co, Mowewe, ddo. 21 Juni.

10. Rondvraag.

a. Schuurmans doet mededeeling, dat 2 Christenjongens van de vervolgschool te Wawotobi hebben deelgenomen aan een vergelijkend examen voor toelating tot de Neutrale Normaalleegang te Baoe-baoe (Boeton). Beide zijn geslaagd en wel met de nummers 1 en 4. Ze kunnen op Landschapskosten daar worden opgeleid, en de conferentie besluit, dit door te laten gaan, om zodoende een begin te maken met het met Christenonderwijzers bevolken der Landschapsscholen.

Voorts heeft hij nog 2 moerids, die zwak zijn in rekenen, en dus de onderwijzersopleiding te Pendolo niet zullen kunnen volgen. Hij vraagt echter toestemming aan de conferentie, hen toch te mogen zenden naar Pendolo en wel naar de Evangelistenopleiding. Het zijn jongens van hooge afkomst, die straks van groote invloed kunnen zijn in ons werk. Het totaal aantal der door Schuurmans naar Pendolo te zenden en reeds gezonden moeridü zal zijn 3, n.l. 1 voor onderwijzer en 2 voor evangelist. De bedoeling is, aan het Landschap steun te vragen voor deze moerids, in analogie met die, welke verleend wordt voor leerlingen der Normaal-leergang te Baoe-baoe.

b. Mollema wijst nu op een rondschriven van den schoolopziener, waarin wordt meegedeeld, dat gesubsidieerde volksscholen een minimumaantal schooldagen van 240 per jaar moeten hebben. Voor onze scholen wordt het totaal aantal vacantedagen vastgesteld op 59 per jaar.

c. Mollema vraagt de meening der collegaas over goeroes, die in onzen dienst zijnde, zich beschikbaar stellen voor een dienstbetrekking, bv. districtshoofd. Schuurmans antwoordt, dat hij daar sterk voor is, als ze een betrekking kunnen krijgen, waarvan liet voor ons werk gunstig is als zoo'n onderwijzer die post bekleedt. Hiermee zijn ook de anderen het eens.

d. Door Van der Klift zal aanvang 1939 één leerling naar Pendolo worden gezonden ter opleiding voor onderwijzer. Het totaal aantal zijner leerlingen aldaar is dan 2.

e. Tenslotte geeft Schuurmans de wensch te kennen, verlof te willen aanvragen tegen einde 1939, welke aanvraag de conferentie langs dezen weg gaarne steunt.

Na afloop van de vergadering werd des avonds het H. Avondmaal bediend door Mollema.

65. Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendingsvereniging aan de Conferentie van Zendingen op Zuid-Oost-Celebes, 29 september 1938; ARvdZ 112/34/15.

Ook deze keer gelukt het ons, tot onze blijdschap, om de Notulen Uwer conferentievergadering van 6 en 7 Juli nog te beantwoorden in dezelfde maand, waarin wij ze hebben ontvangen. Zooals wij U 8 April schreven zagen wij Uw antwoord op het toen geschrevene met spanning tegemoet en deze Notulen met de daarbij behorende bijlagen, n.l. brieven Mollema 10 en 30 Juni, Schuurmans Juni (zonder dagtekening) en 22 Juni, Gouweloos 17 Juni, Van der Klift 21 Juni, hebben zeer onze aandacht gehad. Zij hebben de spanning op een gelukkige wijze opgelost, want wij hebben ons geen oogenblik verheeld, dat onze brief No. 209 van 8 April zeer ingrijpende gedachten lanceerde en dus reacties zou kunnen wekken, waarbij ook ongedachte reacties zouden kunnen zijn. Dit laatste is evenwel op geen enkel punt zóó geweest, dat die voor ons onprettig zouden zijn geworden en het stemt ons tot groote dankbaarheid, dat Uw wederwoord zóó is, dat wij met alle hoop op voordeel voor het werk de discussie kunnen voortzetten. Want de poging tot vooruitdenken, die wij hebben gedaan, achten wij door U beantwoord met een werkelijk vooruitdenken, waaruit een constructief plan is voortgekomen, dat voor de naaste toekomst der volgende vijf jaren duidelijke lijnen trekt.

1. Ons antwoord op de Notulen willen wij dan ook beginnen met te zeggen, dat wij na rijp beraad in de Directie op haar advies dit plan hebben aanvaard. Gaarne zouden ook wij het hebben gedaan in den zin van én . . . én, maar de omstandigheden maakten dat voor het volgende jaar beslist onmogelijk. Wij hebben dus besloten de uitzending van den nieuwen Zending Houtsma te laten vervallen. Ter wegneming van een uit sommige der bijlagen blijkend misverstand, moeten wij hierbij opmerken, dat de bezwaren tegen het plaatsen van een jong zendeling te Taoebonto niet gelegen waren, noch bij de Storms noch bij ons, in de onderstelling, dat hij daar aan grooter verleiding van den kant der vrouwen zou blootstaan dan elders, maar in de grootere afgelegenheid gevoegd bij den sterken weerstand daar der Moronenen tegen het Evangelie betoond en bij het lage peil, waarop deze menschen zouden staan. Maar de argumenten, welke Gij ook tegen deze bij ons bestaande gedachten hebt aangevoerd, zijn steekhoudend. Het niet uitzenden van Br. Houtsma berust dus op

Uw vijfjarenplan, ook al is er een bijgekomen omstandigheid gelegen in de wenschelijkheid om de voorbereiding van hem en van zijn verloofde nog wat te verlengen.

Al hebben wij dus moeten kiezen in de positie van een òf . . . òf, toch wil dit niet zeggen, dat wij dit voor de volle vijf jaren hebben gedaan. Mochten de omstandigheden er aanleiding toe geven en de inkomsten de mogelijkheid schenken, dan zullen wij een volgend jaar de uitzending toch overwegen, waarbij dan dus boven wat er van het vijfjarenplan in stand moet blijven – de positie van goeroe Rahia wordt dan natuurlijk een andere en de voor hem op raming te brengen kosten dus ook – gelden voor uitzending en arbeid van den vijfden zendeling zullen worden uitgetrokken.

Er wordt dus nu voor 1939 nominaal f. 3000.- beschikbaar gesteld. Wij leggen den nadruk op dit nominaal, want helaas moeten wij er dadelijk bij zeggen, dat wij overeenkomstig het door U zelf reeds in de Notulen aanvaarde standpunt, dit bedrag moeten laten vallen onder de kortingen, die op alle begrotingen worden toegepast. Geheel zeker is het percentage daarvan nog niet, maar waar het Ffinantieel Curatorium ons voor 1939 een begrotingseindsom voor alle Corporaties gezamenlijk toestaat van f. 800.000.-, zal er voor die posten, welke niet vallen onder dezulke die als belastingen, salarissen, enz. niet of niet verder verminderd kunnen worden, van het op de conceptramingen opgebrachte kunnen worden beschikbaar gesteld.

Daardoor zal er van de gevraagde f. 3000.- slechts f. 2000.- overblijven. Dit wil zeggen, dat er in het door U geopperde reservefonds niet veel gestort zal kunnen worden, waar wij tegenover willen stellen als, zij het geringe, vergoeding, dat wat er voor de H.I.S. minder dan f. 1000.- noodig zal blijken niet in onze kas teruggestort behoeft te worden, voor die jaren, waarin wij de f. 3000.- niet vol kunnen maken. Door deze regeling is allereerst de overname van de H.I.S. mogelijk en de aanstelling van goeroe Rahia als hulpzendeling voor Poleang-Roembia. Het dan van de f. 2000,- nog overblijvende bedrag kan gebruikt worden voor de kosten verbonden aan de voortschrijding van het werk.

Wij zijn dankbaar deze beslissing te hebben kunnen nemen, omdat ook wij het belang ervan inzien, dat de kinderen uit de hogere maatschappelijke laag van het volk niet te Makassar aan Mohammedaansche of Roomsche invloeden worden overgelaten, maar in het land zelf in een Chr. H.I.S. en een Chr. internaat worden grootgebracht. Wij hopen zeer, dat dit op den duur – want de vruchten vallen eerst later van dezen boom – aan de doordringing van het volk met het Evangelie ten goede zal komen. De door Br. Mollema tegen het plan als geheel aangevoerde bezwaren onderschatten wij in hun beteekenis niet, maar ook voor ons viel de keuze ten slotte daar, waar Gij samen die hebt laten vallen.

2. Dat het punt der gemeenteleiding op de agenda blijft staan en dat Gij allen samen aan een concept-program in dezen zult werken, heeft onze instemming. N.a.v. het door Br. Schuurmans in zijn brief van Juni opgemerkte bevestigen wij gaarne, dat onze woorden in brief 209 aanleiding geven tot zijn bezwaar. Maar het ligt meer in onze woorden, dan in onze bedoeling. Wij begrijpen, dat wij te snel vooruit gedacht hebben en dat er alleen maar van het door hem bedoelde aansturen op het dragen der salarissen door de gemeenten gesproken mag worden. De verdere, voor het geheele terrein zoo belangrijke ontwikkeling van dit punt der gemeenteleiding blijven wij met aandacht volgen.

3. Ten aanzien van de inrichting van den eeredienst moeten wij ook terugkomen op iets, dat wij in brief 209 schreven. Br. Mollema heeft zich gestooten aan het woord anarchie, dat wij, na het op bl. 2 punt a. in het algemeen hadden gebruikt en toegelicht, speciaal op bl. 3 punt b op het gebruik der fundamenteele stukken hebben toegepast. Maar dit laatste is veroorzaakt door wat Br. Schuurmans in zijn als bijlage bij de notulen der Februari-conferentie gevoegd stuk van Febr. 1938 op bl. 3 onder b. daarover zegt, welk gezegde wij in ons antwoord hier en daar woordelijk hebben weergegeven. Uit de hier beantwoorde notulen der Juli-conferentie blijkt, dat de eenheid in het gebruik dier fundamenteele stukken blijkbaar grooter is dan Br. Schuurmans in Febr. 1938 aannam. Geheel zeker is dit voor ons niet, daar Br. Schuurmans in het aangehaalde stuk van Febr. 1933 spreekt over “ieder ressort zijn eigen vertaling”, terwijl Br. v.d. Klift volgens deze notulen spreekt van “diverse stukken, welke indertijd vastgesteld zijn op de conferentie”. Het is natuurlijk mogelijk, dat wel dezelfde stukken worden gebruikt, maar deze niet overal in dezelfde vertaling en ook dat zou bij dergelijke fundamenteele stukken de eenheid in den eeredienst verbreken. Is dit echter niet het geval en is

de eenheid ook in de vertaling, wel aanwezig, dan is het door ons voor dit punt speciaal gebruikte woord anarchie te sterk.

4. De met name door de Brs Gouweloos en Van der Klift over het kindergeld der goeroes gemaakte opmerkingen kunnen wij wel beamen. Vooral voor de laagst bezoldigde hulpkrachten is ook in de eerste jaren het kindergeld een welkome aanvulling op het lage traktement. Dit is echter een nieuw argument in de discussie, want in de notulen der Februari-Conferentie berust Uw voorstel op het argument van de zwaardere kosten voor de kinderen, als deze na de lagere school nog verder moeten leeren en daarop was onze gedachte gegrond. Het door U nu niet in de discussie gebrachte argument doet bij ons de vraag rijzen: is het mogelijk om in de kindergeldregeling dit onderscheid te maken, dat de laagst bezoldigden dit ontvangen voor kinderen van 1-12 en de anderen voor kinderen van 6-18 jaar, of brengt dit teveel praktische bezwaren met zich? Bovendien hebben wij geen antwoord gekregen op de twee vragen naar een benaderende berekening der kosten-verhoging en naar aanduiding van den post, waaruit deze gevonden moet worden.

5. Het verlof van Br. Schuurmans tegen het einde van 1939 wordt door ons gaarne goedgekeurd. Het is ons ook deze keer een vreugde geweest verder mee te denken over en daardoor mee te werken aan den arbeid, dien God U in Zijn dienst op Zuid-Oost-Celebes laat verrichten. Moge Hij U en Uw echtgenooten lichamelijk en geestelijk sterken en Uw aller werk vruchten doen dragen.

66. Notulen der Conferentie van Zendingen op Z.O. Celebes gehouden te Sanggona op 18, 19, en 20 Januari 1939, ARvdZ 112/34/15.

De Voorzitter opent de vergadering met gebed, waarna een gedeelte uit Luc. 21 wordt voorgelezen.

Bij een terugblik op het laatste halfjaar brengt de Spr. in herinnering, hen die niet met ons konden vergaderen nl. Mevr. van der Klift en familie Gouweloos. Mevrouw van der Klift kon niet ter conferentie komen daar de reis te bezwaarlijk was, terwijl familie Gouweloos hun verlof in het vaderland doorbrengen. Naar aanleiding van het voorgelezen schriftgedeelte wijst de Voorzitter op de moeilijkheden die ook ons terrein treffen en nog zullen treffen. Als een verschrikking staat voor ons een sterk besnoeide begroting. Maar ook in dezen moeten we Gods leiding leeren ontdekken. Als we bidden: "Uw Koninkrijk kome" zijn we ons dan wel bewust waarom we eigenlijk bidden? We geven al het antwoord door hier te zijn. Maar nu moeten we ook niet terugdeinzen als de moeilijkheden komen. Gods weg is heel vaak verschrikking en benauwdheid, want de booze stelt zich te weer. De weg van de gemeente is lijden. In dezen tijd dringt zich telkens weer naar voren de groote vraag: "Leven we niet aan het begin van de eindperiode?"

Letten we op de teekenen der tijden. Wat gebeurt er met het Joodsche volk. Wordt Jeruzalem niet vertreden door de volken? Gaat de Schrift in al deze dingen niet steeds meer en meer in vervulling? Wat beteekent dit voor de gemeente? Vrees? Neen, want de Verlossing is nabij. God vergist zich niet. Het gaat naar de volmaaktheid. Het is wel de lange weg maar het is Gods weg. Hierna werd nog gezongen: Heilig God in Wien steeds waarheid, reinheid van het harte geldt.

Nadat de Zrs Schuurmans en Mollema de vergadering verlaten hadden werd de reeds opgestelde agenda nog aangevuld en deze er thans als volgt uitziet:

1. Opening met gebed en openingswoord
2. Ingekomen stukken
3. Bespreking antwoord notulen
4. Bezuinigingsmaatregelen 5. Nazien van Rekeningen en jaarrekeningen
6. Bevoegdheid goeroes om huwelijken in te zegenen
7. School te Andolaki
8. Rondvraag
9. Sluiting.

Allereerst werd nu behandeld een bezwaarschrift van goeroe A. Ngii hoofd der school te Wawo-raha. Deze brief bevatte een zekere dwanguitoefening om een vroeger toegepaste korting terug te betalen. Indien dit niet toegestaan werd wilde hij ontslag vragen. Aldus besloten, na bespreking met de betreffende goeroe, aangezien bleek dat deze goeroe zijn verplichtingen niet nakwam en doeleinden nastreefde, teneinde een betere positie te verwerven. Werd besloten tegen 1 Maart zijn ontslag te geven.

Bespreking Antwoord notulen.

Uit het antwoord van de Directie blijkt dat naar aanleiding van punt 4 der notulen op 6 en 7 Juli 1938 te Lamboeia gehouden een misverstand bestaat.

De bedoelde fl. 3000. - in genoemd punt golden als vergoeding voor het niet door een Europeesche kracht bezetten van de post Taoebonto. Wel hebben we geschreven dat de toe te passen kortingen op begrotingen ook gelden voor de onze, daarmede bedoelende, dat het bovengenoemde bedrag zou vallen onder het hoofd "Salaris Europ. kracht", waaruit volgt dat daarop voor het jaar 1939 slechts 15% zou mogen gekort worden. Bovendien staat op de ingediende begroting voor kosten ressortswerk in Taoebonto (dus behalve de genoemde fl. 3000.-) in totaal geraamd fl. 1037.-. (Zie aan de notulen aangehechte staat "Staat van de begrotingen voor Z.O. Celebes voor het jaar 1939).

Nu is niet alleen van genoemde fl. 3000.- 1/3, maar bovendien is volgens de Verzamelstaat 1939 van de goedgekeurde ramingen aan de terreinpenningmeester, dit geheele bedrag voor het werk in het ressort Taoebonto zelf genegeerd.

We vragen als Conferentie alsnog beleefd maar dringend de goedgekeurde raming voor Taoebonto te wijzigen in de door ons bedoelden zin.

Met verbazing hebben we de volgende zin gelezen: "Mochten de omstandigheden er aanleiding toe geven en de inkomsten de mogelijkheid schenken dan zullen wij een volgend jaar de uitzending toch overwegen enz.

Onze verbazing staat in verband met de volgende feiten:

1. Dat voor 1939 35% gekort moest worden,
2. dat de inkomsten van de zending volgens Uw eigen berichten maar heel langzaam vooruitgaan,
3. dat we dus in de eerstvolgende jaren zullen moeten rekenen op een besnoeide begroting,
4. dat we voor 1939 onze eigen reservekas opgemaakt zullen hebben, dat we daarom in ons 5 jaren plan de eenige mogelijkheid zien om ons werk toch nog eenigszins op peil te houden en dat niettegenstaande deze sprekende feiten U uitzending van een nieuwe zendeling overweegt, waardoor ten eerste de bovengenoemde eenige mogelijkheid ons ontnomen zal worden om ons werk eenigszins op peil te houden en ten tweede noodzakelijkerwijs de totaal uitgaven voor ons terrein zullen moeten stijgen.

Wij meenden met ons 5 jaren plan ook voor U de ffiantieele moeilijkheden, die er ongetwijfeld zullen blijven in de e.v. jaren, eenigszins verlicht te hebben, door ons aanbod de begrotingen niet te zullen verhoogen;

meenden verder dat dit zonder beteekenende schade voor ons werk zou kunnen geschieden door de aanstelling van goeroe F. Rahia tot hulpzendeling, tot welke aanstelling, zoowel Br. Gouweloos als Br. van der Klift na grondig onderzoek adviseerden, terwijl in geval de mogelijkheid bestaat dat binnenkort toch een nieuwe zendeling zal uitkomen, en U zelf al zegt in Uw antwoord op onze laatste notulen, dat dan de positie van goeroe Rahia weer een andere zal worden, het niet gewenscht is voor hoogstens ruim een jaar deze goeroe uit zijn tegenwoordige positie te halen.

Met het oog op het bovenstaande zouden wij gaarne zoo spoedig mogelijk van het Hoofdbestuur zekerheid hebben inzake de plannen van al of niet uitzending van een nieuwe zendeling voor ons terrein.

Hieraan willen we het dringend advies toevoegen alsnog ons 5 jaren plan ten volle te willen accepteren. Het punt kindergelden en standplaatstoelagen der goeroes zal met het oog op de momenteel moeilijke ffiantieele omstandigheden nader overwogen worden.

4. Bezuinigingsmaatregelen.

Dit punt heeft veel bespreking en rekenen geëischt om de begrotingen zoo te herzien hoe dat we toch nog alle onderdelen van het werk zooveel mogelijk op peil zouden houden. Dit laatste was alleen mogelijk door te besluiten:

- a. Voor medicijnen en colportage geen cent mag worden uitgegeven;
- b. door de gelden uit het reservefonds voor het gewone werk te besteden, in de hoop dat een volgend jaar de bedoelde fl. 3000,- van de post Taoebonto, het ons mogelijk zal zijn het werk op peil te houden, waarvoor we dit jaar nog het reservefonds kunnen gebruiken.

5. Nazien van Rekeningen en Jaarrekeningen.

Br van der Klift deelt mede dat hij een post van particuliere reizen op de jaarrekening heeft gebracht. Omtrent deze kwestie wordt nog opgemerkt dat hij in verband hiermee nog in correspondentie staat met het Hoofdbestuur.

Daar al het andere voor zichzelf spreekt kon spoedig hierna tot het volgende agendapunt worden overgegaan.

6. Bevoegdheid goeroes om huwelijken in te zegenen.

Dit voorstel door Br. Schuurmans ingediend vond geen tegenkanting daar de motieven doorslaggevend waren, die hier vermelding mogen vinden.

Door de groote afstanden kon niet altijd tijdig aan de verzoeken voldaan worden, waardoor het betreffende jonge paar in ongelegenheid kwam. Ten andere bracht het soms groote onkosten mede. Ten derde werd het programma van de Zendeling te veel in de war gestuurd.

De Conferentie benoemt de goeroes die daarvoor in aanmerking komen. Door de Voorzitter zal een in het Maleisch opgestelde uitgebreide instructie worden verstrekt aan iedere goeroe, waarin een vaste liturgie is opgenomen, waaraan de huwelijksinzegenaar zich te houden heeft.

In aansluiting hiermee is nogmaals gesproken over een concept-Avondmaalsliturgie en besloten werd na uitvoerige besprekingen hierin nog enkele wijzigingen aan te brengen, zoodat zoo weinig mogelijk subjectieve opvattingen daarin aan het woord kunnen komen.

7. School te Andolaki.

Br. Mollema doet mededeeling dat er vraag is naar onderwijs in het Noorden van zijn ressort, ongeveer 45 K.M. van de standplaats Sanggona. Reeds in 1935 was hem gevraagd om een school te openen, maar dat kon om verschillende redenen niet doorgaan. Nu bleek dat de bevolking een school had aangevraagd bij het Hoofd van Plaatselijk Bestuur en dit werd toegestaan. Naar aanleiding hiervan werden inlichtingen ingewonnen bij de besturende ambtenaar of deze berichten juist waren. Hierop werd geantwoord dat dit inderdaad waar was. Hieraan werd nog toegevoegd dat de bevolking beslist geen zendingsschool wilde hebben. Hiernaar is toen een onderzoek ingesteld om te ontdekken, waarom de bevolking geen zendingsschool wilde. Nu bleek dat noch bij de districtshoofden, noch bij de kapala's een dergelijk streven bestond. Hierover is toen weer gecorrespondeerd met de bestuursambtenaar, waarop echter sedertdien (6-10-'38) nog geen antwoord is ontvangen.

Door de terreinleider zal onderzoek gedaan worden bij het B.B. te Kolaka.

8. Rondvraag.

Br. Schuurmans maakt bezwaar tegen de tegenwoordige vorm van gemeenteadministratie en vraagt, althans voor zijn ressort dit op een andere, eenvoudiger wijze te mogen doen. Zijn bezwaren zijn:

1. Het is hem nog nooit mogelijk gebleken, met de tijd die hij daaraan kon geven deze administratie geheel in orde te brengen. Tengevolge van verhuizingen, afval, gelijklopende namen van gedoopten, welke echter geen doopbriefje konden of wilden koopen en het feit dat de gegevens van verschillende gemeenten verstrekt moesten worden door ponggawa's die analphabeet waren en bovendien van het feit, dat de goeroes, vóór de invoering der tegenwoordigen vorm van gemeenteadministratie, in afwachting van die invoering, hun vroegere vorm van administratie niet bijhielden, was het onmogelijk de in Lamboeia gecentraliseerde administratie op peil te brengen en te houden.

Een tweede bezwaar van Br. Schuurmans tegen deze vorm van administratie is, dat bij een andere terrein- of ressortsindeeling deze centrale administratie geheel omgewerkt moet worden, wat een massa tijd zal vragen.

Hij vraagt daarom de vrijheid voor iedere gemeente een eenvoudige gemeente-administratie in te mogen voeren op basis van de per 1 Januari 1939 bestaande toestand in die gemeenten, welke administratie geheel aan hulpkrachten onder de controle van de zendeling, zal worden overgelaten. Zoo spoedig mogelijk zal daarvan dan voor den ressortsleider een afschrift, doch dan volgens kaartsijsteem, worden gemaakt. Aan Schuurmans wordt toestemming daartoe gegeven.

Vervolg: Rondvraag.

Locale Zendingsraad Makasser.

De Conferentie is van oordeel dat het nut [van het] lidmaatschap van de Locale Zendingsraad zeer dubieus is, en wij niet kunnen inzien in welk opzicht deze zendingsraad het Zendingswerk in het algemeen, of de aangesloten terreinen in het bijzonder, gediend heeft.

De onderwerpen o.a. zijn over het algemeen veel te theoretisch en betreffen vaak kwesties waarin de leden principieel van opvatting verschillen. Waar gebleken is dat in de discussies door de Gereformeerde leden der Conferentie zelden een poging gedaan wordt in principieele kwesties het standpunt van anderen te waardeeren, of zich in te denken, hebben die discussies alszoodanig geen waarde en is praktisch het resultaat dat de andere leden, geleerd door de ervaring, hun mond houden. Is dus het eenige nut dat men op deze vergadering en het Neo-Calvinistische standpunt in allerlei kan leeren kennen, dan kan men dat ook wel eenvoudiger en goedkooper dan bij de Locale Zendingsraad doen, vandaar dat de Voorzitter qua lid van de Zendingsraad een poging zal doen de Loc. Zend. Raad te brengen tot het behandelen van meer praktische actuele kwesties. Ter tafel komt nog een schrijven van de Zendingsconsul, dat er wederom fl. 340.- ter beschikking staat voor aankoop medicijnen, hetgeen over de verschillende posten zal verdeeld worden.

Hierna wordt de vergadering gesloten met dankgebed door Br. Schuurmans, terwijl 's avonds nog het H.A. onder leiding van Br. Schuurmans gevierd werd.

67. Notulen Conferentie van Zendingen op Z.O. Celebes gehouden te Mowewe op 25 en 26 Juli 1939, ARvdZ 112/34/15.

De Voorzitter opent de vergadering door de aanwezigen hartelijk welkom te heeten en herinnert ons aan familie Gouweloos die momenteel nog met verlof is en aan Mevrouw Mollema die wegens omstandigheden niet naar Mowewe kon komen.

Daarna wordt een gedeelte uit den bijbel gelezen: I Thessalonisensen V: 6-11.

Spreker brengt de volgende gedachten ten gehore: Dat wij nog hier zijn is een bewijs van Gods goedheid, waardoor wij ook ons werk nog kunnen doen aan een volk dat in duisternis leeft. Het materiele doet ons de duisternis wel heel duidelijk zien. Het is niet alleen hier maar overal wordt het openbaar. Duidelijk is het dat de mensch de duisternis liever heeft gehad dan het Licht. Toch schijnt het licht.²⁸ We zullen het straks te duidelijker zien als de ontkenning daar is en daarom herinneren we ons het voorgelezene uit den Bijbel.

Wij zijn menschen die 's daags leven en dus leven in het licht. Wie zoo niet leeft, leeft buiten God. Buiten God maken we de grootste fouten, vandaar dan ook deze chaotische tijd. Maar de vernietigende macht der zonde zal overwonden worden. Het licht overwint de duisternis. Het Licht, voor ons is dat duidelijk, is Christus. Vandaar ook dat we hier kunnen werken, niettegenstaande het soms lijkt dat we meer achteruit dan vooruit gaan. Maar Christus heeft overwonnen. God heeft de mensch gesteld tot het ontvangen van het heil.

²⁸ Joh. 1: 15.

Daarom ook behooren we tot de dag en moeten wij wakende en nuchter zijn, dat wil zeggen: Getrouw zijn. Want de tijd komt dat ook dit volk zal komen tot het heil. Daarna ging spreker ons voor in gebed.

De reeds opgestelde agenda werd nog aangevuld en ziet er thans als volgt uit:

- I. Openingswoord door den Voorzitter
2. De H.I.S. Kendari
3. Voorstel Dr. Esser
4. Vervanging zendingspost Lamboeia
5. Begrotingen
6. Rondvraag
7. Sluiting.

Als eerste punt van het programma wordt behandeld de kwestie H.I.S. Kendari, bij welke bespreking ook Mevr. van der Klift aanwezig is. Nog steeds is van het H.B. geen bericht ontvangen of de gevraagde f. 1500.- voor nieuwbouw als voorschot op de f. 5000.-, die over 5 jaar zijn toegestaan, kan worden verstrekt. Bovendien is nog steeds geen antwoord ontvangen op de notulen der vorige Conferentie, zoodat we ook niet weten, of alsnog het voor de instandhouding van het gewone werk in het ressort Taoebonto benodigde bedrag, dat op de goedgekeurde begrotingen voorkwam, is toegestaan. We weten dus niet, waar we op kunnen rekenen, noch wat deze H.I.S. betreft, nog wat het overige werk aangaat.

Aan dan anderen kant echter is het noodzakelijk, zoo spoedig mogelijk een nieuw gebouw voor deze H.I.S. op te richten.

De nieuwe Cursus zal in Augustus beginnen met drie leerkrachten en 60 tot 70 leerlingen, waarvan reeds een vierde deel uit het binnenland (hoofdenkinderen en kinderen van onderwijzers) welke in totaal minstens een 130 gulden schoolgeld betalen.

Aan salaris moet f. 160.- p. maand betaald worden. Met allerlei andere uitgaven zal er hoogstens f. 500.- voor het schooljaar 1939-1940 op deze H.I.S. moeten worden bijgepast door de zending.

Bit bedrag zal met het stijgen van het leerlingenaantal verminderen en het is nu reeds wel te voorzien, dat dit leerlingenaantal zal stijgen, mits deze H.I.S. op peil is.

Waar we hier dus zeer zeker in de loop van 5 jaar de uitgaven van het gebouw van de toegestane f. 5000.- zullen kunnen bestrijden, meent de Conferentie niet langer te mogen wachten en dadelijk na de Conferentie er te moeten overgaan, de bouw aan te besteden, vertrouwend, dat het H.B. ook zal inzien, dat wij hier staan voor het "entweder-oder", of deze H.I.S. opgeven, of goed aanpakken. Het eerste is, uit zendingsoogpunt onzes inziens onverantwoordelijk, waarom we het laatste kiezen. Voorloopig moeten wij werken met het kassaldo van Kendari en wat wij in het reservefonds aan geldmiddelen hebben, doch hopen, dat de aangevraagde gelden voor de H.I.S. (zie schrijven-Schuurmans, door de andere conferentie-leden mede ondertekend) alsnog zullen worden uitgeseind.

3. Vervanging Lamboeia.

Met het oog op de vervanging van Lamboeia tijdens het verlof van Coll. Schuurmans is de mogelijkheid overwogen, of niet de zendeling van Sanggona in Lamboeia kon wonen, om dan samen met de zendeling van Kendari beide ressorten te bewerken.

Aangezien het echter moeielijk bleek, een goede werkverdeling te vinden en het ten tweede niet wenschelijk is dat Sanggona wederom ruim twee jaar vacant zou zijn, temeer daar er in het noorden van dat ressort eenige opleving valt waar te nemen en het ten derde kosten van verhuizing zal meebrengen, enz., is besloten van genoemde verhuizing af te zien, en meent de Conferentie dat de eenvoudigste oplossing is, dat het nu dor Schuurmans bewerkte gebied straks door Gouweloos wordt overgenomen.

4. Voorstel Dr. Esser.

Van Dr. Esser is bij Goll. Schuurmans een brief binnengekomen met de mededeeling dat hij zijn taalhelper, Toemakaka, beschikbaar kan stellen voor Z.O. Celebes, buiten bezwaar van de zendingskas, terwijl hij aanbiedt, zelf ook een kortere of langere tijd het reeds op taalgebied verrichtte, te komen controleren en bespreken.

Wij achten het van groot belang, dat er zoo goedig mogelijk eenig onderwijsmateriaal voor de volksscholen in de Lakische taal en voor de gemeenten een Bijb. Geschiedenisboek en Bijbelgedeelten beschikbaar zijn. Hij stelt voor, zijn taalhelper reeds in September te sturen en zelf te komen tegen den tijd, dat Gouweloos van verlof terug komt, en nog voordat Schuurmans vertrokken is. Schuurmans maakt tegen het laatste gedeelte van dit voorstel bezwaar en meent, dat er in de tijd overgave en overname van het ressort Lamboeia en daarna de tijd van voorbereiding voor de Kerstfeestvieringen en het maken van het Jaarwerk en het plaatshebben van de Voorjaars-Conferentie vrijwel geen tijd zal overschieten

voor taalwerk en bespreking daarvan.

Hij stelt daarom voor aan Dr. Esser te verzoeken, indien mogelijk, zelf pas na de Voorjaars-Conferentie te komen, te meer, daar vanaf dien tijd de menschen eenige maanden in de tuinen door brengen, terwijl het bovendien regentijd is, zoodat er toch een minimum getourneerd zal worden.

De Conferentie is het daarmee eens en besluit om Dr. Esser grooten dank te betuigen voor zijn waardevol aanbod en hem te verzoeken, zijn taalhelper reeds in September te sturen, en dan zelf pas eind Maart of aanvang April te komen.

Daar Dr. Esser speciaal verzoekt, dat de taalhelper voortdurend onder controle van een der zendelingen zal komen werken, omdat deze man dit noodig heeft, wat zijn leven en werk betreft, uitgezonderd de technische kant van zijn werk.

Wordt besloten hem in September in Lamboeia laten komen, waar hij met een paar reeds eenigszins geschoolde taalhelpers zich wat in het Lakisch kan inwerken.

Daarna zal hij naar Mowewe verhuizen, om daar te werken. Telkens als Van der Klift een reis maakt naar Roembia, zal hij met hem meereizen, terwijl hij later ook op Sanggona een tijd kan wonen.

5. Begrotingen.

Aan de orde komt thans het onderwerp: Begrotingen.

Allereerst komt in bespreking de "Sekolah-Agama". Aangezien het wenschelijk is dat deze school niet stop gezet wordt, is besloten deze inrichting naar Sanggona over te plaatsen.

Daarna werden de Begrotingen opgemaakt.

Door de verloven moesten eenige wijzigingen aangebracht worden, ten opzichte van het vorige jaar, daar de "Sekolah-Agama" nu voor rekening van de post Sanggona komt.

Bovendien moet in Sanggona het kantoor opnieuw worden opgetrokken, waar bij slechts een gedeelte van het oude materiaal kan gebruikt worden, aangezien het tegenwoordige gebouw in zulk een vervallen toestand verkeert, dat voortgezet gebruik niet mogelijk is.

Aangezien Schuurmans met verlof gaat, wordt overwogen, wat met zijn auto te doen. Deze wagen heeft f. 1600.- gekost en 9 jaar geloopt. Hoewel de meter nog goed is en de wagen zuiniger loopt dan de nieuwere wagens met zes en acht cylinders, adviseert Schuurmans toch, om deze wagen te verkoopen, ingeval hij er nu nog f. 500.- voor kan krijgen, daar aan het chassis en de carrosserie zeer veel reparaties zouden komen in de eestvolgende jaren.

Hoewel hij aanneemt, dat deze wagen nog wel 4 jaren kan loopen, zal behalve de vele reparatie-kosten dan dus f. 100 per jaar voor afschrijving gerekend moeten worden, aangenomen dat na 4 jaar de wagen nog f. 100.- zal opbrengen.

Daarom lijkt het hem economischer, straks bij zijn terugkomst van verlof een tweede-handsch wagen te koopen op Java of Makassar, die pas een paar jaar geloopt heeft, en die tegen de prijs van plus minus f. 1000.- zal te krijgen zijn.

De conferentie gaat met dit voorstel accoord, aangenomen, dat voor deze wagen inderdaad f. 500.- ontvangen wordt en verzoekt aan het H.B. dit bedrag voorloopig op de Postspaarbank te mogen vastzetten, om het straks met een aanvullingsbedrag voor aankoop van een andere auto te besteden.

6. Rondvraag.

Mollema verzoekt aanvang 1941, na terugkomst van Schuurmans met verlof te mogen gaan.

7. Slot. De vergadering wordt gesloten door Br. Schuurmans met dankzegging, en werd des avonds onder leiding van Br. Van der Klift het H. Avondmaal gevierd.

68. Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendings-Vereeniging (Brouwer) aan de Conferentie van Zendelingen op Zuid-Oost-Celebes te Sanggona, 1 augustus 1939; ARvdZ 112/34/15.

Eer ik uit naam van het Hoofdbestuur overga tot de beantwoording der Notulen Uwer vergadering van 18 tot 20 Januari van dit jaar, ben ik U een verklaring schuldig van de oorzaak, waarom dit antwoord zóó laat is en waarom sinds zoo geruimen tijd de briefwisseling met U is onderbroken. De verklaring van dit laatste geef ik hier ook, omdat ik die dan niet in de brieven aan elk Uwer behoef te herhalen.

De oorzaak ligt in de moeilijke en door ons allen diep betreurede lotgevallen van director Rauws. Eenige dagen nadat ds. Rauws de correspondentie met U had overgenomen, is Mevrouw Rauws ziek geworden en na ruim een week gestorven. Dit ontzaggelijke verlies heeft op ds. Rauws een zeer sterken invloed uitgeoefend, zooals vanzelf spreekt, en een deel van dien invloed was een sterke vermindering van zijn werkkraft, die bovendien nog gedeeltelijk in beslag werd genomen door de vele beslommingen, die in verband met wettelijk te treffen maatregelen uit een dergelijk sterven voortvloeien.

In den loop van dezelfde Novembermaand, waarin deze voor director Rauws zoo onherstelbare slag viel, vertrok director Crommelin naar Madras, terwijl vlak vóór zijn afreis besloten werd, dat hij door zou reizen naar Indië. Er bleven dus slechts twee van de vier directoren over, die geheel voor hun werk konden staan en dit werd nog erger, toen aan director Rauws op 4 Mei het ongeval overkwam, dat hem geheel uitschakelde.

De beide overblijvende directoren moesten toen het geheele werk onder elkaar verdeelen en daar het boven in alinea twee gezegde eerst achteraf langzamerhand duidelijk werd, was het toen voor hen onmogelijk den achterstand dadelijk in te halen.

Niet alleen t.a.v. Uw terrein en de met U te voeren briefwisseling heeft dit alles gevolgen gehad, die wij ten allerdiepste betreuen, maar ook t.a.v. andere terreinen, zooals bijv. Halmahera, waarvan de Notulen der in Maart gehouden Conferentie ook eerst deze week zijn beantwoord.

Gij begrijpt, dat ik dankbaar ben nu eindelijk, nu director Crommelin is teruggekeerd, zijn rapporten heeft geschreven en geleidelijk zijn eigen werk weer overneemt, aan het wegwerken van den achterstand te kunnen beginnen en, waar ik de correspondentie met U weer heb overgenomen, de nog onbeantwoorde stukken in behandeling te nemen. Zij zijn intusschen reeds lang in vergadering van Directie en Hoofdbestuur behandeld, maar het bericht van de daar genomen besluiten kan nu eerst op schrift gesteld worden.

Als eerste punt dien ik te beantwoorden hetgeen door U is besproken n.a.v. ons antwoord op de vorige Notulen. En hierbij reeds dadelijk betreur ik de stagnatie in de briefwisseling, want de hier volgende correctie hadt Gij ter wille van het werk reeds lang moeten weten. De door U gemaakte opmerkingen nl. kan ik, na de geheele zaak nog eens zorgvuldig te hebben nagegaan, slechts als juist erkennen en wij hebben de consequentie daaruit dan ook getrokken. De f. 3000.- als vergoeding voor het niet bezetten van Taoebonto had inderdaad slechts met 15% mogen worden gekort en de afzonderlijke raming voor Taoebont ten bedrage van f. 1337.- (blijkbaar per abuis staat er in de Notulen f. 1037.-) is ook uit het oog verloren. Deze bestaat echter

uit posten, die alle onder de 35% korting vallen, zoodat die begrooting op f. 868,05 had moeten worden bepaald.

In totaal moet de begrooting dus worden verhoogd met f. 550.- (f. 2550.- i.p.v. f. 2000.-) plus f. 868,05 is f. 1418,05. Voor de acht reeds verlopen maanden hebben wij nu het crediet verhoogd met f. 1000.- en dat gisteren aan br. van der Klift als penningmeester geseind: “crediet augustus met duizend verhoogd raming Taoebonto”. De rest van het bedrag komt dan nog vóór het einde van het jaar.

Ook over het tweede hiertoe behoorende punt moet duidelijkheid verschaft worden, nl. de eventueele uitzending van een nieuwen Zendeling. Deze zal dus alleen kunnen plaatshebben in deze vijf jaren, wanneer het kan bekostigd worden boven en behalve de nu voor het werk toegekende f. 3000.-, terwijl dan bovendien nog met goeroe Rahia moet worden gerekend. Beide oorzaken zullen wel meebrengen, dat er in deze jaren niet een nieuwe man komt.

De verdere punten uit de Notulen vragen weinig beantwoording van onzen kant. Nu de kwestie van de f. 3000.- (zij het min 15%) voor Taoebonto is geregeld, zal het met de bezuinigingsmaatregelen misschien ook iets gemakkelijker gaan.

Tegen het besluit om aan goeroes bevoegdheid te geven tot het inzegenen van huwelijken, hebben wij geen bezwaar. Wel adviseeren wij U hierover en over de geheele beteekenis van het Chr. huwelijk en de inzegening daarvan nauw contact te houden met de Conferentie van Midden-Celebes, waar deze zaak momenteel ook sterk aan de orde is.

Uit nu juist ontvangen berichten van br. Mollema blijkt, dat in Andolaki toch niet een zendingsschool maar een bestuursvolksschool geopend wordt. Wij betreuren dat, maar wachten de verdere ontwikkeling af.

Uit de berichten over de beraadslagingen van den Localen Zendingsraad te Makassar kregen ook wij wel eens dezelfde gedachten, als die bij U blijken te leven. Wij hopen, dat Uw pogingen om er verbetering in te brengen, zullen slagen, want het zou in bepaald opzicht ook wel weer te betreuren zijn als deze Zendingsraad te gronde ging, of de medewerking van onze zijde zou verliezen. Tegenover de eenheid van den Islam en de ééne phalanx der R.K. kerk is organisatie van de Prot. Zending zoo noodig. En voor een te stichten Christenraad voor geheel Indië hebben toch ook de regionale organisaties, waarvan deze Locale Raad te Makassar er één is, groote beteekenis.

69. Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendings-Vereeniging aan de Conferentie van Zendingen en op Zuid-Oost-Celebes, 27 November 1939, ARvdZ 112/34/15.

De Notulen van Uw Juli-vergadering, die ongeveer midden September hier aankwamen, hebben helaas toch nog weer op beantwoording moeten wachten, daar in deze maanden er voor de directie heel veel werk was, niet het minst in verband met de raming-1940. Wij willen U nu echter niet langer laten wachten, want anders zoudt Gij in Uw Januari-vergadering het antwoord nog niet hebben op de vorige Notulen.

Dit antwoord behoeft niet overmatig lang te zijn, want de Notulen zelf eischten niet vele beslissingen onzerzijds. Sinds Gij toen vergaderdet, is de toestand in de wereld wel zéér veranderd en in het licht van den uitgebroken oorlog met al den aanleve van dien, krijgt het openingswoord van den Voorzitter wel een bijzonderen klank en beteekenis. Gij hebt alleen het woord ontvangen dat de Hoofdbesturen van de Corporaties aan alle mede-arbeiders heeft laten uitgaan en wij kunnen hier slechts herhalen het uitspreken van onze hoop, dat God ons land en ons allen ervoor sparen zal in den wereldbrand direct te worden betrokken. Dat zal zeker niet alle moeilijkheden voorkomen, zooals in deze dagen wel steeds duidelijker blijkt. De methodes, waarmee de oorlogvoerenden elkaar bestrijden, maken ook voor ons volk, scheepvaart en buitenlandsch verkeer, ook het verkeer met Indië, steeds moeilijker, maar wij willen niet versagen, doch het oog gericht houden op Hem, Wiens raad bestaan zal ook door alle wereldgerichten heen en voortarbeiten, zoolang het ons mogelijk blijft.

Nu tot de punten van Uw besprekingen komende, is het eerste de H.I.S. te Kendari. De financiële zaken, ook den bouw betreffende, waren door ons telegram juist geregeld, toen Uw Conferentie-vergadering ten einde was, daarop behoeven wij dus niet terug te komen. Maar Gij zult wel met eenige spanning uitzien naar verdere berichten over den man, dien wij ons mogelijk gedacht hebben als toekomstig hoofd der H.I.S. Die berichten kunnen helaas nog niet definitief zijn. Het is een heel moeilijk geval. De man zelf is bereids uit de orde getreden. Wij hebben hem met br. Gouweloos in contact gebracht, en die heeft ook een goeden indruk van hem. Zelf zou hij niet liever hebben gedaan dan met br. en zr. Gouweloos mee reizen en bij U aan 't werk gaan, maar wij vinden, dat hij in zijn nieuw geloof eerst wat meer tot rust en bezinning moet zijn gekomen. Hij wil alles vermijden om zijn Ouders, die reeds bejaard zijn en wien dit verschrikkelijk leed zou doen, van zijn veranderde overtuiging op de hoogte te brengen, maar geraakt daardoor in een valsche positie en maakt dan onvermijdelijk den indruk van niet voldoende die getuigensdrang te hebben, die juist den zendeling, ook den Zendeling-onderwijzer, moet kenmerken. De directie moet zich nog zeer ernstig erover beraden, wat er in dit geval moet gebeuren.

Met Uw gedachten over de vervanging te Lamboeia kunnen wij ons vereenigen. Juist in deze dagen zijn br. en zr. Gouweloos reisvaardig. Wij hopen, dat de nieuw ontstane scheepvaartmoeilijkheden hun reis niet zullen vertragen en dat zij behouden tot U zullen terugkeeren. Onze gedachten zijn met dit alles zéér bezig. Het aanbod van dr. Esser betreffende diens taalhelper is wel zéér edelmoedig en wij hopen, dat de uitwerking daarvan voor den arbeid zeer veel baat zal afwerpen. Gaarne willen wij ervan op de hoogte blijven, of het ter Conferentie gemaakte plan in vervulling is gegaan en wat de aanvankelijke ervaringen zijn met den Heer Toemakaka en met zijn taalhulp.

De begrotingen hebben ons ook dit jaar weer zeer veel hoofdbreken gekost. In verband met ervaringen van verleden jaar hebben wij op bijdragen aan gemeenten en scholen nu zoo weinig mogelijk gekort, maar mede daardoor zijn andere posten zwaarder in het gedrang gekomen, o.a. de reiskosten. En dat drukt natuurlijk ook dadelijk zeer sterk op den arbeid zelf. Door mobilisatie van den boekhouder Kop en ziekte van Mej. Polak is de vaststelling der begrotingen vertraagd, naar binnen zeer kort zal U een nadere mededeeling bereiken, waarna de goedgekeurde ramingen zelf spoedig zullen volgen. Uw voorstel over de auto van br. Schuurmans kunnen wij aanvaarden, ook wat betreft de reserveering van het ervoor te bedingen bedrag op de spaarbank. Ook het verlof van br. Mollema wordt op het gevraagde tijdstip toegestaan, maar hierbij moet onder de gegeven omstandigheden wel rekening gehouden worden met de groote onzekerheid, waarin wij leven. Meer dan ooit is ons en ook U bewust de schriftuurlijke voorwaarde van: zoo de Heer wil.

70. Notulen der Conferentie van Zendingen op Z.O. Celebes gehouden te Kendari op 30 in 31 Januari 1940, ARvdZ 112/34/15.

De Voorzitter opent de vergadering met gebed.

Deze vergadering is voltallig, d.w.z. dat ook de echtgenooten van de zendingen aanwezig zijn.

Ook familie Gouweloos zat weer aan de conferentietafel en ze worden door de Voorzitter hartelijk toegesproken.

Allen waren dankbaar gestemd dat de moeilijkheden fam. Gouweloos overkomen, zoo heerlijk terecht waren gekomen.

Hierna ging Spr. over tot het geven van een korte beschouwing de wereldschokkende gebeurtenissen als oorlog, aardbeving en verwarring.

Hierna werden we bepaald bij een uitspraak van Dr. J. Mott die zeide: "Het Evangelie aan alle volken binnen 10 jaar; als in de komende 10 jaar het Evangelie niet aan alle volken kan worden gebracht, dan is de beste tijd voorbij".

Deze uitspraak werd gedaan 6 jaar voor de wereldoorlog en die uitspraak is een profetische geweest, want wie kon toen al vermoeden, welk een invloed het Bolsjewisme, Fascisme, Nationaal Socialisme, de radio en het vliegwezen in de volgende decennien kon hebben op de volken.

Hierna las Spr. een gedeelte uit de 2e Petrusbrief en wel 2 Petr. III: 3-9. Deze toespraak werd besloten met het gezamenlijk zingen van Gez. 268: 2.

Na deze morgenwijding verlieten de dames de vergadering en werd de voorloopige agenda aangevuld en nader vastgesteld.

De Agenda heeft thans de volgende vorm:

I. Opening door de Voorzitter.

II. Nazien rekeningen en Jaarrekeningen.

III. H.I.S. Kendari.

IV. Ingekomen stukken.

V. Rondvraag.

VI. Sluiting.

De vergadering kon reeds direct beginnen met punt II.

Moge hier alleen volstaan worden met het geven van een overzicht en het geven van enkele toelichtingen die tijdens het nazien der rekeningen te berde werden gebracht.

a. Toelichting: Rekening Kendari.

Hier is een batig saldo van fl. 1905.21½. Hiervan moet echter aan het Hoofdbestuur teruggestort worden een bedrag ad fl. 900-, zijnde het bedrag aan Br Gouweloos uitbetaald, eensluitend aan het bedrag dat Gouweloos in de kas van Kendari had gestort kort voor zijn vertrek met verlof naar Holland.

b. De rekening van Br v.d. Klift kan nog niet goedgekeurd worden voor de post Mowewe daar de toelichtingen in Mowewe zijn blijven liggen. Zoo spoedig mogelijk na de Conferentie zal deze rekening den collega's worden aangeboden, die dan na inzage hunne bevindingen zullen bekend maken. Br Schuurmans vraagt nadere toelichting omtrent de post Administratie die hem extra hoog voorkomt en vraagt bij het zenden van de Jaarrekening een specificatie.

c. Buiten de bedragen in de Jaarrekening geboekt is door Schuurmans nog een bedrag ontvangen van fl. 10.- voor het werk in Kendari. De Conferentie verzoekt dit bedrag in het reservefonds te mogen storten.

d. Schuurmans brengt thans verslag uit omtrent het reservefonds, daar dit overgedragen moet worden. Als beheerder treedt thans op Br. van der Klift.

e. Omtrent het kassaldo post Kendari wordt nog beleefd verwezen naar de toelichtingen op de reisrekening van Br Gouweloos.

III. H.I.S. Kendari. Officieele naam K.H.S. (Kendarische Hollandsche school), daar de naam H.I.S. nog niet gebruikt mag worden. Ingekomen was een sollicitatiebrief van een Minahassische goeroe, die vroeger reeds in zendingsdienst is geweest o.a. in het ressort Lamboeia. Hoewel er groote behoefte bestaat aan personeel, bestaan er toch groote bezwaren om deze goeroe aan te nemen.

De voornaamste bezwaren zijn:

a. Deze goeroe kent geen Hollandsch.

b. Hij kan volgens de eischen aan een H.I.S. niet aangesteld worden.

c. In geval van ziekte kan hij geen Hollandsch sprekende kracht vervangen.

De Conferentie is echter van meening om deze man wel aan te nemen omdat er verlichting in het lesgeven kan verkregen worden o.a. door hem vakonderwijzer te maken voor de Maleische vakken, teekenen en schrijven. Indien er straks toch nog hulp van buiten mocht komen is er voor hem voldoende plaats in de ressorten van ons terrein. Evenwel wordt deze kwestie nader aangehouden totdat we zekerheid hebben dat het Landschap Kendari deze kracht wil afstaan.

Nu de familie Gouweloos teruggekomen is, komen van verschillende kanten aanvragen, o.a. het dochttertje van de Radja en kinderen van districtshoofden uit het binnenland, om bij hun in te wonen.

Mevrouw Gouweloos wil gaarne aan deze aanvragen voldoen, echter onder voorwaarde dat al de kinderen die bij haar intrek zouden nemen geheel en al in hun onderhoudskosten voorzien, met dien verstande dat geen uitgaven mogen komen voor rekening van de zending met uitzondering van uitgaven die dit werk noodzakelijk maken o.a. huisvesting.

De noodzakelijkheid van een en ander wordt door de Conferentie ingezien daar het steeds meer blijkt dat de kerstening van dit volk vrijwel geen voortgang kan hebben zolang we niet de hoogere lagen bereiken.

Deze tak van arbeid wordt algemeen als zeer belangrijk beschouwd. De gelden noodzakelijk voor deze uitbreiding zullen bestreden worden uit de toegestane bedragen binnen het raam van het 5 jaren plan.

Aan de orde komt thans: "Hoe te voorzien in het tekort aan onderwijzend personeel aan de H.I.S. inzonderheid nu het bericht binnengekomen is dat de ex frater niet uitkomt. De toestand van het onderwijs is vrijwel onhoudbaar geworden. Zelfs 's middags buiten de gewone lessen om moeten de leerkrachten lesgeven om eenigszins de vastgestelde lesrooster af te werken. Om voorloopig een oplossing daarvoor te vinden bood Mevrouw V.d. Klift aan enkele maanden als 3e leerkracht dienst te doen hetgeen door de Conferentie zeer gewaardeerd werd. Zij vraagt een geringe toelage (fl. 25.- per maand) behalve vergoeding der verblijfkosten in Kendari. Hoewel de Conferentie zeer gaarne dit aanbod had willen aanvaarden daar inderdaad de H.I.S. hiermede voorloopig prachtig geholpen zou zijn, meenden enkele leden dit aanbod toch niet in deze vorm te kunnen aanvaarden, daar zij principieel bezwaar hadden tegen het verstrekken van deze toelage.

Van het onderwijzend personeel aan de H.I.S. een verzoek om met de groote vacantie naar de Minahassa te mogen gaan.

Dit verzoek stuitte niet op bezwaren daar,

1. dit echtpaar een moeilijke en drukke tijd achter de rug heeft gedurende de 4½ jaar dat zij aan deze school verbonden zijn en

2. de Hr J.W. Simandjoentak Hoofd der school nog nimmer de familie van zijn vrouw ontmoet had.

Besloten wordt om de reiskosten 3e klas te vergoeden en zoo zij er de voorkeur aan geven om 2e klas te reizen 2/3 van de K.P.M. kosten betaald zullen worden.

IV. Pensioenering goeroes.

Ter tafel komt een huishoudelijk reglement en Statuten van een pensioenfonds voor goeroes hetgeen door iedere zendeling zal bestudeerd worden.

V. Ingekomen stukken.

a. Bij de Voorz. is een brief binnengekomen omtrent medicijnen en hieruit bleek dat voor ons terrein een bedrag ad fl. 450.- werd beschikbaar gesteld, hetgeen door de Conferentie dankbaar aanvaard werd.

b. Een brief inhoudende dat er een bedrag ad fl 1000.- door het Landschap Loewoe aan het terrein van Z.O. Celebes ter beschikking is gesteld. Deze gelden zijn een gedeeltelijke terugbetaling van de door de Zending gemaakte onkosten voor het oprichten van scholen en goeroewoningen in de jaren '25-'31.

Op een verdere restitutie valt niet meer te rekenen. Waar deze gelden vallen buiten het 5 jarenplan wordt aan het Hoofdbestuur in overweging gegeven het crediet voor 1940 met fl. 1000.- te verminderen.

c. Verzoek binnengekomen van goeroe J. Po'apa te Tawanga om weer naar zijn geboorteland terug te mogen nl. het Lamboeiasche. Dit verzoek zal zoo mogelijk ingewilligd worden echter zonder datum of jaar vast te stellen.

VI. Rondvraag.

a. Goeroe Pomala'a. Met de Indische Kerk is overeengekomen om een goeroe te Pomala'a te plaatsen, die dan 2 gemeenten voor zijn rekening krijgt nl. Pomala'a en Kolaka. Het salaris is vastgesteld op fl. 15.-. De zending zal voor de helft van dit bedrag bijdragen. Hiermede is voorzien in een groote leemte t.a.v. de christenen uit het binnenland, die bij de O.B.M. in dienst zijn gegaan.

b. Daar thans de gelden van het reservefonds voldoende zijn om een cyclostyle aan te schaffen en de urgentie van deze machine steeds meer gevoeld wordt, wordt besloten om aan Gouweloos op te dragen inlichtingen in te winnen bij den Heer Besijn te Batavia, procuratiehouder bij Jacobson en van den Bergh.

c. Opleiding Tentena.

Van Zendeling Kruyt is een schrijven binnengekomen of er ook van Z.O. Celebes leerlingen komen voor de e.v. cursus en zoo ja of deze ook bestemd zullen worden voor de Evangelistencursus. Besloten wordt, indien het werkelijk blijkt dat van de jongens die thans op de sekola agama zijn, er voor de opleiding in aanmerking komen,

2 leerlingen van Lamboeia en 2 leerlingen van Sanggona gezonden zullen worden om hen de goeroevoorgangerscursus te laten volgen.

d. Van de Locale Zendingraad te Makasser is een verzoek binnengekomen om te willen mededeelen, wanneer men wenschte te vergaderen nl. of in Augustus 1940 of Februari 1941. Daar de Conferentie nog steeds niet het belangrijke van deze raad inziet wordt besloten om te melden, dat zij er voor is om in '41 te vergaderen om zoveel mogelijk de reiskosten te drukken daar het nu practisch 1½ jaar wordt wat de tusschenruimte betreft.

VII. Sluiting.

De Voorzitter richt zich thans tot Br Schuurmans. In een hartelijke toespraak wenscht hij Schuurmans en gezin een goede reis naar het vaderland en zoo mogelijk een behouden terugkomst.

Hierna wordt de Conferentie met gebed door Schuurmans gesloten.

71. Het Hoofdbestuur der Nederlandsche Zendings-Vereeniging aan de Conferentie van Zendingen op Zuid-Oost-Celebes, 12 april 1940, ARvdZ 112/34/15.

Gaarne beantwoorden wij hierbij de Notulen van Uw Januari-vergadering, die 30 en 31 Januari te Kendari werd gehouden. Wij verheugen er ons zeer over dat de familie Gouweloos weer in Uw midden was teruggekeerd en dat dus onze wensch van een behouden terugkeer, zooals wij dien in ons antwoord op de Juli Notulen uitspraken, in vervulling is gegaan. De familie Schuurmans is intusschen ook behouden hier te lande aangekomen, hetgeen onze dankbaarheid vergroot, daar beide families van de huidige zeegevaaren geen moeilijkheden hebben ondervonden.

Van de in Uw vergadering besproken punten leidden de volgende tot uitgesproken of onuitgesproken vragen, waarop wij hier het antwoord geven.

II.c. Wij hebben geen bezwaar, dat het door br. Schuurmans voor het werk in Kendari ontvangen bedrag in het reserve-fonds is gestort.

d. Het zou evenwel voor ons wel nuttig zijn, als het over dit fonds uitgebrachte verslag, hetzij in korte trekken in de Notulen werd opgenomen, hetzij afzonderlijk daarbij werd gevoegd, aangezien het ook tweemaal op jaar-rekeningen voorkomt.

III. De Kendarische Hollandsche school blijft voor U en ons wel een punt van groote zorg, wat de personeelsvoorziening betreft en de beraamde hulp van den Minahassischen goeroe is ook verre van afdoende. Dit is te meer te bejammeren, nu door de terugkeer van de fam. Gouweloos juist kinderen, voor wie het bedoeld is en die nu aangemeld worden, ook gehuisvest kunnen worden. De daarover door U gedachte regeling, dat alleen uitgaven, die dit werk noodzakelijk maken, voor rekening van de zendingkas kunnen komen, maar dat de onderhoudskosten door de ouders moeten worden gedragen, heeft onze goedkeuring. Wij gaan er daarbij van uit, dat die voor de Zending komende kosten drukken op de gelden van het "vijf jarenplan", en dat die gelden dus niet extra worden aangevraagd.

De personeelsvoorziening heeft overigens helaas wel tot een moeilijke situatie aanleiding gegeven door de beslissing inzake de door Mevrouw van der KLift gevraagde toelage. Wij vereenigen ons met het in dezen

door de Conferentie genomen besluit. Wat ons het meest bezorgd maakt, is, dat door het verschil van inzicht in deze op zichzelf zakelijke kwestie, de onderlinge gemeenschap dusdanig gestoord werd, dat de Avondmaalsviering achterwege bleef, want wij zullen tusschen die twee dingen wel niet ten onrechte verband leggen. En het bedroeft ons temeer, dat dit juist is gebeurd, nu de fam. Gouweloos voor het eerst weer terug was in de Conferentie en de fam. Schuurmans vertrok. Het mag toch ook niet voorkomen, dat een dergelijk, zooals wij zeiden, zakelijk verschil een verhindering brengt om samen den dood des Heeren te gedenken. De ex-frater is na onze beslissing plotseling geheel uit onzen gezichtskring verdwenen. En ook de predikant, die ons met hem in verbinding bracht, heeft vergeefs getracht nog weer verbinding met hem te krijgen, zelfs is niet bekend, of hij naar België is gegaan, zooals hijzelf schreef, of dat hij hier te lande ergens verblijft, zooals een zijner familieleden berichtte. Maar op brieven antwoordde hij niet meer

V.b. Gelijk wij den Voorzitter reeds schreven, aanvaarden wij de f. 1000.- vergoeding voor vroeger ten bate van schoolstichting gemaakte uitgaven, dankbaar, dat het hieraan besteede werk dit resultaat heeft opgeleverd, ook al is dat niet zóó, dat Gij en wij er geheel voldaan over zijn. Vermindering van het crediet met dit bedrag zal plaatshebben.

VI.b. Mocht bij aankomst van dezen brief de cyclostyle nog niet zijn aangeschaft, dan zoudt Gij kunnen informeeren bij br. J.A. Rooseboom te Tobelo. Wij hoorden dezer dagen, dat er bij hem een ongebruikt staat. Maar misschien beantwoordt die niet aan Uw behoeften, en misschien zijn de kosten van verzending te hoog. Toch wilden wij U deze wenk niet onthouden.